

פרשת שמות ה'תשס"ז

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ת, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

קה

זה המזמור אמר דוד כשהעלה הארון לעיר דוד ויהי משורר אותו לפני הארון, וסיפר כל הניסים שעשה במצרים והיאך שלח לפניו יוסף ובא לבית האסורים והוציא אותם עד שבא למעלה גדולה לאסור שרי פרעה בלי רשות פרעה:

א הוֹדוּ לַיהוָה קִרְאוּ בְשֵׁמוֹ הוֹדִיעוּ בְּעַמִּים עֲלִילוֹתָיו: ב שִׁירוּלוֹ וּמְרוּלוֹ שִׁיחוּ
בְּכָל־נַפְלְאוֹתָיו: ג הִתְהַלְלוּ בְּשֵׁם קִדְשׁוֹ יִשְׁמַח לָב | מִבְּקִשֵׁי יְהוָה: ד דִּרְשׁוּ יְהוָה וְעֹזוֹ בִּקְשׁוּ
פָּנָיו תִּמְיֹד: ה זְכְרוּ נַפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר־עָשָׂה מִפְתּוֹי וּמִשְׁפָּטֵי־פָיו: ו זֶרַע אֲבָרָהֶם עֲבָדוּ בְּנֵי יַעֲקֹב
בְּחִירָיו: ז הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־הָאָרֶץ מִשְׁפָּטָיו: ח זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דְּבַר צְוֹה לְאַלְף
דֹּר: ט אֲשֶׁר בָּרַת אֶת־אֲבָרָהֶם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִשְׁחָק: י וַיַּעֲמִידָהּ לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית
עוֹלָם: יא לֵאמֹר לְךָ אֶתֶּן אֶת־אֶרֶץ־כְּנָעַן חֶבְל נַחֲלַתְכֶם: יב בַּהֲיוֹתָם מִתִּי מִסַּפֵּר כְּמַעֲט וַיְגַרִּים
בָּה: יג וַיִּתְהַלְכוּ מִגּוֹי אֶל־גּוֹי מִמַּמְלַכָּה אֶל־עַם אֲחֵר: יד לֹא־הִנִּיחַ אָדָם לְעַשְׂקֶם וַיִּזְכַּח
עֲלֵיהֶם מְלָכִים: טו אֶל־תִּגְעוּ בְּמִשְׁיַחִי וְלִנְבִיאֵי אֱלֹהֵי־תִרְעוּ: טז וַיִּקְרָא רַעֲב עַל־הָאָרֶץ
כָּל־מִטְהַלֵּל־לֶחֶם שָׁבַר: יז שָׁלַח לִפְנֵיהֶם אִישׁ לְעֹבֵד נַמְכָּר יוֹסֵף: יח עָנָו בַּכְּבֵּל רָגְלוֹ בְּרוּל בָּאָה
נַפְשׁוֹ: יט עֲדִיעַת בְּא־דְבָרוֹ אִמְרַת יְהוָה צִרְפָּתָהּ: כ שָׁלַח מֶלֶךְ וַיִּתִּירָהּ מִשָּׁל עַמִּים
וַיַּפְתַּחְהוּ: כא שָׁמוֹ אֲדוֹן לְבֵיתוֹ וּמִשָּׁל בְּכָל־קַנְיָנוֹ: כב לְאִסֹּר שָׂרְיוֹ בְּנַפְשׁוֹ וּזְקָנוֹ יַחֲפֵם:
כג וַיָּבֵא יִשְׂרָאֵל מִצְרַיִם וַיַּעֲקֹב גַּר בְּאֶרֶץ־חָם: כד וַיִּפֹּר אֶת־עַמּוֹ מֵאֵד וַיַּעֲצֵמָהּ מִצְרָיו:
כה הִפְקֹד לָבֶם לְשֵׁנָא עַמּוֹ לְהַתְנַפֵּל בְּעַבְדָּיו: כו שָׁלַח מִשָּׂה עֲבָדוֹ אֶהֱוֶן אֲשֶׁר בָּחַר־בוֹ:
כז שָׁמוּבָם דְּבַרֵי אֹתוֹתָיו וּמִפְתּוֹתָיו בְּאֶרֶץ חָם: כח שָׁלַח חֹשֶׁךְ וַיַּחֲשֹׁךְ וְלֹא־מָרוּ אֶת־דְּבָרוֹ:
כט הִפְקֹד אֶת־מִימֵיהֶם לְדָם וַיִּמַּת אֶת־דֹּגְתָם: ל שָׂרֵץ אֲרָצָם צִפְרֹדְעִים בְּחַדְרֵי מְלֻכֵיהֶם:
לא אָמַר וַיָּבֵא עָרֹב בְּנִים בְּכָל־גְּבוּלָם: לב נָתַן גְּשָׁמֵיהֶם בְּרֵד אֵשׁ לַהֲבוֹת בְּאֲרָצָם: לג וַיִּדָּ
גַּפְנָם וַתֵּאֲנַתֶּם וַיִּשְׁפֹּר עֵץ גְּבוּלָם: לד אָמַר וַיָּבֵא אֲרֵבָה וַיִּזְלַק וַאֲיִן מִסַּפֵּר: לה וַיֵּאֱכַל כָּל־עֵשֶׂב
בְּאֲרָצָם וַיֵּאֱכַל פְּרֵי אֲדָמָתָם: לו וַיִּדָּ כָּל־בְּכוֹר בְּאֲרָצָם רֵאשִׁית לְכָל־אוֹנָם: לז וַיּוֹצִיאֵם בְּכֶסֶף
וַזָּהָב וַאֲיִן בְּשִׁבְטָיו כּוֹשֵׁל: לח שָׁמַח מִצְרַיִם בְּצִאתָם כִּי־נִפְלַ פְּחָדָם עֲלֵיהֶם: לט פָּרַשׁ עֲנַן
לְמִסְדָּ וְאֵשׁ לְהֵאִיר לַיְלָה: מ שָׁאֵל וַיָּבֵא שָׁלוֹ וְלַחֵם שָׁמַיִם יִשְׁבִיעֵם: מא פָּתַח צֹדַר וַיִּזְוֹבוּ
מַיִם הִלְכוּ בְּצִיּוֹת נָהָר: מב כִּי־זָכַר אֶת־דְּבַר קִדְשׁוֹ אֶת־אֲבָרָהֶם עֲבָדוֹ: מג וַיּוֹצֵא עַמּוֹ בְּשִׁשּׁוֹן
בְּרָנָה אֶת־בְּחִירָיו: מד וַיִּתֵּן לָהֶם אֲרָצוֹת גּוֹיִם וַעֲמַל לְאֻמִּים יִירָשׁוּ: מה בְּעֵבֹר | יִשְׁמְרוּ חֻקּוֹ
וְתוֹרָתוֹ יִנְצְרוּ הַלְלוּיָהּ:

קו

זה המזמור קאי על הקודם, ואמר המשורר חודו לח' על שעשה לנו עוד ניסים מה שלא זכרנו מקדם כאשר מי ימלל גבורות ה' אם באנו לספר מי יוכל למלל הכל:
 א תללויה | הודו ליהוה כי טוב כי לעולם חסדו: ב מי ימלל גבורות יהוה ישמיע כל־תהלתו:
 ג אשרי שמרי משפט עשה צדקה בכל־עת: ד זכרני יהוה ברצון עמך פקדני בישועתך:
 ה לראות | בטובת בחיריך לשמח בשמחת גויך להתהלל עם־נחלתך: ו חטאנו עם־אבותינו העוינו
 הרשענו: ז אבותינו במצרים | לא־השפילו נפלאותיך לא זכרו את־רב חסדיך וימרו עליהם
 בים־סוף: ח וישיעם למען שמו להודיע את־גבורתו: ט ויגער בים־סוף ויחרב ויוליכם בַּתְּהוֹמוֹת
 כמדבר: י וישיעם מיד שונא וינאלם מיד אויב: יא ויכפּוֹמִים צריהם אחד מהם לא נותר:
 יב ויאמינו בדבריו ישירו תהלתו: יג מהרו שכחו מעשיו לא־חכו לעצתו: יד ויתאוו תאוה כמדבר
 וינסו־אל בישמונ: טו ויתנו להם שאלתם וישלח רוזן בנפשם: טז ויקנאו למשה במחנה לאהרן
 קרוש יהוה: יז תפתח־ארץ ותבלע דתן ותכס על־עת אכירם: יח ותבער־אש בעדתם להכה
 תלהט רשעים: יט יעשו־עגל בחרב וישתחוו למסכה: כ וימירו את־כבודם בתבנית שור אבל
 עשב: כא שכחו אל מושיעם עשה גדלות במצרים: כב נפלאות בארץ חם נזראות עליהם־סוף:
 כג ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית: כד וימאסו
 בארץ חמדה לא־האמינו לדברו: כה וירגנו באהליהם לא שמעו בקול יהוה: כו וישא ידו להם
 להפיל אותם כמדבר: כז ולהפיל זרעם בגוים ולזרותם בארצות: כח ויצמדו לבעל פעור ויאכלו
 זבחי מתים: כט ויכעיסו במעלליהם ותפרץ־בם מגפה: ל ויעמד פינחס ויפלל ותעצר המגפה:
 לא ותחשב לו לצדקה לדר ודר עד־עולם: לב ויקציפו על־מי מריבה וירע למשה בעבורם:
 לג כיהמרו את־רוחו ויבטא בשפתיו: לד לא־השמידו את־העמים אשר אמר יהוה להם:
 לה ויתערכו בגוים וילמדו מעשיהם: לו ויעבדו את־עצביהם ויהיו להם למוקש: לז ויזבחו
 את־בניהם ואת־בנותיהם לשדים: לח וישפכו דם נקי דם־בניהם ובנותיהם אשר זבחו לעצבי כנען
 ותחנף הארץ בדם: לט ויטמאו במעשיהם ויזנו במעלליהם: מ ויחר־אף יהוה בעמו ויתעב
 את־נחלתו: מא ויתנם ביד־גוים וימשלו בהם שנאיהם: מב וילחצום אויביהם ויפגעו תחת ידם:
 מג פעמים רבות יצילם והמה ימרו בעצתם וימכו בעונם: מד וירא בצר להם בשמעו את־רנתם:
 מה ויזכר להם בריתו וינחם כרב חסדיו: מז ויתן אותם לרממים לפני כל־שוכיהם: מז הושיענו |
 יהוה אלהינו וקבצנו מן־הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך: מח ברוך־יהוה | אלהי

ישראל מן־העולם | ועד העולם ואמר כל־העם אמן תללויה:

מפתח כללי

- א) מזמורי תהלים ק"ה ק"ו ב
- ב) מאמר ד"ה הבאים ישרש יעקב גו' ש"פ שמות י"ט טבת ה'תשמ"ח ה
- ג) משיחת ש"פ שמות, כ"ג טבת, מבה"ח שבט ה'תש"נ יא
- ד) לקוטי שיחות (בלה"ק) פרשת שמות יח
- ה) שיעורי תניא לשבוע פרשת שמות כג
- ו) לוח "היום יום" לשבוע פרשת שמות לד
- ז) שיעורי רמב"ם – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת שמות לו
- ח) שיעורי רמב"ם – פרק אחד ליום לשבוע פרשת שמות נו
- ט) שיעורי רמב"ם – ספר המצוות לשבוע פרשת שמות סז
- י) שולחן ערוך אדמו"ר הזקן עד
- יא) תורה אור מבואר - מאכלי שבת פרק ג עה
- יב) מאמרי אדמו"ר האמצעי - קונטרסים עז
- יג) אגרות קודש עז
- יד) ספר המאמרים - תרצ"ב (אות י) עח
- טו) לקוטי דיבורים עט
- טז) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס פרשת שמות פא

BETH DIN RABBANEI ANASH IN THE HOLY LAND

B"H

To Everyone Who Receives "*Dvar Malchus*"

Greetings and Blessings!

We all see that *B"H* the booklet "*Dvar Malchus*" reaches every part of the globe with great success and the publishers are making every effort to keep up with the requests and demands which come in from all over the world.

To date 150,000 copies of "*Dvar Malchus*" are printed each month bringing the cost of printing to about \$100,000 a month. To this we must add the expense of packing and delivery to all parts of the world – a monthly cost of about NIS 100,000 (**\$25000**). The publishers never imagined that the expenses would be so high when they began to publish "*Dvar Malchus*".

From week to week there is increased demand for "*Dvar Malchus*" from all the different circles and communities of Jews, including Jews who unfortunately do not yet consider themselves to be *shomrei Torah* and *mitzvos*. In many public places the booklets are distributed and provided to any one who requests one. From day to day there are more and more Jews of all kinds, also not from *Anash*, who read and learn the holy writings of the **Rebbe and keep his holy request** to learn the *Chumash*, the *Tanya* and the Rambam.

However, in order to enable the publishers to continue to supply the increasing demand and to make sure that "*Dvar Malchus*" reaches every person who requests a copy, we have to turn to each person who receives and learns the "*Dvar Malchus*" and ask each one to participate in the cost of packing and delivery which as stated above, has come to a very large expense.

We are therefore asking each person who receives and learns the booklet "*Dvar Malchus*" to participate in the cost of delivery, as follows:

Residents of the Holy Land: - NIS 20 each month

Residents of the rest of the world: - \$ 10 each month

Of course we will be grateful to anyone who is able and willing to add to the above sum.

Please send the above payments to the following bank account:

Bank Poalei Agudas Yisrael No. 52, Beitar Illit Branch No. 177

Account under the name: "**Dvar Malchus**" No. 409-112321

Checks can be made out & sent to "Dvar Malchus" - please mark the checks למוטב בלבד - and הוראות קבע (fixed monthly deductions) to:

Dvar Malchus, P.O. 1855, Ramat Gan 52118

With best wishes for success,

Rabbi Mordechai Shmuel Ashkenazi
Rabbi Menachem Mendel Glochovski
Rabbi Avraham Michael Halperin
Rabbi Ben Zion Lipsker

Rabbi Eliyahu Yochanan Guraryeh
Rabbi Yosef Hecht
Rabbi Yitzchak Yehuda Yaruslavski
Rabbi Zeev Dov Slonim

In order to make it easier for those who receive "*Dvar Malchus*" in the U.S.A. and other parts of the world, we have opened a bank account in New York.

Checks should be made out to "*Dvar Malchus*" and sent to:

***Dvar Malchus* – 770 Eastern Parkway, Brooklyn N.Y. 11213 U.S.A.**

For additional details: USA@DvarMalchus.Org

Rabbi Binyomin Klein Rabbi Yosef Losh Rabbi Lipa Brennan

הוראה לחיוב חשבון

בס"ד, תאריך

קוד מסלוקה		סוג חשבון		מספר חשבון בבנק	
בנק	סניף				
קוד המוסד / מס' מזהה של הלקוח בחברה				4 2 7 5 2	

לכבוד
בנק
סניף
כתובת הסניף

1. אני/הח"מ

(מס' זהות/ח.פ.)

(מס' בעלי החשבון כמופיע בספרי הבנק)

כתובת

רחוב מס' עיר מיקוד

- נותק/ים לכם בזה הוראה לחייב את חשבונו/נו הני"ל בסניפכם, בגין **תיומה** בסכומים ובמועדים שיומצאו לכם מדי פעם בפעם באמצעי מגנטי, ע"י "דבר מלכות" כמפורט מטה ב"פרטי ההרשאה".
1. ידוע לי/לנו כי:
 2. א. הוראה זו ניתנת לביטול ע"י הודעה ממני/מאתנו בכתב לבנק ול"דבר מלכות" שתכנס לתוקף, יום עסקים אחד לאחר מתו הודעה בבנק וכן, ניתנת לביטול ע"י הוראת כל דין.
 3. ב. אהיה/נהיה ראים/ם לבטל מראש חיוב מסוים ובלבד, שהודעה על כך תימסר על ידי/נו לבנק בכתב, לפחות יום עסקים אחד לפני מועד החיוב.
 4. ג. אהיה/נהיה ראים/ם לבטל חיוב, לא יותר מתשעים ימים ממועד החיוב אם אוכיח/נוכיח לבנק, כי החיוב אינו תואם את המועדים או הסכומים שנקבעו בכתב ההרשאה, אם נקבעו.
 5. ידוע לי/לנו כי הפרטים שצוינו בכתב ההרשאה ומילויים, הם נושאים שעלינו להסדיר עם המוטב.
 6. ידוע לי/לנו, כי סכומי החיוב עפ"י הרשאה זו, יופיעו בדפי החשבון וכי לא תישלח לי/לנו ע"י הבנק הודעה מיוחדת בגין חיובים אלה.
 7. הבנק יפעל בהתאם להוראות בכתב הרשאה זה, כל עוד מצב החשבון יאפשר זאת, וכל עוד לא תהיה מניעה חוקית או אחרת לביצוען.
 8. הבנק רשאי להוציאני/נו מן ההסדר המפורט בכתב הרשאה זה, אם תהיה לו סיבה סבירה לכך, ויודיע לי/לנו על כך מיד לאחר קבלת החלטתו, תוך ציון הסיבה.
 9. לא לאשר ל"דבר מלכות" בספח המחובר לזה, קבלת הוראות אלו ממני/מאתנו.

פרטי ההרשאה

1. סכום החיוב ומועדו יקבעו מעת לעת ע"י "דבר מלכות" עפ"י המוסכם בינינו.

2. פרטי החיוב:

מועד חיוב אחרון	מועד חיוב ראשון	הצמדה		תדירות החיוב	מס' חיובים	סכום לחיוב בודד
		בסיס	סוג			
				☐ חודשי ☐ דו-חודשי ☐		

חתימת בעלי החשבון

קוד מסלוקה		סוג חשבון		מספר חשבון בבנק	
בנק	סניף				
קוד המוסד / מס' מזהה של הלקוח בחברה				4 2 7 5 2	

אישור הבנק

בס"ד
לכבוד
"דבר מלכות"
רח' בצלאל 27
רמת גן 52521

קיבלנו הוראות מ _____ לכבד חיובים בסכומים ובמועדים שיופיעו באמצעי מגנטי שתצוינו לנו מידי פעם בפעם, ואשר מספר חשבונו/נם בבנק יהיה נקוב בהם, והכל בהתאם למפורט בכתב ההרשאה.

רשמנו לפנינו את ההוראות, ונפעל בהתאם כל עוד מצב החשבון יאפשר זאת; כל עוד לא תהיה מניעה חוקית או אחרת לביצוען; כל עוד לא התקבלה אצלנו הוראת ביטול בכתב על-ידי בעלי החשבון, או כל עוד לא הוצאו/ בעלי החשבון מן ההסדר.

אישור זה לא יפגע בהתחייבויותיכם כלפינו, לפי כתב השיפוי שנחתם על-ידיכם.

בכבוד רב,

בנק _____

סניף _____

חתימה וחותמת הסניף

תאריך _____

מקור טופס זה, על שני חלקיו, ישלח לסניף הבנק, העתק הימני ימסר למשלם.

כתובת להעברות כסף מחו"ל

Address for Telex transfers :
First International Bank of ISRAEL
Tel-Aviv

Branch: Pagi Beitar ilit branch
Branch no. 177
Acc name: DVAR MALCHUT
Acc no: 155-112321

Swift code no. FIRBILITXXX

There is no need for ABA# or other identification
Our us \$ correspondents include the Major New York Banks.
eg: Republic, Citibank, Chase Manhattan, Bankers.

BANK POALEY AGODAT ISRAEL
BEITAR ILIT BRANCH
972-2-5723204

בס"ד. ש"פ שמות י"ט טבת ה'תשמ"ח

הבאים ישרש יעקב גו¹, ומביא הצמח צדק במאמרו ד"ה זה? פירוש התיב"ע עה"פ שזה קאי על הגאולה. שהתרגום דהבאים הוא יתכנשון מביני גלוותהון ויתובון לארעהון [דהבאים קאי על הביאה לארץ שתהי' בגאולה העתידה, והביאך³ ה' אלקיך אל הארץ⁴], ואז יהי' ישרש יעקב, תמן יתלידון דבית יעקב. ומבאר בהמאמר, דהשרשה (ישרש) הוא העלם (כמו השרשת אילן, ששרשי האילן שבארץ הם בהעלם) ולידה הוא גילוי (דקודם הלידה בהיותו בבטן אמו, הוא בהעלם, וכשנולד בא לגילוי), וזה שהתרגום דישרש הוא יתלידון, הוא, ששרש הנשמה (ישרש יעקב) יהי' בגילוי (יתלידון).

וממשיך בהמאמר⁵ עוד פירוש בישרש יעקב, שזה קאי על קיום המצוות. דכמו שהשרשה כפשוטה היא בארץ דוקא, עד"ז הוא בנשמה (יעקב), שהשרשה היא בקיום מצוות מעשיות. והקשר דשני הפירושים בישרש יעקב⁶ (גילוי שרש הנשמה וקיום המצוות) הוא, כי הגילוי דשרש הנשמה שיהי' לע"ל הוא ע"י קיום המצוות עכשיו. והענין הוא, דבשרש הנשמה כמה דרגות. ועיקר שרש הנשמה הוא כמו שהיא מושרשת בהאור שלמעלה מהשתלשלות, ואור זה נמשך ע"י קיום המצוות. דהמשכה שע"י לימוד התורה היא מבחינת חכמה, ראשית ההשתלשלות, והמשכת האור שלמעלה מהשתלשלות, הוא ע"י מעשה המצוות⁸. וזהו שארז"ל⁹ כל שמעשיו מרובין מחכמתו כו' דומה לאילן שענפיו מועטין ושרשיו מרובין, כי המשכת שרש הנשמה היא ע"י מעשה המצוות. וזהו הקשר דשני הפירושים בישרש יעקב, שע"י קיום המצוות עכשיו (פירוש השני בישרש יעקב) נמשך שרש הנשמה, והגילוי דהמשכה זו יהי' לע"ל, יתלידון דבית יעקב, ששרש הנשמה יאיר בגילוי (פירוש הראשון בישרש יעקב).

והנה ע"פ הידוע הדיוק במאמרי רבותינו נשיאינו גם בסדר הענינים¹⁰, צריך להבין, הרי הגילוי דשרש הנשמה שיהי' לעתיד בא לאחרי וע"י קיום המצוות עכשיו, והסדר דשני הענינים (פירושים) בהמאמר הוא, שבתחלה בא הפירוש שישרש יעקב הוא גילוי

(2) שנדפס באוה"ת פרשתנו (שמות) כרך ז ע' ב'תקלב ואילך.

(3) נצבים ל, ה.

(4) אוה"ת שם.

(5) אוה"ת שם ע' ב'תקלו.

(6) כמו כל הפירושים שבפסוק אחד ששייכים זה לזה, כידוע הראי' לזה מ"שעטנו" (נדה סא, ב) – ראה לקו"ש ח"ג ע' 782. ובכ"מ.

(7) בהבא לקמן ראה אוה"ת שם ע' ב'תקלד ואילך.

(8) תו"א מג"א ד"ה יביאו לבוש מלכות צ, א"ב (הובא באוה"ת שם).

(9) אבות פ"ג מ"ז.

(10) וכמו בתורה בכלל, שגם סדר בתורה הוא תורה – ראה לקו"ש חכ"ד ע' 629 הערה ד"ה סדר אין תורה.

(* יצא לאור בקונטרס כ"ד טבת – תש"נ, "לקראת כ"ד טבת, יום הסתלקות-הילולא של אדמו"ר הזקן . . . עש"ק שמות, כ"ב טבת, שנת ה'תש"נ".

(1) ישע"י כז, ו. – התחלת ההפטורה דש"ק פ' שמות.

ולהעיר, אשר בשנה זו (ה'תש"נ) הקביעות דיום ההסתלקות של אדמו"ר הזקן היא כבשנת ויום ההסתלקות: "במוצש"ק דשמות כ"ג אור לכ"ד טבת" – לשון הצ"צ, נדפס ב"מענה לשון" (ווילנא, תער"ב. קה"ת, ה'תש"י. ה'תשכ"ז. [תשנ"ה]. ועוד) בתחילתו. פסקי דינים שלו בסופו (קה"ת, ה'תשל"ב – קג, א [תמב, א]. בהוצאת קה"ת, תשנ"ב – עג, ב [תיא, ב]).

השייכות דכ"ד טבת לפ' שמות – ראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 33 ואילך. שיחת שבת זו – ספר השיחות תשמ"ח ח"א ע' 195 ואילך. ועוד.

שרש הנשמה שיהי' לעתיד, ולאח"כ בא הפירוש שישרש יעקב קאי על קיום המצוות עכשיו. גם צריך להבין, שבפירוש הראשון (שישרש יעקב קאי על הגאולה) מפרש (גם) תיבת הבאים, ובפירוש השני (שישרש יעקב קאי על קיום המצוות עכשיו) אין פי' תיבת הבאים.

ב) והנה בהפירוש שישרש יעקב קאי על קיום המצוות, שני אופנים¹¹. שההשרשה דיעקב היא בקיום המצוות (כנ"ל), ושההשרשה דמצוות היא ביעקב. כמ"ש אדמו"ר הזקן (בעל ההילולא דכ"ד טבת) בתו"א ד"ה זה¹², דכמו שהזריעה כפשוטה צריכה להיות בארץ דוקא, כמו"כ הוא בהזריעה דמצוות (אור"י¹³ זרוע לצדיק¹⁴), שצריכה להיות בישראל דוקא דכתיב בהו¹⁵ כי תהיו אתם [לי¹⁶] ארץ חפץ. וזהו ישרש יעקב יציץ ופרח גו', דישרש יעקב קאי על קיום המצוות עכשיו, שהמצוות נזרעים ונשרשים ביעקב, ועי"ז יהי' לע"ל הצמיחה, יציץ ופרח.

ומבאר בתו"א שם¹⁷, דפירוש הבאים ישרש יעקב הוא, שבכדי שיהי' ישרש יעקב, ההשרשה דתומ"צ בישראל, הוא ע"י הבאים, הביאה למצרים, וכידוע¹⁸ שגלות מצרים הי' הכנה לקבלת התורה. וממשיך שם¹⁸, דכמו שגלות מצרים היתה הכנה לקבלת התורה, עד"ז גלות זה האחרון הוא הכנה לקבל פנימיות התורה שיתגלה לעתיד. ויש לומר, דזה שמוסיף בתו"א שם ענין זה (שהגלות האחרון הוא הכנה לקבל פנימיות התורה שיתגלה לע"ל), הוא, כי עפ"ז יומתק השייכות דהבאים לישרש יעקב, דמשמעות הכתוב הוא שההשרשה היא בהגלות עצמו¹⁹. דבנוגע לגלות מצרים, הבאים הוא רק הקדמה לישרש יעקב. שע"י גלות מצרים, כור הברזל²⁰, נצרפו ישראל להיות בחינת ארץ חפץ²¹, ועי"ז קיום התומ"צ שלהם שלאחרי היציאה ממצרים ולאחרי קבלת התורה היא באופן דישרש יעקב. ולכן מוסיף שגלות האחרון הוא הכנה להגילוי דלע"ל, שעפ"ז, הבאים קאי גם על הגלויות שלאחרי גלות מצרים²² ועד לגלות זה האחרון, דלפי פירוש זה, הבאים וישרש יעקב הם ענין אחד. שההשרשה דמצוות בישראל (שעי"ז תהי' הצמיחה לע"ל) היא בעיקר בהמצוות שישראל מקיימים בזמן הגלות. כמ"ש בתניא²³, שכל הגילויים דלע"ל תלויים במעשינו ועבודתינו בזמן משך הגלות.

ויש לומר, דזה שבדרוש הנ"ל דהצ"צ אינו מעתיק פירוש זה בהבאים ישרש יעקב שזה קאי על קיום המצוות שבזמן הגלות, הוא, כי זה שהגילויים דלע"ל תלויים במעשינו

(18) וראה גם תו"א ריש פרשתנו (ועם הגהות וכו' – באוה"ת פרשתנו ע' ז ואילך). תו"ח ריש פרשתנו.

(19) ראה פרש"י עה"פ ישעי' שם.

(20) כמ"ש (ירמי' יא, ד) ביום הוציאי אותם מארץ מצרים מכור הברזל. וראה בהנסמן בהערה 18.

(21) כ"ה הלשון באוה"ת פרשתנו כרך ח ע' ב'תסתא.

(22) ראה שבת קמה, סע"ב ובפרש"י שם "הבאים . . שיבואו

לבב"ל".

(23) רפ"ל"ז.

(11) וראה בארוכה אוה"ת שם ע' ב'תקלו התיווך דשני האופנים.

(12) תו"א פרשתנו נג, ד.

(13) תהלים צז, יא.

(14) כ"ה בתו"א שם (נג, ג), וכן מובא באוה"ת שם. ובתו"א

שם נג, ג כמה פסוקים שהמצוות נק' בשם זריעה.

(15) מלאכי ג, יב.

(16) כ"ה בתו"א שם. ובכ"מ (ראה בהנסמן במאמרי אדהאמ"צ

ויקרא ח"א ע' רטז).

(17) נד, סע"א.

ועבודתינו הוא במעשינו ועבודתינו שבכל הזמנים, הן בזמן הבית והן בזמן הגלות, שבכל אחד מהם יש מעלה (כדלקמן), וישרש יעקב (להביאור שבדרוש זה) קאי על קיום המצוות שבכל הזמנים.

ג) והענין הוא, דבהמעלה שבקיום המצוות על לימוד התורה, שני ענינים. שהמשכה שע"י קיום המצוות היא נעלית יותר מהמשכה שע"י לימוד התורה (כנ"ל סעיף א), וזה שבקיום המצוות ישנה המעלה דאתהפכא חשוכא לנהורא, כי בירור הגוף ונה"ב וחלקו בעולם הוא (בעיקר) ע"י מעשה המצוות²⁴. ומהחילוקים שבין שני הענינים, דהמשכה שע"י קיום המצוות היא בזמן הבית יותר מבזמן הגלות. כי ההמשכה שע"י מעשה המצוות היא (בעיקר) כשהעשי' היא בביטול²⁵, וכיון שענין הביטול הוא בעיקר בזמן הבית [דנוסף לזה שבזמן הגלות א"א להיות הביטול דהשתחוואה (ביטול פנימי) שבא דוקא מצד הראי' באלקות, וכמו שאומרים²⁶ ואין אנו יכולים לעלות וליראות ולהשתחוות לפניך, דמכיון שאין אנו יכולים לעלות וליראות במילא אין אנו יכולים להשתחוות, להיות בבחי' ביטול פנימי²⁷, הנה גם הביטול החיצוני (ביטול דכריעה²⁸), שבא מצד השגת אלקות (שישנה, בכללות, גם בזמן הגלות), אינו כדבעי, כיון שגם ההשגה באלקות שבזמן הגלות אינה השגה אמיתית²⁹], לכן, ההמשכה שע"י קיום המצוות בזמן הבית היתה המשכה נעלית יותר. ועיקר ההמשכה שע"י המצוות יהי' לע"ל, כי אז יהי' קיום המצוות בתכלית השלימות, כמצות רצונך³⁰. והענין דאתהפכא חשוכא לנהורא שע"י קיום המצוות הוא בעיקר בזמן הגלות. כי החושך דהגוף ודנה"ב ודהעולם כמו שהם בגלות הוא חושך גדול יותר מהחושך שלהם כמו שהם מצד עצמם, וע"י קיום המצוות בזמן הגלות, שע"י נעשה הבירור דהגוף וכו' כמו שהם בגלות, גם חושך זה נהפך לאור.

ד) והנה לע"ל יהי' הגילוי דשני הענינים הנ"ל שבקיום המצוות, גילוי ההמשכה שע"י קיום המצוות עצמה, וגילוי ההמשכה שע"י הבירור והאתהפכא שנעשה ע"י המצוה. ויש לומר דזה שכתוב בתניא שהגילויים דלעתיד תלויים במעשינו ועבודתינו שבזמן הגלות, הוא, כי בתניא שם מדובר בהעילוי דאתהפכא חשוכא לנהורא, יתרון³¹ האור הבא מן החושך³². והגילוי דאור זה שיהי' לעתיד (יתרון האור הבא מן החושך) תלוי

24) תניא פל"ה (מה, א) ופל"ז (מה, ב ואילך).

25) לקו"ת אחרי כו, ב. וראה גם תו"א פרשתנו ד"ה זה נג, ד. נד, ב. נה, א). ובכ"מ.

26) בתפלת מוסף דיו"ט.

27) לקו"ת ברכה צח, ב. סידור (עם דא"ח) רעו, ב ואילך. ד"ה קול דודי תרס"ח (סה"מ תרס"ח ס"ע קנא ואילך), ה'תש"ט פ"ב (סה"מ ה'תש"ט ע' 108). ד"ה משכני תרפ"ד פ"ב (סה"מ תרפ"ד ע' רפ). ובכ"מ.

28) ד"ה קול דודי תרס"ח (סה"מ שם ע' קנב), ה'תש"ט פ"ג (סה"מ שם ע' 109). ד"ה הנ"ל תרפ"ד פ"ג (סה"מ שם ע' רפא). ובכ"מ.

29) ראה ד"ה ונחה עליו ה'תשכ"ה פ"ב (לקמן ח"ג ס"ע קפט ואילך). ושי"נ.

30) נוסח תפלת מוסף דשבת ויו"ט. וראה תו"א ויחי מו, ד ואילך. תו"ח שם (צה, א. צו, ג-ד). אוה"ת ויחי כרך ו תתשכח, ב ואילך. שם כרך ז תתסח, סע"ב ואילך. המשך וככה תרל"ז פי"ז ואילך. המשך מצה זו תר"ם פס"ג. ובכ"מ.

31) ע"פ קהלת ב, יג.

32) ראה תניא פל"ו (מה, סע"ב ואילך), דזה ש"התכלית הוא עוה"ז התחתון" הוא לפי שבעולם זה דוקא "אתהפך חשוכא לנהורא". ויתרון האור מן החושך". וראה גם ספ"ז (מט, סע"א) "להיות לו ית' דירה בתחתונים דוקא לאהפכא חשוכא לנהורא".

ולכאורה צריך לומר, שהביאור שבכ"מ (המשך תרס"ו ס"ע ג. ועוד) דנתאוה הוא למעלה מטעם והביאור שבתניא שם, הם בשתי דרגות.

(בעיקר) במעשינו ועבודתינו שבזמן הגלות, וזה שלע"ל יהי' הגילוי דאוא"ס שבהמצוות עצמם תלוי (בעיקר) במעשינו ועבודתינו שבזמן הבית.

ויש לומר, דזה שגם הגילוי דהמצוות עצמם תלוי במעשינו ועבודתינו עכשיו, הגם שגם לעת"ל יהי' קיום המצוות, ואדרבה קיום המצוות אז יהי' בתכלית השלימות (ובמילא, גם ההמשכה שע"י המצוות אז תהי' בתכלית השלימות), הוא, כי בכדי שלע"ל תהי' שלימות ההמשכה דהמצוות הוא ע"י קדימת ההמשכה דהמצוות כמו שהוא עכשיו. [ולהעיר מהמצוות דהאבות שהיו הכנה להמצוות שלאחרי מ"ת³³]. ויש לומר, שגם ענין זה הוא בעיקר ע"י העבודה שבזמן הבית. כי בזמן הבית, האדם והעולם היו בדרגא נעלית יותר מבזמן הגלות, ולכן³⁴, בקיום המצוות שבזמן הבית [שהאדם שקיים המצוה, וכן הדבר הגשמי שבו נעשתה המצוה, היו בדרגא נעלית] הי' שלימות בדוגמת השלימות דקיום המצוות שיהי' לע"ל, ולכן זה שהמצוות דעכשיו הם הכנה להמצוות דלע"ל הוא בעיקר בהמצוות שבזמן הבית. [ויש לומר שזהו גם מהטעמים על זה שבזמן הגלות ניתוספו כו"כ ענינים במצוות (הידורים מנהגים וכו'), וגם בתורה, ולא רק ענינים פרטיים אלא גם ענינים כלליים] דהמשנה נסדרה ע"י רבינו הקדוש בזמן הגלות (אלא שאז לא הי' קושי הגלות³⁵), ומכ"ש הברייתא והגמרא שנסדרו בזמן הגלות, בכדי שתהי' שלימות גם בהעבודה דתומ"צ שבזמן הגלות, ועי"ז, גם ע"י העבודה שבזמן הגלות יבואו להשלימות האמיתית דתומ"צ דלע"ל].

(ה) והנה החילוק בין שני ענינים הנ"ל שבקיום המצוות (ההמשכה שע"י המצוה והבירור שנעשה על ידה) הוא גם בהשייכות דהעבודה עכשיו עם הגילוי שיהי' מזה לע"ל. דבענין ההמשכה שע"י המצוות, כיון שהשלימות דהמשכה היא שההמשכה תהי' בגילוי, הרי גם ענינה של (העבודה ו) ההמשכה עכשיו הוא שיהי' לע"ל הגילוי שלה. ובענין הבירור שע"י המצוות, כיון שענינה של העבודה הוא בירור החושך, היינו שבעבודה זו נרגש שישנו חושך שצריך לבררו, הרי העבודה עכשיו והגילוי דלעתיד שיהי' עי"ז (ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ³⁶), הם שני ענינים.

ועפ"ז יובן זה שבמאמר הנ"ל אינו מביא הפירוש שהבאים קאי על הירידה בגלות, וגם הסדר דשני הפירושים שבהמאמר, כי מזה שקיום המצוות עכשיו נק' בכתוב בשם השרשה, דענינה של השרשה (זריעה) הוא בכדי להביא צמיחה, מוכח, שהענין דקיום המצוות שבפסוק זה הוא ההמשכה שע"י המצוה ולא הבירור שנעשה על ידה. ולכן אינו מביא כאן הפירוש שהבאים קאי על הירידה בגלות, כי מעלת העבודה שבזמן הגלות היא

נתאוה.

(33) ראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 88 ואילך. שם ע' 79 ואילך. וש"נ.

(34) ראה תו"ח שבהערה 30 (צו, ג"ד) והמשך וככה שם (ספ"כ ואילך), שהשלימות דקיום המצוות תלוי (גם) בשלימות האדם המקיים.

(35) ועד שאנטנינוס שמשי' לרבי (ע"ז יו"ד, סע"ב).

(36) זכרי' יג, ב.

ולהעיר מהלשון בתניא פל"ו שם "שכך עלה ברצונו ית' להיות נחת רוח לפניו ית' כד אתכפיא סט"א ואתהפך חסוכא לנהורא", דזה שיש נח"ר לפניו באתכפיא ואתהפכא הוא רק מפני "שכך עלה ברצונו ית'". אבל אעפ"כ, זה שעלה ברצונו הוא שיהי' מנעלה בהענין דאתכפיא ואתהפכא [וכהמשך הלשון בתניא שם "ויתרון האור מן החושך"]; משא"כ הענין ד"נתאוה" שלמעלה מהטעם (המבואר בכ"מ) – גם לאחרי שנתאוה להיות לו דירה בתחתונים, אין "מעלה" בהדירה, וענינה הוא רק שכך

בנוגע להברור שע"י המצוה, משא"כ ההמשכה שע"י המצוה היא יותר בהעבודה שבזמן הבית (כנ"ל סעיף ג-ד). וזהו גם מה שהפירוש שישירש יעקב קאי על קיום המצוות עכשיו בא לאחרי ובהמשך להפירוש שישירש יעקב קאי על גילוי שרש הנשמה שיהי' לע"ל, כי ההמשכה שע"י קיום המצוות עכשיו (שבפסוק ישירש יעקב) היא המשכת שרש הנשמה (כנ"ל סעיף א), ענינה של ההמשכה הוא שתהי' לע"ל בגילוי, יתלודן.

ו) וצריך להבין, דלפי ביאור הנ"ל, השייכות דקיום המצוות עכשיו (פירוש השני) להגאולה (פירוש הראשון) הוא בהענין דישרש יעקב, שענינה של המשכת השרש עכשיו הוא שההמשכה תהי' בגילוי, ומזה שאומר בהמאמר (בתחלתו, עוד לפני שמעתיק הת"י) שהת"י מפרש הפסוק על הגאולה, מובן שזהו עיקר הפירוש, ומזה משמע דזה שהפירוש שישירש יעקב קאי על קיום המצוות עכשיו בא לאחרי ובהמשך לפירוש הת"י, הוא, לפי שקיום המצוות עכשיו בא בהמשך לכללות ענין הגאולה.

ויש לומר, דזה שמקדים בהמאמר הפירוש שקאי על הגאולה, הוא, כי כל הענינים נמשכים מהתורה, אסתכל באורייתא וברא עלמא³⁷, וע"י שבתורה מקדימים ענין הגאולה, נמשך כך גם בעולם שהגאולה תהי' בהקדם יותר. ולהוסיף, דכאשר יהודי (ומכ"ש נשיא³⁸) חושב ע"ד ענין טוב, המחשבה שלו פועלת שכן יהי' בפועל. כמאמר הצ"צ שנתפרסם ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר³⁹ טראַכט גוט וועט זיין גוט. וסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר⁴⁰ שהצ"צ אמר מאמר זה לאחד החסידים, וע"י מחשבתו של החסיד איז געוואָרן גוט בפועל. ויש לומר, דזה שכ"ק מו"ח אדמו"ר הוסיף סיפור הנ"ל, הוא כי ע"י שאירע כן בפועל, נמשך זה גם בגשמיות. וע"ד הידוע⁴¹ דזה שהנביאים עשו גם פעולות (בגשמיות) בהתאם לנבואתם, הוא, כי עי"ז נעשה הקשר דהנבואה עם (גשמיות) העולם. ויש לומר, דכאשר המחשבה באה בדיבור ומכ"ש במעשה, היא פועלת עוד יותר. ועאכו"כ בנידון דידן, דנוסף לזה שהמחשבה דהצ"צ (להקדים הפירוש שהבאים ישירש יעקב קאי על הגאולה) באה בכתב (מעשה), הוא גם חלק בתורה.

ז) ויהי רצון, שע"י הדיבור בענינים אלו ימהרו ויזרזו כל זה עוד יותר, ובפרט ע"י העבודה דהפצת היהדות בכלל והפצת המעינות בפרט⁴², שזוהי הכנה קרובה לקיום היעוד⁴³ מלאה הארץ דעה את הוי' כמים לים מכסים, סיום וחותרם ספרו של הרמב"ם⁴⁴ (בעל ההילולא דכ"ף טבת⁴⁵), שענין זה קשור גם עם התחלת ספרו לידע שיש שם מצוי ראשון. וזה קשור גם עם הספר תניא קדישא ספרו של אדמו"ר הזקן (בעל ההילולא דכ"ד

37 זח"ב קסא, א-ב. 42 כמ"ש באגה"ק הידועה דהבעש"ט – נדפסה גם בכתר שם

טוב בתחלתו.

43 ישע"י יא, ט.

44 שבשנת אמירת מאמר זה (תשמ"ח) סיום מחזור הרביעי

דלימוד ספר הי"ד להרמב"ם (ג' פרקים ליום) הי' בכ"ד טבת, שמתברך משבת זה.

45 שם הגדולים להחיד"א מערכת גדולים ערך רמב"ם

בסופו. וראה לקו"ש חכ"ו ע' 26 הע' 1. וש"נ. – שבשנת אמירת המאמר (תשמ"ח) חל למחרת ש"ק פ' שמות.

38 באגרות קודש שבהערה הבאה: אמר החסיד, וואָס העלפט מיין טראַכטן, איר רבי זאָלט טראַכטן, אייער טראַכטן קען העלפן.

39 לקו"ד כרך א קנט, ב. אגרות קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ב ע' תקלז.

40 בארוכה בלקו"ד שם קנט, א ואילך.

41 דרשות הר"ן דרוש ב. וראה גם רמב"ן עה"פ לך לך יב,

ו. לבוש על הרקטני לך לך שם.

טבת⁴⁶), בו⁴⁷ נתבארו הענינים דידיעת השם. ויהי רצון שזכותם של בעלי ההילולא שקיבצו וליקטו בספריהם הנ"ל כל עניני התורה – ספר משנה תורה שמקבץ⁴⁸ כל ההלכות דנגלה תורה, וספר לקוטי אמרים (תניא) המלקט כל הענינים דפנימיות התורה, וגם הספרים תורה אור ולקוטי תורה שבהם נלקטו המאמרים העיקריים⁴⁹ של אדמו"ר הזקן כפי שנסדרו ע"י הצ"צ – יקרב וימהר עוד יותר קיום היעוד שבההפטורה⁵⁰ ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל, ע"י הקב"ה עצמו⁵¹, שבקרוב ממש ילקט את כולנו, ונלך כולנו יחד לארץ הקודש (כמו שתהי' בהרחבה, ירחיב ה' אלקיך את גבולך⁵²) ושם גופא – לירושלים ולבית המקדש שיבנה במהרה בימינו ממש.

49) כידוע שהמאמרים דתו"א ולקו"ת נלקטו מאלפיים מאמרים ("היום יום" י"ד אדר א').
50) ישעי' כז, יב.
51) ראה רש"י עה"פ נצבים ל, ג.
52) ראה יב, כ ובספרי עה"פ. שופטים יט, ח ובפרש"י עה"פ.

46) שמתברך משבת זה. ובפרט בשנה זו (תש"נ) שהוא במוצש"ק – ראה לעיל הערה 1.
47) גם בחלק הראשון, אף שבעיקרו הוא עצות בעבודת ה' (הקדמת התניא ד, א), ובפרט בחלק השני שבו נתבארו הענינים דיחוד ואמונה.
48) כמ"ש הרמב"ם בהקדמתו לספרו משנה תורה.

בס"ד. משיחת ש"פ שמות, כ"ג טבת, מבה"ח שבט ה'תש"נ

– תרגום מאידית –

עומדים בגלוי ובשלימות – מבטא את תוכן העבודה דבעל ההילולא, ובמילא – של כל ההולכים בדרכיו ואורחותיו; ההוראה שכ"א צריך ללמוד מיום זה, והוראה שמובנת בפשטות לכל יהודי, אנשים נשים וטף, מגדול שבגדולים עד לקטן שבקטנים (שכן "הנשיא הוא הכל").

ג. וביאור הענין:

מעלת ה"עשירי" מפורש בתורה⁷: "העשירי יהי קודש לה"⁸. כלומר, שמעלת העשירי מתבטאת בכך שהוא "קודש לה"⁹.

ב"קודש" ישנם שני קצוות¹⁰: מחד גיסא "קודש" (העשירי) הוא מובדל ונעלה מכל הענינים (קדושה מלשון הבדלה¹⁰), עד "קדש מלה בגרמי"¹¹, ביחד עם זה נאמר בנוגע לדברי קדושה ש"כל הנוגע בהם יקדש"¹², זה חודר בכל הפרטים (שנוגעים בו) ועושה אותם – קדושה.

ויש לומר שזה מתאים גם עם זה שעשירי הוא (המספר של האות) יו"ד: י' הוא נקודה בלבד, שלמעלה מצירוף ופרטים, שזה מרמז וקאי על הנקודה עצמית שלמעלה מכל הענינים; וביחד עם זה נקודה זו ("כוללת בתוכה את הכל (ע"ד נקודת התמצית)¹³.

הענין – בשרשו למעלה: י' (הר"ת דשם הוי") קאי על הקב"ה¹⁴, שהוא ("כנ"ל: "קודש – להוי" –) למעלה מכל צירוף ופרט (עד שלא אתרמיז לא בשום אות ולא בשום קרן)¹⁵; וביחד עם זה הרי ה' הוא נקודה – הניצוץ קדושה – ד"אמיתת המצואו"¹⁶ שנמצא בכל דבר (ב"כל הנמצאים"¹⁶), החל מנשמתו של יהודי (חלק אלוהי ממעל ממש¹⁷) שמרומז באות יו"ד¹⁴ (חכמה)¹⁸, ועד"ד הניצוץ אלקי שמהווה ומחיי ומקיים כל נברא

א. בשבת מברכים חודש שבט מברכים בני" את ראש חודש שבט, הכולל את כל החודש, כולל ובמיוחד – יום הגדול והקדוש עשירי בשבט, יום ההסתלקות-הילולא דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, כאשר "כל מעשיו ותורתו ועבודתו"¹ "מתגלה ומאיר בבחי' גילוי מלמעלה למטה . . . ופועל ישועות בקרב הארץ"².

ועד"ז נפעל ביום ההילולא בכל שנה ושנה ("הימים האלה נזכרים ונעשים"³), ואדרבה – בכל שנה ניתוסף בזה הוספה ועלי⁴.

ובהיותו יום ההילולא דנשיא בישראל, ש"הנשיא הוא הכל"⁵ – ה"ז נוגע לכלל ישראל, אנשים נשים וטף – שביום העשירי בשבט (שמתברך בשבת זו) צריך כל אחד להתחזק ב"כל מעשיו ותורתו ועבודתו" דבעל ההילולא, לילך "בדרך ישרה אשר הורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו נס"ו"¹.

ובהדגשה מיוחדת ביו"ד שבט שנה זו (שנת תש"נ) – כשמסתיימים ארבעים שנה מההסתלקות (בשנת תש"י), ש"נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע" כי בארבעים שנה "קאי איניש אדעת" דרבי⁶.

ב. מובן מאליו שישנם ריבוי לימודים והוראות שניתן וצריך לקחת מעשירי בשבט, בקיום "כל מעשיו ותורתו ועבודתו" דבעל ההילולא (שזה כולל ריבוי מעשים תורות ועבודות);

אך הדבר הראשון שעומד לנגד עיניו של כל אחד (בלי כל התבוננות ועיון) – הוא תאריך היום: עשירי בשבט. וע"פ הידוע שכל דבר הוא בהשגחה פרטית ומכיל לימוד בעבודת ה', הרי מובן שמספר היום – עשירי (בשבט) – כש"כל מעשיו ותורתו ועבודתו"

1) אגה"ק סי' זך (קמו, א).

2) שם סי' כח (קמת, א).

3) אסתר ט, כח. וראה רמ"ז בס' תיקון שובבי"ם, הובא ונת' בס' לב דוד להחיד"א פי"ט.

4) ראה לקו"ש ח"ו ע' 35. חכ"ו ע' 329. ועוד.

5) פרש"י חוקת כא, כא.

6) תבוא כט, ג. ע"ז ה, ריש ע"ב.

7) בחוקותי כז, לב.

8) ולהעיר שבהמשך לזה נאמר בכתוב "המר ימירנו והי' הוא (ותמורתו יהי' קודש)", שזהו הצירוף (דשם הוי"), דחודש שבט (סידור האריז"ל כוונת ר"ח. משנת חסידים סוף מס' טבת ושבט. וראה לקו"ש חכ"ו ע' 90 ואילך. ע' 300 ואילך), שחודש זה הוא כנגד יוסף (כדלקמן בפנים).

9) ראה זח"ב רעא, א.

10) תניא פמ"ו (סו, א). אגה"ת פ"י. ועוד.

11) זח"ג צד, ב. וראה סידור עם דא"ח ר, ג ואילך. ועוד.

12) תשא ל, כט. וראה תצוה כט, לו: כל הנוגע במזבח יקדש. צו ו, יא: כל אשר יגע בהם יקדש.

13) ראה קונטרס החלצו תרנ"ט פכ"ב ואילך. וש"נ.

14) ראה "היום יום" ח' אדר א'. ספר הערכים חב"ד מערכת אותיות

אות ט' ע' קצה, וש"נ.

15) אלא מכיון שאין ברירה – מציירים זה בנקודה ("), שבצירוף

עצמו ה"ז נקודה בלבד (השטח הכי קטן), שאין לו צירוף.

16) ריש ספר יד החזקה להרמב"ם.

17) תניא רפ"ב.

18) כידוע בענין יעקב אותיות "יעקב", שיו"ד (חכמה) קאי על

הנשמה, שיוורת למטה עד בבחי' עקב (תו"א ר"פ ויצא. ובכ"מ).

ד. עפ"ז יובן כיצד "עשירי" מבטא את התוכן דיום ההילולא: בעשירי בחודש שבט: נשיא בישראל כשמו – נשיא מלשון התנשאות, הוא קדוש ומובדל ומרומם מכל אנשי העם (בלשון הכתוב – משכמו ומעלה גבוה מכל העם²⁴); ויחד עם זה "הנשיא הוא הכל", עד שהוא "לב כל קהל ישראל"²⁵, לב הוא מקור (ומעיקר) חיות האדם²⁶, כך שהנשיא הוא מקור החיות והצרכים דקהל ישראל ("אשר יוציאם ואשר יביאם"²⁷).

שזהו ע"ד הענין ד"העשירי יהי' קודש": קודש ומובדל, עד "קדש מלה בגרמי", וביחד עם זה – ה"ז נמשך בכל הענינים ופרטים.

והגם שזהו ענינו של כל נשיא, יש לומר שבא בגילוי יותר בכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו – שיום ההילולא שלו (כשכל עבודתו עומדת בגלוי) היא ביום עשירי בחודש [ובחודש שבט – כנגד יוסף²⁸, שמו הראשון דבעל יום ההילולא] – כי הוא נשיא בישראל בעקבתא דמשיחא, עד – הדור האחרון דהגלות, שאז ישנה "טעימה"²⁹, מעין גילוי דהענינים דלע"ל, כולל הגילוי מענין "העשירי יהי' קודש" לע"ל (כנ"ל), ולכן יתבטא בגלוי שיום ההילולא דנשיא דורנו הוא בעשירי בחודש.

ה. הענין ד"עשירי" מבטא את תוכן העבודה – העבודה מיוחדת – דבעל ההילולא: על ידי גילוי תורת החסידות בכלל, נשמתא ונשמתא דנשמתא דאורייתא [החל מהבעש"ט – מייסד תורת החסידות הכללית, וממלא מקומו – המגיד, ולאח"ז רבנו הזקן – מייסד חסידות חב"ד, ורבתינו נשיאינו ממלאי מקומו] – שנתגלתה דוקא בדורות האחרונים – ניתן כח מיוחד לעשות את העבודה ד"עשירי", לגלות את הנשמה³⁰ בכל יהודי³¹, וגם את ה"נשמה" – החיות אלקי – בכל הנבראים שבעולם, עד שיעשו מכל העולם דירה לו יתברך בתחתונים, ועי"ז – להביא את הגאולה האמיתית והשלימה, כידוע שע"י "יפוצו מעינותיך חוצה" נעשה "אתי מר" דא מלכא משיחא³².

(מהווה בכל רגע מחדש, כתורת הבעש"ט¹⁹) מרומז ביו"ד, כידוע ש"שם הוי' פירושו שמהוה את הכל מאין ליש" (הוי' מלשון מהוה²⁰), והיו"ד "משמשת על הפעולה שהיא בלשון הוה ותמיד"²¹.

ובפרטיות יותר כך הוא גם אצל יהודי (ובכל נברא): "קאי על עצם הנשמה – נקודת היהדות, דאָס פינטעלע איד" – שלמעלה מציור; וזהו הפנימיות שחודרת בכל דרגות הנשמה שלו (טהורה²², אתה בראתה, אתה יצרתה, אתה נפתחה בי), ובכל כחות הנפש ולבושים.

ועד"ז בכל נברא: ניצוץ הקדושה שמחי' את הדבר, הוא קדוש ומובדל, ניצוץ אלקי, למעלה שלא בערך מעולם; וביחד עם זה ה"ה מחי' ומהוה את הדבר (בכל רגע), עד שזהו אמיתית המציאות של הדבר הגשמי עצמו.

עפ"ז יש לבאר את הטעם על כך שגאולה האמיתית והשלימה יהי' השלימות דעשרה [כנור של עשר נימין, פרה העשירית, שירה העשירית, ועוד] – כי ענין הגאולה הוא: הגאולה, בגילוי האמת, דכל דבר (שזהו גאולתו ושלימותו) – שנגאל מההעלם והסתור שמכסה על מציאותו האמיתית) – הנקודה אחת ד"אמיתת המצאו" – הענין ד"עשירי" (יו"ד). ולכן בגאולה יתחדש ויהי' גם השלימות דעשרה בכל הענינים – כידוע שמספר עשרה מורה על שלימות – כי בעשרה מתבטא השלימות דגילוי אלקות בכל ענין.

בזה יובן גם התוכן ד"עשירי" (יו"ד) – "העשירי יהי' קודש" – בעבודת השם:

תכלית כל הבריאה היא, שיהודי יגלה את (החלק) "העשירי" בו בעצמו – את נשמתו (נקודת היהדות), ו(עי"ז) – מגלה את "העשירי" – הניצוץ אלקי – בכל הדברים בחלקו בעולם עד – בכל העולם כולו, כך שמכל דבר שיהודי בא במגע עושה ממנו "העשירי יהי' קודש להוי'" – חפצא של קדושה [והשלימות שבזה יהי' לע"ל – כש"ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר"²³].

19) שעהיוה"א פ"א.

20) ראה זח"ג רנו, ב. פרדס ש"א פ"ט. ועוד.

21) שם פ"ד. וראה "הדרן" על הרמב"ם (קה"ת תשמ"ה) סי"ח

ובהערה 74.

22) תחלת ברכות השחר.

23) ישעי' מ, ה.

24) שמואל-א ט, ב. וראה אוה"ת וירא תשסד, ב. שה"ש ע' תיד ואילך. ועוד.

25) רמב"ם ה' מלכים פ"ג ה"ו.

26) ראה ס' השיחות תשמ"ח ח"א ע' 222 ואילך. ע' 348 ואילך.

27) פינחס כז, יז.

28) כ"ה בסי' יעב"ץ שער הגיא. וראה לקו"ש חכ"ו ע' 90. ע' 300.

29) ראה פע"ח שי"ח רפ"ג. שעה"כ ענין טבילת ע"ש. וראה לקו"ש

חט"ו ע' 282. ועוד.

30) ובפרט שע"י סתים דאורייתא נתחבר סתים דישאל עם סתים

דקוב"ה.

31) ולהעיר מסיפורי חסידים בטעם דשם הבעש"ט הוא ישראל, כי

הוא מעורר את נשמות ישראל מהתעלפותם ר"ל (סה"מ תרס"ג

בהוספות) ע' רנא ואילך. וראה לקו"ש ח"ב ע' 516. ועוד.

32) אגה"ק הידועה דהבעש"ט – נדפסה גם בס' כתר שם טוב

"העשירי יהי קודש לה" – בכל יהודי, ובכל דבר בעולם.

ולהוסיף, שיום העשירי הוא במספר ימי החודש, המרמז שהעבודה הנ"ל לגלות את ה"עשירי" – צריכה להיות באופן דחודש מלשון חידוש, ובפרט בהתאם לתורת הבעש"ט³⁹ שהתהוות וחיות וקיום הבריאה (ע"י הכח אלקי – היו"ד – שבו) מתחדש בכל רגע ורגע מחדש; וכך גם החיות שיהודי מקבל ע"י נשמתו (חלק אלוהי) מתחדש בו בכל רגע ורגע³⁹.

יום העשירי בחודש הוא – בחודש שבט, כנגד יוסף²⁸ – המרמז על העבודה ד"יוסף ה' לי בן אחר".

ו. ע"פ הנ"ל מובן העבודה המיוחדת דשבת מברכים החודש שבט:

ברכת החודש וקידוש הלבנה – על ידי כל אחד מישראל (כמנהג ישראל), ובהכרזה רבים ובקול רם – מורה (בעבודת האדם) על העבודה דברכה וקידוש של כל אחד מישראל (הדומין ומונין ללבנה⁴⁰), כלומר, שבעבודתו של יהודי צריכה להיות אז ברכה והמשכה חדשה ("יחדשהו הקב"ה עלינו ועל כל עמו בית ישראל") – עבודה באופן חדש. ובכל חודש החידוש הוא לפי תוכן חודש זה.

ובנדו"ד – בברכת חודש שבט, כולל היום המיוחד שבו – עשירי בשבט – תוכן החידוש בהעבודה ("יחדשהו") הוא בענין ד"העשירי יהי קודש": שכל יהודי מברך וממשיך ומגלה (הוא "מכריז" – בגלוי) היו"ד – הנשמה – בו בעצמו, והיו"ד – הניצוץ אלקי – בכל הפרטים דחלקו בעולם, עי"ז שמנצל אותו לתכלית בריאתו – למלאות את רצון הבורא. וכך גם ההשפעה על בני ביתו וגם על כל אלו שיש לו שייכות אתם (עד – "על כל עמו בית ישראל"), שגם אצלם יהי ה"יחדשהו" – כך שמחדיר קדושה (גילוי אלקות) בכל העולם.

ההילולא בחיים חיותו בעלמא דין (פר"ת – תש"י) נחלקות (בכללות) לג' תקופות של עשר שנים (וכל א' מהן וכן הולדתו בשנת תר"ם – בהיקף שלם של עשר בהתאם לשנות הבריאה, א'-י): * עשר שנים ראשונות – במדינה היא, עשר שנים שניות – במדינת פולין כו', ועשר שנים האחרונות – במדינה זו (בחצי כדור התחתון), והסתלקותו היתה בשנת ה'תש"י.

להעיר גם, שבמשך שנה האחרונה שלפני הסתלקותו חתימת יד קדשו היתה באות יו"ד (דיצחק) גדולה ואשורית – ראה מבוא לאגרות קודש שלו ח"י ע' 6 ואילך.

(39) ולכן צ"ל "על כל נשימה ונשימה תהלל י-ה" (ב"ר פי"ד, ט).

(40) סוכה כט, א. ב"ר פ"ו, ג. זח"א רלו, ב.

ובעבודה זו גופא (לגלות את ה"י" בכל יהודי ובכל דבר בעולם) ניתוסף הוספה וחידוש ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (ובפרט בהיותו, שהוא הנשיא של הדור האחרון בגלות) – כמדובר כמ"פ, שרואים בפועל כיצד העבודה דהפצת התורה והיהדות והפצת המעינות חוצה נתפשט ונתרחב ע"י בעל ההילולא, עד שהורה לתרגם חסידות בשפות אחרות, עד שבא לחצי כדור התחתון (שבו מ"ת לא הי בגלוי³³), והתיישב שם והרחיב שם שלא בערך את כל הפעולות בהפצת התורה והיהדות והפצת המעינות חוצה, עד לחוצה שאין חוצה ממנה, ובאופן דהולך ומוסיף ואור, עוד יותר ועוד יותר.

כמרומז בשמו דבעל ההילולא – "יוסף יצחק"³⁴: "יוסף" הוא על שם "יוסף ה' לי בן אחר"³⁵, וכידוע הפירוש בזה³⁶, שקאי על העבודה להפוך שגם בבחי', ומבחי', "אחר" יגלו ויעשו "בן" לה' – כלומר: שהעבודה לגלות את ה' (עשירי) בכל דבר, עד גם ב"אחר", יהודי שנשמתו עדיין לא נראית בגלוי, וכך גם בבחי' "אחר" שבעולם – הדברים גשמיים שמעלימים ומסתירים על אלקות – שיוכר בהם בגלוי הניצוץ קדושה שהוא בתמידות בהם תמיד מהווה מחי' ומקיים אותם.

"יצחק" הוא על שם "כל השומע יצחק ליי"³⁷ – עבודה מתוך צחוק ושמחה, ששמחה אמיתית ושלמה היא דוקא בשעה שחודרת בכל הפרטים של האדם (ושל סביבתו), נוסף לשמחת הנשמה גם שמחת הגוף הגשמי, ונוסף לשמחה בתומ"צ, גם שמחה בדברי רשות, כך שלא נשאר חלק בחייו שאין בו שמחה (שזה יכול להפריע לשמחת הנשמה).

עפ"ז מובן, שיום ההילולא – עשירי בשבט (כשכל עבודתו דבעל ההילולא עומדת בגלוי) – מבטא את התוכן הכללי של עבודתו³⁸: לגלות את היו"ד –

בתחלתו. ועוד.

(33) מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר – נדפס בסה"מ תש"ח ע' 232 ואילך. וראה אגרות קודש שלו ח"ב ע' שלא. אגרות קודש אדמו"ר מהורש"ב ח"א ע' קסא.

(34) ולהעיר שהתחלת ב' השמות היא באות י'. וראה הערה 38.

(35) ויצא ל, כד.

(36) אוה"ת עה"פ – ויצא רכ, א ואילך. וראה אוה"ת ויחי שפו, א ואילך. שצ, א ואילך. שצו, ב ואילך. ועוד.

(37) וירא כא, ו.

(38) ולהעיר ממשנ"ת במ"א (לקו"ש ח"ח ע' 303 ואילך. וראה לקו"ש ח"ט ע' 142) ששלושים שנות נשיאתו ועבודתו של בעל

לתוכן המיוחד של החודש המתברך (כי כל ברכה מדודה לפי כלי המתברך), הרי הוא גם בהתאם לחודש המברך (הברכה היא לפי דרגת המברך). כלומר, שהברכה של החודש המברך מותאמת ויש לה שייכות לתוכן החודש המתברך.

ובנדו"ד רואים זאת בגלוי: הברכה ונתנית כח על העבודה דעשירי בשבט (היום המיוחד דחודש שבט) – מקבלים מחודש טבת – החודש העשירי.

ולהוסיף, שתוכן הנ"ל ד"עשירי יהי קודש" (שני הקצוות בזה) הוא גם בהדגשה בחודש העשירי: יחד עם זה שחודש טבת הוא חודש העשירי, העשירי יהי קודש (קדוש ומובדל), ה"ז נמשך וחודר בכל המציאות – כמאחז"ל שחודש טבת הוא "ירח שהגוף נהנה מן הגוף"⁴⁸, וכמדובר לעיל⁴⁹ הפירוש בזה, שהגוף דלמעלה כביכול (יש האמיתי) נהנה מהגוף דלמטה (יש הנברא), כי עצמותו ית' (שלמעלה מכל הענינים) קשור – ויתירה מזו יש לו הנאה כביכול (מהעבודה עם) הגוף דלמטה דוקא.

ה. בכל זה מתוסף מצד הקביעות דשנה זו:

א) ראש חודש שבט (המתברך משבת זו, והכולל כל ימי החודש – חודש שבט) חל ביום השבת [נוסף ע"ז שכל השנה התחילה ביו"ט של ראש השנה שחל להיות בשבת]: שבת קודש נותן עוד יותר כח להעבודה להמשיך ולגלות קדושה – עד קדושה דקדש מלה בגרמי' (שבת קודש) – ביהודי, עד בכל עניני העולם, כך שבכל יורגש ויראה בגלוי היו"ד (ניצוץ קדושה) שביו"ד.⁵⁰

עד לשלימות גילוי קדושת שבת בעולם – ביום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים⁵¹, בירידת ביהמ"ק השלישי (שעומד בנוי ומשוכלל למעלה⁵²), שזה יכול להיות גם בשבת – בהיותו מלאכת שמים, מלאכה הארבעים⁵³.

ב) פרשת השבוע – בתחלת הפרשה: "ואלה שמות

וה"יחדשהו" הוא עם כל הששה לשונות של ברכה: "לחיים ולשלום לששון ולשמחה לישועה ולנחמה", שכוללים כל עניני ברכה לעבודת חודש זה [וי"ל שששת הלשונות הם גם כנגד ששת חדשי הקיץ וששת חדשי החורף, כלומר שהברכה והמשכה חדשה בעבודת החידוש נמשכת על ובכל חדשי השנה].

ומסיימים "ונאמר אמן", ש"אמן" מורה על גמר ושלימות העבודה (הנצחון), כולל בנדו"ד – העבודה דגילוי היו"ד בכל העולם, וכידוע ש"אמן" בגימטריא הוי' אד'1, שזה מראה על גילוי אלקות (הוי' – שלמעלה מעולם) במציאות העולם (שמקבל חיותו ע"י שם אד', מדת מלכותו ית'⁴²), כמרומז גם בר"ת ד"אמן" – "א-ל מלך נאמן"⁴³ ששם א-ל (שרש ומקור כל ההמשכות⁴⁴) נמשך ומתגלה עד ב"מלך", מלכותו ית' בעולם, ובאופן ד"נאמן" – לעד ולנצח נצחים.

והפעולה דברכת החודש (בעולם) היא עד כדי כך, שפועל גם בדרגות התחתונות ביותר, כך שאין זקוקים עוד לומר "אב הרחמים", כי הפעולה מזה נפעלת ע"י ברכת החודש עצמה (שכולל גם "לישועה ולנחמה", הנחמה על כל ענינים הפכיים).

ומברכת החודש עוברים מיד ל"אשרי יושבי ביתך", שזה מרמז על שלימות העבודה – הישיבה ב"ביתך", הבית האמיתי – בית המקדש השלישי (ש"גדול מקדש שניתן בין ב' אותיות שנאמר⁴⁵ פעלת הוי' מקדש אדנ-⁴⁶, כי שם יהי החיבור דהוי' ואד'⁴⁷), בגאולה האמיתית והשלימה – כשיתגלה השלימות ד"העשירי יהי קודש".

ז. ולהוסיף, שענין זה הוא בהדגשה מצד זה שהחודש המברך את (חודש שבט) הוא החודש העשירי (חודש טבת):

מכיון ששבת מברכים החודש הוא לעולם בשבת (האחרונה) מהחודש שלפנ"ז, ממילא מובן, שנוסף לזה שכל ברכת החודש (בשבת מברכים) היא בהתאם

41) ראה אוה"ת שבת שובה ע' א'תעט. ועוד.

42) שעהיה"א רפ"ז. וראה גם לקו"ת אמור לב, ב.

43) סנהדרין קיא, א. טושו"ע או"ח סקכ"ד ס"ח. שו"ע אדה"ז שם סי"ב.

44) ראה טווא"ח ס"ה.

45) בשלח טו, יז.

46) ברכות לג, ב. סנהדרין צה, א.

47) לקו"ת נשא כא, ג. ועוד.

48) מגילה יג, א.

49) שיחת עשרה בטבת. וראה גם לקו"ש חט"ו ע' 382 ואילך.

50) ואף שבויר (עבודת הבירורים) אסור בשבת, ועד שגם הקרבת

קרבן יחיד לה' אסורה בשבת – ה"ז בנוגע לפעולת הבירור ע"י האדם ע"י הל"ט מלאכות, אבל הגילוי (ניצוץ) קדושה מלמעלה – הוא דוקא בשבת. ודוגמתו בעבודת האדם – מלאכת הארבעים* ("ארבעים מלאכות חסר אחת") המותרת בשבת – מלאכת שמים, כמאחז"ל (ב"ר ספ"א) "שבת ממלאכת עולמו אבל לא ממלאכת צדיקים" (תורה ותפלה), וע"ד המלאכות במשכן (כולל הקרבת קרבנות ציבור) המותרות בשבת (סד"ה ארבעים מלאכות תר"ל. סד"ה וביום השבת עת"ר).

51) סוף תמיד.

52) רש"י ותוס' סוכה מא, סע"א.

53) ראה הערה 50.

לא נודעתי להם" (64), "וידעתם כי אני הוי' גו' 65" – גילוי אלקות (הוי') במיצרים וגבולים דעולם, עד לשלימות בזה – בגאולת מצרים, ומתן תורה 66.

ועד"ז בעבודת כל אחד: בחי' משה שבכל יהודי טוענת להקב"ה: "מאז באתי גו' לדבר בשמך" – ע"י קיום התומ"צ (שמותיו של הקב"ה) – ואעפ"כ "והצל לא הצלת", אע"פ שישנו הפס"ד מפורש 67 שע"י מצוה אחת מביא יהודי "לו ולכל העולם תשועה והצלה" ...!

ועל זה בא המענה מהקב"ה: "וארא אל אברהם יצחק ויעקב", "אל האבות" 68 – כפי שהם אבות של כל יהודי, והגילוי אלקות להאבות נמשך (בירושה) לכל בני ישראל 69, ועוד ועיקר בהוספה – הגילוי דשם הוי', עד שבאה הגאולה האמיתית והשלימה (כימי צאתך מארץ מצרים 70), ותורה חדשה מאתי תצא 71.

ט. ישנו ענין נוסף בשבת מברכים שבט (בקביעות שנה זו) – שזה בא בהמשך לכ"ף טבת (ה"יאכל" בשבת הוא מה"טרח בערב שבת" 72, ובפרט ביום רביעי בשבוע – מעלי שבתא 73, ג' ימים לפני השבת), יום ההילולא של הרמב"ם; ומוצאי שבת זה הוא כ"ד טבת – יום ההילולא דרבנו הזקן:

כ"ק מו"ח אדמו"ר (בעל ההילולא דיו"ד שבט) הוא ממלא מקומו של רבנו הזקן – מייסד תורת חסידות חב"ד – ש"פתח" את הדרך להליביש את הסתים פנימיות התורה (הקשור עם סתים דקוב"ה) בהבנה והשגה 74, ולגלות אלקות בגדרי העולם (וכמבואר בארוכה בשער היחוד והאמונה – חלק שני בספר התניא דרבנו הזקן – איך שגם "בשמים ממעל ועל הארץ מתחת" – "אין עוד").

כפי שזה מרומז גם בשמו – שניאור זלמן 75: "שניאור" פירושו שני אור – אור דתורת הנגלה ואור דתורת הנסתר. שזה מתאים עם השם דרבנו הזקן כפי שנקרא ע"י כל אחד מכלל ישראל: בעל התניא והשולחן ערוך. "זלמן" אותיות "לזמן" (והוא שם בלע"ז, לא כמו "שניאור" בלשון הקודש), שזה מורה על העבודה דרבנו הזקן לגלות קדושה ואלקות, עד

בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו":

במצרים מלשון מיצרים וגבולים, בגלות, מתגלה "שמות בני ישראל" ("שלא שינו את שמם . . . ראובן ושמעון נחתין ראובן ושמעון סלקין" 54), "שבנ"י ממשיכים ועושים בחי' גלוי שמות עליונים למטה" 55, עד ש"שמות בני ישראל" (דיעקב ובניו) עצמם קאי (גם) על הגילוי דהשמות העליונים, עד להגילוי דשם הוי', "שמו הגדול" (גילוי בשם אד') 56.

ובפרטיות:

"את יעקב" – נעשה (במצרים) הגילוי דיו"ד עקב: שרש הנשמה – היו"ד (דשם הוי', שרש נשמת יעקב) נמשך עד בעקב, בדרגא הכי תחתונה, עד שע"י מתגלה המעלה בעקב – שדוקא העקב מחזיק ומעלה את כל הגוף כולו, כולל – הראש ושכל שבראש, וע"י ועל ידו נעשה גם הרגל "רץ לדבר מצוה" 57.

"איש וביתו באו": נוסף לזה שיעקב עצמו בא למצרים, באים איתו "איש וביתו" ("דכר ונוקבא יחוד מ"ה וב"ן" 58), ומעמידים בתי ישראל במצרים, נוסף לכך שמתווספים שם עוד ריבוי בתים בישראל – "ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד" 59, בנים ובנות העוסקים בתומ"צ, ומגדלים אותם לתורה לחופה ולמעשים טובים, שימשיכו להעמיד בתי ישראל ע"י ענין הנישואין, שתכליתה היא – הולדת בנים ובנות,

וכך גם בעבודה רוחנית: יהודי מברר ומזכך את עניני העולם, עד ש"מתאחד" עם הניצוץ קדושה שבהם, באופן שע"י יוצאים "תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים" 60.

ובסיום הפרשה: ע"י טענת משה להקב"ה "ומאז באתי גו' לדבר בשמך הרע לעם הזה והצל לא הצלת את עמך" 61 – בא המענה 62: "אני 63 ה'", "וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב גו'", עד שע"י משה נעשה הגילוי דשם הוי' (לא כמו אצל האבות ש"שמי הוי')

(54) ויק"ד פל"ב, ה. שהש"ר פ"ד, יב (א). ועוד.

(55) תו"א פרשתנו מט, ד ואילך.

(56) תו"א שם. וראה שם ו, ב.

(57) אבות פ"ד מ"ב.

(58) תו"א שם ג, ב.

(59) פרשתנו א, ז.

(60) פרש"י ר"פ נח.

(61) פרשתנו ה, כג.

(62) ראה תו"א נד, ד.

(63) ר"פ וארא.

(64) וארא ו, ג.

(65) שם, ז.

(66) תו"א פרשתנו מט, ג ואילך.

(67) רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ד.

(68) פרש"י ר"פ וארא.

(69) תו"א ר"פ וארא.

(70) מיכה ז, טו.

(71) ישע"י נא, ד. ויק"ד פי"ג, ג.

(72) ע"ז ג, א.

(73) גיטין עז, ב. ועוד.

(74) ראה ד"ה פדה בשלום תרפ"ה (ע' עט. ע' פח).

(75) בהבא לקמן – ראה לקו"ש ח"ו ע' 36 ואילך. וש"נ.

"יצחק" כתוב בגלוי רק השמחה שמקפת וחודרת בכל, גם שמחת הגוף (משא"כ ב"דובער" (אפילו כפי שהוא שם אחד) ישנם בפועל שני ענינים: דוב (בלה"ק) ובער (בלע"ז), אלא – שמתאחדים בשם אחד).

והכח לכל זה (חיבור קדושה (תורה) ועולם) הגיע (החל) מרבנו הזקן ("שניאור זלמן"), ואצל רבנו הזקן גופא – מקבלים את הכח לחבר אלקות עם העולם ע"י תורה (שהרי אסתכל באורייתא וברא עלמא⁸²), ע"י החיבור בין השני אורות (שניאור) בתורת אדה"ז – אור דנגלה דתורה (שולחן ערוך), שקשור עם בירור טוב ורע וכו' (עניני העולם), ואור דפנימיות התורה (תניא) – אילנא דחיי, דלית תמן לא קשיא מסטרא דרע כו'⁸³ – בחי' "עשירי יהי קודש", קדש מלה בגרמי', שקדוש ומובדל מעניני העולם.

ולהוסיף, שבפרטיות יותר החיבור (דאלקות עם עולם) מרומז בהתחלת שני ספרים עיקרים הנ"ל דרבנו הזקן בחסידות ובנגלה: ספר התניא מיוסד על הפסוק⁸⁴ "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו" (כפי שרבנו הזקן כותב בדף-השער דספר התניא). כלומר, שכל הענינים דתומ"צ ואלקות, עד לסתים דקוב"ה שבסתים דאורייתא (פנימיות התורה) הם "קרוב אליך", לכל יהודי כפי שהוא נשמה בגוף, בפיך ובלבבך לעשותו. והתחלת השולחן ערוך דרבנו הזקן (מהדורא תניינא) היא – "יהודה בן תימא אומר הוי עז כנמר וקל כנשר רץ כצבי וגבור כארי": "יהודה – שיש בו שם הוי'⁸⁵ (והתחלתה ביו"ד) – בן תימא" רומז על הגילוי דשם הוי' באופן ד"בן תימא", ש(תמיד) מבטא את עצמו בגלוי. עד באופן שיוורד בעבודה פרטית – בד' הענינים ד"עז כנמר וכו'", שכוללים כל עניני העבודה. וי"ל שזהו גם כנגד הד' עולמות אבי"ע (ובתורה – ד' אופני הלימוד דפרד"ס), שעל ידם הנשמה (בחי' יו"ד) יורדת מלמעלה למטה – נשמה שנתת בי טהורה היא אתה בראת אתה יצרתה אתה נפחתה בי ואתה משמרה בקרבי", עד שיוורד למטה בברכות פרטיות דברכות השחר, וכ"ז חדור עם פנימיות ועצם הנשמה (כמדובר לעיל⁸⁶).

י. ענין הנ"ל רואים גם אצל הרמב"ם: התחלת ספרו העיקרי (משנה תורה) היא בגילוי ה"יו"ד –

לב' האורות ("שניאור") דנגלה ונסתר, בגדרי העולם (לשון לע"ז) – זמן ומקום, כך ששני התיבות (שניאור זלמן) נעשים שם אחד של איש אחד.

ולאחרי שרבנו הזקן פתח את הדרך בזה, אזי בעבודה זו גופא ניתוסף ע"י רבותינו נשיאנו ממלאי מקומו החל מבנו ממלא מקומו – אדמו"ר האמצעי, כמרומז בשמו – דוב בער: שגילוי אלקות נמשך עד לדרגא דבשר הגשמי (דוב "המסורבל בבשר"⁷⁶), ולא רק כמו שעומד בלשון הקודש ("דוב"), אלא גם בלשון לע"ז ("בער").

ועד יתר על כן: מצינו לפעמים שחתם את שמו בשתי תיבות נפרדות או בתיבה אחת, כבי"ת אחת – "דובער". ויש לומר טעם השינוי⁷⁷ – בהתאם לשני האופנים ודרגות בעבודת בירור הבשר⁷⁸: (א) סדר העבודה (ובפרט בתחלת העבודה) כשמרגישים כיצד הניצוץ קדושה בבשר ("דוב" בלשון הקודש) הוא העיקר ובשר הגוף ("בער" בלע"ז) טפל – "נפשם עיקר וגופם טפל"⁷⁹. שאז מרגישים כיצד "דוב" ו"בער" הם שתי תיבות נפרדות (אחת – העיקר, והשני – טפלה לו). (ב) מתגלה (גם) מעלת (האלקות שב) הגוף עצמו, שקשור עם הגוף שלמעלה (גוף נהנה מן הגוף). שמצד זה נעשה "בער" בלע"ז (הבשר עצמו של הגוף דלמטה), דבר אחד עם "דוב" בלשון הקודש (הגוף דלמעלה), עד שיש הנברא נעשה דבר אחד עם יש האמיתי⁸⁰.

ועד"ז מרומז גם בשמו של אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע [ובהוספה – מכיון שבזמן הי' לאחרי אדמו"ר האמצעי, ובכל דור – נעשה מעלין בקודש] – "שלום דובער", נוסף להעבודה דחיבור "דובער", נעשה ונמשך ב"דובער" גם שלום, כמבואר במ"א⁸¹.

ובהוספה על כל זה – נוסף על כח של רבותינו שלפניו – מתווסף אצל ממלא מקומו ובנו יחידו (של הרבי נ"ע) – כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, כמרומז בשמו "יוסף", ש[נוסף על כך שזה חודר לא רק בבשר הגוף של יהודי, אלא גם בבחי' "אחר" ביהודי שני, אזין ההפיכה דה"אחר" ל"בן" לה' (כנ"ל ס"ה) היא עד כדי כך, שבשם לא כתוב כלל הלשון ד"אחר", כי הוא התאחד לגמרי עם הקדושה ד"יוסף", וכך גם בשם

(81) לקו"ש חכ"ה ע' 315 הערה 40. וש"נ.

(82) זח"ב קסא, סע"א.

(83) ראה אגה"ק סכ"ו.

(84) נצבים ל, יד.

(85) סוטה י, ב. לו, ב.

(86) קונטרס משיחות ש"פ ויחי.

(76) קידושין עב, א ובפרש"י.

(77) הכח לזה בפשטות הוא – מפני שישראל, ועאכו"כ נשיא

בישראל, הוא בעה"ב של שמו.

(78) ראה שיחת עשרה בטבת שנה זו.

(79) ראה תניא פל"ב.

(80) ראה ביאורה"ז (לאדהאמ"צ) בשלח מג, ג. ועוד.

כו"כ מישראל הלומדים את השיעור היומי ברמב"ם בכל יום, מה טוב – ג' פרקים ליום, או עכ"פ פרק אחד ליום, או בספר המצוות.

ובנוגע לרבנו הזקן – לקבוע עתים בתורה בלימוד שולחן ערוך ובספר התניא שלו. [ובפרט שבזמן זה צריכים התחזקות מיוחדת בזה]. כולל להשייכים לזה – ע"י המנהג דכו"כ שבכל יום קודם התפלה לומדים פרק תניא⁹² (על הסדר, או באופן אחר) – כל חד וחד לפום שיעורא דילי.

ונוסף על הקביעות עתים בזה של כל אחד בפ"ע, כדאי גם – להנהיג שיעורים ברבים בלימוד שו"ע ותניא. ואפילו במקומות שיש כבר קביעות בזה – יכולים להוסיף בכמות ובאיכות.

ותלמוד גדול שמביא לידי מעשה – הוספה בעבודה דרבנו הזקן, ובכללות – הפצת המענינות חוצה.

ולהוסיף, שכל זה צריך להעשות בזמננו באופן ד"וארא" – בגלוי ובפרסום (לא באופן ד"הצנע לכת"), ובפרט שמצוה לפרסם עושי מצוה⁹³, בכדי שגם אחרים ילמדו מזה (ובאופן דקנאת סופרים תרבה חכמה⁹⁴), נוסף ע"ז שבשעה שמקבלים החלטה ברבים ובפרסום, אזי מוסיפים בתוקף קיום ההחלטה⁹⁵.

נוסף לזה – לעשות התוועדות בקשר עם כ"ד טבת, וללמוד שם מתורתו ולקבל החלטות טובות בקיום ההוראות דבעל ההילולא. ובמקומות שכבר עשו התוועדות – ניתן להוסיף בזה בכמות ובאיכות ובפרסום.

ויה"ר שע"י קבלת ההחלטות טובות בכל האמור – זה גופא כבר יביא את השכר, עד לשכר האמיתי – הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, והקיצו ורננו שוכני עפר⁹⁶: הרמב"ם, רבנו הזקן, אדמו"ר האמצעי, וכל רבותינו נשיאינו ממלאי מקומו, עד כ"ק מו"ח אדמו"ר, ותיכף ומיד ממש, תיכף ומיד ממש, תיכף ומיד ממש.

"יסוד היסודות ועמוד החכמות (ר"ת הוי"ט⁸⁷) לידע כו' מאמיתת המצאו כו' נמצאו כל הנמצאים". וכפי שהי' בשלימות הגילוי לע"ל – כמבואר בסיום ספרו: "לא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד כו' שנאמר⁸⁸ כי מלאה הארץ דיעה את ה' כמים לים מכסים".

ולהוסיף, שזה מרומז ביום ההילולא שלו בכ' טבת: כ' הוא ב' פעמים יו"ד⁸⁹, ור"ת כתר ועשרים בגימטריא כתר⁹⁰ – שזה מורה על הגילוי דכתר (שלמעלה מעולם) למטה, עד שזה "פועל ישועות בקרב הארץ".

יא. הלימוד מכל זה בנוגע לפועל:

בעמדנו בשבת מברכים חודש שבט (עם כל הפרטים הנ"ל) – ישנה הברכה והמשכה (דברכת החודש) לעשות באופן חדש לגמרי את העבודה לגלות את ה"ד – הנשמה של יהודי, וניצוץ הקדושה דכל עניני העולם.

ובמיוחד – ע"י ההתקשרות עם בעל ההילולא דיו"ד שבט, ע"ז שמוסיפים בלימוד תורתו ובקיום הוראותיו, ובכללות – בהפצת התורה והיהדות והפצת המענינות חוצה. ובפרט בעמדנו בשנת הארבעים מההסתלקות – כשמתווסף החידוש ד"נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע", "קאי איניש אדעתי דרבי" – בכל הענינים דרבנו נשיא דורנו.

יב. מכיון ששבת זו באה לאחרי ובהמשך לכ"ף טבת, יום ההילולא דהרמב"ם, וכ"ד טבת, יום ההילולא דרבנו הזקן – כדאי ונכון ביותר שכל אחד יוסיף בענינים הקשורים עם בעלי ההילולא, ע"י הוספה בנתינת הצדקה (כמבואר גודל הענין זה באגרת הקודש ואגרת התשובה דרבנו הזקן), ועוד ועיקר – ע"י ההוספה בקביעות עתים בלימוד תורתם וספרים שלהם [שע"ז מתקשרים עם מחבר הספר, כי צדיק "נפשי יהבית" בתורתו⁹¹, בספרו, קונטרס מאמר וכיו"ב]:

לימוד בספר הרמב"ם, ובפרט ע"י ההשתתפות עם

92 ראה ס' השיחות ה'ש"ת ע' 144. קונטרס משיחות ש"פ אחרי תשמ"ט.

93 רמ"א יו"ד סרמ"ט סי"ג. משו"ת הרשב"א ח"א סתקפ"א. מג"א בשו"ע או"ח סקנ"ד סקכ"ג.

94 ב"ב כא, א. ועוד.

95 ראה קונטרס החלצו תרנ"ט פ"י.

96 ישע"י כו, יט.

87 סדר הדורות ד"א תתכ"ז. שם הגדולים להחיד"א מע' רמב"ם.

וראה גם "פירוש" לריש הל' יסוה"ת.

88 ישע"י יא, ט.

89 ולהעיר גם שיו"ד במילואו הוא כ'.

90 לקו"ת שה"ש לה, ג.

91 ע"ד "אנא נפשית כתבית יהבית" ע"י הקב"ה (שבת קה, א ע"פ

גירסת הע"י). וראה לקו"ת שלח מה, סע"ד ואילך) – וצדיקים דומין לבוראם.

לקוטי שיחות פרשת שמות כרך ג'

מתורגם ללשון הקודש

כלומר, שהקב"ה קרא אותם בשמות כדי להדגיש חשיבותם. בשעה שישראל הולכים לגלות עלולים הם ח"ו לילך שם לאבדון, לפיכך מונה אותם הקב"ה וקורא אותם בשמות, כדי שלא יתבטלו, כי "דבר ש(נמנה) במנין לא בטל"⁴, ומכל שכן שדבר שנקרא בשם אינו נשכח שזוהי חשיבות גדולה יותר מ"דבר שבמנין"⁵. כפי שהדין הוא בשכחה, שאם שכח בעל-הבית תבואה או פרות בשדה הרי זה שכחה ושייך לעניים. אבל כאשר שוכח דבר הנקרא בשם מיוחד, כלשון המשנה⁶: "כל זית שיש לו שם בשדה", אינו שכחה. כלומר, שאף שלפי שעה ובחיצוניות הרי שכחם בעל הבית, אין זה כשאר השכחות שנעשים הפקר לעניים, כי משום חשיבותו אין השכחה שכחה אמיתית, ובפנימיות לא שכחם מעולם בעל-הבית. כך הוא גם לגבי הגלות, שבחיצוניות נראה כשכחה ח"ו, ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני⁷, אך כיון שבני ישראל הם דבר חשוב, שהרי "הקב"ה קרא שמות לכולם", אינם יכולים ליבטל או להיות הפקר ח"ו, כי הקב"ה אינו שוכחם לעולם.

לכן - אף שבתחילה מדמה המדרש את ישראל לצבא השמים סתם, שבהם נכללים גם השמש והירח - מסיים המדרש שישראל "משולים לכוכבים". כי בצבא השמים עצמו יש לכוכבים יתרון על השמש והירח. על השמש וירח כתיב⁸: "וחפרה הלבנה ובושה החמה". אבל הכוכבים קיימים לעד, וכן גם בני ישראל⁹.

כמדובר כמה פעמים¹⁰, יש לפירושים שונים על אותו פסוק שייכות ביניהם. וכן הוא לגבי שני המדרשים שהובאו לעיל: על ידי זה שהקב"ה קרא לבני ישראל בשמות, נעשו לדבר חשוב שאינו בטל; וזה עצמו נתן בהם הכח (כנאמר במדרש השני) "שלא שינו את שמם", שגלות מצרים לא השפיעה עליהם ויצאו משם באותן שמות שבאו עמם לשם.

ג. דיוק נוסף ישנו¹¹ בפסוק ואלה שמות וגו', שבזה מרומז שצדיקים "דומים לבוראם". במדרש נאמר¹²: "הרשעים הן קודמין לשמן - גלית שמו, נבל שמו וכו', אבל הצדיקים שמן קודמין - ושמו קיש ושמו שאול, ושמו

א. הספר השני של חמשת חומשי תורה נקרא בשם שמות, לכאורה - על שם תחילתו: "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה". ברם כיון, שכל הספר נקרא כן, הכרח הוא לומר שהשם מבטא בתוכו את תוכן הספר בכללותו¹ ולא רק את תחילתו.

בתחילת הפרשה הראשונה בספר שמות נמנים שמותיהם של בני ישראל שבאו מצרימה, וידועה הקושיא בזה: הרי כבר נמנו השמות בפ' ויגש ואדרבה בפירוט יותר, לשם מה מונה אותם התורה שנית בפ' שמות? גם בפ' ויגש יש להבין: שמות בני יעקב כבר הוזכרו בפ' ויצא ובפ' וישלח, והיה די בכך שיאמר בפ' ויגש בקיצור שיעקב ובניו באו מצרימה, והיינו יודעים מי הם - אף שלא היינו יודעים שמות בניו של יעקב - לשם מה צריכה התורה למנותם בפרטיות?

במדרש נאמר², שהתורה מונה את השמות, כדי לרמוז, שכל מאתיים ועשר שנות גלות לא גרמו להם לשנות שמותם: "לא שינו את שמם"; אותם השמות שהיו להם בבואם מצרימה נשאר אצלם גם בצאתם משם. על כן מציינת התורה את שמותם בבואם למצרים, כדי להראות שהן אותם השמות של בני ישראל כפי שנקראו בפרשיות שלאחר מכן ביציאת מצרים.

אבל, אין זה לכאורה, ביאור מספיק מדוע מספרת התורה איזה שמות היו לבני ישראל בעת ירידתם למצרים - "ראובן שמעון" וכיו"ב; לפי המדרש חשוב רק לדעת שלא שינו את שמם. ומכך שהתורה אומרת "ואלה שמות בני ישראל" ומספרת ששמותם היו "ראובן שמעון וגו'" מובן שגם במנין פרטי השמות ישנה כוונה מיוחדת, מלבד הידיעה "שלא שינו את שמם", כי תורה הרי הכל בדיוק.

ב. עוד נאמר במדרש³ על הפסוק "ואלה שמות": "שקולים הן ישראל כצבא השמים, נאמר כאן שמות ונאמר בכוכבים שמות שנאמר (תהלים קמז) מונה מספר לכוכבים לכולם שמות יקרא. אף הקב"ה כשירדו ישראל למצרים מנה מספרם כמה היו ולפי שהם משולים לכוכבים קרא שמות לכולם הדא הוא דכתיב ואלה שמות בני ישראל וגו'".

(1) ראה מדרש תדשא פ"כ: בכל הספרים הקדושים יש בהן חכמה בינה ודיעה למה נכתבו ונקרא שמם כו' למה נקרא שמו בראשית כו'.

(2) פענח רזא ר"פ שמות בשם מדרש. וראה ג"כ בעל הטורים כאן.

(3) שמו"ר פ"א, ג.

(4) ביצה ג, ב. שו"ע יו"ד סי' קי"א.

(5) דבר שבמנין - מדרבנן לא בטל, רמ"א שם. דבר שיש לו שם אינו שכחה נלמד מן הכתוב - מדאורייתא (רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ה הכ"ג).

(6) פאה פ"ז מ"א.

(7) ישע"י מט, יד.

(8) ישע"י כד, כג.

(9) דב"ר פ"א, יד.

(10) ראה לקו"ש כרך ג ע' 35.

(11) ראה אוה"ת ר"פ שמות.

(12) רות רבה פ"ד, ג. וראה במד"ר פ"י, ה. אסת"ר פ"ו, ב.

סיבת הדבר שביכולת ההארה, השם של הנשמה להביא לעליה גם בעצם, היא משום שהשם נוגע בהעצם, אף שהוא הארה בלבד. וכפי שאנו רואים שכשקוראים לאדם בשמו, הרי הוא נפנה בכל עצמותו. כן ידועה אחת העצות לעורר אדם מהתעלפות חזקה (שאו אין פועלים באדם כוחות הגלויים של הנפש), ללחוש באזניו את שמו, שנקרא בו על פי תורה, ועל ידי כך מעוררים את עצם הנפש, שישוב להחיות ולפעול בגוף.

ואף בזה צדיקים "דומים לבוראם": על ידי עבודת האדם בעולם, - אף שהיא נעשית בעולם הזה, בו מאירה רק "הארה" מאלקות - נעשה נחת רוח לפני הקב"ה בעצמו, כמאמר רז"ל¹⁷: "נחת רוח לפני", שהקב"ה אומר: נחת רוח היא לי עצמי, שעשו בני ישראל רצוני.

ו. העבודה למטה בגוף צריכה להיות בכירור הגוף ונפש הבהמית וחלקו של כל אחד בעולם. לא זו בלבד שאין להתפעל ולהתחשב בכל ההפרעות וההעלמות של הגוף ונפש הבהמית ולעסוק בתוקף בעניני הנשמה של לימוד התורה וקיום המצוות - שבוה שווים כל בני ישראל; אלא שהעבודה צריכה להיות גם לברד ולהפוך את הגוף ונפש הבהמית וחלקו בעולם, לעשות מהם כלי לאלקות - שבוה יש לכל אחד סוג עבודה משלו, משום שהוא צריך לעבוד בגופו ונפשו הבהמית וחלק שלו בעולם.

ולכן מדגישה התורה את שמותיהם השונים של בני ישראל: "ראובן שמעון וגו'". שם היהודי מורה על הציור שנהיה בנשמה לאחר שמתקשרת עם הגוף. לנשמה עצמה אין שם, משום שאין לה ציור, ודוקא מצד התקשרותה עם הגוף (שלה), היא מקבלת ציור ושם¹⁸. וכיון שגוף אחד מחולק מחבירו, יש לכל אדם תואר מיוחד ושם מיוחד, שהוא גם מרמז על אופן העבודה המיוחדת של כל אדם.

ודוקא על ידי "שמות בני ישראל", על ידי עבודתו של כל אחד מישראל בנפרד לברר הגוף ונפש הבהמית שלו וחלקו בעולם, נפעלת התכלית של "הבאים מצרימה", העליה הבאה כתוצאה מן הירידה.

ז. מעתה מובן מדוע נקרא הספר "שמות", כי השם אכן מבטא את כללות תוכן הספר. הספר הראשון (בראשית) נקרא "ספר הישר"¹⁹, שבו מדובר על האבות, הנקראים "ישרים", שלגביהם לא היה שייך אמיתית ענין הגלות. יעקב אמנם ירד למצרים, אבל לא החלה אז עדיין גלות מצרים. יתירה מזו: המדרש אומר²⁰: "כל זמן שיוסף היה קיים לא היה להם משוי של מצרים", כי האבות היו נעלים

ישי וכו', דומין לבוראם, שנאמר ושמי הוי' לא נודעתי להם", וזה מרמז גם בפסוק זה: תחילה נאמר "ואלה שמות" וגו' ואחר כך - השבטים עצמם, "ראובן שמעון" וגו'.

ואף רמז זה קשור לשני הפירושים של המדרש שהובאו לעיל: שהסיבה שבני ישראל "משולים לכוכבים", ו"לא שינו את שמם" היא משום שבני ישראל, צדיקים, "דומים לבוראם".

ד. מבואר במקומות רבים בחסידות, שהאור האלוקי היורד למטה להחיות ולהוות את העולם, אינו אלא מבחינת ה"שם" של הקב"ה, שהוא זיו והארה בלבד, כמאמר "מלך שמו נקרא עליהם", שרק שם המלך בלבד נקרא על מדינתו, ששמו של אדם אינו קשור לעצמותו ואינו אלא כדי שהזולת יוכל ליצור קשר עמו. אבל הקב"ה עצמו הוא קדוש ומובדל ואין לנבראים כל ערך אליו.

מצד הקשר של נשמות ישראל עם עצמות, הרי הם "חלק אלקה ממעל ממש"¹³ ואין לכל העולמות ערך אליהם, ואין לכל הנבראים כל תפיסה והשגה בנשמות ישראל. ומה שנמשך בגוף, הוא רק הארה מהנשמה, כי, כאמור, צדיקים - שהכוונה בזה היא לכל בני ישראל, כמו שכתוב¹⁴: "ועמך כולם צדיקים" - "דומים לבוראם", וכשם שמהבורא רק הארה נמשכת בעולם, כך גם נמשך בגוף רק הארה מהנשמה¹⁵. כי הגוף אינו כלי לקלוט את עצם הנשמה.

וזהו הרמז בפסוק: "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה", רק ה"שמות", ההארה מנשמות ישראל, באו מצרימה, להגבלות העולם הזה בכלל והגלות בפרט (מצרים מלשון מיצר וגבול), אבל עצם הנשמה אינה יכולה לבוא בגלות, ומאחר ובנשמה עצמה אין שייך כלל גלות, נותנת היא כח גם להארת הנשמה שיהיה לה התוקף לבל תתפעל מההעלמות וההסתרים ולהשאר בשלימות גם כשיורדת למטה ובגלות.

ה. כשם שעצם הנשמה, שהיא נעלית מירידה לגוף, נותנת תוקף בהארת הנשמה, כך הוא גם להיפך: עבודת הארת הנשמה היורדת למטה בגוף, גורמת להתעלות גם בעצם הנשמה. תכלית ירידת הנשמה למטה הרי היא בשביל העליה שיש לנשמה מירידה זו. וידוע¹⁶ שעליה זו אינה רק בהארת הנשמה, אלא גם, עצם הנשמה כפי שהיא למעלה, מתעלית ומתרוממת למדריגה כזו, שמצד עצמה לבד (ללא העבודה של הארת הנשמה בגוף) לא היתה יכולה להשיגה.

17 ספרי במדבר טו, ז. כח, ח.

18 לקו"ת בלק (סז, ג).

19 יהושע י, יג. ע"ז כה, א.

20 שמו"ר פ"א, ד.

13 תניא רפ"ב.

14 ישעי' ס, כא.

15 ראה ברכות י, א; מה הקב"ה כו' אף נשמה כו'.

16 ראה ד"ה זה היום תש"ט פ"ב ופ"ג.

י. את ההלכה, שאסור לרדות עבד עברי ב"עבודת פרך" מפרש הרמב"ם²⁴ שהכוונה היא ל"עבודה שאין לה קצבה ואין לה תועלת". ומבאר ב"הגהות מיימוניות", שהדבר נלמד מעבודת פרך שעבדו בני ישראל במצרים. בכך, שעבודת פרך שהיתה במצרים היא "עבודה שאין לה קצבה ואין לה תועלת" אפשר להבין כיצד מיררה את חייהם הרוחניים של בני ישראל במצרים.

כשאדם עוסק בענינים גשמיים כנדרש על פי תורה, הרי זו עבודה שיש לה קצבה ותועלת. שהרי נתנה תורה קצבה ושיעור, עד כמה מותר לאדם להיות טרוד בעסק: הוא צריך להתעסק בעסק הפרנסה רק עד כמה שנדרש לעשות כלי לברכת הוי', במילא ישנה הגבלה לגבי הכוחות שבהם יוכל להשתמש לשם כך - "יגיע כפיך כי תאכל" - יגיעת הכפיים, הכוחות החיצוניים והפחותים, אבל לא יגיעת הראש והכוחות הנעלים יותר²⁵. נוסף לכך יש "קצבה" בזמן, שבו יהיה עסוק בעניני הפרנסה, שכן חובה לבעל עסק לקבוע לו כל יום זמן לתפילה בציבור, קביעות עתים לתורה וכו'.

ואז מביא העסק "תועלת": כיון שהוא עוסק בו באופן הראוי על פי תורה, נעשה ה"תעשה" שלו כלי ל"וברוך הוי' אלקיך"²⁶.

לא כן כאשר אדם מתעסק לפרנסתו ביגיע ראשו, שמחפש עצות ותחבולות להרויח יותר ויותר, הרי זו "עבודה שאין לה קצבה ואין לה תועלת".

תועלת אין בזה - כמו שנאמר לא לחכמים לחם²⁷, - את הפרנסה הרי נותן הקב"ה ותחבולות האדם לא יועילו כאן. אדרבה, הם עוד עלולות להזיק²⁸, וגם "אין לה קצבה" - אין שיעור ליגיעה כזו: בא ערב, העובדים והשכירים הלכו לבתיהם, הגיעה שעת נעילת העסק, אך הוא, בעל העסק, עדיין עומד וחושב אודות העסק; וגם כשגומר עסקיו ושב לביתו - הרי במקום שיהיה לו קביעות ללימוד תורה, נגלה וחסידות, הרי הוא מתרוצץ - בפועל, או לפחות במחשבה - בעניני העסק; ואפילו כשהולך לישון הרי "רעיוןך על משכבך סלקו"²⁹, הוא עדיין מחפש תחבולות שונות בקשר לעסקיו, ומובן, שאפילו בשעה שישן, הרי חלומותיו מלאים בעניני העסק שהרהר בהם במשך היום³⁰. גם לגבי יושב אוהל, תיתכן מציאות דומה. גם אם אינו שקוע בעסק, הוא יכול, להיות שקוע בכבוד המדומה וכיוצא בזה: שמה פגע בו מישוהו, והוא הרי תלמיד חכם, ואם כן צריך הוא לשמור על "כבוד התורה";

מלהיות בגלות, וגם ביוסף נאמר: ואלה תולדות יעקב יוסף - שיוסף המשיך וגילה את עניני יעקב²¹. ורק כש"מת יוסף - נתנו עליהם משוי", משא הגלות. ולכן החלה אז, אצל הבנים, העבודה של "שמות בני ישראל" - הירידה לגלות והעבודה שהביאה ליציאת מצרים.

ולכן נוגע השם "שמות" לכללות תוכן הספר, שכן הוא מורה על כללות אופן העבודה של הבנים בהיותם בגלות: (א) רק השם, הארה מעצם הנשמה שרוי בגלות; ועצם הנשמה, כיון שהיא גבוהה ונעלית מלהיות בגלות, הרי היא נותנת כוח בעבודה של הארת הנשמה. (ב) העבודה צריכה להיות בבחינת השם, לברר ולהעלות הגוף, נפש הבהמית וחלקו בעולם, שעל ידי זה באה יציאת מצרים ונפעלת עליה גם בעצם הנשמה - עד לעשיית משכן ושכנתי בתוכם - בתוך כל אחד ואחד.

ח. כבכל סיפורי התורה, ישנה גם בזה הוראה נצחית, לכל דור ובכל מקום:

בכל הזמנים ובמצבים הקשים ביותר של הגלות, על האדם לדעת, שאין לו להבהל וודאי שאסור לו להתייאש ח"ו, משום שעצם הנשמה של איש ישראל אינו נמצא בגלות לעולם, ושום העלם והסתור אינו שייך לגביו, יתירה מזו: העצם נותן גם כוח לאדם למטה לבל יתפעל מהגלות ולבצע את עבודתו הפרטית בגוף ונפש הבהמית וחלקו בעולם, עבודה שהיא גדולה נעלית מאד - המביאה עילוי גם בעצם הנשמה, עד לושכנתי בתוכם; בגאולה השלימה בקרוב ממש.

(משיחת ש"פ שמות תשי"ט)

ט. חייו האמיתיים של אדם מישראל אינם החיים הגשמיים, כי אם הרוחניים²². לפי זה מובן שכשהתורה מספרת: "וימררו את חייהם וגו'", פירושו (נוסף על פשוטו של מקרא - ש"אין מקרא יוצא מידי פשוטו")²³ שהמצרים מיררו את חייהם הרוחניים של בני ישראל על ידי העבודה הקשה של "בחומר ובלבנים וגו'". וצריך ביאור: אפשר על ידי עבודת פרך למרר את החיים הגשמיים, אבל כיצד יכולה עבודה קשה "בחומר ובלבנים" למרר את חייו הרוחניים של היהודי? הן אמת, שעבודה קשה יכולה להפריע לחיים הרוחניים, ללימוד התורה וקיום המצוות; אבל לשון הכתוב הוא, "וימררו את חייהם", לא מדובר על כך שעבודת הפרך הפריעה לחיי הרוחניות, כי אם גם, שהחיים רוחניים עצמם נעשו מרים - כיצד, אם כן, נתמררו חיים רוחניים על ידי עבודת פרך גשמית?

(21) ראה לקו"ש כרך ג ע' 59 וע' 86.

(22) ראה אגה"ק סכ"ז בענין חיי הצדיק. והרי - ועמך כולם צדיקים. ויתרון בצדיק ממש - שחייהם אינם "כי אם" חיים רוחניים.

(23) שבת סג, א. ושי"ג.

(24) פ"א מהל' עבדים ה"ו.

(25) ראה לעיל ע' 45.

(26) דברים טו, יח.

(27) קהלת ט, יא.

(28) ראה ספר דרך מצותיך קז, ב.

(29) דניאל ב, כט.

(30) ראה ברכות נה, סע"ב.

למטה. כאשר היצה"ר רוצה להפריע לו מעבודתו - ויודע הוא שאם ינסה לפתותו שיפסיק לגמרי לעסוק בעבודת השם, לא יצליח - מסכים היצה"ר שיעסוק בעבודת ה', אלא שמפתה אותו לעסוק לא בעבודתו שלו, כי אם בעבודה השייכת לאחר.

בכללות נחלקים בני ישראל לשני סוגים: (א) יושבי אוהל, ובפרט תלמידי הישיבות, שעיקר ענינם הוא לימוד תורה. אמנם גם הם צריכים לעסוק בקו של גמילות חסדים - נתינת צדקה (בגשמיות וברוחניות) ובפרט - הפצת המעיינות - כי "כל האומר אין לי אלא תורה, אפילו תורה אין לו³⁶, שצריך להתעסק גם בגמילות חסדים; אבל ענינם העיקרי הוא תורה³⁷. (ב) בעלי עסק, עיקר ענינם הוא קיום המצוות, שעיקר מצוות מעשיות היא מצוות הצדקה³⁸ - לתת צדקה בגשמיות, ולהפיץ מעיינות היהדות, תורה וחסידות, שזוהי צדקה ברוחניות. אבל כיון, שכל עניני קדושה קשורים ביניהם באופן של התכללות, צריך שיהיה אצל הבעלי עסק גם קביעות עתים לתורה, בנוסף לעיקר עבודתם בקו המצוות והצדקה³⁹.

אלא שישנן "נשמות התועות", בני אדם שאינם רוצים למלא את התפקיד שהוטל עליהם ומחפשים ענינים השייכים לאחרים. ישנם בעלי בתים, שכאשר נתבעים לנתינת הצדקה והפצת המעיינות, עונים הם, "שדוקא כעת" אינם יכולים להקדיש מזומנם לזולת, משום שהזמן דרוש להם לעצמם: לפתע הוא נעשה מאריך בתפילה, מתמיד בלימוד; ולאחר ההתמדה - מוכרח הוא לרוץ לעסק, ובמילא אין לו זמן לתת צדקה ולעשות לטובת יהודי שני. כך גם ישנם יושבי אהל ותלמידי הישיבות, העוסקים בצדקה דוקא בזמן הקבוע ללימוד התורה.

ולעתים קרובות דרכם של אלו ה"נשמות התועות", שדוקא בקו השני, שאינו שייך להם, הרי התעסקותם היא במרץ וחיות (אבל רק בתחילה). ואף אמנם הם עניני קדושה, אבל כיון, שאין זה תפקיד של נשמה זו, הרי זה ענין של "וימררו את חייהם", כי מנצלים את החיות של נפש האלוקית לענינים שאינם תפקידה - עד ובאופן המפריעים לתפקיד⁴⁰.

יג. משום כך גם היתה היציאה מגלות מצרים על ידי "משכו וקחו לכם", בכך שלקחו את הע"ז של מצרים (כבש) ושחטו אותו לעיני המצריים, שדבר זה בא הרי מכח שאין לו קצבה, מסירת נפש שלמעלה מטעם ודעת.

וכיון ש"צדיקים דומים לבוראם", עליו ללכת בדרכי הקב"ה - וכשם שהקב"ה כביכול משלם מדה כנגד מדה, גם הוא צריך להתנהג כן, ולבוא חשבון עם הנ"ל. ואם "כבוד התורה" יקר אצלו ביותר עליו לשלם לה הוא "כפל" ו"ארבעה וחמשה". ובזה עוסקת מחשבתו כל העת; וגם כשהולך לישון מתבטא בזה חשבון הנפש "שלו" לפני השינה. ומובן שהדבר משפיע גם אחר כך על חלומותיו.

כשאדם חושב על שמירת בריאות גופו - עושה זאת מסתם מתוך חשבון: "היות הגוף בריא ושלם מדרכי השם הוא"³¹, ובפרט עוד, אם למד חסידות ויודע את מאמר הבעש"ט ע"פ³² "עזב תעזב עמו" (עם הגוף) ויודע גם הנאמר בתניא³³, שאת גוף היהודי בחר הקב"ה בעצמו. הרי כיון שגוף יהודי הוא כה יקר, צריך להשתדל לשמור עליו. יש בכל זה תועלת.

אבל התחבולות בעניני עסק, או לחשוב ולהיות שקוע בכבוד המדומה, בזה אין כל חשבון; וזהו "עבודה שאין לה קצבה ואין לה תועלת".

יא. וזוהי הכוונה, שבעבודת פרך מיררו את החיים הרוחניים, של בני ישראל:

כל מה שברא הקב"ה בעולם הרי יש לו גבול וחשבון. מנין יכול לבוא ענין ללא הגבלה ("אין לה קצבה") וללא חשבון ("אין לה תועלת") - מהנפש האלוקית דוקא. כי הנפש האלוקית קשורה עם הקב"ה, והוא הרי אינו מוגבל, לכן גם בנשמה ישנם כוחות בלתי מוגבלים, שהם למעלה מחשבון וגבול (כמו כוח המסירות נפש אצל כל יהודי, שהוא כוח שלמעלה מטעם ודעת). ואפשר להגיע על ידי זה עד לעבודה "שאין בזה תועלת", עבודה לשמה בתכלית³⁴.

אבל כאשר, נוטלים את הכוחות של נפש האלוקית, ומשתמשים בהם בלעומת-זה, "שמים חשך לאור ואור לחשך שמים מר למתוק ומתוק למר"³⁵, בעבודת פרך "שאין לה קצבה ואין לה תועלת", ממררים בזה את החיות של נפש האלוקית - "וימררו את חייהם".

יב. ענין זה של "וימררו את חייהם" יכול להיות גם בדקות: הוא מנצל אמנם את החיות הרוחנית לעניני קדושה ולא לעניני עולם הזה, אבל אינו מנצל זאת לצורך העבודה המוטלת עליו, עד שאדרבה, יש בה משום הפרעה לעבודתו.

לכל אדם נועדה שליחות משלו שלמענה ירדה נשמתו

(36) יבמות קט, ב. וראה ספר המאמרים התש"ח ע' 266 הערה ז.

(37) ראה גם לקו"ש כרך ג ע' 84.

(38) ראה תניא פל"ז.

(39) ראה שיחת ח"י אלול תשכ"ב.

(40) ע"ד תוד"ה מבטלין (כתובות יז, א).

(31) רמב"ם רפ"ד מהל' דיעות וראה לקו"ש כרך ג ע' 60 הערה 9.

(32) נעתק ב"היום יום" כח שבט.

(33) פמ"ט. וראה שיחת שמח"ת תרס"ט (תורת שלום ע' 120 ואילך).

(34) ראה רמב"ם סוף הל' תשובה. לקו"ת ראה (כח, ד).

(35) ישע"ה, ה, כ.

מקורו מנפש הבהמית וממה שלמטה מזה. זהו מובנו של יציאת מצרים ברוחניות, שהכוחות של נפש האלקית יצאו מגלות מצרים, ומכך באה הגאולה גם בגשמיות. (מלוקט משיחות ליל ב' דחג הפסח השי"ט ותש"כ)

עם זה ניצלו את תוקף הנפש האלוקית והשתמשו בו במקומו הנכון, כציווי הקב"ה. וזה הביא את ה"חרות", כהלשון של תיקוני זוהר: "חרות מטפשותא"⁴¹, - שהשיגו את הדעת הנכונה, להבחין מה בא מנפש האלוקית ומה

יום ראשון י"ז טבת

בדיבור, וודאי שלא במעשה, אלא מיד שעולה לו מהלב למח אויזו מינא ושנאה חס ושלום, - לזולת, או איזו קנאה או פעם או קפידא ודומיהן - אינו מקבלן כלל כמחו וברצונו. - שירצה להרהר בהן, ואדרבה, המח שליט ומושל ברוח שבלבו לעשות

ההפך ממש, - ממדה שורש הרגש שבלבו להתנהג עם חברו כמדת חסד, - זאת בניגוד לרגש השנאה או הכעס - הנובע ממדת ה"גבורה" - שיש בלבו כלפי הזולת - יתיחס אליו במדת החסד, ויחבה יתרה מודעת לו - להראות לו אהבה מיוחדת, עד לסבל ממנו עד קצה האחרון, ולא לכעס חס ושלום, - על מי שהוא סובל ממנו, וגם שלא לשלם לו כפעלו חס ושלום, - גם לא לעשות זאת שלא מתוך כעס, אלא אדרבה לגמל לחיבים - כנגדו, טובות, כמו שכתוב בזהר, ללמד מיוסף עם אחיו: - שבמקום היסורים שגרמו לו - שילם להם בטובות. הרי, שגם בדברים ש"בין אדם

לחבירו", אין ה"בינוני" נותן לרע שבלבו לבוא לידי ביטוי במחשבה, בדיבור ובודאי שלא במעשה.

מפרק זה מובן, שבכל הקשור למעשה ולפועל, יש לנפש האלקית ב"בינוני" השליטה המלאה על הגוף - לפועל אין הוא עושה, אינו מדבר ואינו חושב במה שאסור, כי אם מקיים מצוות ומדבר ומהרהר בתורה. ואילו ב"עצם" שלו, כלומר, בכוחות השכל והמודות של הנפש, יש לרע של הנפש הבהמית מעמד די חזק, וביכולתו להעלות תאוות בלבו. בקשר למה שלמדנו, ששעת התפילה היא עת רצון לכל יהודי להתעלות - כדאי להוסיף מה שהרבי מוהרי"צ נ"ע מליובאוויטש אמר באחת משיחותיו: - בשעה שיהודי לומד תורה - הוא מרגיש את עצמו כלפי הקב"ה, כתלמיד לפני רבו. כשם שתלמיד לומד חכמה מרבו, כך הוא לומד מהקב"ה חכמה שהיא תורה; ובשעה שיהודי מתפלל - הוא מרגיש את עצמו כלפי הקב"ה, כבן לפני אביו.

רק שלוח מועיל הרשימו פמחין, - הרושם הניכר שנשאר בו גם אחרי התפילה, מהתעמקות מחשבתו בגדולת ה' בשעת התפילה, ויראת ה' ואהבתו המסתרת כחלל תימני, - שבלבו, הן עוזרות לו, להתגבר ולשלוט על הרע הזה - של הנפש הבהמית, המתאנה תאנה, שלא להיות לו שליטה וממשלה בעיר - שלא תהיה לרע שליטה וממשלה בגוף, להוציא תאוותו מפי אל הפעל - בפועל ממש. להתלבש ככברי הגוף. ואפלו כמח לבדו, להרהר ברע, אין לו שליטה וממשלה להרהר חס ושלום ברצונו שפמחו, - מה שעולים בו הרהורים רעים, אין זה מפני שהוא רוצה לחשוב בהם, כי אם מפני שבלבו נוהה עדיין אחרי תענוגי העולם, נופלות ממילא במוחו מחשבות תאוה אלה, שלא ברצונו שיקבל ברצון חס ושלום הרהור זה הרע העולה מאליו מהלב למח בנזק לעילו, - הרי, שגם על המוח בלבו, אין שליטה ל"רע" של הנפש הבהמית, אלא מיד בפעולתו לשם, -

ליקומי אמרים - פרק יב

רק שלוח מועיל הרשימו במוחין ויראת ה' ואהבתו המסותרת כחלל הימני להתגבר ולשלוט על הרע הזה המתאנה תאוה שלא להיות לו שליטה וממשלה בעיר להוציא תאוותו מפי אל הפועל להתלבש ככברי הגוף ואפי' במוח לבדו להרהר ברע אין לו שליטה וממשלה להרהר ח"ו ברצונו שבמוחו שיקבל ברצון ח"ו הרהור זה הרע העולה מאליו מהלב למוח כנ"ל אלא מיד בעלייתו לשם דוחהו בשתי ידים ומסיח דעתו מיד שנוכח שהוא הרהור רע ואינו מקבלו ברצון אפי' להרהר בו ברצון וכ"ש להעלותו על הדעת לעשותו ח"ו או אפי' לדבר בו כי המהרהר ברצון נק' רשע באותה שעה והבינוני אינו רשע אפי' שעה אחת לעולם. וכן בדברים שבין אדם לחבירו מיד שעולה לו מהלב למוח איזו מינא ושנאה ח"ו או איזו קנאה או כעס או קפידא ודומיהן אינו מקבלן כלל במוחו וברצונו ואדרבה המוח שליט ומושל ברוח שבלבו לעשות ההפך ממש להתנהג עם חבירו כמדת חסד וחיבה יתרה מודעת לו לסבול ממנו עד קצה האחרון ולא לכעוס ח"ו וגם שלא לשלם לו כפעלו ח"ו אלא אדרבה לגמול לחיבים טובות כמ"ש בזהר ללמוד מיוסף עם אחיו:

משעולה הרהור במוחו, דוחהו בשתי ידים, - הוא דוחה את הרהורו במלוא כוחו ואינו נותן לו מקום כלל במוחו, ומסיח דעתו מיד שנוכח שהוא הרהור רע, ואינו מקבלו ברצון אפלו להרהר בו ברצון, - לא רק שאינו עולה בדעתו לרצות לבצע מחשבה רעה זו, אלא גם הרצון להרהר בכך - אינו שייך ב"בינוני", וכל שכן להעלותו על הדעת לעשותו חס ושלום, או אפלו לדרב בו, - לכך בודאי שלא שייך ה"בינוני", כי המתרהר - הרהורי עבירה, ברצון נקרא רשע באותה שעה, - ואילו והבינוני אינו רשע אפלו שעה אחת לעולם. - הרי, שמן ההכרח לומר שלא שייך שירצה לחשוב בהרהורי עבירה. עד כאן דובר, שאין הוא נותן לרע שבלבו להגיע לאיזה ביטוי שהוא ביחס לדברים שהם מן הסוג של "בין אדם למקום", בין אדם להקב"ה, וגן - כך הדבר, בדרברים שבין אדם לחבירו, - אין הוא נותן שמודה רעה שבלבו, ביחס ליהודי שני, תבוא לידי ביטוי מוחשי במחשבה, או

1. פרק ט, בתחלתו. 2. ח"א רא, א.

יום שני י"ח טבת

ומהלך עולה למה להרהר בו, - עליה זו מהלב למוח באה בדרך ממילא, שכן, כשמתעוררת תאוה בלב, מתהווים ממילא הרהורים במוח, ומיד - עם עלית הרהורים במוח, חולק עליו השופט השני שהוא הנפש האלהית שבמה, המתפשט בחלל הימני שבלב מקום משפן היצר טוב, - ב"חלל" הימני

שבלב, מתגלה היצר הטוב, המדות של הנפש האלקית. היצר הטוב נאבק עם היצר הרע, שלא לתת מקום למימושה של התאוה, "דעתו" של היצר הטוב היא, שכל הכוחות והאיברים של הגוף, צריכים להינצל בעינינים של קדושה בלבד. והלכה כדברי המכריע, הוא הקדוש היצר הטוב הוא העוזר להיצר טוב, - שיהיה בכוח להתגבר על היצר הרע, כמאמר ר"ל: "אלמלא הקדוש היצר הטוב - ליצר הרע, לא היה עוזר לו". ליצר הרע המתגבר באדם מדי יום. והעור, - שהקב"ה עוזר ליצר הטוב, הוא: היא

ההארה שמאיר אור ה' על נפש האלהית, להיות לה יתרון ושליטה על סכלות הכסיל ויצר הרע, ביתרון האור מן החשך, כנזכר לעיל. - בפרק י"ב, שכשם שקצת מן האור דוחה הרבה מן החושך, והחושך נסוג ממילא מהאור ונעלם, כך נדחה הרבה מה"סכלות" ומהחושך של היצר הרע, לעומת מעט מאור הקדושה המאיר מהנפש האלקית - בכך מתבטאת עזרתו של הקב"ה ליצר הטוב. בדבריו הבאים, מתרץ רבנו הזקן, את אשר הקשה בתחילת הפרק הראשון, על מה שהגמרא אומרת "זאפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה, היה בעיניך כרשע" - הרי המשנה במסכת אבות אומרת: "ואל תהי רשע בפני עצמך"? וגם: אם יהיה בעיני כרשע ירע לבבו ויהיה עצב ולא יוכל לעבוד ה' בשמחה ובטוב לבב"? - מסביר רבנו הזקן להלן: חכמינו ז"ל דייקו בלשונם ואמרו "כרשע", לא שיחשוב עצמו "רשע", אלא "כרשע", שיחשוב עצמו למי שבדברים מסויימים הוא דומה לרשע, והכוונה היא ל"בינוני". שכן, גם ב"בינוני" הרע" שכתבנו עדיין בתקפו, ויתכן שתשרור בו תאוה בלב, כמו שזה אצל "רשע". אך מאחר שהרע שפחלל השמאלי כבינוני הוא בתקפו בתולדתו, להתאוות תאוה לכל

פרק יג. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שביחס ל"בינוני", גם אם יתכן שתעורר תאוה בלבו - משמשת הנפש האלקית ככוח בולם, שהתאוה לא תמומש במעשה, בדיבור או במחשבה.

שלשה לבושים אלה, נשלטים ב"בינוני" עלידי הנפש האלקית בלבד - לחשוב ולדבר דברי תורה ולקיים מצוות.

וכנה יוכן לשון מאמר ר"ל: "בינונים - זה זה שופטין" [פרוש, יצר טוב ויצר הרע]. - היצר הטוב והיצר הרע משמשים שניהם כשופטים, ומשמיעים דעתם ב"בינוני". והגמרא מביאה ראיה לכך: דכתיב: "כי יעמד לימין אגיון להושיע משופטי נפשו", - "שופט" לשון רבים, שני שופטים באדם, היצר הטוב והיצר הרע. על-כל-פנים, ביחס ל"בינונים" משתמשים חכמינו ז"ל בביטוי "זה זה שופטין" - ולא אמרו "זה זה מושלים" חס ושלום, - שכן, אם נפרש כפירוש הפשוט, ש"בינוני" הוא מי שיש בו מחצית מצוות ומחצית עבירות, הרי ששניהם, גם היצר הטוב וגם היצר הרע, מושלים בגופו של ה"בינוני" - ואז היה על חכמינו ז"ל להשתמש בביטוי "מושלים", כי כדי לעבור עבירה, על היצר הרע לשלוט ולמשול בגוף. ברם, לפי מה שהוסבר על מהותו של ה"בינוני", אי אפשר לומר "מושלים" - כפי שיוסבר להלן: כי כשיש איזון שליטה וממשלה ליצר הרע בעיר קמנה, - הגוף, שעל השליטה עליו מתנהל המאבק בין היצר הטוב ליצר הרע, אפילו לפי שעה קלה - ובאיזה זמן שהוא, נכשל האדם בעבירה במעשה, בדיבור או במחשבה, נקרא רשע באותה שעה. - והרי מדובר כאן ב"בינוני" ולא ב"רשע", אלא היצר הרע אינו רק על דרך משל כמו שופט ודין האומר דעתו כמשפט, - ולא שיש לו שליטה על הגוף, ואף-על-פי-כן יכול להיות שלא יהיה פסק הלכה כף למעשה, - כדעתו של שופט זה, מפני שיש עוד שופט ודין החולק עליו, וצריך להכריע ביניהם, והלכה כדברי המכריע. כף - אותו דבר במאבק המתנהל בין היצר הטוב לבין היצר הרע ב"בינוני": היצר הרע אומר דעתו בחלל השמאלי שבלב, - הוא מעורר תאוה בלב, בכך מתבטאת השמעת "דעתו" כיצר על הגוף להתנהג,

3. ברכות סא, ב. 4. תהלים קט, לא. 5. קדושין ל, ב. 6. למרות שבפרק הקודם (י"ב) אמר רבנו הזקן, שבטבע האדם מתולדתו, שה"מוח שליט על הלב", שכלו שולט ומושל בתאוה שבלבו - מדוע, איפוא, הוא אומר כאן, שצריך האדם לעזרה מיוחדת מהקב"ה לשם כך? מתרץ כ"ק אדמו"ר שליט"א בהערה: "זה טעם על נצחון היצ"ט: א) נגד הרהור שבמוח; ב) שבחלל הימני שבלב על חלל השמאלי (אם שלא יתבונן במוח), משא"כ בפ"ב דקאי לאחר שהתפלל, דאף שנסתלקו "מוחין דגדלות" - הרשימו במוחין שנשארה - שוללת אפשרות אמירת דעת היצר"ר במוח, ועד"ז לקמן (ע"ב) מפני ההגיון תמידי לשמה".

שגם בו אין כבר "רע" הגורם לעבירות – אל לו לקבל דיעה זו, שכן, הרע שבו עדיין לא בטל, אלא יהיה בעיניו כאלו מהותו ועצמותו של הרע הוא בתקפו ובגבורתו וכלל השמאלי בתולדתו, ולא חלף והלך ממנו - ה"רע", מאומה, ואדרבה

נתחזק יותר בהמשך הזמן, שנשתמש בו - ב"רע" שמ"חלל" השמאלי, הרבה פאכילה ושתיה ושאר עניני עולם הזה - ההשתמשות המתמדת בנפש הבהמית לעניני העולם הזה, מחזקת את כוחה יותר מאשר הוא בטבע מתולדתו, כפי שאנו מוצאים דבר זה בטבעו של כל חוש, שהוא מתחזק ומתחדד על-ידי ההשתמשות בו. למדנו,

הרי, שרבנו הזקן מפרש מאמר הגמרא: "היה בעיניך כרשע" - הכוונה שיחזיק את עצמו ל"בינוני", ואף מי שמעמדו במדריגה עליונה - טוב ונחיר לו להחזיק את עצמו ל"בינוני", שכן, אם יחזיק את עצמו ל"צדיק" ויחשוב שה"רע" שלו כבר בטל ל"טוב" - יפסיק את מלחמתו עם הנפש הבהמית, ובאם עדיין אין הוא "צדיק" הוא עלול ליפול ממדריגתו לדרגה שלמטה מ"בינוני". עד עתה למדנו אודות "בינוני" בעל עסק, שעוסק גם במסחר או במלאכה ואינו יושב כל היום על התורה ועל העבודה. להלן נלמד אודות "בינוני" - "יושב אהל", שנתן תמיד כולו בעסק התורה:

תענוגי עולם הזה, ולא נתבטל במעוט לגבי הטוב, - של הנפש האלקית, כמו שהדבר ב"צדיק", ולא נדחה ממקומו כלל, רק שאין לו - ל"רע", שליטה וממשלה להתפשט באברי הגוף, - אין ל"רע" שליטה והשפעה על אברי הגוף, לעשות, לדבר או

לחשוב דברים רעים. כ"ק אדמו"ר שליט"א מעיר: "גם בזה - במניעת התפשטות הרע - לא נשתנה מתולדתו, והרע בתוקפו, כי העדר ההתפשטות אינו מפני הטוב שבאדם, כי אם: מפני הקדושה ברוח"ה הוא העומד לימין אביו ועוזר ומאיר לנפש האלהית - שתוכל לעמוד נגד הנפש³⁶ הבהמית, ולכן, אין לנפש הבהמית שליטה על אברי הגוף. אבל ה"רע" עצמו של

הנפש הבהמית - הוא בתקפו כתולדתו. לכן נקרא - ה"בינוני", "ברשע", - כמו רשע, במאמר ר"ל: "אפלו כל העולם כלו אומרים לך צדיק אתה, הנה בעיניך ברשע", ולא רשע ממש, - שכן, המשנה הרי אומרת במפורש: "ואל תהי רשע בפני עצמך", וגם, כאמור, באם יהיה רשע בעיניו, לא יוכל לעבוד את השי"ת בשמחה, אלא שיחזיק עצמו לבינוני, ולא להאמין להעולם שאומרים שרע שבו נתבטל לגבי הטוב, שזו מדרגת צדיק, - ב"צדיק" בלבד נתבטל ה"רע" עצמו והפך ל"טוב", ואילו הוא, שלאור מעשיו - שאינו עובר עבירה איזו שהיא - חושב ה"עולם"

יום שלישי י"ט טבת

- שאברי הגוף יהיו לבושים בשלשת לבושי הנפש האלקית ויהיו בטלים להם כ"מרכבה" לגבי ה"רוכב" עליה, שיתלבשו בהם, - באברי הגוף, שהם מחשבה דבור ומעשה של תרי"ג מצות התורה. - הרי, שבכל הקשור למחשבה ולדיבור בתורה, ולעשיית מצוות - שולטת הנפש האלקית - בעזרתו של הקב"ה - על הגוף ובידה העליונת על הנפש הבהמית. אכל

מהותה ועצמותה של נפש האלהית - אין לה שליטה וממשלה על מהותה ועצמותה של נפש הבהמית בבינוני, כי אם בשעה שאהבת ה' הוא בהתגלות לבו בעתים

ואף מי שבתורת ה' חפצו ויהנה בה יומם ולילה לשמה - אין זו הוכחה כלל שנדחה הרע ממקומו, אלא יכול להיות שמהותו ועצמותו - של הרע, הוא בתקפו ובגבורתו במקומו

בחלל השמאלי, - שבלב, רק שלבושיו, שהם מחשבה דבור ומעשה של נפש הבהמית, אינן מתלבשים במח ומהפך והידים ושאר אברי הגוף, - לחשוב, לדבר ולעשות את מה שאסור, מפני ה' שנתן שליטה וממשלה למח על הלב, ולכן נפש האלהית שבמח מושלת ב"עיר קטנה", אברי הגוף כלם, שיהיו לבוש ומרכבה לשליטה לבושיה

ליקוטי אמרים - פרק יג

ואף מי שבתורת ה' חפצו ויהנה בה יומם ולילה לשמה אין זו הוכחה כלל שנדחה הרע ממקומו אלא יכול להיות שמהותו ועצמותו של לבושו שהם מחשבה דבור ומעשה של נפש הבהמית אינן מתלבשים במוח והפה והידים ושאר אברי הגוף מפני ה' שנתן שליטה וממשלה למוח על הלב ולכן נפש האלהית שבמוח מושלת בעיר קטנה אברי הגוף כולם שיהיו לבוש ומרכבה לשלש לבושיה שיתלבשו בהם שהם מחשבה דבור ומעשה של תרי"ג מצות התורה אבל מהותה ועצמותה של נפש האלהית אין לה שליטה וממשלה על מהותה ועצמותה של נפש

- בשעת שינתו אין כוחותיו של האדם פועלים, אבל הוא עלול כל רגע להתערער משינתו וכוחותיו נעשים ערים ופעילים, כִּדְ הַרְעָ בְּבִינוּנֵי הוּא בְּשֵׁן בְּחֵלֶל הַשְּׂמָאֵלִי - שבלב, ואינו משפיע גם לא על התערורות תאוה בלב - וזהו בְּשַׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע וְתַפְלָה, שְׁלֵבּוּ בּוֹעֵר בְּאַהֲבַת ה', -

וזה משפיע שהרע של הנפש הבהמית, יהיה כאילו נתון בשינה. ברם, וְאַחַר כֵּן - אחרי התפלה, יָכוֹל - ה'רע', לְהִיּוֹת חוֹזֵר וְנִיעוּר. - כאן מתחיל רבנו הזקן להסביר, שקיימת דרגה עליונה יותר ב"בינוני" - כשהוא נתון כל היום באהבה להקב"ה כמו בשעת התפלה, ולכן ה'רע' שבו נתון "תמיד" כאילו בשינה - בכך יוסבר לנו כיצד יכול היה רבה לומר על עצמו שהוא "בינוני". בפרק הראשון למדנו שאי אפשר לומר בפשטות, ש"בינוני" הוא מי שיש בו מחצית מצוות ומחצית עבירות, שכן, אם כן - כיצד היה יכול רבה לטעות בעצמו שהוא "בינוני", בשעה שלא

היתה בו אפילו העבירה של ביטול תורה? ברם, גם לפי מה שהוסבר של"בינוני" אין עבירות כלל, אלא שעולה לפעמים בלבו תאוה לרע - עדיין קשה להבין, כיצד החזיק רבה את עצמו ל"בינוני", מאחר שהוא הרי היה "צדיק" וידע היטב שאין בלבו כלל תאוה לרע? אלא, כפי שיוסבר להלן, שקיימת מדרגה נוספת ב"בינוני" שלא עולה בלבו אף פעם תאוה לרע - יובן לנו הדבר היטב. וְלִכֵּן הָיָה רַבָּה מְחֻזָּק עֲצָמוּ בְּבִינוּנָי, אֵף דְּלֵא פְּסִיק פּוּמְיָה מְגִירָסָא, - אף שלא פסק פיו מלימוד תורה, וְבַתּוֹרַת ה' חֲפָצוּ יוֹמָם וְלַיְלָה, בְּחַפְצָה וְחֻשִׁיקָה וְחֻשִׁיקָה וְנַפְשָׁה שׁוֹקֶקָה לָהּ בְּאַהֲבָה רַבָּה בְּבִשְׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע וְתַפְלָה, - וכפי שהוסבר כבר, מעורר אז ה"בינוני" בתוכו אהבה להש"ת, עד שאינו מרגיש ב"רע" בחלל השמאלי שבלבו. רבה - שכל היום בערה בו אהבה להש"ת, ולא היתה לו אף פעם כל שייכות לתאוות העולם - יכול היה לחשוב, בגלל כך, את עצמו ל"בינוני", משום וְנִדְמָה בְּעֵינָיו - של רבה, בְּבִינוּנֵי הַמְתַּפְּלָל כָּל הַיּוֹם, - שנתון כל היום באותה מדרגה כמו בשעת התפלה - האהבה היא בהתגלות אצלו כל היום, וממילא ה'רע' שבו הוא תמיד כאילו נתון בשינה, ואין הוא שייך אף פעם לתאוה איוו שהיא, וְכַמְאֵר רַז"ל¹⁰: "תְּלוּאֵי שְׂתֵּתְפַלֵּל אֲדָם כָּל הַיּוֹם

מְזַמְנִים, - בלבד, כְּמוֹ בְּשַׁעַת הַתַּפְּלָה וְכִיּוֹצֵא בָּהּ. - שאו, כפי שזכר בפרק הקודם, נתון ה"בינוני" באהבת להב"שלהבת להקב"ה, דבר המשפיע על ה'רע' של הנפש הבהמית, שיהיה בטל ל"טוב" של הנפש האלקית. וְאַף גַּם זֹאת הַפְּעָם, - גם בזמן הנקוב,

כשהנפש האלקית מתגברת על הנפש הבהמית, אֵינָה רַק שְׁלִיטָה וּמְשֻׁלָּה לְבַד, - הנפש האלקית שולטת על הנפש הבהמית, אבל אין היא משפיעה על עצם מהותה של הנפש הבהמית, שהיא עצמה תחבטל לגמרי בפני הנפש האלקית, בְּדַבְרֵיכֶם: "וְלֵאמֹם מְלֵאִים יִאֲמָרְךָ" - פסוק זה נאמר על יעקב ועשו, וב"עבודה" הדבר רומז על המאבק שבין הנפש האלקית לנפש הבהמית - הרי זה "יאמר" בלבד, ש"יעקב" מתחזק בלבד לעומת "עשו", וכמו שחכמינו ז"ל מגדירים זאת: "בְּשִׁיחָה קָם זֶה נוֹפֵל, וּבְשִׁיחָה קָם כּוֹי", - הרי, שלנפש האלקית ב"בינוני" יש שליטה בלבד - וגם זאת באופן זמני בלבד - על

הנפש הבהמית. שְׁנַפְשָׁה הַאֱלֹהִית מְתַאֲמָצַת וּמְתַנַּבְרַת עַל נַפְשָׁה הַבְּהֵמִית, בְּמִקּוֹר הַגְּבוּרוֹת שְׁחֵיָא בִּינָה, - כפי שמובא בתורת הקבלה, שספירת "בינה" היא מקור ה"גבורות". כך גם ביחס לנפש, שהמקור לגבורת הנפש האלקית, הוא כוח ה"בינה", בו הוא מבין את גדולתו של הקב"ה, לְחַתְּבוּנָן בְּגִדְלַת ה' אֵינְסוּף בְּרוּךְ הוּא, וְלַהּוֹלִיד אַהֲבָה עֲזָה לָהּ בְּרַשְׁפֵּי אֵשׁ בְּחֵלֶל הַיְמִנִי שְׁבֻלְבוּ, וְאוּ - כשהנפש האלקית מבטאת את עצמה באהבה גלויה וחזקה כזו להקב"ה, אַתְּכִפִּיא סְמָרָא אַחְרָא שְׁבַחְלָל הַשְּׂמָאֵלִי. - ה"סטרא אחרא" שבחלל השמאלי שבלב, נכפפת ונשלטת על-ידי הנפש האלקית, אֲבָל - ה'רע', לֵא נַתְּבַטַּל לְגַמְרֵי בְּבִינוּנֵי, אֵלֵא בְּצַדִּיק, - ב"צדיק" בלבד בטל הרע של הנפש הבהמית כליל ל"טוב" של הנפש האלקית, שְׁנַאֲמַר בַּיּוֹם: - ב"צדיק", "וְלִבִּי חָלָל בְּקִרְבִּי", - מקומו של היצר הרע בלבו של ה"צדיק" - ריק, וְהוּא - ה"צדיק", מוֹאֵם בְּרַע וְשׁוֹנְאָה בְּתַכְלִית הַשְּׂנְאָה וְהַמְאֹמֶם, - כך הדבר ב"צדיק גמור", או שְׁלֵא בְּתַכְלִית הַשְּׂנְאָה, - כך הדבר ב"צדיק שאינו גמור", בְּנִבְרָךְ לְעֵיל. - בפרק י. כל האמור הוא ביחס ל"צדיק", ואילו ב"בינוני", אֲבָל בְּבִינוּנֵי הוּא - ה'רע' של נפשו הבהמית, הִרְךָ מְשָׁל בְּאֲדָם שִׁישָׁן, שִׁיבּוֹל לְחוֹד וְלִיעוּר מַשְׁנֵתוּ,

8. בראשית כה, כג. 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שיכול להיות זה קם (השני) אף שלפני זה הי' נופל (וזה מוסיף בתיבות אלו)". 10. תהלים קט, כב. 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כן משמע (קצת) בפי"א: חלל .. שאין לו יצה"ר (הוספת הביאור אח"כ שהרגו - הוא למיעוטי מדרג' נעלית יותר דאברהם שהפכו ליצה"ר - כדאיאת בירווש' ספ"ט דברכות - ואז אין לבו חלל בקרבו - למעוליותא). אבל ברש"י ברכות ופשטות הירווש' - מענין - מת. בפרש"י תהלים - ב' הפי". 12. ברכות כא, א.

הנפש הבהמית, ולכן יתכן הדבר שאחרי התפלה תתעורר שוב הנפש הבהמית, ומכיון שכך – אין זו העבודה האמיתית לגבי מדרגת ה"צדיקים" – שכן, "אמת" היא מדרגה של תמידות ואי-השתנות, ורבנו הזקן מסביר להלן, שלמרות זאת, נחשבת אהבתם של ה"בינונים" בתור "בינונים" לאמיתית, לעבודה תמידית.

כָּלוּ: - ממילא יכול היה כבר רבה לחשוב את עצמו ל"בינוני" – מדרגה כזו ב"בינוני" הנקראת "בינוני המתפלל כל היום", שכל היום הוא נתון באותו מצב כמו בשעת התפלה. על-כּל-פנים, הרי הוסבר ביחס למדרגתו הכללית של "בינוני", שגם בשעת תפלתו, שאז מתגלה אהבתו להשי"ת, אין זה כי אם התגברות הנפש האלקית על

יום רביעי כ' טבת

בו תמיד, אם בצורה מעשית-פעילה, או באופן פוטנציאלי, שתמיד יש לו היכולת להביא אהבה זו לביטוי גלוי (וכאמור לעיל – "להתפלל כל היום כולו", "בינוני" יכול, שתהיה לו לפחות בבוח, האהבה והמדרגה של תפלה, במשך כל היום). ובלשונו הקדוש של

והנה, מדת אהבה זו, האמורה בבינונים, בשעת התפלה על ידי התגברות - הזמנית של, הנפש האלהית כו', - על הנפש הבהמית, הנה לגבי מדרגת הצדיקים עובדי ה' באמת לאמתו - אין פחינת אהבה זו - ב"בינונים", נקראת בשם "עבודת

ליקוטי אמרים - פרק יג

והנה מדת אהבה זו

האמורה בבינונים בשעת התפלה ע"י התגברות הנפש האלהית כו' הנה לגבי מדרגת הצדיקים עובדי ה' באמת לאמיתו אין בחי' אהבה זו נקראת בשם עבודת אמת כלל מאחר שחולפת ועוברת אחר התפלה וכתוב שפת אמת תכון לעד ועד ארגיעה לשון שקר ואעפ"כ לגבי מדרגת הבינונים נקראת עבודה תמה באמת לאמיתו שלהם איש איש כפי מדרגתו במדרגת הבינונים והריני קורא באהבתם שבתפלתם ג"כ שפת אמת תכון לעד הואיל ובכח נפשם האלהית לחזור ולעורר בחי' אהבה זו לעולם בהתגברותה בשעת התפלה מדי יום ביום ע"י הכנה הראויה לכל נפש כפי ערכה ומדרגת' כי הנה מדת אמת היא מדתו של יעקב הנקרא בריח התיכון המבריה מן הקצה אל הקצה מרום המעלות ומדרגות עד סוף כל דרגין ובכל מעלה ומדרגה מבריה תוך נקודה האמצעית שהיא נקודת ובחי' מדת אמת שלה ומדת אמת היא נחלה בלי מצרים ואין לה שיעור למעלה עד רום המעלות וכל מעלות ומדרגות

אמת" כָּלוּ, מאחר שחולפת ועוברת אחר התפלה, וכתוב: "שפת אמת תכון לעד, ועד ארגיעה לשון שקר". - התואר "אמת" חל רק על דבר שיש בו קיום תמיד, ואילו כשקיומו של הדבר הוא זמני בלבד - אין זה מציאות אמיתית. כך גם בעניננו, מאחר שה"בינוני" מרגיש וחס באהבה זו בשעת תפלתו בלבד, ואחרי התפלה אין אהבה זו בהתגלות בלבו - הרי שעבודתו של ה"בינוני" אינה במדת האמת האמיתית של "צדיקים", ואף-על-פי-כן, לגבי מדרגת הבינונים - נקראת "עבודה תמה" באמת

כ"ק ארמו"ר שליט"א בהערה: "בפועל או בכח באופן שיכול להביאה בפועל תמיד (וכנ"ל להתפלל כל היום כולו)". ברם, עדיין טעון הדבר הסבר: כיצד יתכן שלגבי מדרגת ה"צדיקים" אינה נחשבת עבודה זו ל"אמת", ואילו לגבי "בינונים" אכן נחשבת אותה עבודה ל"אמת"? לכאורה: אם זו "אמת" - עליה להיות כך בכל המדרגות - והדברים יוסברו להלן ב"תניא", שמדת ה"אמת" קיימת בכל מדרגה, היא מבטאת את מהותה העצמית של כל מדרגה, וממילא ה"אמת" היא בהתאם לאותה מדרגה. כך הדבר בכל

לאמתו שָׁלָם, - של ה"בינונים", איש איש כפי מדרגתו במדרגת הבינונים, - כפי שלמדנו שקיימות דרגות שונות ב"בינונים". והריני קורא באהבתם שבתפלתם גם כן - "שפת אמת תכון לעד", - אהבתם של ה"בינונים" היא אמיתית ותמידית למרות שהיא באה לידי ביטוי בשעת התפלה בלבד, שכן, הואיל ובכח נפשם האלהית לחזור ולעורר פחינת אהבה זו לעולם, - מחדש, בהתגברותה - של הנפש האלקית, בשעת התפלה מדי יום ביום, על ידי הכנה הראויה לכל נפש כפי ערכה ומדרגתה. - שכן, נפש שהיא במדרגה עליונה יותר, אינה זקוקה להכנה גדולה כל כך כדי לעורר בה אהבה להשי"ת, ואילו מדרגה נמוכה יותר בנפש, זקוקה להכנה רבה יותר. על כל פנים - לאחרי הכנה מתאימה יכול הוא תמיד לעורר בתוכו, בשעת תפלתו, אהבה להשי"ת. הרי, שהאהבה היא תמידית גם אצלו, שכן היא נמצאת

המדרגות של העולמות למעלה, מהעליונה ביותר עד לתחתונה ביותר. ומאחר שאין למדרגות התחתונות יותר כל ערך, וכאילו אינן קיימות, לגבי המדרגות העליונות - כיצד, איפוא, יכולות אותן מדרגות תחתונות להיקרא "אמת" בהשוואה למדרגות העליונות? - אך ההסבר הוא: כל מדרגה יש לה נקודת האמת שלה, לפי הערך שלה. כי הנה, מדת אמת היא מדתו של יעקב, - כמו שכתוב: "תתן אמת ליעקב", הנקרא: "פריח התיכון המבריה מן הקצה אל הקצה" - כלומר ברוחניות: מרום המעלות ומדרגות עד סוף כל דרגין, - עד סוף כל המדרגות, ובכל מעלה ומדרגה מבריה תוך נקודה האמצעית, - של אותה מדרגה, שהיא נקודת ובחינת מדת אמת שלה. - והוכחה שכל מדרגה יש לה, מדת האמת שלה: ומדת אמת היא "נחלה בלי מצרים", ואין לה שיעור למעלה עד רום המעלות, ובכל מעלות ומדרגות שְׁלָמָה הם

שליט"א (בהתוועדות אחרון של פסח בשנת תשכ"א): שתי דיעות בדברי הנביא בקשר לימות המשיח "וגר זאב עם כבש": דיעה אחת (הרמב"ם וכו') סוברת שהדברים הם רק משל על עמי העולם, ולהבדיל בני ישראל. דיעה שניה (הראב"ד, הרמב"ן וכו') סוברת שהדברים הם כפשוטם, שהשלוש ישרור בין החיות, כי הטבע שלהן – ישתנה לגמרי. תורת החסידות סוברת כדיעה השנייה, והרבי שליט"א הסביר את

הדברים כך: כשם שישירור או השלום בין אלה שהם עיקרה ותכליתה של הבריאה – האדם, ובמיוחד בין אלה שנקראים "אדם אתם – אתם קרויים אדם". בני ישראל הנקראים "אדם", הרי על-ידי השלום שישירור בבני ישראל בין הנפש האלקית לבין הנפש הבהמית, מאחר שיקויים או "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" – ישפיע הדבר גם על שאר חלקי הבריאה, שגם בהם ישירור השלום. עד שגם החיות תחיינה בשלום אחת עם השנייה.

כאין לגבי מעלות ומדרגות שלמעלה מהן - ולמרות זאת, שהמדרגות שלמטה הן כאין לגבי המדרגות שלמעלה – קיימת גם בהן מדת האמת, מאחר שהיא חודרת דרך כל המדרגות – הרי שכל מדרגה ומדת האמת שלה. רבנו הזקן מביא להלן מקור למה

שנאמר כאן, שהמדרגה התחתונה היא "כאין" לגבי המדרגה העליונה: [פירוש ליוצאי חו"ל - תורת הקבלה, שפתיחת ראש ומחין של מדרגות תחתונות הן למטה מפתחנות עקבים

ורגלי מדרגות עליונות מהן, ובמאמר רז"ל¹⁵: "רגלי החיות פגוד פגול": - הרי, שמדת האמת, נמדדת בכל מדרגה, בהתאם למצבה ומקומה בסולם הדרגות. מובן, אם כך, שעבודת ה"בינונים" היא עבודה אמיתית, בהתאם למדרגה שלהם, אף שלגבי מדרגת ה"צדיקים" אין היא נקראת עבודת אמת.

בהקשר למה שלמדנו בפרק זה, אודות המלחמה של היצירה הטובה והיצירה הרעה ב"בינוני", ראוי להוסיף, מה שאמר כ"ק אדמו"ר

יום חמישי כ"א טבת

בכוחו של ה"בינוני" לעורר בלבו רגש של תיעוב ל"רע". מכאן מובן, שאין במיאוס הרע משום מדרתו של ה"בינוני", שהיא מדרגתו התמידית, אלא - ענינו של ה"בינוני" הוא: "סור מרע ועשה טוב", דהיינו בפעל ממש, כמעשה דבור ומחשבה, - ה"סור מרע ועשה טוב" מתבטא ב"בינוני" בפועל ממש, בצורה פרקטית: שלא לחשוב, שלא לדבר ושלא לעשות מה שאסור, ולעומת זאת לחשוב, לדבר ולעשות מה שצויה הקב"ה, שפיהם - במעשה, דיבור ומחשבה, שלא כמו בדברים המסורים - ללב, הפחיתות והיבולת והרשות נתונה לכל אדם לעשות ולדבר ולחשוב גם מה שהוא נגד תאוה לבו והפכה ממש כי גם בשעה שהלב חומד ומתאוה איזו תאוה גשמיית כהיתר או באיסור ח"ו יכול להתגבר ולהסיח דעתו ממנה לגמרי באמרו ללבו אינני רוצה להיות רשע אפי' שעה אחת

פרק יד. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, שהתואר "בינוני" חל על יהודי הנזהר שלא להיכשל, במחשבה, דיבור ומעשה, בדבר של איסור; כל מחשבותיו, דיבוריו ומעשיו הם בתורה ובמצוות בלבד. הרע שבנפשו הבהמית אמנם עדיין די חזק להעלות בלבו תאוה לעניני העולם הזה, אך אין תאוה זו באה לידי ביטוי באחד משלשת הלבושים האמורים. הנפש האלקית - ב"עזרת הקב"ה - אינה נותנת ל"רע" להתפשט בגוף. רבנו הזקן ממשיך בפרק הבא:

ליקוטי אמרים - פרק יד

פרק יד והנה מדת הבינוני היא מדת כל אדם ואחריה כל אדם ימשוך שכל

אדם יכול להיות בינוני בכל עת ובכל שעה כי הבינוני אינו מואס ברע שזהו דבר המסור ללב ולא כל העתים שוות אלא סור מרע ועשה טוב דהיינו בפועל ממש כמעשה דבור ומחשבה שבהם הבחירה והיכולת והרשות נתונה לכל אדם לעשות ולדבר ולחשוב גם מה שהוא נגד תאוה לבו והפכה ממש כי גם בשעה שהלב חומד ומתאוה איזו תאוה גשמיית כהיתר או באיסור ח"ו יכול להתגבר ולהסיח דעתו ממנה לגמרי באמרו ללבו אינני רוצה להיות רשע אפי' שעה אחת

שזהו למעלה מכוחותיו, שכל אדם יכול להיות בינוני בכל עת ובכל שעה. - יש ביכולתו תמיד להגיע לדרגת ה"בינוני", כי הבינוני אינו מואס ברע, - עד כדי כך שירגיש שנאה ומשטמה לתאוות גשמיות, שזהו - המאיסה ב"רע", דבר המסור ללב, - כפי שכבר למדנו, אין ה"בינוני" שולט עדיין ב"רע" שבלב, ממילא אין הוא מואס ברע; ולא כל העתים שוות, - לפעמים, כשבלבו פתוח, כמו בשעת התפלה, כשבלבו מתמלא אהבה גלויה להקב"ה - יכול להתעורר בו רגש של שנאה ל"רע", ולפעמים הלב "אטום" ואין

והנה, מדת הבינוני היא מדת כל אדם, - מותאמת לכל אדם, ואחריה כל אדם ימשוך, - כל מי שעדיין לא הגיע למדרגה זו, עליו להשתדל, על-ידי עבודה ויגיעה, להגיע למדת ה"בינוני" - שאל נא יחשוב

שזהו למעלה מכוחותיו, שכל אדם יכול להיות בינוני בכל עת ובכל שעה. - יש ביכולתו תמיד להגיע לדרגת ה"בינוני", כי הבינוני אינו מואס ברע, - עד כדי כך שירגיש שנאה ומשטמה לתאוות גשמיות, שזהו - המאיסה ב"רע", דבר המסור ללב, - כפי שכבר למדנו, אין ה"בינוני" שולט עדיין ב"רע" שבלב, ממילא אין הוא מואס ברע; ולא כל העתים שוות, - לפעמים, כשבלבו פתוח, כמו בשעת התפלה, כשבלבו מתמלא אהבה גלויה להקב"ה - יכול להתעורר בו רגש של שנאה ל"רע", ולפעמים הלב "אטום" ואין

לקיימן? - הרי זה מפני: וְגַם שׁוֹכְחַ אַהֲבָתוֹ לְה' הַמְסַתֶּרֶת בְּלִבּוֹ, - ולכן אין הוא מקיים מצוות. אילו היתה אהבתו לה' בהכרתו המלאה, היה עושה ככל אשר ביכלתו, כדי להתאחד, באמצעותו, עם הקב"ה. כל האמור הוא ביחס ל"קל שבקלים", ואילו אותו יהודי

ממשיך בחשבון נפשו: אָבֵל אֲנִי אֵינְנִי רוֹצֵה לְהִיּוֹת שׁוֹטֵה כְּמֹהוּ לְכַפֵּר הָאָמֶת. - וה"אמת" היא הרי, שעליידי עבירה אכן נעשה האדם נפרד מהקב"ה, וה"אמת" היא הרי שקיימת ביהודי "אהבה מסותרת" להקב"ה, המכתיבה לו לקיים מצוות - ומשום כך, אין אני רוצה, לכפור את ה"אמת". "חשבון הנפש" האמור מתיחס לזהירות ממשית, שלא להיכשל במחשבה, דיבור ומעשה. באמצעות "חשבון" זה מסוגל כל יהודי להתגבר על יצרו הרע, גם ב"סור מרע", שלא להיכשל בעבירות, וגם ב"ועשה טוב" - להשתדל לקיים מצוות - וכך ביכלתו

להגיע למדרגת "בינוני". מַה שְׁאִין בֵּן בְּדָבָר הַמְסוּר לְלֵב, דְּחִינּוּ שִׂיחָא רַע - תאוות ותענוגות גשמיים, מְאוּס מִמֶּשׁ בְּלֵב וְשִׁנְאוּי בְּתַבְלִית שְׁנָאָה, - כפי שהדבר ב"צדיק גמור", או אֶפְלוּ שְׁלֵא בְּתַבְלִית שְׁנָאָה - כפי שהדבר ב"צדיק שאינו גמור", הִנֵּה זֶה אִי אֶפְשֵׁר שִׂיחֵיהּ בְּאֵמֶת לְאֵמֶתוֹ אֲלֵא עַל יְדֵי גִדְל וְתַקְפָּה הָאֲהָבָה לֵה', בְּכַחֲיוֹת "אֲהָבָה בְּתַעֲנוּגִים", לְהַתְעַנֵּג עַל ה' מְעִין עוֹלָם תְּבֵא, - שכן, בעולם־הבא, "נהנין - הנשמות - מזוי השכינה", הן נהנות ומתענגות מאלקות. אהבה זו להקב"ה, המכילה תענוג מאלקות - יוצרת שנאה ל"רע", לתאוות ולתענוגים גופניים, כפי שהדבר הוסבר בפרקים הקודמים. וְעַל זֶה - על עבודה זו של "אהבה בתענוגים", אָמְרוּ רַז"ל¹⁶: "עוֹלָמָהּ תִּרְאֶה בְּחִיָּה כו'"; - מי שהגיע לעבודה זו, "רואה" בחייו חלק מהעולם־הבא, וְאִין בָּל אָדָם זֹכֵה לְזֶה, כִּי יִחַז - מדרגת אהבה כזו בעבודת ה', היא פְּעִין קְבוֹל שְׂכָר, - ו"שכר" אין אדם נוטל בעצמו, הוא מקבל אותו מלמעלה. וּבְדָבְרֵיכֶם¹⁷: "עֲבוֹדַת מֵתָנָה אֵתָּן אֶת בְּהֻנְתְּכֶם וְגו'", - אעשה את כהונתכם כמתנת־שכר לכם. במובן רוחני מוכתרת מדרגת "אהבה בתענוגים" (בכל מי שנמצא באותה דרגה, לא רק כהנים) בתואר "כהונה". ועל כך אומר הכתוב, שעבודת ה'"כהונה" היא מתנה מלמעלה, כְּמוֹ שְׁנֵתִפְאָר בְּמָקוֹם אַחֵר. - הרי, שמדרגת "צדיק", שהיא עבודה שבלב, במיאוסו של ה"רע", הנובעת מ"אהבה בתענוגים" שהיא מתנה מלמעלה - אי אפשר לומר שכל אחד שייך לעבודה זו. ואילו למדרגת ה'"בינוני" יכול כל אחד להגיע בעבודתו העצמית. בכך יתרץ רבנו הזקן את הקושיא

מֵה' אַחֵר בְּשׁוּם אַפֵּן, בְּדָבְרֵיכֶם¹⁶: "עֲוֹנוֹתֵיכֶם מִבְּדִילִים וְגו'", - בין יהודי לבין הקב"ה. הרי, שעליידי עבירה, נעשה היהודי נפרד ומובדל מזה, ועליידי התעמקותו בדברים אלה, ובואו להכרה, שאין הוא רוצה להיות "רשע", מפני שאינו רוצה להיות נפרד חלילה

ליקוטי אמרים - פרק יד

כי אינני רוצה להיות מובדל ונפרד ח"ו מה' אחד בשום אופן כדכתיב עונותיכם מבדילים וגו' רק אני רוצה לדבקה בו נפשי רוחי ונשמותי בהתלבשן בשלשה לבושי ית' שהם מעשה דבור ומחשבה בה' ותורתו ומצותיו מאהבה מסותרת שבלבי לה' כמו בלב כלל' ישראל שנקראו אוהבי שמך ואפי' קל שבקלים יכול למסור נפשו על קדושת ה' ולא נופל אנכי ממנו בודאי אלא שנכנס בו רוח שטות ונדמה לו שבעביר' זו עונתו ביהדותו ואין נשמתו מובדלת מאלהי ישראל וגם שוכח אהבתו לה' המסותרת בלבו אבל אני אינני רוצה להיות שוטה כמוהו לכפור האמת. משא"כ בדבר המסור ללב דהיינו שיהא הרע מאוס ממש בלב ושנאווי בתכלית שנאה או אפי' שלא בתכלית שנאה הנה זה אי אפשר שיהיה באמת לאמיתו אלא ע"י גודל ותוקף האהבה לה' בבחי' אהבה בתענוגים להתענג על ה' מעין עוה"ב. ועל זה אמרו רז"ל עולמך תראה בחיך כו' ואין כל אדם זוכה לזה כי זהו כעין קבול שכר וכדכתיב עבודת מתנה אתן את כהונתכם וגו' כמ"ש

מהקב"ה - יש בכוחו, גם כשהלב מתאווה לתאוה, להיות "סור מרע" ולהימנע מעשיית עבירה בפועל. ואילו, כדי שיהא זהיר ב"עשה טוב", לעשות את מה שצריך לעשות, עליו להתבונן: רַק אֲנִי רוֹצֵה לְדָבְקָה בּוֹ - בהקב"ה, נִפְשִׁי רוּחִי וְנִשְׁמָתִי, בְּהַתְּלַבֵּשׁן בְּשִׁלְשָׁה לְבוּשָׁיו יִתְבָּרַךְ, - כלומר, כפי שה"תניא" אומר מיד, במחשבה, דיבור ומעשה של תורה ומצוות, שהן רצונו וחכמתו ודבר אחד עם הקב"ה בעצמו - ולכן הם נקראים "שלשה לבושי יתברך", שְׁהֵם: מַעֲשֵׂה דְבוּר וּמְחַשְׁבָּה, בְּה' וְתוֹרָתוֹ וּמְצוּתָיו, - ומזהיכן

נובע רצוני זה, לרצות באמת להיות רבוק ומאוחד עם הקב"ה? - הרי זה: מֵאֲהָבָה מְסַתֶּרֶת שְׁבֻלְבִי לֵחַ, - ולמרות שאין אני חש באותה אהבה, היא בודאי טמונה ומסותרת בלבי, כְּמוֹ בְּלֵב בְּלָלוֹת וְשִׁרְאֵל שְׁנִקְרָאוּ "אוֹהְבֵי שְׁמֶךְ", - שכן, לכל יהודי אהבה מסותרת בלבו להקב"ה, גם כשאין הוא חש בה בצורה גלויה. וְאֶפְלוּ קַל שְׁבֻקְלִים יִכּוֹל לְמַסֵּר נִפְשׁוֹ עַל קִדְשֵׁת הַשֵּׁם, - באם יכריחו אותו לכפור בהקב"ה. דבר זה נובע, כפי שיוסבר בפרקים הבאים, מאהבתו המסותרת להקב"ה, המתעוררת ומתגלה באותו רגע שהוא מרגיש שרוצים חלילה לנתק אותו מהקב"ה, הריהו מוסר נפשו כדי שלא להיעשות נפרד חלילה מהקב"ה. הרי, שגם "קל שבקלים" ישנה בו אותה אהבה מסותרת אל הקב"ה, וְלֵא נּוֹפֵל אֲנִכִּי מִמֶּנּוּ בְּוִדְאִי, - מאותו "קל שבקלים". אלא שנשאלת השאלה: אם אכן קיימת בו אהבה להקב"ה, מדוע הוא "קל שבקלים"? - אֲלֵא שְׁנִכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת, - כמו שאומרים¹⁸ חכמינו ז"ל: "אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות", וְנִדְמָה לוֹ שֶׁבְּעִבְרָה זו עוֹנֵנוּ בִּיהֻדוֹתוֹ - שאין עבירה זו מזיקה ופוגמת ב"יהדותו", וְאִין נִשְׁמָתוֹ מִבְּדִלַת מֵאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, - ואילו האמת היא, כפי שסיביר בפרק כ"ד, שבשעה שיהודי נכשל בעבירה, הוא נפרד חלילה, בשעת מעשה, מהקב"ה; ואם גם ה"קל שבקלים" היה חש ומרגיש שאכן באותה עבירה הוא נפרד מהקב"ה - לא היה חוטא בשום פנים. אלא שאותה "רוח שטות" מדיחה אותו לחשוב, שאין הוא נפרד מהקב"ה גם בשעה שהוא חוטא. מדוע אין הוא מקיים מצוות, למרות שאהבתו להקב"ה מכתיבה לו שעליו

16. ישע"י נט, ב. 17. תהלים ה, יב. 18. סוטה ג, א. 19. ברכות יז, א. 20. במדבר יח, ז.

לזכות לאותה מדריגה נעלה של "צדיק". וכך אומר רבנו הזקן: וְלִבְנֵי אֱמֶר אִיּוֹב: "בְּרַאת צְדִיקִים כּוֹ"; - נשמות כאלו שיוכלו לזכות למדריגה זו של "צדיק", אכן ברא הקב"ה מלכתחילה (את הקושיא

בקשר ל"בראת רשעים" -

יתרץ רבנו הזקן להלן בפרק

כ"ז). וְבְרַאתָּא פְתִיקוֹנִים²¹,

- ב'תיקוני זהר", שיש

בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל פְּמָה מִיְנֵי

מְדְרָגוֹת וּבְחִינּוֹת: חֲסִידִים,

גְּבוּרִים הַמְתַּגְבְּרִים עַל

יִצְרָם, מְאֲרֵי תוֹרָה, - "בעלי תורה", נְבִיאִים כּוֹ, צְדִיקִים כּוֹ,

עֵץ שָׁם: - הרי שמבחינת הנשמות עצמן ישנן כאלו שהן במדריגת

"צדיקים"²².

על מאמר הגמרא (על דברי איוב להקב"ה): "ריבנו של עולם, בראת צדיקים, בראת רשעים" - שאל על כך רבנו הזקן בפרק א: "והא צדיק ורשע לא קאמר?" - כשקובעים למעלה צורתו והרכבו של

האדם העומד להיוולד,

דנים אם יהיה חכם או טפש

וכו' ואילו ביחס לצדיק או

רשע, לא נאמר שם דבר,

שכן הדבר מסור לבחירתו

של האדם, כיצד, איפוא,

אומר איוב "בראת צדיקים",

שהקב"ה ברא צדיקים? אלא, בהתאם לאמור - הדבר מוסבר, שכן,

לא כל אדם זוכה למדריגת "צדיק" והיא מתנה מלמעלה, זו היתה

טענתו של איוב "בראת צדיקים", שהקב"ה ברא נשמות שיהיה בידן

ליקוני אמרים - פרק יד

במ"א. ולכן אמר איוב בראת צדיקים כו' וכדאיתא בתיקונים שיש בנשמות ישראל כמה מיני מדרגות ובחי'. חסידים גבורים המתגברים על יצרם מארי תורה נביאים כו' צדיקים כו' ע"ש:

יום שישי כ"ב טבת

שְׁכַנְגְד בְּלֵן. - שיהיה זהיר אף מלעבור על מצות-עשה זו, שקשה להישמר מכן, כעון ביטול תורה. שכן, בהיותו בעל בחירה מלאה, אפשר לו להישמר גם מביטול תורה. לשם כך משביעים אותו שנית, שלא יהיה "רשע". שכן, גם באם אין לו הזכות והאפשרות להגיע למדריגת "צדיק" יש לו,

אבל, לפחות האפשרות

שלא להיות "רשע". ודבר זה

תלוי בו עצמו ובבחירתו.

ברם, למרות שיתכן הדבר,

שאף פעם לא יוכל אותו

יהודי להגיע למדריגת

"צדיק" - אומר רבנו הזקן

להלן, שגם יהודי כזה צריך

להתאמץ ולעסוק באותן

עבודות המותאמות

למדריגת "צדיק" - כמו:

להשתדל בהתרגלות

למאוס בתאוות ובתענוגים

גשמיים, ולעומת זאת - להשתדל לעורר בלבו אהבה של תענוג

להקב"ה, על-ידי התבוננות עמוקה בגדולת השי"ת - וכך להשתדל

לקיים (ובמדה מסויימת אולי יצליח גם להביא את הדבר למעשה

בפועל) את השבועה שמשביעים אותו "תהי צדיק". וכך אומר רבנו

הזקן: אַךְ, אֲפִי-עַל-פִּי-בֶן - למרות, שכפי האמור, לא כל אדם יכול

להיות "מואס ברע" ובעל "אהבה בתענוגים" - שהיא מדריגתו של

ה"צדיק" ואילו כאן הרי מדובר ב"בינוני", צָרִיךְ לִקְבֹּעַ לֹו עֵתִים

גַּם בֶּן לְשִׁית עֲצוֹת בְּנִפְשׁוֹ לְהִיּוֹת מוֹאֵס בְּרַע, - לעורר רגש של

וּבֹזָה יוֹבֵן כְּפַל לְשׁוֹן הַשְּׁבוּעָה: - בכך יוסבר כפל לשון השבועה, שהוזכר בפרק א. במאמר הגמרא, משביעין את האדם: "תְּהִי צְדִיק, וְאֵל תְּהִי רִשָּׁע"; דְּלִכְאוּרָה תְּמוּהָ, כִּי מֵאַחַר שְׁמִשְׁבִּיעִים אוֹתוֹ "תְּהִי צְדִיק", - ודאי הדבר שלא יהיה רשע, ואם כך לְמָה צְרִיכִים

לְהַשְׁבִּיעוֹ עוֹד שְׁלֹא יִהְיֶה

רִשָּׁע? אֵלָּא מְשׁוּם שְׁאִין

כָּל אָדָם זֹכֵה לְהִיּוֹת

צְדִיק, וְאִין לְאָדָם מְשַׁפֵּט

הַבְּחִירָה בֹּזָה כָּל בְּרָה,

לְהַתְּעַנֵּג עַל ה' פְּאֻמָּת,

וְשִׁיחָה תְּרַע מְאוּס מְשִׁ

בְּאֻמָּת, - הרי, שלא לכל

אחד ישנה הבחירה המלאה

והאפשרות להיות "צדיק" -

וְלִבְנֵי מְשַׁבִּיעִים שְׁנִית "אֵל

תְּהִי רִשָּׁע" עַל כָּל פְּנִים, -

על כל פנים שלא יהיה

רשע. כלומר, גם כשלא

תזכה למדריגת "צדיק", לפחות, אבל, אל תהיה "רשע", כי אם -

"בינוני". שְׁכַנְגְד - שלא יהיה "רשע", מְשַׁפֵּט הַבְּחִירָה וְהַרְשׁוּת

נִתְּנָה לְכָל אָדָם לְמַשֵּׁל בְּרוּחַ תְּאוּתוֹ שְׁבִלְבוֹ וְלִכְבֹּשׁ יִצְרוֹ,

שְׁלֹא יִהְיֶה רִשָּׁע אֲפִלּוֹ שְׁעָה אַחַת כָּל יְמֵיו, בֵּין בְּבְחִינַת "סוּר

מְרַע" - שלא לעבור על מצוות-לא-תעשה, בֵּין בְּבְחִינַת "וַעֲשֵׂה

טוֹב", - לקיים מצוות-עשה, "וְאִין טוֹב אֵלָּא תוֹרָה", - כמאמר

חכמינו ז"ל²³: "אין טוב אלא תורה", וכשהוא אומר כאן שעל האדם

להיות זהיר ב"ועשה טוב" - זה כולל גם תורה, דְּחִינּוֹ תְּלִמּוּד תוֹרָה

21. תקוני זהר בהקדמה א, ב. 22. כך נראים לכאורה פירושם של דברים. כ"ק אדמו"ר שליט"א, אבל, העיר על כך. "צריך עיון". יכול להיות,

שנדרש עיון יסודי אם אכן כך כיוון רבנו הזקן להסביר את ה"תיקוני זוהר" - שכל הסוגים המנויים כאן נבראו ממש מלכתחילה להיות כמו

שהם - מאחר שביניהם הוא מונה, למשל, הסוג של "גבורים, המתגברים על יצרם", שבכך אין הם דומים לצדיקים, והם גוברים על היצר-הרע

על-ידי עבודה, כלומר, אפשר ללמוד: ש"גבורים" הם נשמות שבשורשם יש להם שייכות למדת ה"גבורה", כשם שיש לחסידים שייכות ל"חסד",

ול"מארי תורה" - ל"תפארת" - ולכן עבודתם היא באותו קו. 23. אבות ו, ג. ברכות ה, א.

בְּדַבְרֵיכֶם²⁶: "שְׂמַחוּ צְדִיקִים בְּה'", - בכך גם מודגש שבשעה שנפגשות יחד נשמתו של "צדיק" המוכתר כ"צדיק עליון" עם נשמתו של "בינוני", המוכתר כ"צדיק תחתון" - מתבצע אז "שמחו צדיקים - לשון רבים - בה", וְתִתְקַים בּוֹ בְּאֵמַת הַשְּׂבוּעָה

שְׂמֵשְׁפִיעִים: "תְּהִי צְדִיק":

- לא זו בלבד, שיקים את השבועה על-ידי השתדלות להיות "צדיק", אלא שהוא יביא אכן את הדבר לידי פועל ממש, ולהגיע באמת למדרגת "צדיק", וזאת תודות ל"עיבור" של נשמת "צדיק".

בהקשר למה שהובא בפרק זה, שישנן נשמות הנקראות "גבורים" המתגברות על היצירה, ושכל אחד יש בכוחו "לכבוש" את יצרו הרע - כדאי להוסיף אימרתו היסודית של הבעל-שם-טוב, שהרבי מוהרי"צ נשמתו עדן מליובאוויטש, הביאה באחת משיחותיו:

על המשנה: "איזהו גבור

הכובש את יצרו" - אמר הבעל-שם-טוב: "השובר" את יצרו - לא נאמר, כי, בשבירתו של היצירה הרע אין משום גבורה. הגבורה היא "לכבוש" את היצירה הרע, כלומר, להשתמש בכוחותיו ובמעלותיו של היצירה הרע, בענינים של קדושה. והרי נאמר: "ורב תבואות בכח שור" - הנפש הבהמית הנקראת "שור" יש בה תוקף וחזק - ויש להשתמש בכוח וחזק זה בקדושה. וזהו "איזהו גבור הכובש את יצרו" - גבור הוא מי ש"כובש" את כוחותיו של היצירה הרע ומשתמש בהם לקדושה.

ביחס למה שלמדנו בפרק זה, אודות המיאוס בתענוגים גשמיים על-ידי החשבון שהאדם עושה, שמתענוגים אלה מתהווים לבסוף תולעים וצואה, ואילו ענינים רוחניים עומדים לנצח - נזכיר בזה אימרתו של הרבי מוהרי"צ נשמתו עדן מליובאוויטש, שמסר בשם אביו, הרבי מוהרש"ב נשמתו עדן: בדברו פעם על חוסר כל יחס והשוואה של דברים גשמיים לגבי ענינים רוחניים, אמר הרבי מוהרש"ב: - אדם שיהיו לו במשך שבועים שנה, בני חיי ומוני ריחי עם ארמונות והיכולות, אין לדבר כל ערך לגבי הזכות שיש לו בנשיקה אחת בספר תורה.

מיאוס ותיעוב לתאוות ולתענוגים גשמיים, כגון בְּעֵצַת חֲכָמֵינוּ וְלֹא²⁴: - כיצד למאוס בתאוות נשים, על-ידי שיסביר לעצמו: "אִשָּׁה חֶמֶת מְלֵאָה צוּאָה כּוֹ", וְכֹהֲאֵי גּוֹנָא; - וכדומה. ולמאוס בתאוות האכילה, על-ידי התבוננות: וְכֵן כָּל מִינֵי מְטַעְמִים

ליקוטי אמרים - פרק יד

מואס ברע כגון בעצת חכמינו ז"ל אשה חמת מלאה צואה כו'. וכהאי גוונא. וכן כל מיני מטעמים ומעדנים נעשים כך חמת מלא כו'. וכן כל תענוגי עוה"ו החכם רואה הנולד מהן שסופן לרקוב ולהיות רמה ואשפה וההפך להתענג ולשמוח בה' ע"י התבוננות בגדולת א"ס ב"ה כפי יכולתו אף שיודע בנפשו שלא יגיע למדרגה זו באמת לאמיתו כי אם בדמיונות אעפ"כ הוא יעשה את שלו לקיים את השבועה שמשביעים תהי צדיק וה' יעשה הטוב בעיניו. ועוד שההרגל על כל דבר שלטון ונעשה טבע שני. וכשירגיל למאס את הרע יהיה נמאס קצת באמת וכשירגיל לשמח נפשו בה' ע"י התבוננות בגדולת ה' הרי באתערותא דלתתא אתערותא דלעילא וכולי האי ואולי יערה עליו רוח ממרום ויזכה לכהי' רוח משרש איזה צדיק שתתעבר בו לעבוד ה' בשמחה אמיתית כדכתיב שמחו צדיקים בה' ותתקיים בו באמת השבועה שמשביעים תהי צדיק:

באמת שונא את ה"רע" ומתענג מאלקות - ומ"דמיונות" יש הרי מאד להיזהר ולהישמר בעבודת ה'. אף-על-פי-כן הוא יַעֲשֶׂה אֵת שְׁלוֹ, לְקַים אֵת הַשְּׂבוּעָה שְׂמֵשְׁפִיעִים "תְּהִי צְדִיק", וְה' יַעֲשֶׂה הַטוֹב בְּעֵינָיו. - אם לתת לו במתנה את מדרגת ה"צדיק", או לא. וְעוֹד, - דבר נוסף שהוא יכול להגיע אליו על-ידי התרגלותו בעבודותיו של "צדיק", למאוס ב"רע" ולהתענג באלקות: שְׂהֵרְגֵל עַל כָּל דָּבָר - שְׁלִטוֹן, וְנַעֲשֶׂה טָבַע שְׁנֵי, וְכִשְׂרִיגִיל לְמֵאָס אֵת הָרַע - יְהִי נְמֵאָס קָצַת בְּאֵמַת, - שבמשך הזמן אכן יתחיל לשנוא את ה"רע", וְכִשְׂרִיגִיל - את עצמו, לְשִׂמְחָה נִפְשׁוֹ בְּה' עַל יְדֵי הַתְּבוֹנְנוֹת בְּגִדּוּלַת ה' - הֲרִי בְּאֵתְרֵוֹתָא דְלִתְתָא אֲתְעֵרוֹתָא דְלְעִילָא, - על-ידי התעוררות האדם למטה, נוצרת התעוררות מלמעלה, וְכָלֵי הַאֵי וְאוּלֵי - אחרי כל זאת, יַעֲרָה עָלָיו רוּחַ מְמָרוֹם, וְיִזְכֶּה לְבְּחִינַת רוּחַ מְשֻׁרָשׁ אִיזָה צְדִיק שְׂתִתְעַבֵּר בּוֹ, - באופן של "עיבור"²⁵. כפי שמובא ב"קבלה", שכשם שישנו הענין של "גלגול", שנשמה מגולגלת בגוף או בדבר אחר, כך ישנו הענין של "עיבור", שנשמתו של "צדיק" "מתעברת" בנשמתו של "בינוני", וזאת כדי שה"בינוני" יוכל לעבוד את השי"ת לפי מדרגתו של "צדיק". וזהו - לְעֵבֶר ה' בְּשִׂמְחָה אֱמִתִּית,

24. שבת קנב, א. 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולא שנשמתו עצמה תתהפך - ולכן ל"ק ממש"א בראת צדיקים". 26. תהלים צז, יב.

שבת קודש כ"ג טבת

עלול היצירה הרע לעורר תאווה לתענוגי העולם הזה, ועל ה"בינוני" ללחום ביצירה הרע ולהשתלט על התאווה, שלא תמומש, לא במעשה, לא בדיבור ולא במחשבה. משום כך נקרא ה"בינוני" – "עובד אלקים" – הוא עסוק עתה בתהליך של עבודת ה'. הוא עומד

כל העת בעיצומו של המאבק ביצירה הרע. אָבֵל הַצִּדִּיק נִקְרָא "עֶבֶד ה'" - "עבד" ולא "עובד", בְּשֵׁם הַתְּאֵר, - המציין את האדם עצמו. "עובד" הוא שם הפעולה המציין את האדם בעבודתו – הוא נמצא כעת באמצע עבודתו, ואילו "עבד" הוא: כְּמוֹ שֵׁם חֶכֶם או מְלֶכֶה, שְׂכָבֵר נֶעֱשֶׂה חֶכֶם או מְלֶכֶה, כִּד וְה' - ה"צדיק" שנקרא "עבד ה'", כֶּבֶד עֶבֶד וְנָמַר לְנִמְרֵי עֲבוֹדַת הַמַּלְחָמָה עִם הָרַע, עַד כִּי וַיִּגְרָשֶׁהוּ וַיִּלְכָּד לוֹ, וְלָבֹו חָלַל כְּקִרְבּוֹ. - מקומו של היצירה הרע בלבד – ריק, אחרי שפינה את ה"רע" משם, ולכן הוא נקרא בשם

התואר "עבד ה'", שכן, הוא סיים כבר את המלחמה ב"רע". הרי, ש"עובד אלקים" אינו אותה מדריגה כמו "צדיק": "עובד אלקים" הכוונה למדריגת ה"בינוני" (כך מוסברת הכפילות בפסוק "ושבתם... בין צדיק לרשע, בין עובד אלקים..."). להלן, יוסבר ההבדל בין "עובד אלקים" ל"לא עבדו", שגם על "לא עבדו" אומרת הגמרא שאין הוא רשע: וּבְכִינּוּנֵי יֵשׁ גַּם בֵּין שְׁתֵּי מַדְרָגוֹת: "עוֹבֵד אֱלֹהִים", וְ"אֲשֶׁר לֹא עֲבָדוּ" - אין הוא עמל ויגע בעבודת ה'. וְאִתְּעַלְפֵי בֵּין - זה "אשר לא עבדו", אֵינֹו רָשָׁע, - למרות שנעדר ממנו המאבק עם היצירה הרע, כִּי לֹא עֶבֶד מִיָּמֵינוּ שׁוֹם עֲבָרָה קְלָה, - וודאי הדבר שלא עבר מימיו שום עבירה חמורה. – זהו ביחס למצוות-לא-תעשה; וְגַם קִיָּם כָּל הַמִּצְוֹת שְׂאֵפְשָׁר לוֹ לְקַיְּמָן, - מצוות-עשה, וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כָּלֵם, - אף שעוון ביטול תורה הוא אחד העוונות שקשה מאד להינצל ממנו, וְלֹא פָּסִיק פּוֹמִיָּה מִגִּירָסָא. - לא פסק פיו מללמוד תורה. אך, מדוע, אם כך, הוא נקרא "לא עבדו"? אֵלֹא שְׂאֵינֹו עוֹשֶׂה שׁוֹם מַלְחָמָה עִם הַיָּצֵר לְנִצְחוֹ, עַל יְדֵי אֹור ה' הַמְאִיר עַל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבְמֹוה הַשְּׁלִיט עַל הַלֵּב בְּנִזְבָּר לְעִילָיִם, - שזו דרכו של ה"בינוני", ללחום ביצירה הרע שלו ולנצחו באור האלקי המאיר על נפשו האלקית הנמצאת במוח "השליט על הלב". ואילו הוא, אינו זקוק למלחמה עם היצירה הרע כדי להיות "בינוני". וכל כך למה? מִפְּנֵי שְׂאֵינֹו יָצֵר עוֹמֵד לְנִגְדוֹ כְּלָל לְכַפְּלוֹ מִתּוֹרָתוֹ וְעֲבוֹדָתוֹ, וְאֵינֹו צָרִיךְ לְלַחֵם

בְּרָק מֹו. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן את ההבדל שבין "צדיק" ל"בינוני". ל"צדיק" אין כבר יצירה הרע, אין "רע" בנפשו, ולכן, אי אפשר שתהיה לו תאוה ל"רע". ואילו ב"בינוני" יש עדיין "רע" בנפשו. ולכן, יתכן שתעלה בלבו נטיה לדברי תאוה. אלא שהנפש האלקית ב"בינוני" לחמת ב"רע" של הנפש הבהמית, ואינה נתנת ל"רע" להתפשט, ולתאוה להתממש, במחשבה, דיבור או במעשה.

וּבְנֵה - במה שלמדנו על ההבדל שבין "צדיק" ל"בינוני", יוֹבֵן מַה שְׂכָתוּב²⁷: "וְיִשְׁכַּתֵּם וְיִרְאִיתֶם בֵּין צִדִּיק לְרָשָׁע, בֵּין עֶבֶד אֱלֹהִים לְאֲשֶׁר לֹא עֲבָדוּ", - הגמרא²⁸ שואלת על פסוק זה: היינו "צדיק" היינו "עובד אלקים", היינו "רשע" היינו "לא עבדו", כלומר, הרי צדיק ועובד אלקים הם דבר אחד, וכן רשע ואשר לא עבדו הם דבר אחד, ומהי כפילות הלשון, כאילו ישנם כאן שני הבדלים, בין "צדיק" ל"רשע"

ובין "עובד אלקים" ל"אשר לא עבדו"? והגמרא מתרצת: "עובד אלקים" ו"אשר לא עבדו" תרוייהו צדיקי גמורי נינהו (שניהם הם צדיקים גמורים) ואינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחד". כלומר: "לא עבדו" אין הכוונה ל"רשע", אלא ל"צדיק", והפסוק קורא לו "אשר לא עבדו" מפני שהוא חוזר על לימודו מאה פעמים בלבד, ואילו "עובד אלקים" הוא "צדיק" החוזר על לימודו מאה פעמים ואחד. בכך מתרצת, לכאורה, הגמרא רק את הקושיא "היינו רשע היינו לא עבדו". ואילו הקושיא "היינו צדיק היינו עובד אלקים" לא תורצה כלל, שהרי שניהם "צדיקים", ועוד נוסף שלישי ("לא עבדו") שגם הוא "צדיק" לפי פירוש הגמרא. ברם, לפי מה שלמדנו על ההבדל בין "צדיק" ל"בינוני" – יובן גם ההבדל שבין "צדיק" ל"עובד אלקים", וכדלהלן: שְׂהַפְרֵשׁ בֵּין "עוֹבֵד אֱלֹהִים" לְ"צִדִּיק" הוּא, שְׂ"עוֹבֵד" הוּא לְשׁוֹן הוֹה, - הוא עובד עבשיו את הקב"ה, שְׂהוּא בְּאִמְצַע הַעֲבוֹדָה, שְׂהִיא מַלְחָמָה עִם הַיָּצֵר הָרַע, לְהַתְנַבֵּר עָלָיו וּלְגַרְשׁוֹ מִהָ"עִיר קְטָנָה", - מהגוף, הנקרא "עיר קטנה", שעל השליטה עליה, נאבקים היצירה הטוב והיצירה הרע, שְׂלֹא יִתְלַבֵּשׁ בְּאִבְרֵי הַגּוּף, - שיצירה הרע לא יתלבש באברי הגוף, כלומר, שלא יעשה, שלא ידבר ושלא יחשוב משהו רע. "עבודה" זו מבוססת על המאבק של הנפש האלקית והיצירה טוב ביצירה הרע, שְׂהוּא בְּאִמְצַע עֲבוֹדָה וְעִמְל גְּדוֹל לְהַלְחֵם בּוֹ תְּמִיד, וְהֵינּוּ הַבִּינוּנִי; - על ה"בינוני" ללחום תמיד ביצירה הרע, שכן, בו

עמו - עם היצירה הרע, כָּלֵל, כְּגוֹן שֶׁהוּא מְתִמֵּד בְּלִמּוּדוֹ בְּמִבְעוֹ מְתוּלָתוֹ עַל יְדֵי הַתְּגַבְרָת הַ"מְרָה שְׁחָרָה", - כידוע, כש"המרה הלבנה" שולטת באדם, אין הוא נוטה מטבעו להיות "מתמיד", ואילו אם ה"מרה השחורה", שולטת באדם - יש בו הנטייה הטבעית להתמודד. וממילא אין הוא צריך להזדקק למלחמה ביצירה הרע, כדי ללמוד בזמן בא

האפשרי לו. וְכֵן אֵין לוֹ מִלְחָמָה מִתְּאֵוֹת נְשִׁים מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִצְנֵן בְּמִבְעוֹ, - וממילא אין הוא זקוק להילחם בהרהורי עבירה, הנובעים מאותה תאוה, וְכֵן בְּשֵׁאר תַעֲנוּגֵי עוֹלָם הַנָּה - אין הוא צריך לעמול כדי להשתלט עליהם, כי הוא מְחַסֵּר הַרְגֵשׁ הַנְּהָא בְּמִבְעוֹ. וְלָכֵן אֵין צָרִיךְ לְהַתְּבונֵן כָּל כֶּף בְּגִדְלַת ה', - כדי, להוליד מפינתו רוח דעת ויראת ה' בְּמִחוּ, - ועל ידי כך, לְהַשְׁמֵר שְׁלֵא לְעַבֵּר עַל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, - כך, שמחמת פחדו מזהקב"ה ישמר

מלעשות דבר שנאסר עלידי הקב"ה. ואילו הוא אינו צריך להזדקק לכך. כן אין הוא זקוק להתבונן בגדלות ה' כדי לעורר וְאֶהְבֵת ה' בְּלִבּוֹ, - וכתוצאה מאהבה זו, לְדַבְּקָה בּוֹ בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת, וְתִלְמִיד תוֹרָה כְּנֶגֶד בְּלֹן, - ועלידי לימוד תורה שהיא כנגד כולן, אין הוא צריך להתיגע במוחו כדי לעורר בלבו אהבה גלויה אל הקב"ה. אֵלֵא דִּי לוֹ - כדי להיות שלם בתורה ומצוות, בְּאֶהְבָה מְסִתְרַת אֲשֶׁר בְּלִבְּ פְּלִלוֹת יִשְׂרָאֵל, שְׁנִקְרָאוּ³⁰ "אוהבי שמו". - שכן, לכל יהודי אהבה מסותרת בלבו להקב"ה, ואהבה מסותרת זו מספיקה לו כדי ללמוד תורה ולקיים מצוות. מי שצריך להילחם ביצירה הרע כדי לשמור תורה ומצוות, עליו להתבונן בגדולת השי"ת, כדי לעורר בתוכו רגש הפחד מזהקב"ה, להימנע מלעבור על מצוות לא-תעשה; וכן לעורר בתוכו אהבה מורגשת להקב"ה - כדי להתאחד עם

הקב"ה. רגש-אהבה זה מביא אותו לקיים מצוות וללמוד תורה, מאחר שעלידו הוא מתאחד עם הקב"ה. ואילו זה שאודותו מדובר כאן, אינו צריך להילחם כלל עם היצירה הרע, בגלל הסיבות האמורות, וממילא אינו צריך להזדקק לאותו סוג של יראה ואהבה

ליקוטי אמרים - פרק טו

לכטלו מתורתו ועבודתו ואין צריך ללחום עמו כלל כגון שהוא מתמיד בלמודו בטבעו מתולדתו על ידי תגבורת המרה שחורה וכן אין לו מלחמה מתאות נשים מפני שהוא מצונן בטבעו וכן בשאר תענוגי עוה"ז הוא מחוסר הרגש הנאה בטבעו ולכן אין צריך להתבונן כל כך בגדולת ה' להוליד מבינתו רוח דעת ויראת ה' במוחו להשמר שלא לעבור על מצות ל"ת ואהבת ה' בלבו לדבקה בו בקיום המצוות ות"ת כנגד כולן אלא די לו באהבה מסותרת אשר בלב כללות ישראל שנקראו אוהבי שמו ולכן אינו נקרא עובד כלל כי אהבה זו המסותרת אינה פעולתו ועבודתו כלל אלא היא ירושתנו מאבותינו לכלל ישראל וכמ"ש לקמן. וכן אף מי שאינו מתמיד בלמודו בטבעו רק שהרגיל עצמו ללמוד בהתמדה גדולה ונעשה ההרגל לו טבע שני די לו באהבה מסותרת זו אא"כ רוצה ללמוד יותר מרגילותו

הנובעות מהתבוננות בגדולת ה', מספיקה בשבילו, יחד עם תכונותיו הטבעיות המתאימות, באהבתו המסותרת, שבטבע כל אחד מישראל. ברם, אין כל זה בא לו מתוך עבודה עצמית. וְלָכֵן אֵינוֹ נִקְרָא "עוֹבֵד" כָּלֵל, - אינו נקרא "עובד אלקים", כִּי אֶהְבָה זו הַמְּסִתְרַת - עלידה הוא מקיים תורה ומצוות, אֵינְהָ פְּעֻלָּתוֹ וְעִבּוּדוֹ כָּלֵל, - אינה נובעת מעבודתו העצמית, אֵלֵא הִיא - האהבה המסותרת, יְרֻשָׁתֵנוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ לְכָלֵל יִשְׂרָאֵל, וְכֵמוֹ שִׁיתְבָּאֵר לְקַמְנִי.³¹ -

כיצד אהבה זו היא ירושה לנו מאבותינו. עלי-כל-פנים, מאחר שלא הוא - מתוך עבודתו - יצר אהבה זו, וקיומו את התורה והמצוות, אינו קשור אצלו ב"עבודה" - הוא נקרא "לא עבדו". הרי, שב"בינוני" עצמו, ישנן שתי מדריגות: "עובד אלקים" ו"לא עבדו". כל האמור הוא ביחס למי שבטבעו הוא מתמיד בלימודו ואינו זקוק להילחם עם יצרו הרע. וְכֵן אֵף מִי שֶׁאֵינוֹ מְתִמֵּד בְּלִמּוּדוֹ בְּמִבְעוֹ, רַק שְׁהִרְגִיל עֲצָמוֹ לְלַמֵּד בְּהַתְּמָדָה גְּדוּלָה, וְנַעֲשֶׂה הַהֲרַגְל לֹא טָבַע שְׁנֵי - כפי שנוצר בפרק הקודם, ש"הרגל נעשה טבע שני" - ואחרי שהרגיל עצמו בכך, הרי זה דבר טבעי אצלו לשבת וללמוד בהתמדה, דִּי לוֹ - כעת, בְּאֶהְבָה מְסִתְרַת זו, אֵלֵא אִם כֵּן רֹצֵה לְלַמֵּד יוֹתֵר מִרְגִילוֹתָיו. - שאז, עליו לעורר אהבה מוחשית בלבו, כדי להתחזק, לפרוץ את גרדי הטבע, וללמוד יותר מכפי רגילותו. ברם, כדי ללמוד רק כפי רגילותו, אין הוא זקוק לשום "עבודה".

30. תהלים סט, לו. 31. פרק יח, יט ומד.

יום ששי	יז טבת	ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, ששי עם פירש"י.
 תהלים: פג"פז.
 תניא: ועוד . . . כמ"ש במ"א.

מה שנוהגים שלא ללמוד בניתל, שמעתי מאאמו"ר הטעם, שהוא כדי שלא להוסיף חיות. פעם אמר אאמו"ר: די מתמידים וואס די אכט שעה איז זיי נוגע בנפש, האָב איך ניט האַלט [מתמידים אלו ששמונה השעות הללו [שלא לומדים] 'נוגע' להם בנפש – אינני מחבב]. והוא רק עד תצות לילה.

יום ראשון

שבת	יח טבת	ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, שביעי עם פירש"י.
 תהלים: פח"פט.
 תניא: פרק יא. וזה לעומת . . . שריא.
 גם העולה לתורה אומר חזק חו"נ.

באמירת ויהי נועם במוצש"ק כופלים פסוק אורך ימים גו', אבל לא בתפלת שחרית. בהיות הצ"צ ילד ולמד את הכתוב ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה, תירגם לו מורו – ע"פ פי' בעה"ט – יעקב אבינו האָט געלעבט די זיבעצעהן בעסטע יאָהרען אין מצרים נחי את שבע־עשרה השנים הטובות ביותר במצרים]. כשבא הביתה מהחדר שאל את זקנו אדמו"ר הזקן: היתכן שיעקב אבינו, בחיר אבות, יהיו מבחר שנות חייו יז שנה שגר בארץ מצרים ערות הארץ. ויענהו אדמוה"ז: כתיב ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה, ואיתא במדרש – מובא ברש"י – א"ר נחמיה להתקין לו בית תלמוד, שתהא שם תורה ושיהיו השבטים הוגים בתורה. להורות לפניו גשנה, אז מען לערענט תורה ווערט מען נעהנטער צום אויבערשטען ב"ה, און אויך אין מצרים איז געווען ויחי געלעבט [כאשר לומדים תורה "להורות לפניו" אזי – "גשנה" נ'גשים' ומתקרבים לקב"ה, שגם במצרים הי' "ויחי" בחיות].

יום שני

יום ראשון	יט טבת	ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמות, פרשה ראשונה עם פירש"י.
 תהלים: צ"צז.
 תניא: פרק יב. והבינוני . . . "32" כל ימיו.

ביי חסידי חב"ד איז מקובל מדור דור, דעם אלטען רבי'ס א תקנה, אז אלע טאָג זאָל מען לערנען א פרשה חומש מיט פירש"י פון דער וואָך סדרה. אזוי האָבען זיך אויך נוהג געווען די רביים נשיאי חסידי חב"ד.

יום שלישי

תרגום חפשי

אצל חסידי חב"ד מקובלת מדור דור, תקנתו של אדמו"ר הזקן, שכל יום ילמדו פרשה חומש עם פירש"י מפרשת השבוע. כך גם נהגו האדמו"רים נשיאי חסידי חב"ד.

יום שני	כ טבת	ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמות, שני עם פירש"י.
 תהלים: צז"קג.
 תניא: אך מהות . . . "32" ותענוגיו.

דער מיטעלער רבי האָט געענטפרעט איינעם אויף א יחידות: אז איינער רעדט מיט דעם

יום רביעי

אנדערען בעניני עבודה און זיי לערנען צוזאמען, איז דאָס צוויי נפש האלקית אויף איין נפש הטבעית.

תרגום חפשי

אדמו"ר האמצעי ענה לאחד ביחידות: כאשר משוחח האחד עם זולתו בעניני עבודת ה', ולומדים יחד – הרי זה שתי 'נפש־האלוקית' נגד 'נפש־הטבעית' אחת.

יום שלישי כא טבת ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמות, שלישי עם פירש"י.

תהלים: קד"קה.

תניא: רק מפני . . . ייז התורה כנ"ל.

(כ"ק אדמו"ר שליט"א פגע בנושא דליים מלאים מים. ויאמר:) אז מ'באגעגענט וואסער זאָגט דער בעש"ט: אז מ'באָגעגענט וואסער זאָל מען זאָגען, אז דער בעל שם זאָגט, אַז דאָס איז א סימן ברכה.

תרגום חפשי

(כ"ק אדמו"ר שליט"א פגש נושא דליים מלאים מים. ויאמר:) כשפוגשים מים אומר הבעש"ט: כשפוגשים מים שיאמרו שהבעל שם אומר שזהו סימן ברכה.

יום רביעי כב טבת ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמות, רביעי עם פירש"י.

תהלים: קו"קז.

תניא: ואעפ"כ . . . 34 תפלה כו'.

הכרות אאמו"ר באחת ההתועדות: אָט אזוי ווי הנחת תפילין בכל יום איז א מצוה דאורייתא אויף יעדען אידען, אָהן א חילוק צי א גדול בתורה, צי א איש פשוט, אזוי איז א חוב גמור אויף יעדען אידען צו טראַכטען יעדען טאָג א האלבע שעה וועגען דעם חנוך פון קינדער, און טאָן אלץ, וואָס עס איז בכוחו צו טאָן און יתר מכפי כחו, זעהן פועל זיין ביי די קינדער, אַז זיי זאָלען געהן אין דעם דרך וואָס מען איז זיי מדריך.

תרגום חפשי

הכרות אאמו"ר באחת ההתועדות: בדיוק כשם שהנחת תפילין בכל יום היא מצוה מדאורייתא על כל יהודי, מבלי הבדל אם הוא גדול בתורה, או איש פשוט, כך חוב גמור על כל יהודי לחשוב כל יום חצי שעה אודות חנוך הילדים, ולעשות הכל, מה שבכוחו לעשות, ויותר מכפי כוחו, לדאוג לפעול על ילדיו שילכו בדרך שבה מדריכים אותם.

יום חמישי כג טבת ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמות, חמישי עם פירש"י.

תהלים: קח"קבי.

תניא: רק שלזה . . . עם אחיו.

תו"א ד"ה מי שם פה סעיף המתחיל והנמשל יובן: "כי יש בחי' מעלה", צ"ל "וכן יש מעלה". באנחות לבד לא נושע. האנחה היא רק כפת המנעול לפתוח את הלב ולפקוח את העינים שלא לשבת בחבוק ידים, רק לסדר עבודה ופועל, איש איש באשר יוכל לפעול ולעשות בתעמולה לחיזוק התורה הרבצת התורה ושמירת המצות, זה בכתבו וזה בנאמו וזה בכספו.

יום

חמישי

יום

שישי

שבת

קודש

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – י"ז כ"ג טבת ה'תשס"ז

יום ראשון

הלכות כלי המקדש פ"ק ט

א. כיצד מעשה הציץ? עושה טס של זהב רחב שתי אצבעות, ומקיף [- אורכו] מאזן לאזן. וכותב עליו שני שיטין [שורות]: 'קדש לה'; 'קדש מלמטה, לה' מלמעלה. ואם כתבו בשיטה אחת, כשר; ופעמים כתבוהו שיטה אחת.

ב. והאותיות בולטות לפניו - חופר את האותיות מאחוריו, והוא [הטס] מדבק על השענה, עד שבולט. והוא נקוב בשתי קצותיו; ופתיל תכלת למטה נכנס מגקב לגקב, כדי שיהיה נקשר בפתיל כנגד הערף.

ג. המעיל כלו תכלת, וחוטיו כפולין [ארוגין ט:] שנים עשר [חוטין]; ופיו [מקום הצוואר] ארוג בתחלת אריגתו [שלא יפרס]. ואין לו בית ד' [שרוול], אלא נחלק כנפים [- לשני חלקים] מסוף הגרון עד למטה כרף כל המעילים. ואינו מחבר אלא כנגד כל הגרון בלבד. והקורע פי המעיל - לוקה, שנאמר: "לא יקרע"; והוא הדין לכל בגדי כהנה, שהקורע אותם דרף [בשביל] השחתה לוקה.

ד. ומביא תכלת וארגמן ותולעת שני, כל מין משלשפתן שזור שמונה, לפי שנאמר בשוליו 'משור'; נמצאו חוטי השולים ארבעה ועשרים. ועושה אותן כמין רמונים שלא פחתו פיהם [- סגורים], ותולה אותן במעיל. ומביא שבעים ושנים זוגין, ובהם שבעים ושנים ענבולים - הכל זהב; ותולה בו שלשים וששה בשולי כנף זה, ושלשים וששה בשולי כנף זה; והזוג עם הענבול התלוי בין שניהם כאחד, נקרא 'פעמון'. עד שיהיו שוליו משני צדדיו, 'פעמון ורמון פעמון ורמון'.

ה. הזהב שבאריגת האפוד והחשן האמור בתורה, ככה הוא מעשהו: לוקח חוט אחד זהב טהור, ונותנו עם ששה חוטין של תכלת, וכופל השבעה חוטין כאחד; וכן הוא עושה חוט זהב עם ששה של ארגמן, וחוט אחד עם ששה של שני, וחוט אחד עם ששה של פשתן; נמצאו ארבעה חוטי זהב, ונמצאו כל החוטים שמונה ועשרים, שנאמר: "וירקעו את פחי הזהב וגו' לעשות בתוף התכלת ובתוף הארגמן, ובתוף תולעת השני ובתוף השש" - מלמד שחוט הזהב כפול בתוך.

ו. כיצד מעשה החשן? אורג בגד מעשה חושב מן הזהב והתכלת והארגמן ותולעת השני והשש, על עשרים ושמונה חוטין כמו שבארנו - ארכו אמה ורחבו זרת, וכופלו לשנים; נמצא זרת על זרת מרבע. וקובע בו ארבעה טורים של אבן המפרשים בתורה - כל אבן מהן מרבע, ומשקע בבית של זהב שמקיפו מלמטה ומארבע רוחותיו.

ז. ומפתח על האבנים שמות השבטים כתולדותם [כסדר

לידתם], ונמצא פותב על האדם 'ראובן', ועל ישפה 'בנימין'. וכותב בתחלה למעלה מ'ראובן' - 'אברהם יצחק ויעקב', וכותב למטה מ'בנימין' - 'שבטי יה', כדי שיהיו כל האותיות מצויות שם.

ח. ועושה על ארבע נזיות של חשן, ארבע טבעות זהב. ונותן בשתי הטבעות של מעלה שהחשן נתלה בהן שתי עבותות זהב, והן הנקראים 'שרשרות'; ונותן בשתי הטבעות של מטה שהן כנגד הדידים [- כנגד הלב], שני פתילי תכלת.

ט. האפוד - רחבו כרחב גבו של אדם מפתח לקתף, וארכו כנגד אצילי הידים [- מהמרפק] מאחוריו עד הרגלים. ויש לו כמו שתי ידות [רצועות] יוצאות ממנו באריג לכאן ולכאן, שחוגרין אותו בהן; והן הנקראין 'חשב האפוד'. והכל ארוג זהב תכלת וארגמן ותולעת שני ושש, על עשרים ושמונה חוטין - כמעשה החשן. ותופר עליו שתי כתפות, כדי שיהיו על כתפות הפהן. וקובע על כל כתף וכתף אבן ששה מרבע, משקע בבית של זהב; ומפתח [חורט] על שתי האבנים שמות השבטים, ששה על אבן זו וששה על אבן זו כתולדותם, וכותבין שם יוסף 'יהוסף'; ונמצאו חמש ועשרים אות באבן זו, וחמש ועשרים אות באבן זו. וכף היו פותבין: [איור השמט כאן]. והאבן שכתוב בה 'ראובן' על כתפו הימנית, והאבן שכתוב בה 'שמעון' על כתפו השמאלית.. ועושה בכל כתף שתי טבעות - אחת מלמעלה בראש הכתף, ואחת מלמטה לכתף למעלה מן החשב; ונותן שתי עבותות זהב בשתי טבעות שלמעלה, והם הנקראין 'שרשרות'. וזו היא צורת האפוד: [איור השמט כאן].

י. ואחר כך מכניס קצות העבותות של חשן בטבעות שלמעלה בכתפות האפוד, ומכניס שני פתילי התכלת שבשוליו החשן בשתי הטבעות שלמעלה מחשב האפוד. ומורידין את השרשרות שבטבעות כתפות האפוד, עד טבעות החשן העליונות - כדי שידבקו זה בזה, "ולא יזח [יתנתק] החשן מעל האפוד". וכל המזיח חשן מעל האפוד, ומפרק חבורן דרף קלקול - לוקה.

יא. נמצא בשלובש האפוד עם החשן - יהיה החשן על לבו בשנה, והאפוד מאחוריו, וחשב האפוד קשור על לבו תחת החשן, ושתי כתפות האפוד על שתי כתפיו; ושתי עבותות זהב יורדות מעל כתפו מפאן, ושתי עבותות זהב מפאן, מכתפות האפוד עד טבעות החשן; ושני חוטי תכלת מרקסין [קשורים] מתחת אצילי ידיו, משתי טבעות החשן התחתונות עד שתי טבעות כתפות האפוד התחתונות, שהם למעלה מן החשב.

הלכות כלי המקדש פ"ק י

א. כיצד סדר לבישת הבגדים? לובש המכנסים תחלה,

נתפנן להוציא דם, אסור. והוא שלא יחוץ הגמי או הבגד בין בשרו לבגד בשעת העבודה.

י. עשו בבית שני אורים ותמים [- חושן] כדי להשלים שמונה בגדים, ואף על פי שלא היו נשאלין בהן. ומפני מה לא היו שואלין בהן? מפני שלא היתה שם רוח הקדש; וכל כהן שאינו מדבר ברוח הקדש ואין שכינה שורה עליו - אין נשאלין בו.

יא. וכיצד שואלין? עומד הכהן ופניו לפני הארון, והשואל מאחוריו, פניו לאחורי הכהן. ואומר השואל: 'אעלה או לא אעלה?' ואינו שואל בקול רם, ולא מהרהר בלבו, אלא בקול נמוך, כמי שמתפלל בינו לבין עצמו. ומיד רוח הקדש לובשת את הכהן, ומביט בחשן, ורואה במראה הנבואה 'עלה' או 'לא תעלה' באותיות שפולטות מן החשן כנגד פניו, ואומר לו: 'עלה', או 'לא תעלה'.

יב. ואין שואלין על שני דברים כאחד; ואם שאל, משיבין על הראשון בלבד. ואין נשאלין בהן להדיט, אלא למלך, או לאב בית דין, או למי שצריך הצבור בו, שנאמר: 'ולפני אלעזר הכהן עצמד וגו'', [- יהושע ל:] זה הוא המלך; 'וכל בני ישראל', זה משוח [כהן ממונה ל:] מלחמה או מי שצריך הצבור בשאלתו; 'וכל העדה', אלו בית דין הגדול.

יג. זה שאתה מוצא בדברי נביאים שכהנים רבים היו חוגרין אפוד בד - לא היו כהנים גדולים, שאין האפוד של כהן בד. אף הלויים היו חוגרין אותו - שהרי שמואל הנביא לוי היה, ונאמר בו: 'נער חגור אפוד בד'. אלא אפוד זה - היו חוגרין אותו בני הנביאים [-הרוצים להתנבא] ומי שהוא ראוי שתשרה עליו רוח הקדש, להודיע פי הגיע זה למעלת כהן גדול שמדבר על פי האפוד והחשן ברוח הקדש.

ברוך רחמנא דסייען

הלכות ביאת המקדש

יש בכללן חמש עשרה מצוות - שתי מצוות עשה, ושלוש עשרה מצוות לא תעשה; וזה הוא פירוט: (א) שלא יכנס כהן שפור למקדש; (ב) שלא יכנס לו כהן פרוע ראש; (ג) שלא יכנס לו כהן קרוע בגדים; (ד) שלא יכנס כהן בכל עת אל ההיכל; (ה) שלא יצא כהן מן המקדש; (ו) לשלח טמאים מן המקדש; (ז) שלא יכנס טמא למקדש; (ח) שלא יכנס טמא לחר הבית; (ט) שלא ישמש טמא; (י) שלא ישמש טבול יום; (יא) לקדש העובד ידיו ורגליו; (יב) שלא יכנס בעל מום להיכל ולמזבח; (יג) שלא יעבד בעל מום; (יד) שלא יעבד בעל מום עובר; (טו) שלא יעבד זר. ובאור מצוות אלו בפרקים אלו.

הלכות ביאת המקדש פרק א

א. כל כהן הפשר לעבודה - אם שתה יין, אסור לו להכנס מן המזבח ולפנים; ואם נכנס ועבד - עבודתו

וחוגר את המכנסים למעלה מטבורו מעל מתניו, ואחר כך לובש הכתנת, ואחר כך חוגר את האבנט כנגד אצילי ידיו [המרפק], ומקיפו כרף על גבי כרף עד שגומר, וקושר.

ב. ועל האבנט מפרש בפקלה: 'ולא יחגרו ביצוע' - במקום שמיזיעין [שהבשר מתקפל ומתחמם]; וכך קבל יונתן בן עזיאל מפי הנביאים, ותרגם: 'על לכהון יסרון' [- סמור ללב]. ואחר כך צונף במצנפת קמין כובע.

ג. כהן גדול - אחר שחוגר באבנט, לובש המעיל, ועל המעיל האפוד והחשן; וחוגר בחשב האפוד על המעיל מתחת החשן, ולפיקוף נקרא 'מעיל האפוד' - מעיל שחוגרו האפוד. ואחר כך צונף המצנפת, וקושר הציץ למעלה מן המצנפת; ושערו היה נראה בין ציץ למצנפת, ושם היה מניח תפלין בין ציץ למצנפת.

ד. מצות עשה לעשות בגדים אלו, ולהיות הכהן עובד בהן - שנאמר: 'ועשית בגדי קדש', 'ואת בניו תקריב, והלבשתם כתנת'. וכהן גדול ששמש בפחות משמונה בגדים אלו, או כהן הדיט ששמש בפחות מארבעה בגדים אלו - הוא הנקרא 'מחסר בגדים', ועבודתו פסולה; וחיב מיתה בידי שמים כזו ששמש, שנאמר: 'וחגרת אותם אבנט... והיתה להם כהנה' - בזמן שבגדיהם עליהם, כהנתם עליהם; אין בגדיהם עליהם, אין כהנתם עליהם, אלא הרי הן כזרים, ונאמר: 'והזר הקרב יומת'.

ה. כשם שמחסר בגדים חיב מיתה ופוסל העבודה, כך היתר בגדים; כגון שלבש שתי כתנות או שני אבנטים, או כהן הדיט שלבש בגדי כהן גדול ועבד - הרי זה מחלל העבודה, וחיב מיתה בידי שמים.

ו. נאמר בבגדי כהנה: 'על בשרו ולבשם', מלמד שלא יהיה דבר חוצץ בין בשרו לבגדים; אפלו נימה [חוט] אחת, או עפר, או פנה מתה - אם היתה בין בשרו לבגד - הרי זו חציצה, ועבודתו פסולה. לפיקוף אין הכהן יכול לעבד בתפלין של יד, שהרי חוצצת; אבל של ראש, אינה חוצצת, אם רצה להניחם בשעת העבודה, מניח.

ז. וצריך להזהר בשעה שלובש, שלא יהיה אבק בין בשרו לבגד, ולא פנה - ואף על פי שהיא בחיים - ושלא תכנס הרוח בשעת העבודה בין בגדו לבשרו עד שיתרחק הפגד מעליו; ולא יכניס ידו תחת חלוקו לחוף [לגרו], ולא יצא שערו מן הבגד, ולא יהיה בבגד נימא מדלדלת [חוט תלוש מעט]. ואם היה שם אהד מפל אלו בשעת העבודה, עבודתו פשרה.

ח. כרף על בשרו בגד שלא במקום בגדים, כגון שפרכו על אצבעו או על עקבו - אם היה בו [כגודל] שלש אצבעות על שלש אצבעות, הרי זה חוצץ ופוסל; פחות מפאן מכן, אינו חוצץ. ואם היה צלצול [חגורה] קטן - הואיל והוא חשוב בגד בפני עצמו - הרי זה פוסל, ואף על פי שאין בו שלש על שלש.

ט. כהן שלקה באצבעו - מתר לכרף עליה גמי [רטיה] בשפת, או בגד שאין בו שלש על שלש, ועובד; ואם

יגלחו, ופרע [שער מגודל] לא ישלחו" - מה שתויי יין במיתה, אף מגדלי פרע במיתה.

ט. ואין פרועי הראש מחללין [פוסלין] עבודה; אף על פי שהוא במיתה, עבודתו כשרה.

י. כשם שאין הכהנים מזהרין על היין אלא בשעת ביאה למקדש - כך אין אסורין לגדל פרע אלא בשעת ביאה למקדש. במה דברים אמורים? כהן הדיוט; אבל כהן גדול - אסור לגדל פרע ולקרע בגדיו לעולם, שהרי תמיד הוא במקדש, ולפיכך נאמר בו: "את ראשו לא יפרע, ובגדיו לא יפרם".

יא. במה הוא גדול הפרע? שלשים יום; כנזיר שנאמר בו: "גדל פרע", ואין נזירות פחותה משלשים יום; לפיכך, כהן הדיוט העובד, מגלח משלשים יום לשלשים יום.

יב. ואנשי משמר אסורין לספר ולכבס בשבתן [בשבוע משמרתם], כדי שלא יעלו למשמרן כשהן מגולין, אלא מגלחין ורוחצין ומכבסין קדם שיעלו.

יג. מי ששלמה [הסתיימה] משמרתו בתוך הרגל [- חול המועד], מתר לגלח כרגל; אבל אם שלמה בערב הרגל, אינו מגלח אלא בערב הרגל.

יד. דין קרועי בגדים ודין פרועי ראש אחד הוא, שנאמר: "ראשיכם לא תפרעו ובגדיכם לא תפרמו, ולא תמתו" - הא אם עבד והוא קרוע בגדים, חייב מיתה בידי שמים, אף על פי שעבודתו כשרה ולא חללה.

טו. יראה לי, שכל כהן הנפטר לעבודה - אם נכנס מן המזבח ולפנים והוא שתוי יין, או שכור משאר המשכרים, או פרוע ראש, או קרוע בגדים כדרך שקורעין על המתים - אף על פי שלא עבד, הרי זה לוקה; הואיל והוא ראוי לעבודה, ונכנס בשעת העבודה מגול ככה, והרי הוא מזהר שלא יכנס, ואם נכנס לוקה.

טז. ודין הנכנס ככה מן המזבח ולפנים, ודין היוצא משם - אחד הוא. כיצד? כגון ששתה רביעית יין בין האולם ולמזבח, או קרע בגדיו שם, ויצא - לוקה; וכן אם עבד ביציאתו, חייב מיתה.

יז. וכן אסור לכל אדם, בין כהן בין ישראל, להכנס למקדש כלו מתחלת עזרת ישראל ולפנים, כשהוא שתוי יין, או שכור, או פרוע ראש דרך נוול, או קרוע בגדים - אף על פי שאינו באזהרה; שאין זה כבוד ומורא לבית הגדול והקדוש שיכנס בו מגול. אבל ישראל שגדל שערו עד שנצטפה מחלפת [ארור ונאה], ולא היה דרך נוול - הרי זה מתר להכנס לעזרת ישראל.

יום שני

הלכות ביאת המקדש פ"ק ב

א. אין כהן גדול נכנס לקדש הקדשים אלא [אחת בשנה] מיום הכפורים ליום הכפורים; וכהן הדיוט נכנס בכל יום לקדש לעבודה.

ב. והזהרו כל הכהנים והוא, שלא יכנסו לקדש או לקדש

פסולה, וחיוב מיתה בידי שמים, שנאמר: "ולא תמתו"; והוא ששתה רביעית יין חי [בלי תערובת מים] כבת אחת מיין שעברו עליו ארבעים יום; אבל אם שתה פחות מרביעית יין, או שתה רביעית והפסיק בה, או מגה במים, או ששתה יין מגתו בתוך ארבעים יום [לסחיטתו], אפלו יתר מרביעית - פטור, ואינו מחלל [פוסל] עבודה. שתה יתר מרביעית מן היין - אף על פי שהיה מזוג [מעורב במים], ואף על פי שהפסיק ושתה מעט מעט - חייב מיתה, ופוסל העבודה.

ב. היה שכור משאר המשכרים, אסור להכנס למקדש; ואם נכנס ועבד, והוא שכור משאר המשכרים - אפלו מן החלב או מן הדבילה [יין תאנים] - הרי זה לוקה, ועבודתו כשרה; שאין חייבין מיתה, אלא על היין בשעת העבודה; ואין מחלל עבודה, אלא שכור מן היין.

ג. וכשם שאסור לכהן להכנס למקדש מפני השכרות, כך אסור לכל אדם בין כהן בין ישראל להורות [הלכה] כשהוא שתוי; אפלו אבל תמרים או שתה חלב ונשתבשה דעתו מעט - אל יורה, שנאמר: "ולהורת את בני ישראל". ואם הורה בדרך שהוא מפרש בתורה עד שידעוהו [שמודים בו] הצדוקים - מתר; כגון שהורה שהשרץ טמא, והצפרדע טהור, ונהדס אסור, וכיוצא בזה.

ד. ומתר לשכור ללמד תורה, ואפלו הלכות ומדרשות - והוא שלא יורה. ואם היה חכם קבוע להוראה - לא ילמד, ששמודו הוראה היא.

ה. שתה כדי רביעית בלבד, והיה בה מים כל שהוא [- מעט], או ישן מעט, או הלך כדי מיל - כבר עבר היין, ומתר לעבד. אבל אם שתה יותר מרביעית, אפלו מזוג - שנת מעט או הדרך מוסיפין בשכרותו; אלא ישנה לפי השכרות, עד שלא ישאר משכרותו שום דבר בעולם.

ו. אנשי משמר [- המשמרת השבועית] מתרין לשתות יין בלילות, אבל לא בימי שבתן [השבוע], ואפלו שאר בתי אבות [- אנשי המשמרת] של משמר שאין עבודתן היום - שמה תכפד העבודה על אנשי בית אב של יום, ויצרכו לאחרים מאנשי משמרן לסיעם. ואנשי בית אב של אותו היום אסורים לשתות בין ביום בין בלילה - שמה ישנה בלילה וישפים לעבודתו, ועדין לא סר יינו מעליו.

ז. כל כהן שידוע מאיזה משמר הוא ומאיזה בית אב [משמרת יומית] הוא, וידוע שבתי אבותיו קבועים הם בעבודה היום - אסור לו לשתות כל אותו היום; היה יודע מאיזה משמר הוא ואינו מכיר בית אב שלו - אסור לשתות כל אותה שבת [שבוע] שמשמרתו עובדין בה. לא היה מכיר משמרתו ולא בתי אבותיו - הדין נוהג שאסור לשתות יין לעולם; אבל תקנתו [נובעת מ:] קלקלתו [- שהתבלבלו המשמרות], והרי הוא מתר לשתות תמיד - שאינו יכול לעבד עד שיקבע בבית אב שלו ובמשמרתו. ח. כהן שגדל שערו - אסור לו להכנס מן המזבח ולפנים. ואם נכנס ועבד - חייב מיתה בידי שמים כשכור שעבד, שנאמר: "ויין לא ישתו כל כהן, וראשם לא

הוא כיום הקבורה, שאינו תופש לילו ואפלו מדבריהם; לפיכך טובל, ואוכל בקדשים לערב. אבל יום המיתה - כשם שאסור לאכול בו קדשים מן התורה, כך אסור לאכול בלילו מדבריהם; חוץ מן [קרבן] הפסח בלבד, שהוא אוכל לערב, כמו שיתבאר במקומו.

יא. האכל אינו משלח [להקריב את] קרבנותיו כל שבועה, אפלו יין או עצים או לבונה. וכן המצרע אינו משלח קרבנותיו; כל זמן שאינו ראוי לביאה [להכנס] אל המחנה, אינו ראוי להקריבה. אבל המגדה יש בו ספק אם משלח או אינו משלח; לפיכך אם הקריבו עליו, נרצה [התקבל].

יב. טמא [מ:] שרץ וכיוצא בו, והערל - משלחין את קרבנותיהם, ומקריבין עליהם; חוץ מפסח, שאין שוחטין אותו על טמא שרץ, ואין שוחטין על הערל פסח, כמו שיתבאר. אבל טמא מת - אין מקריבין עליו קרבן כלל עד שישתהר.

הלכות ביאת המקדש פרק ג

א. מצות עשה לשלח כל הטמאים מן המקדש, שנאמר: "וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש".

ב. זה המחנה האמור כאן - הוא מחנה שכניה, שהוא מפסח עזרת ישראל ולפנים. שומע אני [- הייתי למד מהפסוק] שהמצרע והזב וטמא מת, שלשטם במקום אחד? [אלא] תלמוד [גלמוד] לומר [שכתוב] במצרע: "בדרך ישב, מחוץ למחנה" - זה מחנה ישראל, שהוא מפתח ירושלים ולפנים; מה מצרע שטמאתו חמורה, חמור שלוחו משלוח חברו [- טמאים אחרים] - אף כל שטמאתו חמורה, חמור שלוחו משלוח חברו. לפיכך משלחין את המצרע חוץ לשלש מחנות, שהוא חוץ לירושלים, מפני שהוא מטמא בביאה [- בכניסה לבית מטמא את כולו], מה שאין הזב מטמא.

ג. ומשלחין זבין וזבות נדות ויולדות חוץ לשני מחנות, שהוא חוץ להר הבית, מפני שהן מטמאין המשקב והמושב [בישיבה ושכיבה עליהן] אפלו [היו המושב והמשקב] מפתח האבן, מה שאין המת מטמא.

ד. טמא מת, אפלו המת עצמו - מתר להפגס להר הבית, שנאמר: "ויקח משה את עצמות יוסף עמו" - עמו במחנה לויה.

ה. החיל [גדר טביח הר הבית] - משלחין ממנו גויים וטמאי מת וכוזעלי נדות; אבל טבול יום [שיטהר בערב] נכנס לשם, שכבר טבל.

ו. עזרת הנשים - משלחין ממנה טבול יום; אבל לא מחסר פפורים [- טהור שטרם הביא קרבנו], שמחסר פפורים העריב שמשו [טהור הוא]. ואסור [כניסת] טבול יום במחנה לויה מדברי סופרים [חכמים].

ז. מעזרת ישראל ולפנים - אפלו מחסר פפורים לא יכנס לשם, שעדין לא טהר טהרה גמורה, שנאמר: "וכפר עליה הפהן, וטהרה", מקלל שעדין לא גמרה טהרתה.

הקדשים שלא בשעת עבודה, שנאמר: "ואל יבוא בכל עת אל הקדש" - זה קדש הקדשים; "מבית לפרכת" - להזהיר על כל הבית.

ג. כהן שנגנס לקדש הקדשים בשאר ימות השנה, בין כהן הדיוט בין כהן גדול, או כהן גדול שנגנס לו ביום הפפורים שלא בשעת העבודה - חייב מיתה בידי שמים, שנאמר: "ולא ימות". וכמה פעמים הוא נכנס לשם ביום הפפורים? ארבע, כמו שיתבאר במקומו; ואם נכנס חמישית, חייב מיתה בידי שמים.

ד. והנגנס לקדש, [מ:] חוץ לקדש הקדשים, שלא לעבודה או להשתחויה, בין הדיוט בין גדול - לוקה, ואינו חייב מיתה, שנאמר: "אל פני הפרכת... ולא ימות" - על קדש הקדשים במיתה, ועל שאר הבית בלאו ולוקה. **ה.** כהן שיעזב מן המקדש בשעת העבודה בלבד - חייב מיתה, בין כהן גדול בין כהן הדיוט, שנאמר: "ומפתח אהל מועד לא תצאו, פן תמתו" - כלומר לא תניחו עבודה ותצאו מבהלים, מפני גזרה זו. וכן זה שנאמר ככהן גדול: "ומן המקדש לא יצא" - אינו אלא בשעת העבודה בלבד, שלא יניח עבודה יצא.

ו. אם כן, מפני מה נשנית אזהרה זו ככהן גדול? שכהן הדיוט שהיה במקדש בעבודתו, ושמע שמת לו מת שהוא חייב להתאבל עליו - אף על פי שאינו יוצא מן המקדש [באמצע עבודתו], אינו עובד [וכהן אחר מסיים עבודתו], מפני שהוא אוגן; ואם עבד והוא אוגן [מדיון] של תורה - חלל עבודתו, בין בקרבן יחיד בין בקרבן צבור. אבל כהן גדול עובד כשהוא אוגן, שנאמר: "ומן המקדש לא יצא, ולא יחלל" - כלומר ישב ויעבד עבודה שהיה עוסק בה, ואינה מתחללת.

ז. ומנין שעבודת האוגן פסולה? מקל וחמר: אם בעל מום שאוכל בקדשים, אם עבד - חלל, אוגן שהוא אסור לאכול בקדשים, שנאמר: "לא אכלתי באני ממנו", דין הוא שיתחלל.

ח. ואף על פי שכהן גדול עובד אוגן, אסור לאכול בקדשים - שנאמר: "ואכלתי חטאת היום, הייטב בעיני ה'"; וכן אינו חולק [- נוטל חלק בקודשים] לאכל לערב. אוגן שעבד אינו לוקה. ומתר לגע בקדשים אף על פי שלא טבל; שלא עשו מעלה אלא באכילה, אבל בנגיעה - הרי הוא טהור, כמו שיתבאר במקומו.

ט. איזה הוא אוגן? זה שמת לו מת מן הקרובים שהוא חייב להתאבל עליהם. ביום המיתה בלבד הוא שנקרא 'אוגן' דין תורה, ולילה - הוא מדברי סופרים [חכמים].

י. ומת ששהה ימים ואחר כך נקבר - כל אותם הימים שאחר יום המיתה הוא אוגן מדבריהם [של חכמים], וכן יום הקבורה. ואינו תופש [כולל] לילו [שאחר הקבורה]. לפיכך מי שמת לו מת וקברו לאחר יום המיתה - כל יום הקבורה אינו מקריב ואינו אוכל בקדשים מדבריהם; וטובל, ואוכל לערב. ויום שמועה קרוכה [- שמע על מותו בתוך חודש מהמיתה] ויום לקוט עצמות [מקבר לקבר] - הרי

כגון כגד שנגע בו זה הנטמא למת, שהן [הבגדים] אב טמאה כמו שיתבאר. אכל כגד שהוא ראשון [לטומאה] - אם הכניסו למקדש, אינו לוקה עליו; אכל מפין אותו מכת מרדות.

יח. וכן טמא שהכניס ידו למקדש, מפין אותו מכת מרדות; וכן כל הטמא באב מאבות הטמאות של דבריהם [מגזירת חכמים], או שאכל אכלין טמאין, ושתה משקין טמאין, ונכנס למקדש במזיד קדם שטיבל - מפין אותו מכת מרדות.

יט. טמא שנקנס למקדש דרך גגות - פטור, שנאמר: "ואל המקדש לא תבא" - דרך ביאה חיצה תורה. ואף על פי שהוא פטור, מפין אותו מכת מרדות. אפלו נכנס במגדל הפורח באויר - מפין אותו מכת מרדות; בין שנקנס במגדל דרך גגות, בין שנקנס בו דרך פתחים.

כ. כל מקום [בעזרה] שחביבין [אם נכנס טמא] על זדונו פרת ועל שגגתו קרפן - אם נמצאת שם טמאה בשבת, מוציאין אותה; ושאר המקומות - כופין עליו כלי עד אחר השבת. וכשהן מוציאין, אין מוציאין אותן אלא בפשוטי כלי עץ [חתיכות עץ] שאין מקבלין טמאה, שלא לרבות את הטמאה [אם יוציאה בכלי גם הכלי טמא].

כא. אחד טמא שנקנס למקדש טהור, או טהור שנקנס למקדש שיש בו טמאה, כגון שהיה מת תחת אהל במקדש, ונכנס הוא תחת האהל - הרי זה חייב פרת, שהרי ביאתו וטמאתו באין כאחת. נכנס למקדש ונטמא שם אחר שנקנס, אפלו טמא שם עצמו במזיד - ימיה ויבהל ויצא בדרך קצרה.

כב. ואסור לו לשהות או להשתחוות או לצאת בדרך ארצה. ואם שהה, או שניצא בארצה אף על פי שלא שהה, או שהחזיר פניו להיכל והשתחנה אף על פי שלא שהה - חייב פרת; ואם היה שוגג, מביא קרפן.

כג. לא החזיר פניו אלא השתחנה [ב:]: דרך ציאתו כלפי חוץ - פטור, אלא אם פן שהה פשעור. וכמה שעור שהיתו? כדי לקרות: "ויכרעו אפים ארצה על הרצפה וישתחוו, והודות לה' כי טוב, כי לעולם חסדו"; וזה הוא שעור השתחויה.

כד. ואיזו היא דרך ארצה? כל שאפשר לו לצאת מן המקדש בדרך קצרה ממנה. יצא בקצרה - אף על פי שלא רץ אלא הלך עקב בצד גודל, אפלו כל היום פלו - פטור; יצא בארצה - אף על פי שרץ ודחק עצמו בכל כחו, ונמצא שעור זמן שהלך בו הארצה פחות משעור זמן שמהלך כל אדם בקצרה - הואיל ויצא בארצה, חייב. יצא בקצרה, והלך מעט, ועמד ושהה מעט, וזמור והלך ושהה מעט, עד שנצטרף מכל השהיות כדי השתחויה - במזיד אינו לוקה, בשוגג אינו מביא קרפן; מפני שהדבר ספק. אכל מפין אותו מכת מרדות.

הלכות ביאת המקדש פ"ד

א. טמא שעבד במקדש - חלל [פסל] עבודתו, וחייב

ח. הטמא המשלח מהר הבית - אם נכנס, עובר בלא תעשה ולוקה, שנאמר: "ויצא אל מחוץ למחנה", זה מחנה שכינה; "לא יבוא אל תוך המחנה", זה מחנה לוי. וכן מצרע שנקנס לירושלים, לוקה; אכל אם נכנס לשאר הערים המקפות חומה - אף על פי שאינו ראוי, לפי שנאמר: "בדד ישב", אינו לוקה.

ט. נכנס המצרע להר הבית, לוקה שמונים; אכל טמא מת או טבול יום שנקנס לעזרת נשים, או מחסר פפורים שנקנס לעזרת ישראל - אף על פי שאינו לוקה, מפין אותו מכת מרדות.

י. וכשם ששלוש טמאים מן המקדש בעשה [מחנות עשה] - כך אם נכנסו, עוברין בלא תעשה, שנאמר: "ולא יטמאו את מחניהם", זה מחנה שכינה.

יא. ומנין שאינו עובר אלא אם נכנס, אכל אם נגע בעזרה מאחוריה פטור? תלמוד לומר ביהולדת: "ואל המקדש לא תבא".

יב. טמא שנקנס למקדש - במזיד ענוש פרת [מת עד גיל חמישים], שנאמר: "ואם לא יבס, ובשרו לא ירחץ - ונשא עונו"; בשוגג מביא קרפן עולה ויורד [עשירי - פ, עני - עוף או מנחה], שנאמר: "או נפש אשר תגע בכל דבר טמא". ואין חביבין פרת או קרפן אלא מעזרת ישראל ולפנים, או על תוספת העזרה שנתקדשה קדוש גמור כמו שבארנו.

יג. ואיזה הוא הטמא שחייב פרת על המקדש? כל שנטמא בטמאות מן המת שהנזיר [שנטמא] מגלח עליהן, שפבר נתפרש בניירות, או שיגע באדם או בכלים שנטמאו באותן הטמאות שהנזיר מגלח עליהן, שהרי הוא שני לראשון שנגע בכת, או שנטמא בשאר אבות הטמאות של תורה שיתפרשו במקומן.

יד. כללו של דבר: כל הטעון ביאת מים [טבילה] מן התורה - חייב פרת על ביאת המקדש [בטומאה], ואפלו אחר שטיבל, עד שיעריב שמשו [שתשקע השמש]; אכל המטמא בטמאות מן המת שאין הנזיר מגלח עליהן - שאף על פי שהוא טמא טמאת שבועה, הרי זה פטור על ביאת המקדש.

טו. וכן הנוגע בכלים שנגעו באדם שנגע בכת, או שנגע באדם שנגע בכלים הנוגעים בכת - אף על פי שהוא טמא ראשון לענין תרומה ולטמא בשר הקדשים - הרי זה פטור על ביאת המקדש; ודברים אלו הלכה מפי הקבלה [מסורות ממש רבינו]. ואף על פי שהוא פטור, מפין אותו מכת מרדות.

טז. המכניס שרץ וכיוצא בו למקדש, או שהכניס אדם טמא למקדש - הרי זה חייב פרת, שהרי טמא מקדש ה'. אכל הזורק בלים טמאים למקדש, אפלו היו בלים שנגעו בכת - פטור מן הפרת, אכל חייב מלקות, שנאמר: "ואם לא יכבס ונגו" - מפי השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו: על רחיצת גופו ענוש פרת, על כבוס בגדיו לוקה ארבעים. יז. יראה לי שאינו לוקה אלא על בגדים שהן אב טמאה,

יא. וְכַל קָרְבָּן מִהֵן שֶׁקָּרַב בְּטִמְאָה, אֵינוֹ נֶאֱכָל; אֲלָא מִקְטִירִין מִמֶּנּוּ דְּבָרִים הֵרְאוּיִין לְהִקְטִירָהּ, וְהַשָּׂרָא הֵרְאוּי לְאֲכִילָהּ נִשְׂרָף, כִּשְׂאָר קִדְשִׁים שְׁנִטְמָאוּ.

יב. כִּיצַד דּוֹחִין אֶת הַטְּמֵאָה? הַגִּיעַ זְמַנוֹ שֶׁל אוֹתוֹ קָרְבָּן, וְהָיוּ רַב הִקְהָל שֶׁמְקַרְבִּין אוֹתוֹ טְמָאִים לְמַת, אוֹ שֶׁהָיוּ הִקְהָל טְהוֹרִין וְהָיוּ הַכֹּהֲנִים הַמְקַרְבִּין אוֹתוֹ טְמָאִים לְמַת, אוֹ שֶׁהָיוּ אֵלּוּ וְאֵלּוּ טְהוֹרִין וְהָיוּ כְּלֵי הַשְּׂרָת טְמָאִים בְּמַת - הֵרִי זֶה יַעֲשֶׂה בְּטִמְאָה; וְיִתְעַסְקוּ בּוֹ הַטְּמָאִים וְהַטְּהוֹרִים כְּאֶחָד, וַיִּכְנְסוּ בְּלֵן לְעֹזְרָה. אֲבָל הַטְּמָאִים בְּטִמְאָה אַחֲרַת, כְּגוֹן זָבִין וְזָבוֹת וְנִדּוֹת וְטִמְאֵי שְׂרָץ וְנִבְלָה וְכִיּוֹצָא בְהֵן - לֹא יִתְעַסְקוּ בּוֹ וְלֹא יִכְנְסוּ לְעֹזְרָה, וְאֵף עַל פִּי שְׁנַעֲשֶׂה בְּטִמְאָה; וְאִם עָבְרוּ [שֶׁאֵר הַטְּמָאִים] וְעָשׂוּ אוֹ נִכְנְסוּ לְעֹזְרָה - חֲזָבִין כְּרַת עַל הַבִּיאָה וּמִיתָה עַל הָעֹבְדָה; שְׂלֵא נִדְחִית אֲלָא טְמֵאת הַמַּת בְּלִבְד.

יג. וּפְסַח שֶׁבַב בְּטִמְאָה, וְדַחְקוּ טְמָאֵי מַת וְנִכְנְסוּ לְהִיכַל - פְּטוּרִין; אֵף עַל פִּי שְׂלֵא הִתְרוּ אֲלָא לְעֹזְרָה - הוֹאִיל וְאִין אֲנִי קוֹרָא בְּהֵם "אֵל מַחוּץ לַמִּחְנֶה תִּשְׁלַחוּם", הֵרִי אֵלּוּ פְּטוּרִין.

יד. הִנֵּה מִקְצַת בֵּית אָב [מִשְׁמֵרַת יוֹמִית] טְמָאִים וּמִקְצַתָּם טְהוֹרִים - אֵף עַל פִּי שְׂרָבֵן טְמָאֵי מַת, לֹא יִקְרִיבוּ אֲלָא הַטְּהוֹרִים. הִנֵּה כָּל בֵּית הָאָב טְמָאֵי מַת, יָבִיאוּ בֵּית אַחֵר. הִיָּתָה כָּל הַמְשֻׁמְרָה [הַשְּׁבוּעִית] טְמָאֵי מַת, מִחֲזוּרִין עַל מְשֻׁמְרָה אַחֲרַת. אִם הָיוּ רַב הַכֹּהֲנִים הַנּוֹמְצָאִים שָׁם בִּירוּשָׁלַיִם בְּזִמְנֵן הַקְּבוּעַ טְמָאִים, יַעֲשׂוּ בְּטִמְאָה.

טו. וּמִפְּנֵי מַה מִּחֲזוּרִין עַל הַטְּהוֹרִים מִבֵּית אָב אַחֵר? מִפְּנֵי שֶׁהַטְּמָאָה לֹא הִתְרָה בְּצַבּוּר, אֲלָא בְּאִסּוּרָה עוֹמְדָת, וְדַחּוּיָהּ הִיא עֲתָה מִפְּנֵי הַדַּחֵק; וְאִין דּוֹחִין כָּל דְּבַר הַנִּדְחָה, אֲלָא בְּמִקּוֹם שְׂאֵי אֶפְשָׁר. וּמִפְּנֵי זֶה צְרִיכָה צִיץ לְרַצּוֹת עָלֶיהָ.

טז. וּמִנֵּין שֶׁטְמֵאת מַת דַּחּוּיָהּ בְּצַבּוּר? שְׁנֵאמַר: "וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמָאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם" - כִּף לְמַדּוֹ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה: שְׁאֲנָשִׁים יַחֲדִים הֵם שֶׁיִּדְחוּ לְפָסַח שְׁנֵי אִם הָיוּ טְמָאִים, אֲבָל צַבּוּר שֶׁהָיוּ טְמָאֵי מַת אֵינֶם נִדְחִין, אֲלָא הַטְּמָאָה תִּדְחָה מִפְּנֵיהֶם, וְיַעֲשׂוּ פֶסַח בְּטִמְאָה. וְהוּא הַדִּין לְכָל קָרְבָּן שֶׁקְּבוּעַ לוֹ זְמַן כְּפֶסַח, שֶׁהוּא דוֹחָה אֶת הַטְּמָאָה. יז. וְהֵרִי הַדְּבָר מִפְּרָשׁ בְּכַתוּבִים, שְׁנֵאמַר שָׁם: "כִּי רַבַּת בְּקִהֵל אֲשֶׁר לֹא הִתְקַדְּשׁוּ, וְהַלּוּיִם עַל שְׁחִיטַת הַפְּסָחִים לְכָל לֹא טְהוֹר כִּי מִרְבֵּית הָעָם רַבַּת מְאֹפְרִים וּמִנְשֶׂה יִשְׁכַּר וְזָבְלוֹן לֹא הִטְהָרוּ". וְמַה הוּא זֶה שְׁנֵאמַר: "כִּי אֲכָלוּ אֶת הַפֶּסַח בְּלֹא כְּתוּב"י? מִפְּנֵי שֶׁעָבַר אֶת [- הוֹטִיף חוּדַשׁ ל:] אוֹתָהּ הַשְּׁנָה מִפְּנֵי הַטְּמָאָה, שְׁנֵאמַר: "וַיִּנְעֹץ הַמֶּלֶךְ וְשָׂרָיו וְכָל הַקְּהָל בִּירוּשָׁלַיִם, לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח בַּחֲדָשׁ הַשְּׁנִי, כִּי לֹא יָכֹלוּ לַעֲשׂוֹת בְּעֵת הַהִיא, כִּי הַכֹּהֲנִים לֹא הִתְקַדְּשׁוּ לְמִדְיָ". וּכְבָר בְּאַרְנוֹ בְּקִדּוּשׁ הַחֲדָשׁ, שְׂאִין מְעַבְרִין אֶת הַשְּׁנָה לְכַתְחֵלָה מִפְּנֵי הַטְּמָאָה.

יח. וְעוֹד אַחֲרַת הִיָּתָה שָׁם בְּאוֹתָהּ הַשְּׁנָה, שֶׁעָבַר חֻזְקָהּ הַמֶּלֶךְ אֶת הַשְּׁנָה בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים שָׁל אֲדָר, שְׂרָאוּי לְהִיּוֹת רֹאשׁ חֲדָשׁ נִיטָן, וְעָשָׂה אוֹתוֹ הַחֲדָשׁ אֲדָר שְׁנִי; וְלֹא הוֹדוּ

מִיתָה בִּיּוֹדֵי שָׁמַיִם עַל עֹבְדוֹתוֹ, אֵף עַל פִּי שְׂלֵא שֶׁהָה, שְׁנֵאמַר: "וַיִּנְזְרוּ מִקְדָּשֵׁי כְּנִי יִשְׂרָאֵל, וְלֹא יִחַלְלוּ אֶת שֵׁם קִדְשִׁי", הֵרִי זֶה אוֹזְרָה לְעוֹבְדֵי בְּטִמְאָה; וְלִהְלֵן הוּא אוֹמַר: "וּמַתוּ בּוֹ כִּי יִחַלְלֵהוּ" - מַה חִלּוֹל הָאָמּוֹר כָּאֵן מִיתָה בִּיּוֹדֵי שָׁמַיִם, אֵף כָּאֵן מִיתָה בִּיּוֹדֵי שָׁמַיִם. וְכָל לֹא שֶׁחֲזָבִין עָלָיו מִיתָה בִּיּוֹדֵי שָׁמַיִם, לּוֹקִין עָלָיו.

ב. אֵף עַל פִּי שְׂאֵם עָבַד בְּטִמְאָה אֵינוֹ חֲזִיב בְּבֵית דִּין אֲלָא מְלַקוֹת - אֲחִיו הַכֹּהֲנִים לֹא הָיוּ מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין, אֲלָא מוֹצִיאִין אוֹתוֹ לַחוּץ וּפּוֹצְעִין אֶת מוֹחוֹ בְּיָדָן; וְאִין מְמַחִין [מוֹחִיין] עָלֶיהֶן כְּכֶף [- שְׁחִיב מִיתָה בִּיּוֹדֵי שָׁמַיִם].

ג. וְהִיאֵף אֶפְשָׁר לוֹ לְעַבֵּד וְלֹא יִשְׁהָה עַד שִׁיתְחַיֵּב כְּרַת אֲלָא מִיתָה בִּיּוֹדֵי שָׁמַיִם בְּלִבְד? כְּגוֹן שְׁנִטְמָא בְּעֹזְרָה, וְיִצָּא בְּקִצְרָה, וּבִיצִיאָתוֹ הָיָה צָנוּר בְּיָדוֹ, וְהַפָּךְ בּוֹ אֲכָר עַל גְּבִי הָאֵשׁ בְּמִזְבֵּחַ וְקָרַב שְׂרַפְתּוֹ; שֶׁכָּל קָרוֹב עֹבְדָה, הֵרִי הוּא עֹבְדָה.

ד. וְכֵן טְמָא שֶׁטָּבַל וְעָבַד קִדְּם שִׁיעָרִיב שְׁמָשׁוּ - עֹבְדוֹתוֹ פְּסוּלָה, וְחֲזִיב מִיתָה בִּיּוֹדֵי שָׁמַיִם, שְׁנֵאמַר: "וְלֹא יִחַלְלוּ שֵׁם אֱלֹהֵיהֶם" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מִסּוֹרַת מִמִּשְׁה רַבִּינּוּ] לְמַדּוֹ, שְׁוֹ אוֹזְרָה לְטָבוֹל יוֹם שֶׁעָבַד, שֶׁעֲדִין טְמָא הוּא, שְׁנֵאמַר: "וּבֹא הַשְּׁמָשׁ, וְטָהַר", מִכָּל שֶׁעֲדִין לֹא טָהַר. אֲבָל מִחֲסַר כְּפּוּרִים שֶׁעָבַד - אֵף עַל פִּי שֶׁעֹבְדוֹתוֹ פְּסוּלָה וְחַלְלָהּ, הֵרִי זֶה פְּטוּר.

ה. וּמִנֵּין שֶׁעֹבְדוֹתוֹ פְּסוּלָה? שְׁנֵאמַר: [עַל יוֹלַדַת שְׁטַבְלָה] "וְכִפֵּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן, וְטָהַרָה" - מִכָּל שֶׁעֲדִין לֹא נִגְמְרָה טְהוּרָתָה; וְהוּא הַדִּין לְכָל מִחֲסָרֵי כְּפּוּרִים.

ו. כִּהֵן שֶׁעָבַד, וְאַחַר כִּף נֹדַע שֶׁהָיָה טְמָא - אִם הִיא טְמָאָה יְדוּעָה [אִפִּילוֹ לֹא יִשׁ אַחַד], כָּל הַקְּרָבָנוֹת שֶׁהִקְרִיב פְּסוּלִין, שֶׁהָיָה עֹבְדוֹתוֹ חֲלִין; וְאִם הִיא טְמֵאת הַתְּהוּם [שֶׁלֹא יָדְעוּ כָּל עַל קִיוּמָה] - הַצִּיץ [שֶׁל כְּהֵן גְּדוֹל] מִרְצָה [מִכְפָּר], וְכָל הַקְּרָבָנוֹת שֶׁהִקְרִיב נִרְצוּ. וְאִפִּילוֹ נֹדַע לוֹ שֶׁהוּא טְמָא קִדְּם שִׁזְרַק הַדָּם, וְנָרַק - הוֹרְצָה; שֶׁהַצִּיץ מִרְצָה עַל טְמֵאת הַתְּהוּם אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מוֹיֵד. וְכְבָר בְּאַרְנוֹ טְמֵאת הַתְּהוּם בְּנִזְיוֹת.

ז. וְכֵן הַצִּיץ מִרְצָה עַל טְמֵאת דְּבָרִים הַקְּרִיבִין [- קוֹרְבָנוֹת טְמָאִים], שְׁנֵאמַר: "וְהָיָה עַל מִצַּח אֶהְרֹן, וְנִשָּׂא אֶהְרֹן אֶת עוֹן הַקִּדְּשִׁים". אֲבָל אֵינוֹ מִרְצָה עַל טְמֵאת הַנֶּאֱכָלִין [- בְּשׂוֹר קָרְבַן שֶׁנִּטְמָא בְּטִמְאָה יְדוּעָה, אֲלָא אִם כֵּן הִיָּתָה הַטְּמָאָה הַדַּחּוּיָהּ בְּצַבּוּר [- כְּגוֹן: שְׂרׁוֹב הַצִּיבּוֹר טְמָא], שֶׁהַצִּיץ מִרְצָה עָלֶיהָ.

ח. וְאִין הַצִּיץ מִרְצָה אֲלָא בְּזִמְנֵן שֶׁהוּא עַל מִצְחוֹ, שְׁנֵאמַר: "וְהָיָה עַל מִצְחוֹ תְּמִיד, לְרַצּוֹן לָהֶם לְפָנֵי ה'".

ט. כָּל קָרְבָּן שְׂאִין קְבוּעַ לוֹ זְמַן - אֵינוֹ דוֹחָה לֹא אֶת הַשְּׂבֵת וְלֹא אֶת הַטְּמָאָה; שְׂאִם לֹא יִקְרַב הַיּוֹם, יִקְרַב לְמַחַר וְלְמַחַר מַחַר. וְכָל קָרְבָּן שֶׁקְּבוּעַ לוֹ זְמַן, בֵּין קָרְבָּן יַחֲדָה בֵּין קָרְבָּן צַבּוּר - דוֹחָה אֶת הַשְּׂבֵת וְאֶת הַטְּמָאָה; וְלֹא כָּל הַטְּמָאוֹת הוּא דוֹחָה, אֲלָא טְמֵאת הַמַּת לְבִדָּה.

י. כָּל קָרְבָּנוֹת הַצַּבּוּר, קְבוּעַ זְמַנּוֹ; לְפִיכֶף דּוֹחִין כְּלָן אֶת הַשְּׂבֵת וְאֶת טְמֵאת הַמַּת.

פי שלא ישן כל הלילה, שהימים נפסלות בלינה. קדש בלינה, והקטיר החלבים כל הלילה - צריך לחזור ולקדש ביום לעבודת היום.

ט. קדש ידיו ורגליו לתרומת הדשן - השלכת העפר מעל המזבח - אף על פי שהוא מקדש קדם שתעלה השמש, אינו צריך לחזור ולקדש אחר שהאיר היום, שהרי בתחלת עבודת היום קדש.

י. מצוה לקדש ממי הפיור. ואם קדש מאחד מפלי השרת, הרי זה כשר; אבל פלי החל אינן מקדשין. קדש בכלי שרת בחוץ - [מחוץ לעזרה], או בכלי חל בפנים, ועבד - עבודתו פסולה. ואין מקדשין בתוך הפיור או בתוך פלי השרת, אלא מהן, שנאמר: "ורחצו אהרן ובניו ממנו", לא בתוכו; ואם קדש בתוכו ועבד - לא חלל.

יא. הטביל ידיו ורגליו במי מקוה, אפלו במעין - אין זה קדוש כלל, עד שירחץ בכלי; ובכל פלי הקדש מקדשין, בין שיש בהן [כמות של] רביעית בין שאין בהן כדי רביעית.

יב. כל המימות כשרים לקדוש, בין מים חיים [מי מעיין] בין מי מקוה; ובכלבד שלא ישתנה מראיהם, אלא יהיו כמים הכשרים לטבילה. טיט הנרוק - [דליל] שהפך שוחה ושותה ממנו, משלים למי כיור. זה הפלל: כל המשלים למי מקוה, משלים למי כיור.

יג. פמה מים צריכין להיות בכיור? אין פחות מכדי לקדש ממנו ארבעה כהנים, שנאמר: "אהרן ובניו, והיו אלעזר ואיתמר ופינחס עמיהן, הרי ארבעה.

יד. מי כיור נפסלין בלינה, כמו שבארנו. וכיצד היו עושין? משקעין אותו במי מקוה או במעין, ולמחר מעלין אותו; או ממלאין אותו בכל יום בפקר.

טו. הים [דוד גדול] שעשה שלמה מקוה הנה, מפני שאמה [תעלה] של מים היתה עוברת בתוכו ממעין עיטם; לפיכך לא היו מימיו נפסלין בלינה כמי הפיור, וממנו היו ממלאין הפיור.

טז. כיצד מצות קדוש? מניח ידו הימנית על גבי רגלו הימנית, וידו השמאלית על גבי רגלו השמאלית, ושוחה ומקדש; וכל החוצץ בטבילה, חוצץ בקדוש ידים ורגלים. ואינו מקדש כשהוא יושב, מפני שהוא כעבודה, ואין עבודה אלא מעמד, שנאמר: "לעמד לשרת".

יז. וכל העובד והוא יושב - חלל, ועבודתו פסולה; ואינו לוקה, מפני שאזרהה שלו מכלל עשה היא. וכן כל העוסק בעבודה מעבודות המקדש, צריך שיהיה עומד על הרצפה; ואם היה דבר חוצץ בינו ובין הקרקע - כגון שעמד על גבי כלים, או בהמה, או על רגלי חברו - פסל. וכן אם דבר חוצץ בין ידו ובין הפלי שעובד בו, פסל.

יח. ואין עבודה אלא בזמין; ואם עבד בשמאל - פסל, ואינו לוקה. רגלו אחת על הפלי ורגלו אחת על הרצפה, רגלו אחת על האבן ורגלו אחת על הרצפה - רואין: כל שאלו ינטל הפלי או האבן יכול לעמד על רגלו אחת - עבודתו כשרה; ואם לאו - עבודתו פסולה. קבל בזמין,

לו חכמים - שאין מעברין ביום זה, כמו שבארנו בקדוש החדש. ומפני דברים אלו שעשה שלא בהלכה, נאמר: "כי אכלו את הפסח בלא ככתוב". ובקש רחמים על עצמו ועל החכמים שהסכימו על מעשיו, שנאמר: "כי התפלל יחזקיהו עליהם לאמר, ה' הטוב יכפר בעד"; ונאמר: "וישמע ה' אל יחזקיהו, וירפא את העם", זה שנוצרה קרבנם.

יום שלישי

הלכות ביאת המקדש פרק ה

א. מצות עשה, לקדש [לרחוץ] כהן העובד ידיו ורגליו, ואחר כך יעבד - שנאמר: "ורחצו... ממנו את ידיהם ואת רגליהם". וכהן שעבד ולא קדש ידיו ורגליו שחרית - חב מיתה בידי שמים, שנאמר: "ורחצו מים - ולא ימתו"; ועבודתו פסולה, בין כהן הדייט בין כהן גדול.

ב. ומנין שעבודתו פסולה? שנאמר: "חקת עולם לו ולזרעו", ובבבגי בהנה הוא אומר: "חקת עולם" - מה מחסר בגדים מחלל עבודה כמו שבארנו, אף מי שלא רחץ ידיו ורגליו מחלל עבודה.

ג. אין הכהן צריך לקדש בין כל עבודה ועבודה; אלא פעם אחת מקדש בפקר, והולך ועובד כל היום בלו וכל הלילה; והוא [בתנאים] - שלא יצא מן המקדש, ולא ישן, ולא יטיל מים [צרכים קטנים], ולא יסיח דעתו; ואם עשה אחד מארבעתן, צריך לחזור ולקדש.

ד. יצא מן המקדש וחזר ועבד ולא קדש - אם לא הסיח דעתו, עבודתו כשרה. וזה הפלל היה במקדש: אין אדם נכנס לעזרה לעבודה אף על פי שהוא טהור, עד שהוא טובל.

ה. וכן המסך את רגליו [צרכים גדולים], טעון טבילה; וכל המטיל מים, טעון קדוש ידים ורגלים. יצא חוץ לחומת העזרה - אם לשהות בחוץ יצא - כשחזור, טעון טבילה; ואם לחזור מיד יצא - כשחזור, טעון קדוש ידים ורגלים בלבד. ואם לא טבל ולא קדש [אחר שיצא ונכנס], ועבד - הואיל ולא הסיח דעתו, ולא הסיף רגליו, ולא הטיל מים - עבודתו כשרה. הוציא ידיו חוץ לחומת העזרה, אינו צריך לחזור ולקדש.

ו. נטמאו ידיו - מטבילין, והן טהורין; ואינו צריך לחזור ולקדש. נטמא גופו באכילת אכלין טמאין, או שתיית משקין טמאין, וטבל - אף על פי שאינו צריך הערב שמש [להמתין לשקיעה שיטהר], חוזר ומקדש אחר טבילה; שכל טובל - מקדש ידיו ורגליו, ואחר כך עובד. ואם לא קדש - הואיל ולא הסיח דעתו, לא חלל.

ז. כהן גדול שלא טבל ולא קדש ידיו ורגליו בין בגדים לבגדים ובין עבודה לעבודה ביום הכפורים, ועבד - עבודתו כשרה, הואיל ואותן הטבילות והקדושים אינן שוים באהרן ובניו, ונאמר: "ורחצו אהרן ובניו" - דבר השונה בכל הכהנים מעבד, שהוא קדוש ראשון.

ח. קדש ידיו היום - צריך לחזור ולקדש למחר אף על

לנדר זה התרה [-], כְּדֵי שְׁלֹא תִהְיֶה לוֹ הַפְּרָה, שְׁלֹא יוֹסִיף לַחֲטֹא; וְעוֹבֵד, וְיֹוֹרֵד וּמְגַרֵּשׁ. וְכֵן אִם הָיָה מִטְּמֵא לְמַתִּים - פְּסוּל, עַד שֶׁיִּקְבַּל עָלָיו כְּבִית דִּין שְׁלֹא יִטְמֵא. וְאִם עִבֵּר וְעִבֵּד קִדְּם שְׂיָדִיר אוֹ שֶׁיִּקְבַּל - אִף עַל פִּי שֶׁהוּא נִשְׁוִי בְּעֵבֶרָה, לֹא חָלַל עֲבוּדָה.

י. כֹּהֵן שֶׁעֲבַד, וְנִבְדַּק וְנִמְצָא חָלַל - עֲבוּדָתוֹ כְּשֶׁרָה לְשֹׁעֲבֵר, אֲבָל אֵינּוּ עוֹבֵד לְהַבֵּא. וְאִם עֲבַד, לֹא חָלַל - שְׁנֵאמַר: "כִּרְפָּה ה' חִילוֹ, וּפְעַל יָדָיו תִּרְצָה", אִף חָלַלִין שְׂבוּ תִרְצָה.

יא. בֵּית דִּין הַגְּדוֹל הָיוּ יוֹשְׁבֵינָם בְּלִשְׁכַּת הַגְּזִית; וְעָקַר מִעֲשִׂיהֶן הַתְּדִיר, שֶׁהֵן יוֹשְׁבֵינָם וְדָנִין אֶת הַכֹּהֲנִים, וּבִדְקָנִין אֶת הַכֹּהֲנִים בְּיַחְסוּסֵיהֶם וּבְמוֹמֵיהֶם. כָּל כֹּהֵן שֶׁנִּמְצָא פְּסוּל בְּיַחְסוּסוֹ - לֹבֵשׁ שְׂחֹרִים וּמְתַעֲשֵׂף שְׂחֹרִים, וְיוֹצֵא מִן הָעֲזָרָה; וְכָל מִי שֶׁנִּמְצָא שְׁלֵם וְכָשֵׁר - לֹבֵשׁ לְבָנִים, וְנִכְנָס וּמְשַׁמֵּשׁ עִם אֲחֵי הַכֹּהֲנִים.

יב. מִי שֶׁנִּמְצָא כְּשֵׁר בְּיַחְסוּסוֹ, וְנִמְצָא בּוֹ מוֹם - יוֹשֵׁב בְּלִשְׁכַּת הָעֲצִים, מְתַלַּע עֲצִים [- בּוֹדֵקִים מִתּוֹלְעִים] לְמַעַרְכָּה; וְחֹלֵק בְּקִדְּשֵׁים עִם אֲנָשֵׁי בֵּית אָב שְׁלוֹ, וְאוֹכֵל - שְׁנֵאמַר: "לֶחֶם אֱלֹהֵי מִקְדָּשֵׁי הַקִּדְּשִׁים וּמִן הַקִּדְּשִׁים יֹאכֵל".

הלכות ביאת המקדש פרק ז

א. כָּל הַמוֹמִין הַפּוֹסְלִים בְּאֲדָם וּבַבְּהֵמָה - חֲמִשִּׁים; וְזוֹה הוּא פְּרָטָן.

ב. חֲמִשָּׁה בְּאֲזָן, וְאֵלּוֹ הֵן: (א) מִי שֶׁנִּפְגַּם סְחוּס אֲזָנוֹ כְּדֵי שֶׁתַּחְגֵּר [תַּחְדוֹר] הַצֶּפֶרֶן בְּפָגַם; אֲבָל הַעוֹר הַמְּקַף לְסְחוּס הָאֲזָן - אֵין בּוֹ מוֹם, בֵּין שֶׁנִּקְבַּח בֵּין נִפְגַּם בֵּין נִסְדַּק.

ג. (ב) מִי שֶׁנִּסְדַּק סְחוּס אֲזָנוֹ בְּכָל שֶׁהוּא [פּוֹסוּל], אִף עַל פִּי שְׁלֹא חָסַר [מֵהַסְחוּס]. (ג) מִי שֶׁנִּקְבַּח סְחוּס אֲזָנוֹ נִקְבַּח כְּכִרְשִׁינָה [כַּגְרָגִיר שֶׁל מִין קִסְטִינִית], בֵּין נִקְבַּח עֲגֵל בֵּין נִקְבַּח אֶרֶץ - אִם מִצִּטְרָף [לַגּוֹגַד שֶׁל-] לְכִרְשִׁינָה, הֲרִי זֶה מוֹם. (ד) מִי שֶׁיִּקְבַּח אֲזָנוֹ, [עַד] כְּדֵי שֶׁתִּנְקַבַּח וְלֹא תוֹצִיא דָם. (ה) מִי שֶׁהִיָּתָה אֲזָנוֹ כְּפוּלָה לְשִׁתִּים [אוֹזוֹן בְּתוֹךְ אוֹזוֹן], אֲפִלּוֹ הִגְדִּי שֶׁדָּרַךְ אֲזָנוֹ לְהִיוֹתָן נוֹטוֹת וּכְפוּלוֹת - וּבִלְבַד שִׁיְהִי לָהּ שְׁנֵי סְחוּסִין [1097]; אֲבָל אִם לֹא הָיָה לָהּ אֲלֵא סְחוּס אֶחָד, וְהֲרִי הוּא כְּגוֹף אֶחָד שֶׁנִּכְפַּל - כְּשֵׁר.

ד. שְׁלֹשָׁה בְּרִיס [עַפְעַף] שֶׁל עֵין, וְאֵלּוֹ הֵן: (א) מִי שֶׁנִּקְבַּח רִיס מְרִיסִי עֵינָיו בְּכָל שֶׁהוּא [- מַעֲטָן]. (ב) מִי שֶׁנִּסְדַּק רִיס מְרִיסִי עֵינָיו בְּכָל שֶׁהוּא. (ג) מִי שֶׁנִּפְגַּם רִיס מְרִיסִי עֵינָיו בְּכָל שֶׁהוּא. וְשִׁלְשָׁה מוֹמִין אֵלּוֹ, בְּכָלל "חֲרוֹץ" הָאֲמוּר בַּתּוֹרָה.

ה. שְׁמוֹנֵה בְּעֵין, וְאֵלּוֹ הֵן: (א) הָעוֹר, בֵּין בְּאַחַת מֵעֵינָיו בֵּין בְּשִׁתֵּיהֶן. (ב) מִי שֶׁאֵינּוּ רוֹאֶה בְּשִׁתֵּי עֵינָיו, אוֹ בְּאַחַת מֵהֶן, אִף עַל פִּי שֶׁאֵין נִרְאֶה בְּהֵן שְׁנוֹי כָּלל - מִחֲמַת שֶׁיָּרְדוּ מֵיָם קְבוּעִין [- בַּקְבִּיעוּת] כְּנִגְדַּת רְאוּתָיו [- וְגוֹרֵם לַעֲיוּרוֹן].

(ג) מִי שֶׁאֵינּוּ רוֹאֶה בְּעֵינָיו אוֹ בְּאַחַת מֵהֶן רְאוּתָהּ, מִחֲמַת שֶׁהָיָה בָּהּ סְגוּרִים קְבוּעִים [- שֶׁלֹא רָאָה שְׁמוֹנִים יוֹם].

(ד) מִי שֶׁבְּעֵינוֹ כְּמוֹ עֵנַב, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא רוֹאֶה. (ה) מִי שֶׁיִּצָּא כְּשֵׁר יָתֵר בְּעֵינוֹ, עַד שֶׁחָפָה מְעַט מִן הַשְּׁחוֹר שֶׁל

וּשְׂמֵאל מְסִיעָתוֹ - עֲבוּדָתוֹ כְּשֶׁרָה; שֶׁהִמְסִיעַ, אֵין מְשַׁגְּחִין [מִקְפִּידִין] עָלָיו.

ט. נִתְנַדְנְדָה אָבִן מֵאֲבֵי הָעוֹרָה - לֹא יַעֲמֵד עָלֶיהָ בְּשַׁעַת הָעֲבוּדָה, עַד שֶׁתַּחֲבֵר בְּאַרְץ; וְאִם עֲבַד - עֲבוּדָתוֹ כְּשֶׁרָה, הוֹאִיל וּבִמְקוֹמָה עוֹמֵדָת.

הלכות ביאת המקדש פרק ו

א. כָּל כֹּהֵן שֶׁיָּשׁ בּוֹ מוֹם, בֵּין מוֹם קְבוּעַ בֵּין מוֹם עוֹבֵר - לֹא יִכְנָס לְמִקְדָּשׁ מִן הַמִּזְבֵּחַ וְלַפְּנִים, שְׁנֵאמַר: "אֵל הַפְּרֹכֶת לֹא יָבֵא, וְאֵל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִגַּשׁ"; וְאִם עִבֵּר וְנִכְנָס - לוֹקָה, אִף עַל פִּי שְׁלֹא עֲבַד. וְאִם עֲבַד בְּמִקְדָּשׁ - פְּסוּל וְחָלַל עֲבוּדָתוֹ, וְלוֹקָה אִף עַל הָעֲבוּדָה, שְׁנֵאמַר: "אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ מוֹם לֹא יִקְרַב" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מִסוּרַת מִמִּשָּׁה רַבִּינוּ] לְמָדוּ, שֶׁאֲזַהֲרָה זֶה, שְׁלֹא יִקְרַב לְעֲבוּדָה.

ב. וְכֵן בְּעַל מוֹם עוֹבֵר - פְּסוּל וְלוֹקָה, שְׁנֵאמַר: "כָּל אִישׁ אֲשֶׁר בּוֹ מוֹם לֹא יִקְרַב" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמָדוּ, שֶׁזֶה אֲזַהֲרָה לְבַעַל מוֹם עוֹבֵר. וְאֵין בְּעַלֵּי מוֹמִין שֶׁעֲבָדוּ בְּמִיתָה, אֲלֵא בְּמַלְקוֹת בְּלִבָּד.

ג. כָּל הַמוֹמִין בְּלֵן [בִּין] - אֶחָד שֶׁהָיָה בּוֹ מִתְחַלֵּת בְּרִיתוֹ וְאֶחָד שֶׁנּוֹלְדוֹ בּוֹ אַחַר כֵּן, בֵּין עוֹבְרִין בֵּין שְׂאִינָן עוֹבְרִין - הֲרִי זֶה פְּסוּל עַד שֶׁיַּעֲבֹרוּ.

ד. מוֹם קְבוּעַ - כְּגוֹן שֶׁכָּר רָגַל אוֹ שֶׁכָּר יָד; וּמוֹם עוֹבֵר - כְּגוֹן גֶּרֶב [שַׁחִין לַח], אוֹ יִלְפָת, וְהִיא הַתְּזוּזִית [שַׁחִין שֶׁהִיָּה בְּמִצְרִים]. וְלֹא הַמוֹמִין הַכְּתוּבִין בַּתּוֹרָה בְּלִבָּד הֵן שֶׁפּוֹסְלִין בְּכֹהֲנִים, אֲלֵא כָּל הַמוֹמִין הַנִּרְאִין בְּגוֹף - שְׁנֵאמַר: "כָּל [אִישׁ] אֲשֶׁר בּוֹ מוֹם", מִכָּל מְקוֹם. וְאֵלּוֹ הַכְּתוּבִים בַּתּוֹרָה, דִּגְמָא הֵם.

ה. שְׁלֹשָׁה מֵיַי מוֹמִין הֵן: יֵשׁ מוֹמִין שֶׁהֵן פּוֹסְלִין הַכֵּהֵן מִלְּעֲבַד וְהַבְּהֵמָה מִלְּקַרֵּב, וְיֵשׁ מוֹמִין שֶׁפּוֹסְלִין הָאֲדָם בְּלִבָּד מִלְּעֲבַד, וְיֵשׁ מוֹמִין שֶׁאֵינָן פּוֹסְלִין, אֲבָל מִפְּנֵי מְרִאִית הָעֵין אֲמָרוּ, שֶׁכָּל כֹּהֵן שֶׁיָּשׁ בּוֹ אֶחָד מֵהֶן אֵינּוּ עוֹבֵד.

ו. כָּל מִי שֶׁיָּשׁ בּוֹ מוֹם שֶׁפּוֹסֵל בְּאֲדָם וּבַבְּהֵמָה, וְעִבֵּד בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמִזִּיד - עֲבוּדָתוֹ פְּסוּלָה; וְאִם הָיָה מִזִּיד, לוֹקָה. וְכָל מִי שֶׁיָּשׁ בּוֹ מוֹם מִן הַמוֹמִין הַמִּיָּחֲדִין לְאֲדָם, וְעִבֵּד - אִף עַל פִּי שֶׁהוּא לוֹקָה, לֹא חָלַל עֲבוּדָתוֹ. וְאִם הָיָה בּוֹ דְּבַר מִדְּבָרִים שֶׁהֵם מִפְּנֵי מְרִאִית הָעֵין - אֵינּוּ לוֹקָה, וְעֲבוּדָתוֹ כְּשֶׁרָה.

ז. אֵין פּוֹסֵל בְּאֲדָם אֲלֵא מוֹמִין שְׁבַגְלוּי, אֲבָל מוֹמִין שְׁבַחְלָל הַגּוֹף - כְּגוֹן שֶׁנִּטְלַח כְּלִיתוֹ שֶׁל אֲדָם, אוֹ טָחוּל שְׁלוֹ, אוֹ שֶׁנִּקְבּוּ מְעִיו - אִף עַל פִּי שֶׁנִּעֲשֶׂה טְרֵפָה [- שֶׁאֵין בְּכוּחוֹ לַחֲיוֹת יוֹתֵר מִשְׁנָה], עֲבוּדָתוֹ כְּשֶׁרָה, שְׁנֵאמַר: "שֶׁכָּר רָגַל אוֹ שֶׁכָּר יָד" - מֵה אֵלּוֹ בְּגָלוּי, אִף כָּל שְׁבַגְלוּי.

ח. הָעֶרֶל - הֲרִי הוּא כְּכֵן נִכְר, שְׁנֵאמַר: "כָּל כֵּן נִכְר עֶרֶל לֵב וְעֶרֶל כְּשֵׁר". לְפִיכָף עֶרֶל שֶׁעֲבַד - חָלַל עֲבוּדָתוֹ וְלוֹקָה, כְּזֶר שֶׁעֲבַר; אֲבָל אֵינּוּ חֲטִיב מִיתָה.

ט. כֹּהֵן שֶׁהָיָה נוֹשֵׂא נִשְׁמִים [הַאֲסוּרוֹת לְהַנְשֵׂא לוֹ] בְּעֵבֶרָה - אֵינּוּ עוֹבֵד, עַד שֶׁיִּשְׁדִּירוּהוּ בֵּית דִּין עַל דַּעַת רַבִּים [- שֶׁאֵין

רועד מפני חליו וכשלונו כחו. אכל הטורפה [שארין בכוחו לחיות יותר משנה] - פשר באדם ופסול בבהמה; וכן יוצא [מ:] דפן [הרחם, - ניתוח קיסרי] פשר באדם ופסול בבהמה. יג. (ג) המזהם. וכהן שהוא מזהם בועתו - רוחץ ושהו כל בשרו בבשם, ועובד. היה ריח פיו רע - נותן בפיו פלפל או זנגביל וכיוצא בהן, ועובד. ואם עבד בזהוים זעתו, או בזהוים פיו - הרי זה חלל עבודתו, כשאר אלו פעלי המומין כלם.

יום רביעי

הלכות ביאת המקדש פרק ח

א. כל המומין המיוחדין באדם - תשעים; וזה הוא פרטן. שמונה בראש, ואלו הן: (א) מי שאמצע קדקדו שוקע למטה כמי שדחקו בידו. (ב) מי שאמצע קדקדו עולה למעלה כמו ביצה. (ג) מי שפאת [קצה] ראשו יוצא כנגד פניו כמו מקבת [פטיש]. (ד) מי שראשו יוצא מאחוריו כנגד ערפו. (ה) מי שראשו רחב ויוצא מכאן ומכאן, עד שתמצא ראשו על צנארו כמו ראש הלפת על העלין שלו. (ו) הקרח שאין בכל ראשו שער כל עקר; ואם יש בו שיטה [שורה] של שער מקפת מאחוריו מאן לאון, פשר. (ז) מי שהיה השער מקיף מאן לאון מלפניו בלבד, ושאר הראש קרח - הרי הוא פסול. (ח) מי שהיה השער מקיף את כל הראש סביב מלפניו ומאחוריו, ואין שם שער באמצע - אף זה קרח ופסול.

ב. שנים בצנאר, ואלו הן: (א) מי שצנארו שוקע הרבה, עד שנמצא ראשו כאלו הוא מנח על כתפיו. (ב) מי שצנארו ארך הרבה, עד שיראה כשמוט מבין כתפיו. ג. ארבעה באון, ואלו הן: (א) מי ששתי אזניו קטנות הרבה. (ב) מי ששתי אזניו נפוחות, דומות לספוג. (ג) מי שאזניו מדלדלות למטה. (ד) מי שאחת מאזניו משנה מחברתה במראה.

ד. חמשה בגבינים [בגבות], ואלו הן: (א) מי שאין לו שער בגביניו, וזה הוא "גבן" האמור בתורה. (ב) מי שגביניו שוכבין [ומגיעין עד עפעפיו]. (ג) מי שיש לו גבינין יתר על שנים. (ד) מי שאין לו אלא גבין אחד. (ה) מי שאחד מגביניו משנה מחברו, בין ששערו של זה ארך ושערו של זה קצר, בין ששערו של אחד שחור ושער השני לבן או אדם - הואיל ויש בין שניהם שנוי, הרי זה פסול.

ה. ארבעה בריס העין, ואלו הן: (א) מי שאין לו שער כלל בריסי עיניו. (ב) מי ששער ריסי עיניו מרבה מעבה הרבה. (ג) מי ששער אחד מריסי עיניו משנה משער ריס אחר, כגון שאחד שחר ואחד לבן, או אחד נושר והשני מעבה. (ד) מי שעפעפיו סגורות מעט, ואין נפתחות הרבה כשאר כל האדם.

ו. אחד עשר בעינים, ואלו הן: (א) מי שהיו שתי עיניו למעלה מן המקום הראוי להן, קרובות מפדחתו [- מצחו]. (ב) מי שהיו שתי עיניו למטה ממקום הראוי להן. (ג) מי

עין. (ו) מי שנמשך הלכן של עין ונכנס ממנו מעט בשחור, עד שנמצא השחור מערב בלבן - וזה הוא "תבלול" האמור בתורה; אבל אם יצא מן השחור לתוף הלכן - אינו מום, שאין מומין בלבן. (ז) מי שהיתה נקדה לבנה בתוף השחור, וזה הוא "דק" האמור בתורה - והוא שתהיה צפה על גבי השחור; אבל אם לא היתה צפה, או שהיתה משקעת בשחור - אינו מום. וכן אם היתה נקדה שחרה בתוף הלכן, אפלו צפה - אינו מום, שאין מומין בלבן. (ח) שתהיה נקדה שחורה שוקעת בתוף השחור, אף זה נקרא "דק"; אבל אם היתה צפה - הואיל והיא שחורה בשחור, אינו מום.

ז. שלשה בחטם, ואלו הן: (א) מי שנקב חטמו, אפלו מצד אחד. (ב) מי שנסדק חטמו. (ג) מי שנפגם חטמו. ז. ששה בפה, ואלו הן: (א) מי שנגבה שפתו, אפלו אחת מהן. (ב) מי שנפגמה שפתו. (ג) מי שנסדקה שפתו - והוא שתסדק מזר [מהעור] שלה עד שתחלק לשני ראשים. (ד) מי שעצם לחיו התחתון עורף [בולט] על העליון כל שהוא. (ה) מי שפיו בלום [נפוח] מתמת גופו וקריתו [- מלידה]; אבל אם נבלם מתמת הרוח, אינו מום. (ו) מי שנטל רב המדבר של לשונו [חלק הלשון שמתנועע]. ח. שנים עשר באברי הירע, ואלו הן: (א) מי שנמצעף הגיד [המילה] שלו. (ב) או נכתת [נכתש]. (ג) או נתק. (ד) או נכרת. (ה) מי שנמצעכו הביצים שלו, או אחת מהן. (ו) או נכתתו, או אחת מהן. (ז) או נתקו, או אחת מהן. (ח) או נכרתו, או אחת מהן. (ט) מי שאין לו אלא ביצה אחת, אף על פי שיש לו שני כיסין. (י) מי ששתי ביציו בכיס אחד. (יא) הטמטום [שארין ניכר בו סימן זכר ונקבה]. (יב) האנדרוגינוס [יש בו סימני זכר ונקבה יחד].

ט. ששה בידים וברגלים, ואלו הן: (א) הפסח [צולע]. (ב) מי שנמשך ירכו [וגדולה מחברתה], והוא "שרוע" האמור בתורה. (ג) מי שאחת מירכותיו גבוהה [במקום חיבורה] מחברתה. (ד) מי שנשבר עצם ידו - והוא שיהיה נפר. (ה) מי שנשבר עצם רגלו - והוא שיהיה נפר; אף על פי שאינו נפר כשיצמד, אם נפר כשהיה - הרי זה מום. (ו) מי שרגליו מבלמות [נפוחות] מתמת עצמן וקריתן [- מלידה]; אבל אם היו מבלמות מתמת הרוח, אינו מום.

י. ארבעה ראויין להיות בכל הגוף, ואלו הן: (א) מי שיש בו גרב [מין שחין] כבש כל שהוא [מעט] - וזה הוא ה"גרב" האמור בתורה. (ב) מי שיש בו יבלת שיש בה עצם - וזו היא "יבלת" האמורה בתורה. (ג) מי שיש בו תזזית המצרית [שחין שהיה במצרים] כל שהיא, והיא תזזית קשה וכעורה - וזו היא "ילפת" האמורה בתורה. יא. (ד) כל עצם שבגלוי שגחרץ בו חרץ, הרי זה מום - והוא בכלל "חרוץ" האמור בתורה. ואין הצלעים בכלל עצמות שבגלוי.

יב. ועוד יש שם שלשה מומין, ואלו הן: (א) הזקן שהגיע להיות רותת ורועד כשהוא עומד. (ב) חולה שהוא

אֲשָׁכִיו, וְהוּא כִּיס שֶׁל בִּיצִים. (ד) מִי שֶׁהֵרוּחַ בְּאֲשָׁכִיו - והוא "מְרוּחַ אֲשָׁף" הָאֲמֹר בְּתוֹרָה.

יג. חֲמֹשֶׁה עֶשֶׂר בְּשׁוֹקִים וּבְרִגְלַיִם, וְאֵלוֹ הֵן: (א) מִי שֶׁשׁוֹקֵיו עֲקָמוֹת - עַד שֶׁמַּחְבֵּר רִגְלָ לְרִגְלָ, וְאֵין אֲרַכְבוּתָיו נוֹגְעוֹת זוּ בְּזוּ. (ב) מִי שֶׁשִּׁפְתוֹ יוֹצֵאת [עֵקְבוּ בּוֹלֵט]; וְהִפְקָה הִיא הַעֲצָם הַעֲגַל שֶׁלְמַעֲלָה מִן הָעֵקֵב מֵצַד פְּנִים, וְהוּא דוֹמָה לַפְּקָה [כְּדוּר] שְׁטוּוֹת בֵּה הַנְּשִׁים. (ג) מִי שֶׁעֵקְבוֹ יוֹצֵא לְאַחֲרָיו, עַד שֶׁנִּמְצָא הַשּׁוֹק כְּאֵלוֹ הוּא בְּאֲמֻצָּע רִגְלוֹ עוֹמֵד. (ד) מִי שֶׁפָּרְסוֹ [כֹּף רִגְלוֹ] רַחְבָּה כְּשֶׁל אֲזוּ, אָף עַל פִּי שְׂאִינָה קְלוּטָה כְּשֶׁל אֲזוּ. (ה) מִי שֶׁפָּקָה יוֹצֵאת מִגּוֹדְלוֹ. (ו) מִי שֶׁיָּשׁ בְּרִגְלוֹ אֲצַבַּע יְתָרָה, אֶפְלוֹ שֵׁשׁ וְשֵׁשׁ; וְאִם חֲתִכָּה, כֶּשֶׁר - וְהוּא שְׂלֵא יִהְיֶה בֵּה עֲצָם. (ז) מִי שֶׁחֲסַר אַחַת מֵאֲצַבְעוֹת רִגְלָיו. (ח) מִי שֶׁאֲצַבְעוֹתָיו מְרַכְבוֹת זוּ עַל גְּבִי זוּ. (ט) מִי שֶׁהָיוּ אֲצַבְעוֹת רִגְלָיו קְלוּטוֹת [מִחוּבְרוֹת] עַד לְמִטָּה מִן הַפָּרָק; וְאִם הָיוּ עַד הַפָּרָק, אוֹ שֶׁחֲתַכְּן וְהִפְרִישָׁן - כֶּשֶׁר. (י) מִי שֶׁרִגְלוֹ כְּלָה שְׁנָה - שֶׁנִּמְצָא רַחֵב פֶּס אֲצַבְעוֹתָיו כְּרַחֵב עֵקְבוֹ, וְכֵאלוֹ הִיא חֲתִיכָה שְׁנָה. (יא) מִי שֶׁרִגְלוֹ עֲקָמָה דוֹמָה לְמַגָּל - שֶׁנִּמְצָא פֶּס רִגְלוֹ שֵׁשׁ בּוֹ הָאֲצַבְעוֹת עִם עֵקְבוֹ, כְּאֵלוֹ הֵם שְׁנֵי רֵאשֵׁי הַקֶּשֶׁת. (יב) מִי שֶׁרִגְלוֹ חֲלוּלָה [שֶׁנִּחְסַר בֶּשֶׁר בְּעֵקְבוֹ] - וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה אֲמֻצָּעָה גְבוּהָ מֵעַל הָאֲרָץ, וְנִמְצָא כֶּשֶׁעוֹמֵד עוֹמֵד עַל עֵקְבוֹ וְעַל אֲצַבְעוֹת רִגְלָיו. (יג) הַמְקִישׁ בְּקַרְסָלְיוֹ [אַחַת בְּשֵׁנִיה] בְּעֵת שֶׁמְהַלֵּךְ. (יד) מִי שֶׁהוּא מְקִישׁ בְּאֲרַכְבוּתָיו [אַחַת לְשֵׁנִיה] בְּעֵת שֶׁמְהַלֵּךְ. (טו) מִי שֶׁהוּא אֲטָר [שֶׁמֵאלִי] בְּרִגְלָ מִיָּנוּ.

יד. אֲרַבְעָה בְּכָל הַגּוֹף, וְאֵלוֹ הֵן: (א) מִי שֶׁגּוֹפוֹ גָּדוֹל מֵאֲבָרָיו [בְּאֹפֶן יַחְסִי]. (ב) מִי שֶׁגּוֹפוֹ קָטָן מֵאֲבָרָיו. (ג) הָאֲרָף בְּיוֹתֵר. (ד) הַנֶּנֶס, וְהוּא הַקָּצֵר בְּיוֹתֵר. עַד שֶׁיִּהְיֶה מְפֻלְגִין [שׁוֹנִים] מִשָּׂאֵר הָעַם.

טו. שְׁמוֹנֶה בְּעוֹר הַבָּשָׂר, וְאֵלוֹ הֵן: (א) הַכּוּשִׁי. (ב) הַלְבָן בְּיוֹתֵר, כְּמוֹ גְבִינָה. (ג) הָאֲדָם פֶּשְׁנִי [כְּאֲרַגְמוֹן]. (ד) בְּעֲלֵי נְגָעִים טְהוֹרִים שֶׁנִּשְׁתַּנָּה הַעוֹר מִחֲמַת עֲצָמוֹ, כְּגוֹן הַבְּהֵק [נִגַע לְבוֹן]. (ה) שֶׁנִּשְׁתַּנָּה הַעוֹר מִחֲמַת דָּבָר אַחֵר, כְּגוֹן צִרְכָת הַמְכֻנָּה [כְּוִיָּה]; וְזֶה בְּכָל נְגָעִים טְהוֹרִין. (ו) מִי שֶׁיִּהְיֶה בְּעוֹר פָּנָיו שׁוֹמָה [וְגוֹדְלָה] - כְּאִסָּר [- מִטְּבַע] אוֹ יוֹתֵר. (ז) מִי שֶׁיִּהְיֶה בְּעוֹר פָּנָיו שׁוֹמָה בֵּה שְׂעֵר - אָף עַל פִּי שְׂאִינָה כְּאִסָּר, אֲלֵא כֹּל שֶׁהוּא. (ח) בְּעֲלֵי הַדְּלִדוּלִין; וְהוּא שֶׁיִּדְלָדֵל הַעוֹר וְהַבָּשָׂר, אוֹ הַלְחָלוּחִית שֶׁיָּשׁ בְּעוֹר שֶׁנִּדְלָדֵל בְּאִיזָה מְקוֹם שֶׁיִּהְיֶה מִכָּל הַגּוֹף - הֲרִי זֶה מוּם. **טז.** וְעוֹד יֵשׁ שֵׁם בְּאֲדָם מוֹמִין אַחֲרֵים, וְאֵלוֹ הֵן: (א) חֲתָרֵשׁ. (ב) הַשׁוּטָה. (ג) הַנְּכִפָּה [נוֹפֵל מִחֲמַת חוּלִין], אֶפְלוֹ [אַחַת] לְיָמִים רַבִּים. (ד) מִי שֶׁרוּחַ רָעָה מְבַעֲתָת [מִדְכָאת] אוֹתוֹ תְּמִיד, אוֹ בְּעֵתִים יְדוּעִים.

יז. נִמְצָאוּ כָּל הַמוֹמִין הַפּוֹסְלִין בְּכֹהֲנִים, מֵאָה וְאַרְבָּעִים; וְזֶה הוּא כָּלָם: שְׁמוֹנֶה בְּרֵאשׁ, וְשָׁנַיִם בְּצִנְאָר, וְתִשְׁעָה בְּאֲזֵנִים, וְחֲמֹשֶׁה בְּגִבְיָנִים, וְשִׁבְעָה בְּרִיס הַעֵזָן, וְתִשְׁעָה עֶשֶׂר בְּעֵזָן, וְתִשְׁעָה בְּחֹטֵם, וְתִשְׁעָה בְּפֶה, וְשִׁלְשָׁה בְּבִטְטָן, וְשִׁלְשָׁה בְּגֵב, וְשִׁבְעָה בְּיָדַיִם, וְשִׁשָּׁה עֶשֶׂר בְּאֲבָרָי הַזָּרַע,

שֶׁהָיוּ שְׁתֵּי עֵינָיו עֲגוּלוֹת, וְאֵין נִמְשָׁכוֹת בְּאֲרָף מְעַט כֶּשֶׁאָר הַעֵינַיִם. (ד) מִי שֶׁעֵינָיו מוֹזְרוֹת, וְהֵן יוֹצְאוֹת כְּמוֹ עֵינֵי הַנֶּמֶר, וְכִמִּי שֶׁהוּא מְסַתְּכֵל בְּעַת שְׁכוּעָס כְּעַס הַרְבֵּה. (ה) מִי שֶׁעֵינָיו גְּדוּלוֹת הַרְבֵּה כְּשֶׁל עֲגֹל. (ו) מִי שֶׁעֵינָיו קְטַנוֹת כְּשֶׁל אֲזוּ. (ז) מִי שֶׁדְּמָעוֹ זוֹלְפוֹת תְּמִיד. (ח) מִי שֶׁלְחָלוּחִית נִמְשָׁכַת מֵרֵאשׁ עֵינָיו מִכְּנָגְד הַחֹטֵם, אוֹ מִזָּב עֵינָיו מִכְּנָגְד צְדָעוֹ [הַרְכוּת]. (ט) מִי שֶׁמְקַבֵּץ רִיסֵי עֵינָיו וְעוֹצֵמָן מְעַט כֶּשֶׁעָה שְׂרוּאָה אוֹר, אוֹ כֶּשֶׁעָה שֶׁהוּא רוֹצֵה לְדַקֵּק בְּרֵאשֵׁיהָ. (י) מִי שֶׁרֵאשֵׁית עֵינוֹ מְעַרְבֶּכֶת, עַד שְׂרוּאָה אֶת הַחֲדָר וְאֶת הַעֲלִיָּה כְּאַחַת; וְיוֹדַע דָּבָר זֶה בְּעַת שֶׁיִּדְבַר עִם חֲבֵרוֹ, וְנִרְאָה כְּאֵלוֹ הוּא מְסַתְּכֵל בְּאִישׁ אַחֵר. (יא) מִי שֶׁאַחַת מֵעֵינָיו מְשֻׁנָּה מִחֲבֵרָתָהּ, בֵּין בְּמִקוּמָה בֵּין בְּמֵרְאָה, כְּגוֹן שֶׁיִּהְיֶה אַחַת שְׁחוּרָה וְאַחַת פְּתוּכָה [צַבַּע מְעוּרָב], אוֹ אַחַת קְטַנָּה וְאַחַת גְּדוּלָה - הוֹאִיל וְיֵשׁ בֵּין שְׁתֵּיהֶן שְׁנוּי מִכָּל מְקוֹם, פְּסוּל.

ז. שִׁשָּׁה בְּחֹטֵם, וְאֵלוֹ הֵן: (א) מִי שֶׁעָרַךְ [רֵאשׁ] חֹטְמוֹ שׁוֹקֵעַ, אָף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ כּוֹחֵל שְׁתֵּי עֵינָיו כְּאַחַת [- לְמִרוֹת שֶׁאֵינוֹ צוֹבַע עֵינָיו בְּמִכְחוּל בְּמִשִּׁיחָה אַחַת מִפְּנֵי הַחוּטָם] - וְזֶה הוּא "חֵרוֹם" הָאֲמֹר בְּתוֹרָה. (ב) מִי שֶׁאֲמֻצָּע חֹטְמוֹ בּוֹלֵט לְמַעֲלָה. (ג) מִי שֶׁעָקַץ חֹטְמוֹ נוֹטֵף לְמִטָּה. (ד) מִי שֶׁחֹטְמוֹ עָקַם לְצַד אַחַד. (ה) מִי שֶׁחֹטְמוֹ גָּדוֹל מֵאֲבָרָיו. (ו) מִי שֶׁחֹטְמוֹ קָטָן מֵאֲבָרָיו. וְכִיצַד מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ? בְּאֲצַבַּע קְטַנָּה שֶׁל יָדוֹ: אִם הָיָה חֹטְמוֹ גָּדוֹל מִמֶּנָּה אוֹ קָטָן מִמֶּנָּה, הֲרִי זֶה מוּם.

ח. שְׁלֹשָׁה בְּשִׁפְתַיִם, וְאֵלוֹ הֵן: (א) מִי שֶׁשִּׁפְתוֹ הַעֲלִיּוֹנָה עוֹדֶפֶת [בּוֹלֵט] עַל הַתַּחְתּוֹנָה. (ב) מִי שֶׁשִּׁפְתוֹ הַתַּחְתּוֹנָה עוֹדֶפֶת עַל הַעֲלִיּוֹנָה. (ג) מִי שֶׁפִּיו רְפוּי וְרִירוֹ יוֹרֵד מִפִּיו.

ט. שְׁלֹשָׁה בְּבִטְטָן, וְאֵלוֹ הֵן: (א) מִי שֶׁכָּרְשׁוֹ צָבָה [בּוֹלֵט]. (ב) מִי שֶׁטְּבוּרוֹ יוֹצֵא, וְאֵינוֹ שׁוֹקֵעַ כֶּשֶׁאָר בְּנֵי אָדָם. (ג) מִי שֶׁדְּרִידוֹ שׁוֹכְכִין עַל בִּטְטָנוֹ בְּדִידֵי הָאִשָּׁה.

י. שְׁלֹשָׁה בְּגֵב, וְאֵלוֹ הֵן: (א) מִי שֶׁשִּׁדְרָתוֹ עֲקוּמָה. (ב) מִי שֶׁיֹּצֵאת חֲלִיָּה מִשִּׁדְרָתוֹ, בֵּין שֶׁכְּלָטָה לְחוּץ, אוֹ נִכְנָסָה לְפָנִים, אוֹ נִטְתָה לְצַדֵּינֵן - וְזֶה הוּא בְּעַל חֲטוּרָת. (ג) מִי שֶׁתַּפַּח בָּשָׂר בְּגִבּוֹ וְנִעֲשָׂה כְּחֲטוּרָת - אָף עַל פִּי שֶׁלֵא וְזֶה חֲלִיָּה מִמְקוּמָהּ, הֲרִי זֶה מוּם.

יא. שִׁשָּׁה בְּיָדַיִם, וְאֵלוֹ הֵן: (א) מִי שֶׁיָּשׁ לוֹ אֲצַבַּע יְתָרָה בְּאֲצַבְעוֹת יָדָיו, אֶפְלוֹ הָיוּ שֵׁשׁ וְשֵׁשׁ. וְאִם חֲתַף אֶת הַיְתָרָה, כֶּשֶׁר; וְאִם הָיָה בֵּה עֲצָם - אֶפְלוֹ חֲתִכָּה, פְּסוּל. (ב) מִי שֶׁחֲסַר אֲצַבַּע מִיָּדוֹ. (ג) מִי שֶׁשִּׁפְתֵי אֲצַבְעוֹת יָדָיו קְלוּטוֹת [מִחוּבְרוֹת כְּאֲצַבַּע אַחַת] עַד לְמִטָּה מִן הַפָּרָק; וְאִם חֲתַכְּן וְהִפְרִישָׁן עַד הַפָּרָק - כֶּשֶׁר. בְּאִיזָה פָּרָק אֲמָרוֹ? בְּפָרָק רֵאשׁוֹן הַסְמוּף לְכַף הַיָּד. (ד) מִי שֶׁאֲצַבְעוֹתָיו מְרַכְבוֹת זוּ עַל גְּבִי זוּ. (ה) מִי שֶׁפָּקָה [כַּעֲיִן אֲצַבַּע נוֹסֶפֶת] יוֹצֵאת מִגּוֹדְלוֹ. (ו) מִי שֶׁהוּא אֲטָר יָד יְמִינוֹ; וְאִם הָיָה שׁוֹלֵט בְּשִׁפְתֵי יָדָיו, כֶּשֶׁר.

יב. אֲרַבְעָה בְּאֲבָרֵי הַזָּרַע, וְאֵלוֹ הֵן: (א) מִי שֶׁכִּיס הַבִּיצִים גָּדוֹל וְאֲרָף עַד שֶׁמְגִיעַ לְאֲרַכְבוּתָיו [בְּרַכִּיּוֹ]. (ב) מִי שֶׁהִגִּיד [הַמִּילָה] שֶׁלוֹ אֲרָף עַד שֶׁמְגִיעַ לְאֲרַכְבוּתָיו. (ג) מִי שֶׁנִּמְרָחוּ

ח. הרמת הדשן [העפר, מעל המזבח] צריכה כהן, שנגמר: "ולבש הכהן מדו בד". ואם הרים ישאל - לוקה, ואינו חייב מיתה אף על פי שאין אחריה עבודה, שנגמר: "עבדת מתנה [מלשון נתינה] וכו'" - עבודת מתנה הוא שתהיה ככה לכו, ואם קרב לה הדר חייב מיתה; אבל עבודת סלוק [נטיחה], אין חייב עליה מיתה. וכן אם דשן מזבח הנהב והמנורה, אינו חייב מיתה.

ט. [ור ש:] סדר את המצרכה - פורקה [חור], וחזר הכהן וסודרה, מפני שסודרה פסול.

י. הטמא ובעל מום ושלא רחויז ידים ורגלים, ששמשו במקדש - אינן חייבין אלא על עבודות שהדר חייב עליהן מיתה; ועל שאר העבודות - באוהרה [בלא].

יא. כהן טבול יום ומחסר כפורים שנטמא, והרי הוא מחסר בגדים ושלא רחויז ידים ורגלים, ועבד - חייב על כל אחת ואחת; ואם היה נר - אינו לוקה אלא אחת, משום זרות.

יב. נר ששמש בשבת - חייב משום זרות ומשום שבת; וכן בעל מום ששמש בטמאה - חייב משום טמאה ומשום בעל מום.

יג. כל כהן שעבד עבודה זרה, בין כמזיד בין בשוגג - אף על פי שחזר בתשובה גמורה - הרי זה לא ישמש במקדש לעולם, שנגמר: "לא יגשו אלי לכהן לי". אחד העובד אותה בשרות, כגון שנעשה כמר לעבודה זרה, או המשתחוה לה, או המודה לה וקבלה עליו כאלה - הרי זה פסול לעולם.

יד. עבר והקריב - אין קרבנו ריח ניחוח, אף על פי שהיה שוגג בעת ששרת או שהשתחוה או שהודה. אבל השוחט לעבודה זרה בשוגג - אם עבר והקריב, קרבנו ריח ניחוח ונתקבל; שהרי לא שרת, ולא נעשה כמר, אלא שחט בלבד, והוא שוגג. ואף על פי כן, לכתחלה לא יעבר. מי שעבר ועשה בית חוץ למקדש להקריב בו קרבנות לה' - אינו כבית עבודה זרה; ואף על פי כן, כל כהן ששמש בבית כזה - לא ישמש במקדש לעולם. וכן כלים שנסתמשו בהם שם - לא ישמשו בהן במקדש לעולם, אלא יגנוזו. ויראה לי, שאם עבד כהן ששמש שם, במקדש - לא פסל.

טו. נמצאו כל הפסולין לעבודה, שמונה עשר; ואלו הן: (א) העובד עבודה זרה; (ב) הדר; (ג) בעל מום; (ד) הערל; (ה) הטמא; (ו) טבול יום; (ז) מחסר כפורים; (ח) האונן; (ט) השכור; (י) מחסר בגדים; (יא) יתר בגדים; (יב) פרום בגדים; (יג) פרוע ראש; (יד) שלא רחויז ידים ורגלים; (טו) היושב [בשעת העבודה]; (טז) מי שיש בין ידו ובין הפלי דבר חוצץ; (יז) מי שיש בין רגלו ובין הארץ דבר חוצץ; (יח) מי שעבד בשמאלו. כל אלו פסולין לעבודה, ואם עבדו חללו; חוץ מפרוע ראש, וקרוע בגדים, והשוחט לעבודה זרה בשוגג - שאם עבדו, עבודתן כשרה.

בריה רחמנא דסייען

ועשרים כרגלים, ושמונה בכל הגוף, ושמונה בעור הקשר, ושבעה בכל הגוף וריחו. וכבר נתפרשו בלן אחד אחד. ואלו פסלו מפני מראית העין: מי שנשרו ריסי עיניו, אף על פי שנשאר השער בעקרון [בשורשו], ומי שנשלו שניו.

הלכות ביאת המקדש פרק ט

א. נר [אינו כהן] שעבד במקדש - עבודתו פסולה, וחייב מיתה בידי שמים, שנגמר: "והדר הקרב, יומת" - מפני השמועה [מסורת ממש רבינו] למו, שאין חייב זה אלא לקרב לעבודה. והיכן הזהיר עליו? "והדר לא יקרב אליכם". איזה הוא נר? כל שאינו מנרע אהרן הזכרים, שנגמר: "וערכו בני אהרן" - בני אהרן ולא בנות אהרן. ב. אף על פי שהזרים מזהירין שלא יתעסקו בעבודה מעבודות הקרבנות - אינן חייבין מיתה אלא על עבודה תמה [סופית], לא על עבודה שיש אחריה עבודה; ואין הדר חייב מיתה אלא על ארבע עבודות בלבד - על הזריקה, ועל ההקטרה, ועל נסוף המים כחג, ועל נסוף היין תמיד.

ג. כיצד על הזריקה? בין שזרק בפנים, בין שזרק בחוץ, בין שהיה הזנה אחת מכל הזיות הדים, בין שהיה הזנה אחת מכל הזיות שבקרבנות מצרע - הרי זה חייב מיתה.

ד. כיצד על ההקטרה? הקטיר אברים או קמץ [ממנחה] או לבונה על המזבח, אפלו הפך באברים שלא נתאכלו וקרב שרפתן - חייב מיתה; והוא שיקטיר פזית. וכן אם הקטיר על מזבח הזהב - משיקטיר פזית, חייב; אבל המקטיר קטרת של יום הכפורים בקדש הקדשים - אינו חייב מיתה עליה עד שיקטיר מלא חפניו, השעור המפרש בתורה.

ה. והמסדר שני גזרי עצים על המצרכה - הרי זה כמקטיר אברים, וחייב מיתה; שהעצים קרבן הן. אבל היוצק [שמן על המנחה], והבולל [מערבבה], והפוחת [חותכה לחתיכות], והמולח, והמניף, והמגיש [אותה למזבח], והמסדר את לחם הפנים או את הבזיכין [צלוחיות הלבונה] על השלחן, והמטיב [מנקה] את הגרות, והמצית אש במזבח, והקומץ [מפריש מן המנחה חלק להקרבנה], והמקבל דמים - אף על פי שפסל, והרי הוא מזהר על כל אלו, ולוקה - אינו חייב מיתה; מפני שכל אחת מהן עבודה שיש אחריה עבודה, ואינה גמר עבודה.

ו. שחיתת הקדשים - כשרה בזרים, אפלו קדשי קדשים, בין קדשי יחיד, בין קדשי צבור, שנגמר: "ושחט את בן הפקר לפני ה'", והקריבו בני אהרן" - מקבלה [של הדם] ואילך מצות כהנה. וכן ההפשט, והנתוח [של הבהמה], והולכת עצים למזבח - כשרה בזרים, שנגמר באברים: "והקריב הכהן את הכלל והקטיר המזבחה" - זו הולכת אברים לכבש; והולכת אברים היא שאצריכה כהנה, אבל הולכת עצים אינה צריכה כהנה.

ז. וכן הדלקת הגרות כשרה בזרים; לפיכך אם הטיב כהן הגרות והוציאן לחוץ - מתר לזר להדליקן.

הלכות אסורי מזבח

יש בכללן ארבע עשרה מצוות - ארבע מצוות עשה, ועשר מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להקריב כל הקרבנות תמימים; (ב) שלא להקדיש בעל מום למזבח; (ג) שלא ישחט; (ד) שלא יזרק דמו; (ה) שלא יקטיר חלב; (ו) שלא יקריב בעל מום עובר; (ז) שלא יקריב בעל מום, אפלו בקרבנות הגויים; (ח) שלא יטיל מום בקדשים; (ט) לפדות פסולי המקדשין; (י) להקריב מיום שמיני והלאה; (יא) שלא להקריב אֶתְנֵן וּמְחִיר; (יב) שלא להקטיר שאור ודבש; (יג) למלח כל הקרבנות; (יד) שלא להשבית המלח מעל הקרבנות. ובאור מצוות אלו בפרקים אלו.

הלכות אסורי מזבח פק א

א. מצות עשה להיות כל הקרבנות תמימין [שלמים] ומבחרין - שְׁנֹאֲמַר: "תמים יהיה לרצון", זו מצות עשה. **ב.** וכל המקדיש בהמה שיש בה מום לגבי המזבח - [להקריב] - עובר בלא תעשה, ולוקה על הקדשו, שְׁנֹאֲמַר: "כל אשר בו מום, לא תקריבו" - מפי השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו, שזו אזהרה למקדיש בעלי מומין. אפלו הקדישו [על מנת שימכרוהו] לדמי [לרכישת] נסכים - לוקה, שְׁבִיזִין קדשים הוא.

ג. המתפגן [- כשמתקדש] לומר 'שלמים' ואמר 'עולה', 'עולה' ואמר 'שלמים' - לא אמר כלום; עד שיהיה פיו וְלָבו [כחונתו] שוין. לפיכך, המתפגן לומר על בעל מום 'עולה' והקדישו שלמים, או 'שלמים' ואמר 'עולה' - אף על פי שנתפגן לאסור [- להקדיש בעל מום], אינו לוקה. מי שדמה [שחשב] שמתיר להקדיש בעל מום למזבח, והקדיש - הרי זה קדוש, ואינו לוקה.

ד. השוחט בעל מום לשם קרבן - לוקה, שְׁהָרִי נֶאֱמַר בְּבַעֲלֵי מוּמִין: "לא תקריבו אלה לה", ומפי השמועה למדו, שזו אזהרה לשוחט. וכן הזרק דם בעלי מומין על המזבח - לוקה, שְׁהָרִי נֶאֱמַר בְּהֵן: "לא תקריבו לה", מפי השמועה למדו, שזו אזהרה לזורק. וכן המקטיר אמורי [אברין] בעלי מומין על המזבח - לוקה, שְׁנֹאֲמַר: "ואשה לא תתנו מהם על המזבח" - אלו החלבים. נמצאת למד, שאם הקדיש בעל מום, ושחטו, וזרק דמו, והקטיר אמורי - לוקה ארבע מלקיות.

ה. אחד בעל מום קבוע או בעל מום עובר - אם הקריבו, עובר בכל אלו, שְׁנֹאֲמַר: "לא תזבח לה אלהיך שור ושה, אשר יהיה בו מום" - מפי השמועה למדו, שזו אזהרה לבעל מום עובר. כגון שהיה בבהמה גרב לח, או תזוית [מיני שחין] - אם הקריבה, לוקה.

ו. ולא קרבנות ישראל בלבד, אלא אף קרבנות גוים - אם הקריבו והן בעלי מומין, לוקה, שְׁנֹאֲמַר: "ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלהיכם מכל אלה".

ז. המטיל מום בקדשים, לוקה, כגון שסמה את עינו או קטע ידו; שְׁהָרִי נֶאֱמַר בְּקֶרְבָן: "כל מום לא יהיה בו" - מפי השמועה למדו, שזו אזהרה שלא יתן בו מום. ואינו לוקה אלא בזמן שבית המקדש קיים - שְׁהָרִי הִזֵּה רְאוּי לְקַרְבֵּן, וּפְסָלוֹ; אֲבָל בְּזֶמַן הַזֶּה - אף על פי שעבר בלא תעשה, אינו לוקה.

ח. הטיל מום בקדשים, וכא אחר והטיל בה מום אחר [נוסח] - השני אינו לוקה.

ט. אחד המטיל מום בקדשים עצמן, או בתמורתן - בהמת חולין שהוחלפה במקום בהמה שהוקדשה - [חייב] - חוץ מן הבכור וזמן המעשר [- מעשר בהמה], שהמטיל מום בתמורתן אינו לוקה, לפי שאינן ראוין לקרבן. כמו שיתבאר במקומו. וכן המטיל בתשיעי של טעות עשירי, אינו לוקה.

י. המקדיש בעלת מום למזבח - אף על פי שלוקה, הרי זו נהקדשה, ותפדה בערך [בשומת] הכהן, ותצא לחלין, ויביא בדמיה קרבן. וכן הדין בבהמת קדשים שנפל בה מום. ומצות עשה היא לפדות קדשים שנפל בהן מום, ויצאו לחלין ויאכלו, שְׁנֹאֲמַר: "רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר" - מפי השמועה למדו, שהכתוב מדבר בפסולי המקדשין שיפדו. וכבר בארנו בערכין, שזו שְׁנֹאֲמַר: "ואם כל בהמה טמאה, אשר לא יקריבו מנחה קרבן לה", שהוא מדבר בבעלי מומין שיפדו.

יא. מה בין בעלת מום קבוע לבעלת מום עובר? שהמקדיש בעלת מום קבוע - אם ילדה והיא קדש [- לפני שנפדתה], יפדה הנולד ויצא לחלין אף על פי שהוא תמים, כדי שלא יהיה טפל [והוולד] חמור מן העקר [האם- שאינה קרבה]. ואם נתעברה קדם שתפדה וילדה אחר פדיון - הנולד חלין. ואם מתה קדם שתפדה - נפדית אחר שתמות, שְׁהָרִי לֹא חָלָה קִדְשָׁה גְמוּרָה עַל גּוֹפָה אֲלֵא עַל דְּמִיָּה, מִפְּנֵי שְׁהִיְתָה בְּעֵלְת מוּם קְבֹוע. אֲבָל הַמְקַדֵּשׁ בְּעֵלְת מוּם עוֹבֵר או תְּמִימָה, וְאַחַר שֶׁהִקְדִּישָׁה נולד לה מום קבוע - אם מתה קדם שתפדה, תקרב כשאר הקדשים התמימים; מִפְּנֵי שֶׁהִיא צְרִיכָה הַעֲמֵדָה וְהַעֲרָכָה [- שומה, והרי כבר מתה], כמו שבארנו בערכין. ואם נשחטה קדם שתפדה - הרי זו נפדית כל זמן שהיא מִפְּרָסָת, וְאַחַר כֵּן תֵּאָכֵל. וְאִם יִלְדָה - יִקְרַב וְלָדָה. נִתְעַבְּרָה קִדְשָׁה וְיִלְדָה אַחַר שֶׁנִּפְדִּיתָ - הַנּוֹלָד אֲסוּר [לשימוש], וְאִינוּ נִפְדָּה. אֲלֵא בִּיצֵד יַעֲשֶׂה? סוּמוֹ לְפִדְיוֹן אִמּוֹ, מִתְּפִיס [מקדיש] זֶה הַנּוֹלָד לְשֵׁם אוֹתוֹ הַזֶּבַח [שהוקדשה אמו] - לפי שאינו יכול להקריבו מִכַּח אִמּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁבֵּא מִכַּח קִדְשָׁה [של אמו שהיא] דְּחוּיָה. יִב. כָּל פְּסוּלֵי הַמְקַדְשִׁין, כְּשִׁיפְדוּ - מִתֵּר לְשַׁחֵט אוֹתָן בְּשׁוּק הַטְּבָחִים, וְלִמְכֹר אוֹתָן שֵׁם בְּשׁוּק, וְלִשְׁקֵל בְּשָׂרָם בְּלִיטָרָא [במשקל] כְּשֶׁאֵר הַחֲלִין, חוּץ מִן הַבְּכוֹר וּמִן הַמַּעֲשֵׂר, מִפְּנֵי שֶׁמְכִירְתָם בְּשׁוּק מוֹסִיף בְּדַמִּיָּהּ [מפני התחרות]. שְׁאֵר הַקְּדָשִׁים שֶׁדַּמִּיָּהּן חוּזְרִין לְהַקְדֵּשׁ, שְׁהָרִי מְבִיא בְּדַמִּיָּהּ בְּהֵמָה אַחֶרֶת - מוֹכְרִין אוֹתָהּ כְּחֲלִין בְּשׁוּק; אֲבָל הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר, שֶׁאֵין דַּמִּיָּהּ לְהַקְדֵּשׁ אֲלֵא נֶאֱכָלִין

ז. וארבעה מומין עוברין יש בבהמה ובאדם, ואלו הן: (א) גרב [מין שחיון] לח. (ב) תזוית שאינה מצרית [מין שחיון]. (ג) מים שייורדין בעין, ואינן קבועין [משבשבת את הראיה]. (ד) סגורין [עוורון] שאינן קבועין.

ח. ויש שם ארבעה חליים אחרים, אם נמצא אחד מהן בבהמה - אין מקריבין אותה, לפי שאינה מן המבכר, והכתוב אומר: "מבחר נדרוך"; ואלו הם: (א) מי שבלבן עינו יבלת שאין בה שער. (ב) אם נגממו [הצטמקו] קרניו, אף על פי שנשאר מזכרותן [מהעצם] מעט קרוב לבשר. (ג) אם נפגמו חטיו [חוטים שבחיר] הפנימיות. (ד) אם נגממו חטיו הפנימיות. אם היה אחד מכל אלו בקדשים - לא קרבים ולא נפדין, אלא ירעו עד שיפול בהן מום. ואם הקריבן, יראה לי שהורצו [התקבלו].

ט. וכן בהמת קדשים שנעברה בה עברה [כגון: עבודה זרה], או שהמיתה את האדם [והתקבלה העדות] בעד אחד או על פי הבצלים - לא קרבה; ולא נפדיית עד שיולד לה מום קבוע.

י. בהמה שנולד בה אחת מן הטורפות האוסרין אותה באכילה, אסורה לגבי המזבח; הרי הוא אומר: "הקריבהו נא לפתחה, הירצה או הושא פניך"?! ואף על פי שאינה ראויה לקרבן, אין פודין אותה; שאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים, אלא ירעו עד שיימותו ויקברו.

יא. נשחטה ונמצאת טרפה - הרי זו תצא לבית השרפה. וכן אם נמצא אבר מאבריה הפנימיין חסר, אף על פי שאינה טרפה - גגון שנמצאת בכליה אחת, או שנשטל הטחול - הרי זו אסורה למזבח, ותשרף; לא מפני שהיא בעלת מום, שאין חסרון שבפנים מום, אלא מפני שאין מקריבין חסר כלל, שנאמר: "תמימים יהיו לכם". וכל היתר, כחסר; לפיכך אם נמצא לה שלש כליות או שני טחולים, פסולה.

יב. איזה הוא סגורין קבועים? כל ששהה שמונים יום ולא ראה. ובוזקין אותו שלשה פעמים - ביום שבעה ועשרים מעת שהרגישו בו, וביום ארבעה וחמשים, וביום שמונים. אם ראה, מונים לו שמונים יום מעת שפסקה ראייה.

יג. ובמה יודע שהמים [שבעין] קבועין? כשאכלה עשבים לחים מראש אדר ועד חצי ניסן, ואכלה אחר פן עשבים יבשים אלול וחצי תשרי ולא נתרפאת - הרי אלו מים קבועין.

יד. וכמה תאכל מעשבים אלו הלחים בזמן הלח, והיבשים בזמן היבש? כגרוגרת [תאנה] או יותר, קדם סעודה ראשונה של כל יום בשלשה חדשים אלו. וצריך שתאכל אותן בכל יום אחר שתיה, ותהיה מתרת [משוחררת] בשדה בעת אכילה, ולא תהיה לבדה, אלא היא ובהמה אחרת לצות [יחד] עמה. אם נעשה לה כל אלו ולא נתרפאת - הרי אלו קבועין ודאי. ואם חסר אחד מכל אלו, הרי זה ספק; ואינה קרבה, ולא נפדיית.

טו. כיצד? אכלה הלח כמשפטיו באדר פלו וחצי ניסן,

במומן כמו שיתבאר - אין שוחטין אותם בשוק הטבחים, ואין מוכרין אותם שם. אפלו התפסי ככור לבדק הבית - אינו נשקל בליטרא, ולא ימכר בשוק; שאינו יכול להתפסי אלא דבר הקנוי לו קנן גמור.

יום חמישי

הלכות אסורי מזבח פרק ב

א. כל המומין הפוסלין באדם ובבהמה - חמשים; וכבר נמנו.

ב. ויש מומין אחרים מיוחדין בבהמה, ואינם ראויין להיות באדם; ושלשה ועשרים הן, וזה הוא פרטן: (א) אם היה גלגל עינה עגל כשל אדם. (ב) עינה אחת גדולה כשל עגל, והשנייה קטנה כשל אנו; אבל אם הייתה אנו גדולה ואנו קטנה, אפלו קטנה עד כפול - כשר. (ג) אם יש בלבן עינה יבלת שיש בה שער. (ד) אם נקב העור שבין שני חטמיה במקום הנראה. (ה) פיה דומה לשל תזיר - פרום [שפה העליונה והלחיים העליונות בולטות], אף על פי שאינו מיוחד בשפור.

ג. (ו) חטיה [חוטים בתיק] החיצונות שנקבו. (ז) או שנגממו [הצטמקו], אף על פי שנשאר מקצתן. (ח) או שנגממו. (ט) אם נעקרו חטיה הפנימיות - שהרי בעת שפותחת פיה וצונחת, הן נראין חסרין.

ד. (י) אם נטלו קרניה וזכרותן [העצם בקרן] עמה, ולא נשאר מהן פלוס; אבל נקבה שיש לה קרנים, כשרה. (יא) אם נפגם העור שחופה את גיד הבהמה. (יב) אם נפגמה הערוה של נקבה. (יג) אם נפגם הזנב מן [בגוף] העצם, אבל לא מן הפרק [בחיבור החוליות]. (יד) אם היה ראש הזנב מפצל לשנים [לשני זנבות], בשני עצמים [בכל אחד עצם]. (טו) אם היה בין חליה לחליה [בזנב, כמידת] מלא אצבע בשר. (טז) אם היה הזנב קצר. ועד כמה? בגדי - חליה אחת, מום; שתיים, כשר. וכטלה - ארץ שתי חליות, מום; היתה שלש, כשר. (יז) זנב הגדי שהיה רך ומדלדל, דומה לשל תזיר. (יח) אם נשבר עצם הזנב; אבל אם נשבר עצם מצלעותיו - כשר, מפני שאינו בגלוי.

ה. (יט) בעל חמש רגלים. (כ) אם אין לו אלא שלש רגלים. (כא) אם היתה אחת מרגליו וידיו פרסטה עגלה כשל חמור, אף על פי שהיא סדוקה ופרוסה. (כב) אם היתה רגלו או ידו קלוטה [אצבעות מחוברות] כשל חמור, וזה הוא "קלוט" האמור בתורה. (כג) אם נגממו [הצטמקו] טלפיה בזכרותן עמה, אף על פי שנשאר מזכרותן מעט קרוב לבשר.

ו. כל מום משלשה ושבעים מום המנויין בבהמה, פוסלין אותה מן הקרבן. ואם נפל אחד מהן בתמימה שהיא קדש - תפדה ותצא לחלין, חוץ מזקן וחולה ומזוהם, שאף על פי שאינו כשר לקרבן, אינו נפדה; אלא יהיה קים ורועה עד שיולד [שיווצר] בו מום אחר קבוע משאר המומין, ויפדה. וכן בהמת קדשים שנולד בה מום עובר - אינה קרבה ולא נפדיית.

והמקצה לעבודה זרה, והנעבד [שעבדו לו כעבודה זרה] - אף על פי שהוא מתר באכילה, הרי הן פסולין לגבי המזבח, שנאמר: "כי משחתם בהם" - כל שיש בו השחתה, פסול; ובעברה [של ערוה] הוא אומר: "כי השחית כל בשר", ובעבודה זרה כתוב: "כי שחת עמך".. וכן בהמה ועוף שהרגו את האדם - הרי הן כרובע או נרבע, ופסולין למזבח.

ז. ויראה לי, שאף על פי שאין כל הפסולין האלו ראויין לקרבן, אם עבר והקריבן - אינו לוקה מן התורה, לפי שלא נתפרשה אזהרתן. אבל אתנן [תשלום שקיבלה] זונה ומחיר [שהחליף טלה תמורת] פלב, אסורין לגבי המזבח. והמקריב אחד מהן, או שניהן כאחד - לוקה אחת, שנאמר: "לא תביא אתנן זונה ומחיר פלב"; ומפני מה לוקה אחת על שניהן? מפני שנאמרו בלאו אחד.

ח. מצות עשה להקריב כל הקרבנות מיום השמיני [ללידת הבהמה] והלאה - שנאמר: "והיזה שבעת ימים תחת אמו, ומיום השמיני והלאה ירצה"; וכל שבעת הימים הוא נקרא 'מחסר זמן'. ואף על פי שמחסר זמן פסול - אם עבר והקריבו אינו לוקה, מפני שהוא לאו הפא מכלל [מתוך מצות] עשה; ולא נרצה [התקבל] הקרבן.

ט. תורים שלא הגיע זמנן [שטרם הזהיבו], שהן כמחסר זמן בבהמה, וכגי יונה שעבר זמנן - הכל כבעל מום; והמקריבן, אינו לוקה - אף על פי שהקרבן פסול, ולא נרצה.

י. המקדיש טמטום ואנדורוגינוס וטרפה וכלאים ויוצא דפן, למזבח - הרי זה כמקדיש עצים ואבנים; לפי שאין קדושה חלה על גופן, והרי הן חלין לכל דבר. וימכרו, ויביא בדמיהן כל קרבן שירצה; ואינו כבעל מום - שבעל מום יש במינו קרבן. אבל המקדיש רובע ונרבע ומקצה ונעבד ואתנן ומחיר - הרי זה כמקדיש בעל מום עובר. וירעו עד שיפיל בהן מום קבוע, ויפדו עליו. וכן המקדיש מחסר זמן, הרי זה כמקדיש בעל מום עובר; ואינו לוקה, כמו שבארנו.

יא. נמצאו כל האסורין למזבח, ארבעה עשר; ואלו הן: (א) בעל מום, (ב) ושאינו מן המבחר, (ג) ומחסר אבר מבפנים, (ד) וטרפה, (ה) וכלאים, (ו) ויוצא דפן, (ז) ורובע, (ח) ונרבע, (ט) ושהמית את האדם, (י) הנעבד, (יא) המקצה, (יב) האתנן, (יג) המחיר, (יד) מחסר זמן. יב. כל האסורין לגבי המזבח, אסורין בכל שנה; אפלו נתערב אחד ברבוא [עשרת אלפים] - נפסד הכל, ונפסל למזבח; וכלן [הפסולים למזבח], ולדויתיהן מתרין למזבח - חוץ מולד נרבעת ונעבדת ומקצית ושהמיתה את האדם, שולדן אסור למזבח כמותן.

יג. במה דברים אמורים? בשנעברה בה עברה או המיתה כשהיא מעברת - שהרי הולד הנה מצוי עמה בעת שנפסלה, והנה כאבר מאבריה; אבל אם נתעברה אחר שנעברה בה עברה, או אחר שהמיתה - הרי הולד פשוט למזבח, אפלו נרבעה כשהיא מקדשת. ואין צריך לומר,

ואכלה אחריו היבש כמשפטי בחצי ניסן ואיר, שנמצא שאכלה בשלישה חדשים אלו על הסדר, או שאכלה כגרוגרת אחר אכילה, או קדם שתיה, או שהיתה קשורה, או שהיתה לבדה, או שהיתה בגנה הסמוכה לעיר, ולא נתרפאת - כל אלו [מטילין] ספק [אם המים] קבועין או עוברין; לפיכך אם הטיל בה מים אחר, אינו לוקה. אכלה כמשפטיה בזמני האכילה ולא נתרפאת - והרי היא בעלת מום קבוע.

טז. יש בדבר ספק, אם למפרע היא בעלת מום קבוע מעת שפאו לה המים, או מעת שנתאשו מרפואתה; לפיכך, הפודה אותה קדם שנתאשו מרפואתה, ונהנה באותו הפדיון אחר שנתאשו מרפואתה - הרי הוא ספק מועל [בהקדש], ואינו מביא קרבן מעילה, כמו שיתבאר במקומו.

הלכות אסורי מזבח פרק ג

א. אין המומין פוסלין בעוף, וכן אחד הנזכר ואחד הנקבה בעוף - שלא נאמר "תמים זכר" אלא בבהמה בלבד. במה דברים אמורים? במומין קטנים; אבל עוף שיבש גפו [כנפיו], או נסמית עינו, או נקטעה רגלו - אסור לגבי המזבח, שאין מקריבין חסר פלל. וכן אם נולד בו אחת מן הטרפות שאוסרין אותו באכילה, הרי זה נפסל לקרבן.

ב. תורים קטנים פסולין, וכגי יונה גדולים פסולין - שנאמר: "מן התורים או מן בני היונה". תחלת הצהוב [שגדלה נוצה צהובה בצוואר] בזה ובה, פסול. ועד מתי יהיו בני יונה פשרים? כל זמן שעוקר פנה ומתמלא מקום עקרו [חיבורו] דם. והתורים פשרים משניהיבו [כנפיהם].

ג. הטמטום [שטרם ואין ניכר מינו] והאנדורוגינוס [שיש לו אברי זכר ונקבה] - אף על פי שאין לה מום גדול מהם, הרי הן פסולין למזבח מדרג אחרת: לפי שהן ספק זכר ספק נקבה, הרי הן כמין אחר, ובקרבנות נאמר "זכר תמים" ו"נקבה תמימה" - עד שיהיה זכר ודאי, או נקבה ודאית. לפיכך אף העוף שהוא טמטום או אנדורוגינוס, פסול למזבח.

ד. וכן הפלאים [מערוב מכבש ועז], ויוצא דפן [נוולד בנייתוח קיסרין], ומחסר זמן [כגון: פחות מח' יום ללידתו - שאסור להקריבו] - פסולין, אף על פי שאין בהם מום, שנאמר: "שור או כשב או עז" - עד שיהיה כל מין ומין בפני עצמו, לא שיהיה מערב מכשב ועז; "כי יולד" - פרט ליוצא דפן; "והיזה שבעת ימים" - פרט למחסר זמן; "תחת אמו" - פרט ליתום שנולד אחר שנשחטה אמו.

ה. הנדמה - אף על פי שאינו פלאים, הרי הוא פסול למזבח. כיצד? רחל שילדה כמין עז, ועז שילדה כמין כשב - אף על פי שיש בו מקצת סימנין [שדומה לאימו], הואיל והוא דומה למין אחר, פסול כבעל מום קבוע; שאין לה מום גדול מן השנוי.

ו. וכן הרובע, והנרבע [שבאו או הובאו על אדם],

ז. המשתתפה להר - אף על פי שהיא מתר בהנהגה, הרי אכניו אסורין למזבח; וכן המשתתפה למען הנובע בארצו, הרי מימיו פסולין לנסף. אשה [ע"ל לעבודה זרה] שבטלה, אין מביאין ממנה גורין למזבח. וכן המשתתפה לבמה - כשם שנפסלה למזבח, כך צמר שלה פסול לבגדי כהנה, וקרניה פסולין לחצוצרות, ושוקיה לחלילין, ובגדי מעיה לנימין [לכיוור]; הכל פסול.

ח. כל שיש בו שם עבודה זרה - לא יעשה למלאכת הקדש, אף על פי שהוא מתר בהנהגה. איזה הוא אתנן? האומר לזונה: 'הא [הרי] לך דבר זה בשכריך' - אחד זונה גויה, או שפחה, או ישראלית שהיא ערוה [ואסורה] עליו, או מחיבי לאוין. אבל הפנויה - אפלו הנה פה, אתננה מתר; וכן אשתו נדה - אתננה מתר, אף על פי שהיא ערוה.

ט. נשא אחת מחיבי לאוין [- שעבר איסור בנישואין] - כל שיתן לה מתמת בעילה, הרי זה אתנן ואסור. והזכור [בא על זכר], אתננו אסור. נתנה האשה אתנן לבועל - הרי זה מתר משום אתנן.

י. האומר לחברו: 'הא לך דבר זה, ותלין שפחתך אצל עבדי העברי' - הרי זה אתנן; והוא שלא יהיה לו [לעבד] אשה ובנים, אבל אם יש לו אשה ובנים - הרי זה מתר בשפחה פנונית, כמו שיתבאר. והוא הדין באומר לזונה: 'הא לך דבר זה, והבעלי לפלוני הישראלי' - הרי זה אתנן.

יא. פסק עם הזונה שיתן לה טלה אחד, ונתן לה הרבה, אפלו נתן לה אלה - פלן אתנן, ואסורין למזבח; נתן לה אתננה ולא בא עליה, אלא אמר: 'הא אצליך עד שאבוא עליך' - כשיבוא עליה, יאסר. קדמה והקריבתו קדם שיבוא עליה - פשר; והוא שיאמר לה בשעה שנתן: 'אימתי שתרצי קני אותי מעכשיו'; אבל אם לא אמר כן, אינה יכולה להקריב דבר שאינו שלה.

יב. קדמה והקדישתו קדם שיבוא עליה, ואחר כך בא עליה - הרי זה ספק אם הוא אתנן, הואיל וקא עליה קדם שתקריבנו, או אינו אתנן, שהרי הקדישתו קדם ביאה; לפיכך לא יקרב, ואם קרב הורצה.

יג. בא עליה ולא נתן לה, ולאחר זמן נתן לה, אפלו אחר כמה שנים - הרי זה אתנן. כמה דברים אמורים? בגויה שאמר לה: 'הבעלי לי בטלה זה', שאינה צריכה ללקוחותו [ב: משיכה, [שקנין גויים גם בכסף] או בישראלית שהנה הטלה בתצרה [וקנתה ע"י חצרה] ואמר לה: 'אם לא אתן לך מעות כיום פלוני, הרי הוא שליך'; אבל אם אמר לה: 'הבעלי לי בטלה סתם', וקא עליה, ולאחר זמן שלח לה טלה - הרי זה מתר משום אתנן.

יד. אין אסור משום אתנן ומחיר אלא גופן [הם עצמם]; לפיכך אינו חל אלא על דבר הראוי לקרב לגבי המזבח, כגון בהמה טהורה ותורין ובגדי יונה וזין ושמן וסלת. נתן לה מעות, ולקחה [קנתה] בהן הקרבן - הרי זה פשר. טו. נתן לה חטים ועשת אותן סלת, זיתים ועשת אותן

אם נרבעה והיא חלין ואחר כך הקדישה ונתעברה - שולחה מתר. וכן אפרוח ביצת טרפה מתר למזבח.

יד. המשתתפה לקמה [תבואה המחוברת לקרקע] - חטיה מתרין למנחות, שהרי נשתנו, ונדמו לולדות של אסור מזבח, שהן מתרין. וכן בהמה שפטמה בכרשיני [מאכל בהמה] עבודה זרה - מתרת למזבח, שהרי נשתנו.

טו. לוקחין כל הקרבנות מן הגויים, ואין חוששין לא משום רובע ונרבע, ולא משום מקצה ונעבד, עד שיגדע בודאי שזה נפסל; הרי הוא אומר: 'מעמלקי הביאום, אשר חמל העם על מיטב הצאן והבקר, למען זבח לה' אלהיהם".

הלכות אסורי מזבח פרק ד

א. אחד הבהמה ואחד העוף שנובע, או שהמית את האדם, או הקצה [לעבודה זרה], או נעבד - הכל פסול לגבי המזבח.

ב. הרובע והנרבע ושהמית את האדם - אם היו שם שני עדים, הרי הבהמה או העוף נסקל, ובשרן אסור בהנהגה; ואין צריך לומר באלו שהן אסורין לגבוה [- למקדש]. ובמה אמרו שהן אסורין למזבח? בשחיו מתרין להדיוט [- שלא נידונו למיתה] - כגון שהיה שם עד אחד בלבד והבעלים שותקין, או [שנמסרה העדות] על פי הבעלים אף על פי שאין שם עד כלל; הנה שם עד אחד והבעלים מכחישין אותו - הרי אלו מתרין אף למזבח.

ג. בהמה ששחקה בה והגיהוה עד שהמיתה את האדם - הרי זו כשרה למזבח, מפני שהיא פאנוסה. אין הבהמה נפסלת משום רובע או נרבע, עד שיהיה האדם שרבעה כן תשע שנים ויום אחד, בין ישראלי בין גוי בין עבד - הואיל ורבעה אדם, נפסלה. ואם האדם הוא שנובע מן הבהמה - אינה נפסלת עד שתהיה האשה הנרבעת בת שלש שנים ויום אחד, או יהי האיש הנרבע כן תשע שנים ויום אחד.

ד. מאימתי תפסל הבהמה או העוף משום מקצה? משיעשו בהן הפמרים מעשה - כגון שיגזו אותו או יעבדו לשם עבודה זרה; אבל [הקדישוה] בדברים - אינו נעשה מקצה, שאין הקדש לעבודה זרה.

ה. הרובע והנרבע - בין שהיתה הבהמה שלו בין של חברו, בין באנס בין ברצון, בין בזדון בין בשגגה, בין לפני הקדשה בין לאחר הקדשה - הרי זו אסורה למזבח. אבל המקצה - אם היה שלו והקצה קדם שיקדיש, נפסל הקצה של חברו, או שהקצה שלו אחר שהקדישו - הרי זה מתר, שאין אדם מקצה דבר שאינו שלו.

ו. הנעבד - בין שעבד שלו בין שעבד של חברו, בין באנס בין ברצון, בין בזדון בין בשגגה, בין לפני הקדש בין לאחר הקדש - הרי זה אסור; וירעה עד שיפיל בו מום קבוע, ויפדה כמו שבארנו. והנעבד - הוא וכל מה שעליו אסורין למזבח, שכל צפוי נעבד אסורין בהנהגה; אבל המקצה - הוא אסור, ומה שעליו מתר למזבח.

שאינן ראויין להקטרה - כגון בשר [הנאכל מ:] חטאות ואשמות, ושגרי מנחות, וכיוצא בהן; מפי השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו, שכל דבר שמקצתו [קרב] לאשים, הרי שאריתו ככל תקטירו.

ו. המקטיר אברי בהמה טמאה על גבי המזבח - לוקה, ואף על פי שאסור הקרבתה מכלל [למד ממצות] עשה [ואין לוקין על 'עשה']; שהרי נאמר מן הטהורה אכל ומן הטהורה הקרב, הא טמאה לא תאכל ולא תקריב - כשם שלוקה על אכילת הטמאה הבא מכלל עשה כמו שבארנו במקומו, כף לוקה על הקרבתה. אבל המקריב אברי חיה טהורה - עובר בעשה, ואינו לוקה. ומנין שהוא בעשה? שגאמר: "מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו" - הא מן החיה לא תקריבו; ולאו הבא מכלל עשה, עשה הוא. ז. הגונב או הגוזל, והקריב - הקרן פסול; והקדוש ברוך הוא קרא שונאו, שגאמר: "שנא גזל בעולה". ואין צריך לומר שאינו מתקבל. ואם נתיאשו הבעלים - הקרן בשר, ואפלו היה חטאת שהכהנים אוכלין את בשרה. ומפני תקנת מזבח אפרו, שהחטאת הגזולה - אם נודעה לרבים אינה מכפרת, אף על פי שנתיאשו הבעלים; כדי שלא יאמרו: 'מזבח אוכל גזלות'; וכן העולה.

ח. הגונב עולת חברו והקריבה סתם [לא כיון עבור מי הקרבן] - נתפסו בה הבעלים הראשונים.

ט. אין מביאין מנחות ונסכים לא מן הטבל [תבואה לא מעשרת], ולא מן [היבול] החדש קדם לעמר [קרבן העומר], ולא מן המדומע [חולין שהתערב בתרומה], ואין צריך לומר מערלה [אילן שאינו בג' שנים] וכלאי [תבואה שגדלה בין הפסח - מפני שהיא מצוה הבאה בעבירה, שהקדוש ברוך הוא שונאה. ואם הביא, לא נתקדשו להיותן ראויין לקרבן; אבל נתקדשו להפסל, ויהיו בקדשים שנספלו].

י. כל המנחות - אין מביאין אותן מן [היבול] החדש קדם שפתי הלחם לכתחלה, שהרי נאמר בהן [בשתי הלחם]: "בפורים לה"; ואם הביא, בשר. ומביאין נסכים מן המקצה [כגון: חביות למכירה] ביום טוב.

יא. מצות עשה למלח כל הקרבנות קדם שיעלו למזבח, שגאמר: "על כל קרבןך תקריב מלח". ואין לה דבר שקרב למזבח בלא מלח, חוץ מן יין הנסכים, והדם, והעצים; ודבר זה קבלה [מסורת ממש רבינו], ואין לו מקרא [פסוק] לסמוך עליו [המלמד זאת]. ומצוה למלח הבשר יפה יפה, כמולח בשר לצלי - שמהפך את האבר, ומולח; ואם מלח כל שהוא, אפלו בגרגר מלח אחד - בשר.

יב. הקריב בלא מלח כלל - לוקה, שגאמר: "ולא תשבית מלח ברית אלהיך". ואף על פי שלוקה, הקרן בשר והורצה [נתקבל]; חוץ מן המנחה - שהמלח מעכב בקמיצה בקומצה [חלק המנחה שקרב] כמו שיתבאר, שגאמר: "ולא תשבית מלח ברית אלהיך מעל מנתהך".

יג. המלח שמולחין בו כל הקרבנות - משל צבור, כמו העצים; ואין היחיד מביא מלח או עצים לקרבנו מביתו.

שמן, ענבים ועשת אותן יין - הרי אלו כשרים, שפבר נשתנו. נתן לה בהמת קדשים באתונה, לא נאסרה למזבח; ואפלו מנה [שיתף] אותה על [בקרבו] פסחו ועל חגיגתו באתונה - לא נפסלו המקדשין, שפבר זכה בהן גבוה משעה שהקדשו. וכן אם נתן לה דבר שאינו שלו, אלא אם כן נתיאשו הבעלים. אבל אם נתן לה עופות - אף על פי שהן מקדשין, אתנן חל עליהן ואסורין; ובדברי קבלה [מסורת ממש רבינו] הוא זה.

טז. איזה הוא "מחיר פלב"? זה האומר לחברו: 'הא לה טלה זה תחת פלב זה'; וכן אם החליף פלב בכמה בהמות או עופות וכיוצא בהן - פלן אסורות למזבח.

יז. שני שתפין שחלקו, זה לקח עשרה טלאים וזה לקח תשעה וכלב [התשעה] - שעם הכלב, מתרין. אבל העשרה שפנגדו - אם יש אחד מהן דמו כדמי [שוויו כשוויו] הכלב, או יתר על דמי הכלב - מוציא מן העשרה כנגד הכלב ויהיה מחירו [תמורתו], ושארן מתר; ואם כל אחד ואחד מהן דמיו פחותין מדמי הכלב, הרי העשרה פלן אסורין.

יח. נשתנה המחיר, כגון שהחליף פלב בחטים ונעשו סלת - הרי זה מתר. אתנן פלב [בא על כלב ונתן טלה לבעליו] ומחיר זונה [בא על שפחה ונתן טלה לאדונה], מתרין. אתנן זונה ומחיר פלב מתרין לברך הבית, שהרי הן משתפין; אבל גופו של אתנן, לא יעשה רקועים לבית, שגאמר: "לכל גדר" - להביא את [ללמד על] הרקועים.

יום שישי

הלכות אסורי מזבח פרק ה

א. שאור ודבש אסורין לגבי המזבח, ואסורין בכל שהן [מעט] - שגאמר: "פי כל שאור וכל דבש לא תקטירו וגו'"; ואינו חייב אלא אם הקטירן עם הקרבן, או לשם קרבן. ואחד המקטירן עצמן, או המקטיר תערבת שלהן - לוקה על כל אחד מהן בפני עצמו; ואם הקטיר שניהן כאחד - אינו לוקה אלא אחת, לפי ששניהם נאמרו בלאו אחד.

ב. נפל מהן כל שהוא בקטרת, נפסלה; ואם הקטיר ממנה בהיכל, לוקה. ואין הקטרה פחותה מפזית.

ג. העלה שאור או דבש בפני עצמן למזבח - פטור, שגאמר: "ואל המזבח לא יעלו לריח ניחח" - לריח ניחוח אי אתה מעלה, אבל אתה מעלה לשם עצים [לבעירה]. אפלו הקטיר דבר שאינו ראוי להקטרה בדבש או בשאור - הואיל והוא מן הקרבן, לוקה.

ד. כיצד? המעלה מבשר חטאת ואשם, או מבשר קדשים קלים, או משגרי המנחות, או מותר העמר, או מחטאת העוף, או מלחם הפנים ושתי הלחם, או מלג שמן של מצרע - המעלה כזית מאחד מאלו בחמץ או בדבש, בין למזבח בין לכבש - לוקה; אף על פי שאין כל אלו ראויין להקטרה, הואיל והם קרויין קרבן, חייב עליהן, שגאמר: "קרבן ראשית תקריבו אותם לה".

ה. וכן אסור להקטיר על המזבח דבר מכל דברים אלו

העצים והלבונה בטמאה זו למזבח, ואין מקריבין אותן. ט. ואלו היינות הפסולין לגבי המזבח: המתוק, והמעשן [שריחו רע], והמבשל באש, והמבשל בשמש עד שנשתנה טעמו בפשול. אבל לין שמחממין אותו בשמש ולא נתנה בו טעם בשול, וכן לין צמוקין, ולין מגתו שלא שקה ארבעים יום, ולין הדליות [מהענבים העליונים], ולין פרום הנטוע בבית השלהין [כרם שמשקין אותו בנוסף לגשמים] או בבית הזבלים [האשפה], או לין גפנים שגורע זרע ביניהן, או לין פרום שלא נעבד - כל אלו היינות לא יביא לכתחלה; ואם הביא, פשר.

י. לין שנתגלה [וחוששין שמא שחה מהם נחש], פסול לגבי המזבח. הדלה גפן על גבי תאנה, יינה פסול לנסכים - מפני שנשתנה ריחו, והרי הוא אומר: "זבח ונסכים" - מה זבח שלא נשתנה, אף נסכים שלא נשתנו.

יא. סלת שהתליעה, או שהתליע רב החטים שנעשית מהן - פסולה; התליע רב חטה אחת, הרי זו ספק. וכל סלת שנסארה בה קמח, פסולה.

יב. פיצד בודקה? מכניס הגזבר ידו לתוך הסלת - אם עלה בה אבק, פסולה עד שיחזור וינפה אותה; אבל סלת חטים שגורעו בבית השלהין, או בבית הזבלים, או בבית האילן [פרדס], או בארץ שלא נרה [נחרשה] ולא עבדה - לא יביא לכתחלה; ואם הביא, פשר.

יג. חטים שלקטן מגללי הכקר, וזרעם - הרי אלו ספק אם עברה מאיסותן בזריעה, או עדן הם מאוסין. לפיכך לא יביא מהן מנחת; ואם הביא, פשר.

יד. ואלו הן השמנים הפסולין: שמן של גרגרים [של זיתים] שנשרו במים, או של זיתים כבושין, או שלוקין, או שמן של [- שהוציאו מ:] שמרים, או שמן שריחו רע - כל אלו פסולין. אבל שמן זית שנטעו בבית הזבלים, או בבית השלהין, או שגורע זרע ביניהן [בין העצים], או שמן שהוציאו מזיתים שלא בשלו אלא עדן הם פגין - כל אלו לא יביא; ואם הביא, פשר.

טו. כל המנחות והנסכים - פשרים מהארץ ומחוצה לארץ, מן [היבול] החדש ומן הישן, ובלבד שיביאו מן המבחר, כמו שנתבאר; חוץ מן העמר ושתי הלחם - שאינן באין אלא מן החדש, ומארץ ישראל.

הלכות אסורי מזבח פרק ז

א. לא כל דבר שאינו פסול, מביאים אותו לכתחלה. פיצד? הנה חלב עולה - לא יביא שיה פחוש וכעור, ויאמר: 'הרי אין בו מום'; ועל זה נאמר: "וארור נוכל ויש בעדרו זכר"; אלא כל שיביא לקרבן, יביא מן המבחר.

ב. וכך היו עושין בזמן המקדש - מביאין אילים ממואב, ומביאין כבשים שגפיהם רחבים מחברון, ומביאין עגלים מן השרון, וגזולות מהר הנגלה, ומביאין לין מקרוח וחרוט, וסלת ממכמש ויוחנה, ומביאין שמן מתקוע.

ג. כל העצים החדשים פשרים למערכה. ולא היו מביאין

ובשלשה מקומות היו נוהגין המלח: בלשפת המלח, ועל גבי הכבש, ובראשו של מזבח. בלשפת המלח היו מולחין עורות הקדשים, ועל גבי הכבש מולחין האברים, ובראשו של מזבח מולחין הקמץ והלבונה ומנחות הנשקפות ועולת העוף.

הלכות אסורי מזבח פרק ו

א. כשם שמצנה להיות כל קרבן תמים ונבחר, כך נסקיו יהיו תמימים ונבחרים, שנאמר: "תמימם יהיו לכם, ונספיהם" - שיהיו הנסכים תמימים; שלא יביא נסכים: לא לין מעשן, ולא סלת שהתליעה, ולא יכלל בשמן שריחו או טעמו רע.

ב. וכן עצי המערכה [למזבח] לא יהיו אלא נבחרים, ולא יהיה בהם תולעת. וכל עץ שהתליע פשהו לח, פסול למזבח; התליע יבש, גורד את המקום שהתליע. ועצי סתירה [מבניו שנהרסו], פסולין; לעולם לא יביאו אלא חדשים.

ג. המקדיש לין פסול או סלת פסולה או שמן פסול או עצים פסולים למזבח - הרי הדבר ספק, אם דומים לבעל מום בבמה ולוקה, או אינם כבעל מום. לפיכך אינו לוקה. ומפני אותו מכת מרדות.

ד. הסלת והשמן והלין והלבונה והעופות והעצים וכלי שרת שנפסלו או שנטמאו - אין פודין אותן, שנאמר: "והעמיד והעריך" - כל שישנו בהעמדה [- כבהמה שנאמר "והעמיד הכהן"], ונרף; ואלו, אינם בכלל העמדה - לפיכך אין נפדין לעולם.

ה. במה דברים אמורים? בשנפסלו או נטמאו אחר שנתיקדשו בכלי השרת; אבל קדם שיתקדשו בכלי השרת - אם נטמאו או נפסלו, פודין אותן. אבל טהורין - אף על פי שעדין לא קדשו בכלי, אין פודין אותם; חוץ ממנחת חוטא, שנאמר בה: "מתטאתו", "על חטאתו", לומר שמביא חטאתו מדמי חטאתו, כמו שיתבאר; לפיכך, קדם שתתיקדש בכלי שרת, הרי היא כקדשת דמים, ופודין אותה, אף על פי שהיא טהורה. וכל הנסכים שנטמאו - עושה להם מערכה בפני עצמן, ושורפן במזבח.

ו. מי התג [שמנסכין בסוכות] שנטמאו, והשיקם [חיברו למקווה] וטהרו, כמו שיתבאר בטהרות - אם טהרם ואחר כך הקדישם, הרי אלו מתנסכין; ואם הקדישם ואחר כך נטמאו - הואיל ונדחו ידחו.

ז. זיתים וענבים שנטמאו - דורפן [סוחטן] פחות פחות [משיעור] - מפביצה, והמשקין היוצאין מהם פשרים לנסכים; שהמשקה מפקד [שמור] הוא באכל, וכאלו אינו מגופו.

ח. מעלה יתרה עשו חכמים בקדשים, שזרעים שנטמאו, אפלו זרעם - היוצא מהן פסול לנסכים, שאין זריעה מועלת לקדשים. וכן העצים והלבונה - אף על פי שאינם אכלין, הרי הם מטמאין באכל לעגן הקרבנות, ויפסלו

ט. אף על פי שכלם פשרין למנחות - הראשון, אין למעלה ממנו; והשני שאחריו והרביעי, שניהן שוין; ואחריהם השלישי והחמישי והשביעי, ושלשתן שוין; ואחריהם הששי והשמיני, ושניהן שוין; והתשיעי, אין למטה ממנו.

י. אין פשר למנוחה אלא ראשון ורביעי ושביעי בלבד, שנקאמר: "כתית - למאור"; אין פשר למנוחה אלא היצא מן הפתוש בלבד, אבל למנחות - כלן פשרין.

יא. ומאחר שכלן פשרין למה נמנו? לידע יפה שאין למעלה ממנו, והשנה, והפחות; שהרזצה לזכות עצמו - יכף יצרו הרע, וירחיב דו, ויביא קרבנו מן היפה המושבח ביותר שקאיתו המין שייביא ממנו. הרי נאמר בתורה: "והכל הביא גם הוא מכרות צאנו ומחלבהן, וישע ה' אל הכל ואל מנחתו". והוא הדין לכל דבר שהוא לשם האל הטוב, שיהיה מן הנאה הטוב; אם בנה בית תפלה, יהיה נאה מבית ישיבתו; והאכיל רעב, יאכיל מן הטוב והמתוק שבשלהנו; פסה ערם, יכסה מן היפה שבכסותו; הקדיש דבר, יקדיש מן היפה שבבנכסיו. וכן הוא אומר: "כל חלב לה".

בריה רחמנא דסייען

שבת קודש

הלכות מעשה הקרבנות

יש בכללן שלש ועשרים מצוות - עשר מצוות עשה, ושלש עשרה מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לעשות העולה כמעשה הפתובים על הסדר; (ב) שלא לאכל בשר עולה; (ג) סדר החטאת; (ד) שלא לאכל מבשר החטאת הפנימית; (ה) שלא יבדיל בחטאת העוף; (ו) סדר האשם; (ז) שיאכלו הכהנים בשר קדשי קדשים במקדש; (ח) שלא יאכלום חוץ לעזרה; (ט) שלא יאכל זר מקדשי קדשים; (י) סדר השלמים; (יא) שלא לאכל בשר קדשים קלים קדם וריקת דמים; (יב) לעשות כל מנחה פסוד מעשה הפתובין בתורה; (יג) שלא ישם שמן על מנחת חוטה; (יד) שלא יתן עליה לבונה; (טו) שלא תאכל מנחת כהן; (טז) שלא תאפה מנחת חמץ; (יז) שיאכלו הכהנים שגרי מנחות; (יח) שייביא אדם כל נדריו ונדבותיו כרגל שפגע בו ראשון; (יט) שלא יאחר נדרו ונדבותו ושאר דברים שהוא חייב בהן; (כ) להקריב כל הקרבנות בבית הבחירה; (כא) להביא קדשי חוצה לארץ לבית הבחירה; (כב) שלא לשחט קרבנות חוץ לעזרה; (כג) שלא להקריב קרבן חוץ לעזרה. ובאור מצוות אלו בפסקים אלו.

הלכות מעשה הקרבנות פרק א

א. כל הקרבנות של מיני נפש חיה, באין מחמשה מינין בלבד: מן הפקר, ומן הכבשים, ומן העזים, ומן התורים, ומן בני הינה.

משל זית ולא משל גפן, משום ישוב ארץ ישראל. ובאלו היו רגילין: במקרביות [זמורות] של תאנה של חרשין [מיערות] שאינן בישוב [ואין ראיות לאכילה], ובשל אגוז, ובשל עץ שמן. והגזרין [של קרבן התמיד] שעשה משה - אמה ארבע ואמה רחבם, ועבדים כמתק גדיש של סאה - מידת סאה גדושה; וכמותן עושין לדורות.

ד. וכיצד היו עושין בזריעת חטי המנחות והנסכים? נר [חורש] חצי השדה בשנה ראשונה, וזרע חצייה; ובשנה שניה, נר החצי שזרע בראשונה, וזרע החצי האחר קדם לפסח שבועים יום. ואם לא היתה השדה עבודה - חורש ושונה, ואחר כך זרע. ובזרע החטים יפה יפה, ואחר כך שפ [משפסוף] את החטים ובוצט בהן הרבה - עד שיתקלפו.

ה. כל החטים של מנחות - טעונין שלש מאות שיפה [שפשוף], וקמש מאות בעיטה. שפ אחת ובוצט שתיים, שפ שתיים ובוצט שלש; נמצאו שלש שיפות וקמש בעיטות. וחזור חלילה, עד שישגמר שלש מאות שיפה וקמש מאות בעיטה - כדי שיתקלפו הרבה. וחושב [מחשיב] ההבאה וההולכה - שני כיווני השפשוף [בשיפה אחת, להקמיר. ואחר כך טוחן ומקד [מנפה] יפה יפה].

ו. היו מביאין ענבים מן הרגליות - הזמורות הסמוכות לארץ, מן הכרמים העבודים פעמים בשנה; וזרף, וכונסין אותו בחביות קטנות. ואין מניחין אותן אחת אחת ולא שתיים שתיים, אלא שלש שלש; ואינו ממלא את החבית עד פיה, כדי שיהיה ריחו נודף. ואינו מביא לא מפי החבית, מפני הקמחין [גרורים] העולה על פני המין, ולא משוליה, מפני השמרים - אלא משלישה ומאמצעה של אמצעית.

ז. היה הגזבר יושב, והיין יוצא מן הנקב שבצד החבית - כיון שיראה שגוי השמרים מתחיל לצאת, פוסק ואינו לוקח. ומאימתי מביא? מאחר ארבעים יום לזריכתו, עד שתי שנים או יתר מעט; ואם הביא יין ישן מכמה שנים, הרי זה פשר - והוא שלא יפסד טעמו.

ח. תעשה מינין בשמן, מפני שגוי מעשיו. כיצד? זית שגרגרו [שלקטו] בראש הזית, ובררו אחת אחת, וכתשו, ונתנו לסל - השמן שיצא ממנו הוא הראשון. חזר אחר כך וטענו [כתשו] בקורה - השמן שיצא ממנו הוא השני. ואם חזר אחר שטענו, וטחנו, וטענו שניה - השמן שיצא ממנו הוא השלישי. זיתים שמסקן כלן - אלו שאינם בראש העץ בערבוביא, והעלן לגג, וחזר וברר גרגר גרגר, וכתשו ונתנו לסל - השמן שיצא ממנו הוא הרביעי. ואם טענו בקורה אחר כך - השמן שיצא ממנו הוא החמישי. חזר וטחן וטען פעם שניה - השמן שיצא ממנו הוא הששי. זיתים שמסקן, וטענו בתוף הבית עד שילקו [שיזובו], והעלן, ונגבו, ואחר כך כתשו ונתנו לסל - השמן שיצא ממנו הוא השביעי. חזר וטען בקורה - השמן שיצא הוא השמיני. חזר וטחן וטען פעם שניה - השמן שיצא הוא התשיעי.

שלמים. הקטנים - הם מִבְּנֵי שְׁמוֹנֵת יָמִים, עַד שְׁנֵה תְּמִימָה מִיּוֹם לְיוֹם; אִם נִתְּעַבְּרָה הַשְּׁנָה [- נוסף חודש], נִתְּעַבְּרָה לוֹ [ונחשב בן שנה עד י"ג חודש]. וְהַגְּדוּלִים - בְּבֶקֶר, עַד שְׁלֹשׁ שָׁנִים שְׁלֹמֹת מִיּוֹם לְיוֹם; וּבְצֹאן, עַד שְׁתֵּי שָׁנִים שְׁלֹמֹת מִיּוֹם לְיוֹם; יָתֵר עַל זֶה - הָרִי הוּא זָקֵן, וְאִין מְקַרְיָבִין אוֹתוֹ.

יב. אֵף עַל פִּי שֶׁכָּל הַקְּרָבָנוֹת כְּשֶׁרִין מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי [ללידתם] וְהִלָּא - אִין מְקַרְיָבִין לְכַתְּחִלָּה אֶלֶּא מִיּוֹם שְׁלֹשִׁים וְהִלָּא; חוּץ מִן הַבְּכוֹר וּמִן הַפֶּסַח וּמִן הַמַּעֲשֵׂר, שְׂאֵם רְצָה לְהַקְרִיב בְּשְׁמִינִי לְכַתְּחִלָּה, מְקַרֵּיב.

יג. שְׁעוֹת מוֹנִין לְקַדְשִׁים; וְאֵם הוֹסִיפוּ שְׁעָה אַחַת אוֹ פָּחַתוּ שְׁעָה - פְּסוּלִין. כִּיצַד? קָרְבָן שְׁמֻצָּתוֹ לְהִיּוֹת בֶּן שְׁנָה - אִם הוֹסִיף עַל הַשְּׁנָה שְׁעָה אַחַת, נִפְסַל. אֶפְלוּ הִיָּה בֶּן שְׁנָה בְּשַׁעַת שְׁחִטָּה, וְהוֹסִיף עַל הַשְּׁנָה בְּשַׁעַת זְרִיקָה - נִפְסַל; עַד שִׁיִּהְיֶה בֶּן שְׁנָה עַד שַׁעַת זְרִיקָה. וְכָן כָּכָל הַזְּבָחִים.

יד. כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה 'כֹּכֵשׁ' אוֹ 'כֹּשֶׁבָה' אוֹ 'כֹּכְשִׁים', הָרִי אֵלָיו בְּנֵי שְׁנָה. וְכָל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'אֵיל' אוֹ 'אֵילִים', הֵם הַזְּבָחִים בְּנֵי שְׁנָתִים. וּמֵאֵימָתַי יִקְרָא אֵיל? מִשִּׁיִּכְנַס בְּשְׁנָה שְׁנִיָּה אַחַד וְשְׁלֹשִׁים יוֹם; אֲבָל בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים אֵינוֹ כֹּשֵׁר לֹא לְכֹכֵשׁ וְלֹא לְאֵיל, וְהוּא הַנִּקְרָא 'פְּלִגְסִי'. וְכָל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ 'עֵגֶל', הָרִי זֶה בֶּן שְׁנָה; 'פֶּרֶ', בֶּן שְׁתַּיִם. 'שְׁעִיר עִזִּים', בֶּן שְׁתַּיִם; כָּל שְׁנָה שְׁנִיָּה, הוּא נִקְרָא 'שְׁעִיר'.

טו. כָּל קְרָבָנוֹת הַצְּבוֹר - זְכָרִים. וְכָל חֲטָאוֹת שֶׁל צְבוֹר - מִן הַעִז אוֹ מִן הַבֶּקֶר, וְאִין בָּהֶן מִן הַכֹּכְשִׁים; וְכָל עוֹלוֹת הַצְּבוֹר - מִן הַכֹּכְשִׁים וּמִן הַבֶּקֶר, וְאִין לָהֶן עוֹלָה מִן הַעִז. כָּל חֲטָאת יָחִיד - נִקְבָּה, וְתֹאכַל לַכֹּהֲנִים; וְאֵינָה בָּאָה מִן הַבֶּקֶר, חוּץ מִשְׁלֹשׁ חֲטָאוֹת: חֲטָאת נְשִׂיא - שֶׁהִיא עוֹ וְנֹאכְלָת, וְחֲטָאת כֹּהֵן מְשִׁיחַ [- נמשח בשמן] - שֶׁהִיא פֶּר וְנִשְׂרָפָת, וְהוּא פֶּר הַבָּא עַל כָּל הַמְצוּוֹת, וְהַשְּׁלִישִׁית - פֶּר שְׂמִכֵּיא כֹּהֵן גְּדוֹל בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים, וְהוּא חֲטָאת וְנִשְׂרָף.

טז. כָּל חֲטָאוֹת שֶׁל צְבוֹר נֹאכְלוֹת, חוּץ מִשְׁעִיר שֶׁל יוֹם הַכַּפּוּרִים - שֶׁחֲבָרוּ מִשְׁתַּלַּח [לעזאזל - הוא נשרף], וְכָן שְׁעִירֵי עֲבוּדָה זָרָה [- אם עבדו הציבור בהוראת בית הדין בשוגג - נשרף], וּפֶר הָעֵלָם [- שחטאו הציבור על פי הוראת בית הדין בטעות - נשרף], וּפֶר הַבָּא עַל כָּל הַמְצוּוֹת [- שחטא הכהן המשיח]. וּפֶר הָעֵלָם נִקְרָאִים 'פָּרִים הַנִּשְׂרָפִין', וְשְׁעִירֵי עֲבוּדָה זָרָה נִקְרָאִים 'שְׁעִירֵים הַנִּשְׂרָפִין'. הָא לְמַדְתָּ, שֶׁחֲמַשׁ חֲטָאוֹת הֵם הַנִּשְׂרָפוֹת: שְׁתַּיִם לְיָחִיד, וְשְׁלֹשׁ לְצְבוֹר.

יז. כָּל הַקְּרָבָנוֹת הָאֵלוֹ נִקְרָאִים 'זְבָחִים'. וְכָל הָעוֹלוֹת וְהַחֲטָאוֹת וְהָאֲשָׁמוֹת וְשִׁנֵּי כֹכְשֵׁי שְׁלָמִים שֶׁל עֲצֵרַת נִקְרָאִים 'קָדְשֵׁי קְדָשִׁים'; אֲבָל שְׁלָמִים שֶׁל יָחִיד וּבְכוֹר וּמַעֲשֵׂר וְפֶסַח נִקְרָאִים 'קָדְשִׁים קְלִיִּים'.

יח. הָאֲבָרִים שֶׁשׁוֹרְפִין אוֹתָם עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ מִן הַחֲטָאוֹת הַנֹּאכְלוֹת וּמִן הָאֲשָׁמוֹת וּמִן הַשְּׁלָמִים - הֵם הַנִּקְרָאִין 'אֲמוּרִין'. וְאֵלוֹ הֵן הָאֲמוּרִין שֶׁל שׁוֹר אוֹ שֶׁל עִז: חֶלֶב שֶׁעַל

ב. וְכָל הַקְּרָבָנוֹת, בֵּין שֶׁל צְבוֹר בֵּין שֶׁל יָחִיד, אֲרַבְּעָה מִיָּנִין: עוֹלָה, וְחֲטָאת, וְאָשֶׁם, וְשְׁלָמִים.

ג. וְעוֹד יֵשׁ שֵׁם שְׁלֹשָׁה מִיָּנֵי קָרְבָן יָחִיד, וְהֵן: הַפֶּסַח, וְהַבְּכוֹר, וְהַמַּעֲשֵׂר.

ד. כָּל קְרָבָנוֹת הַצְּבוֹר הֵן עוֹלָה אוֹ חֲטָאת. וְאִין בְּקְרָבָנוֹת הַצְּבוֹר שְׁלָמִים, חוּץ מִשְׁנֵי כֹכְשִׁים הַבָּאִים עִם לָחֶם הַתְּנוּפָה בְּעֲצֵרַת [שבועות], וְהֵן הַנִּקְרָאִין 'זְבָחֵי שְׁלָמֵי צְבוֹר'. וְאִין הַצְּבוֹר מְקַרְיָבִין אָשֶׁם לְעוֹלָם, וְלֹא עוֹף.

ה. קְרָבָנוֹת הַצְּבוֹר הֵן: שְׁנֵי תְּמִידִין שֶׁל כָּל יוֹם, וּמוֹסְפֵי שְׁבֹתוֹת וְרֵאשֵׁי חֳדָשִׁים וְהַמּוֹעֲדוֹת, וְשְׁעִיר חֲטָאת שֶׁל יוֹם הַכַּפּוּרִים. וְכָן אִם שָׁגַגוּ בֵּית דִּין וְהוֹרוּ בְּעֲבוּדָה זָרָה [לחתיר לעבודה] - מְכִיבֵיא כָּל שֶׁכֶּט וְשֶׁכֶּט פֶּר וְשְׁעִיר, וְהָרִי עוֹלָה וְהַשְּׁעִיר חֲטָאת; וְאֵלוֹ הַשְּׁעִירִים הֵן הַנִּקְרָאִין 'שְׁעִירֵי עֲבוּדָה זָרָה'. וְאִם שָׁגַגוּ וְהוֹרוּ בְּשֵׂאֵר הַמְצוּוֹת כְּמוֹ שִׁיתְּבָאָר - מְכִיבִין פֶּר לְחֲטָאת; וְהוּא הַנִּקְרָא 'פֶּר הָעֵלָם דְּכָר שֶׁל צְבוֹר'.

ו. קְרָבָנוֹת הַיָּחִיד הֵן: הַבְּכוֹר, וְהַמַּעֲשֵׂר, וְהַפֶּסַח, וְהַחֲגִיגָה - וְהִיא שְׁלָמִים, וְהָרֵאָה - וְהִיא עוֹלוֹת, וְקָרְבַן הַגֵּר - וְהוּא עוֹלָה מִן הַבְּהֵמָה, אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אוֹ שְׁתֵּי תוֹרִים וְשִׁנֵּי הֶן עוֹלָה, אוֹ שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת, אַחַת עוֹלָה וְאַחַת שְׁלָמִים; וְהַנְּזֻדֵר אוֹ הַמִּתְנַדֵּב עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים; וְשְׁלָמִים הַבָּאִין עִם הָלָחֶם, הֵן הַנִּקְרָאִין 'תּוֹדָה'. וְכָן קְרָבָנוֹת הַנְּזִיר - וְהֵם עוֹלָה וְחֲטָאת וְשְׁלָמִים; וְקְרָבָנוֹת מַצְרַע - וְהֵם חֲטָאת וְאָשֶׁם וְעוֹלָה; וְקְרָבָנוֹת זְבִים וְיוֹלְדוֹת - וְהֵן חֲטָאת וְעוֹלָה; וְקָרְבָן הַשּׁוֹגֵג בְּמֻצָּת לֹא תַעֲשֶׂה שְׁנֵישׁ בָּהּ [במזיד, חיוב מיתת] כֶּרֶת - וְהִיא חֲטָאת; וְאִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם עֲשָׂה אוֹ לֹא עֲשָׂה אוֹתוֹ הַחֲטָא - מְכִיבֵיא אָשֶׁם, וְהוּא הַנִּקְרָא 'אָשֶׁם תְּלוּי'; וְיֵשׁ עֲבֹרוֹת שֶׁמְכִיבֵיא עֲלֵיהֶן אָשֶׁם, וְהוּא הַנִּקְרָא 'אָשֶׁם וְדֹאֵי'. וְכָן אֵיל הָעוֹלָה וּפֶר הַחֲטָאת שֶׁמְקַרֵּיב כֹּהֵן גְּדוֹל מִשְׁלוֹ בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים - הָרִי הֵן קָרְבָן יָחִיד; וּפֶר זֶה הוּא הַנִּקְרָא 'פֶּר יוֹם הַכַּפּוּרִים'. וְכָל אֵלוֹ הַקְּרָבָנוֹת מִפְּרֻשֵׁין הֵן בַּתּוֹרָה, וְכָל אַחַד מֵהֶן יִתְבָּאָרוּ דִּינֵיו בְּמִקְוָמוֹ.

ז. כָּל קְרָבָנוֹת הַיָּחִיד - חֵיב בְּאַחֲרֵיתָן וּבְאַחֲרֵיוֹת נִסְפִיָּהֶן [- שאם אבדו מביא אחרים], חוּץ מִן הַנְּזָדָּבָה. וְכָל קְרָבָנוֹת הַצְּבוֹר - אֵינָן חֵיבִין בְּאַחֲרֵיוֹת וְלֹא בְּאַחֲרֵיוֹת נִסְפִיָּהֶן; וְאִם קָרַב הַזְּבָח, חֵיבִין בְּאַחֲרֵיוֹת נִסְפִיָּהֶן. וְכָן קָרְבָן יָחִיד שֶׁקְבוּעַ לוֹ זְמַן [כגון פסח] - הָרִי הוּא כְּקָרְבָן צְבוֹר, וְאֵינוֹ חֵיב בְּאַחֲרֵיוֹתוֹ.

ח. כָּל עוֹלֹת בְּהֵמָה, אֵינָה בָּאָה מִן הַזְּכָרִים בְּלֶכֶד; וְהִיא בָּאָה מִן הַכֹּכְשִׁים וּמִן הַעִזִּים וּמִן הַבֶּקֶר, בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטָנִים, וּמִן הַתּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה, וְאַחַד בָּהֶן הַזְּכָר וְהַנְּקֵבָה.

ט. הַחֲטָאת בָּאָה מִחֲמֹשֶׁת הַמִּינִים הָאֵלוֹ - מִן הַזְּכָרִים וּמִן הַנְּקֵבּוֹת, מִן הַגְּדוֹלִים וּמִן הַקְּטָנִים.

י. הָאָשֶׁם אֵינוֹ בָּא אֶלֶּא מִזְכָּרֵי כֹכְשִׁים בְּלֶכֶד - יֵשׁ אָשֶׁם בָּא מִגְּדוּלֵי מִין זֶה, וְיֵשׁ אָשֶׁם בָּא מִן הַקְּטָנִים.

יא. הַשְּׁלָמִים בָּאִים מִן הַכֹּכְשִׁים וּמִן הַעִזִּים וּמִן הַבֶּקֶר, מִזְכָּרִים וּמִנְקֵבּוֹת, מִגְּדוֹלִים וּמִקְטָנִים; וְאִין הָעוֹף בָּא

עם כל כֶּבֶשׂ בלול ברכיעית ההין שָׁמֶן, ורכיעית יין עם כל עֶשְׂרוֹן מְשֻׁלָּשֶׁתָן כֶּשֶׂאָר נִסְכֵי הַכֶּבֶשִׂים. והמקריב את הפֶּלֶגֶס [כבש בן ג' יום] - מביא עמו נִסְכֵי אֵיל, ולא עֵלָה לוֹ זָבַח.

ז. ההין, הוא שְׁנַיִם עֶשֶׂר לָג; וכֶּבֶר הוֹדְעָנוּ שְׁעוֹר הֵלַג עִם מִדּוֹת אַחֲרוֹת בְּהִלְכוֹת עִירוֹבִין. וְהַעֲשָׂרוֹן - הוא הַעֲמֵר, שְׁהוּא שְׁעוֹר [להפְרֹשֵׁת] חֵלָה; וכֶּבֶר בְּאֲרָנוּ שְׁעוֹרוֹ בְּעִנְיָן חֵלָה.

ח. כְּשִׁמוֹדֵדִין הַנִּסְכִּים אוֹ הַמִּנְחוֹת, בֵּין מִנְחַת יָחִיד בֵּין מִנְחַת צְבוֹר - אֵין מוֹדְדִין אוֹתָהּ בְּמִדָּה שֶׁל שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנוֹת לָפָר, אוֹ שֶׁל שְׁנַיִם לְאֵיל, אֲלֵא מוֹדֵד הַכֹּל בְּעֶשְׂרוֹן אֶחָד שֶׁהִיָּה בַּמִּקְדָּשׁ; וְכֵן הַשָּׁמֶן שֶׁל נִסְכִּים - מוֹדְדִין אוֹתוֹ בְּמִדָּתוֹ שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ, וְשָׁמֶן שֶׁל מִנְחוֹת הַיָּחִיד - בִּלְג שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ. כְּמִנְיָן הַעֲשָׂרוֹנוֹת, כְּמִנְיָן הַלְּגָיִן.

ט. בְּרוֹצֵי הַמִּדּוֹת [- הַעוֹדֵף הַנִּסְפָּח מִהַכֹּלִין] שֶׁל סֵלֶת - חֵל, שְׂאִין גֵּב [כלי] הַעֲשָׂרוֹן קֹדֶשׁ; וּבְרוֹצֵי הַשָּׁמֶן וְהַיִּין - קֹדֶשׁ, לְפִי שֶׁהוּא יוֹרֵד עַל גִּבֵי הַכֹּלִי, וְכִלֵּי הַלַּח נִמְשָׁחוּ [והתקדשו] מִבְּפָנָיִם וּמִבְּחוּץ כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ. וְלָמָּה יִתְקַדְּשׁוּ הַבְּרוֹצִין, אִף עַל פִּי שְׂאִין בְּנוֹת הַמוֹרֵד אֲלֵא לָמָּה שֶׁבְּכִלֵּי בִלְבָד? כְּדִי שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ: 'מוֹצִיאִין מִכֹּלֵי שְׂרַת לְחֵל'.

י. מָה הִיּוּ עוֹשִׂין בְּבְרוֹצִין? אִם יֵשׁ זָבַח אַחֵר, יִקְרְבוּ עִמּוֹ; וְאִם לֹא, יִפְסְלוּ בְּלִינָה. וְאִם לֹא, מְקַצִּין בְּהֵן הַמִּזְבֵּחַ [- מִקְרִיבִין אוֹתוֹ כַּשֵּׁאִין קֹרְבָנוֹת נִדְבָה].

יא. כִּיצַד? לוֹקְחִין בָּהֶם [- מוֹכְרִים אוֹתָם - וְקוֹנִים] עוֹלוֹת - הַבָּשָׂר לְשֵׁם, וְהַעוֹרוֹת לְכַהֲנִים.

יב. הַסֵּלֶת עִם הַשָּׁמֶן שֶׁל נִסְכִּים [- כַּשֵּׁאִינוֹ -] אֵינָן מְעַכְבִּין אֶת [ניסוח] הַיִּין, וְלֹא הַיִּין מְעַכְבֵּן. וְלֹא הַנִּסְכִּים מְעַכְבִּין אֶת הַזָּבַח, אֲלֵא מִבִּיא אֲדָם קֶרְבָּנוֹ הַיּוֹם וְנִסְכּוֹ אַחֵר עֲשָׂרָה יָמִים, אֶתְּד יָחִיד וְאֶתְּד צְבוֹר; וְהוּא שֶׁלֹּא קֹדֶשׁ הַנִּסְכִּים בְּכִלֵּי שְׂרַת; אֲבָל אִם נִתְּנָן לְכִלֵּי שְׂרַת - אִם לָנוּ, יִפְסְלוּ בְּלִינָה.

יג. אֵין מִבִּיאִין נִסְכִּים אֲלֵא מִן הַחֲלִין - לֹא יִבִּיאֵם לֹא מִתְרוּמָה, וְלֹא מִמַּעֲשֵׂר שְׁנִי, וְלֹא מִן הַבְּכוּרִים. וְאִפְלוּ תוֹדָה, שֶׁמִּבִּיא לְחֶמְהָ מִן הַמַּעֲשֵׂר, לֹא יִבִּיאוּ נִסְכֵיהָ אֲלֵא מִן הַחֲלִין.

יד. כָּל שְׁעוֹרֵי הַנִּסְכִּים הָאֲמוּרִין בְּסִפְרָ חֲזָקָא, וּמִנְיָן אוֹתָן הַקְּרָבָנוֹת, וְסִדְרֵי הַעֲבוּדָה הַכְּתוּבִים שָׁם - בְּלָם מְלוּאִים [- מִיּוֹחַד לְחֻנוּכַת הַמִּקְדָּשׁ] הֵן, וְאֵין גּוֹהֲגִין לְדוֹרוֹת; אֲלֵא הַנְּבִיא צָוָה וּפִרַשׁ כִּיצַד יִהְיוּ מְקַרְבִּין הַמְּלוּאִין עִם הַנִּפְתַּת הַמִּזְבֵּחַ בִּימֵי הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ כְּשִׁיבְנָה בֵּית שְׁלִישִׁי.

טו. וּכְשֶׁם שֶׁהִקְרִיבוּ הַנְּשִׂאִים בְּחֻנְפַת הַמִּזְבֵּחַ דְּבָרִים שְׂאִין כְּמוֹתָן לְדוֹרוֹת, וְהִקְרִיבוּ בְּשִׁבְתָּ - כִּף הַנְּשִׂאִי מְקַרֵּב חֻנְפָתוֹ בְּשִׁבְתָּ לְעֵתִיד, כַּאֲשֶׁר מְפָרֵשׁ שָׁם.

טז. וְכֵן קֶרְבָּנוֹת שֶׁהִקְרִיבוּ בִּימֵי עֲזָרָא הַבָּאִים מִהַשְּׁבִי - מְלוּאִים הִיוּ, וְאֵינָן גּוֹהֲגִין לְדוֹרוֹת. אֲבָל דְּבָרִים הַנּוֹהֲגִין לְדוֹרוֹת - הֵן דְּבָרֵי תוֹרָה שֶׁפִּרְשָׁנוּ, כְּמוֹ שֶׁהַעֲתִיקוֹ מִפִּי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, אֵין לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶן וְאֵין לְגַרְעַ.

הַקָּרֵב [מעיים], וּבְכֻלּוֹ חֵלֵב שְׁעַל גִּבֵי הַקָּבֶה, וְשִׁתֵּי הַכְּלִיּוֹת בְּחֵלֵב שְׁעַלֵּיהֶן עִם הַחֵלֵב אֲשֶׁר עַל הַכְּסָלִים [תחת המתנים], וְיוֹתֵרֶת [בְּלִיטָה מִן] הַכֶּבֶד, וְנוֹטֵל מִן הַכֶּבֶד מְעַט עִם הַיּוֹתֵרֶת. וְאִם הִיָּה הַקָּרֵב מִמִּין הַכֶּבֶשִׂים - מוֹסִיף עַל אֵלוֹ הָאֵלִיָּה [חֵלֵב אַחֲרֵי] תְּמִימָה עִם חֲלִיּוֹת מִן הַשְּׂדֵרָה עַד מְקוֹם הַכְּלִיּוֹת, שְׁנֹאֲמַר: "לְעֻמַּת הַעֲצָה יִסְרְנָה". וְכֹל הָאֲמוּרִין נִשְׂרָפִין עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן.

יז. הִיָּתָה הַבְּהֵמָה מְעַבְרָת, אִף עַל פִּי שֶׁכֵּלוּ חֲדָשִׁיו שֶׁל עֶבֶר, וְאִפְלוּ נִמְצָא חֵי - אֵינוֹ מְעַלָּה חֵלְבוֹ עִם חֵלֵב אָמוֹ, אֲלֵא חֵלֵב אָמוֹ בִּלְבָד; וְהָרִי הַעֶבֶר כְּאֶחָד מֵאֲבָרֵיהָ.

הַלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקְּרָבָנוֹת פָּרָק ב

א. הַיִּין וְהַסֵּלֶת שֶׁמִּבִּיאִין עִם הַקָּרֵב, הֵן הַנִּקְרָאִין 'נִסְכִּים'; וְהַסֵּלֶת לְבָדָה נִקְרָאת 'מִנְחַת נִסְכִּים'. וּמִנְחַת נִסְכִּים אֵינָה טְעוּנָה [זְמוּקָה] לֹא תְּנוּפָה [הַנּוֹפֵה] וְלֹא הַגָּשָׁה [לְקַרְוֹ הַמִּזְבֵּחַ] וְלֹא לְבוֹנָה [מִיּוֹן עֵשׂב], אֲבָל טְעוּנָה מְלֵחַ; וְכֵלָה נִשְׂרָפֶת עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן [שְׁבַעֲרוּחַ]. וְהַיִּין יִתְנוּסֵף עַל הַמִּזְבֵּחַ; וְאֵין נוֹתֵנִין אוֹתוֹ עַל הָאֵשׁ, אֲלֵא מִגְּבִיָּה יָדוֹ וְיוֹצֵק עַל הַסִּיד [תַּחְתִּית הַמִּזְבֵּחַ], וְהוּא יוֹרֵד לְשִׁיתִין [בַּתְּעוֹלוֹת].

ב. אֵין טְעוּן נִסְכִּים אֲלֵא עוֹלַת בְּהֵמָה וְהַשְּׁלָמִים בִּלְבָד, בֵּין הִיּוּ קֶרֶבֶן צְבוֹר אוֹ קֶרֶבֶן יָחִיד; אִף כֶּבֶשׂ יוֹלֵדֶת וְאֵילוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל - הוּאֵיל וְהֵן עוֹלוֹת, טְעוּנִין נִסְכִּים. אֲבָל הַעוֹף וְהָאֲשֵׁמוֹת וְהַחֲטָאוֹת - אֵין מִבִּיאִין עִמָּהֶן נִסְכִּים, חוּץ מִחֲטָאת מִצְרַע וְאֲשָׁמוֹ, שֶׁנִּתְפָּרְשׁוּ נִסְכֵיהֶם בַּתּוֹרָה.

ג. וּמִנְיָן שְׂאִין מִבִּיאִין נִסְכִּים עִם הַחֲטָאת וְהָאֲשָׁם? שְׁנֹאֲמַר: "לְפִלֵּא נִגְרַד אוֹ נִדְבָה" - דְּבָר הַבָּא בְּנִדְרָה וְנִדְבָה; יִצְאוּ חֲטָאוֹת וְאֲשָׁמוֹת וּבְכוֹר וּמַעֲשֵׂר וּפְסַח, הוּאֵיל וְאֵינָן בָּאִין בְּנִדְרָה וְנִדְבָה, אֵינָן טְעוּנִין נִסְכִּים. וּמִנְיָן לְהִבִּיאַן [- לְלַמּוֹד עַל חִיּוּב] שְׁלָמֵי חֲגִיגָה וְעוֹלַת רְאִיָּה לְנִסְכִּים? שְׁנֹאֲמַר: "אוֹ בְּמַעֲדֵיכֶם".

ד. כְּמָה הוּא שְׁעוֹר הַנִּסְכִּים? נִסְכֵי כֶּבֶשׂ אוֹ כֶּבֶשֶׂה - עֶשְׂרוֹן סֵלֶת בְּלוּל בְּרַכְיַעִית הַהֵינן שָׁמֶן, וְיִין לְנִסְף רַבִּיעִית הַהֵינן. וְכֵן נִסְכֵי הַעֹז - בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל, בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה; אוֹ נִסְכֵי רַחֵל, אִף עַל פִּי שֶׁהִיא גְּדוּלָה. אֲבָל נִסְכֵי אֵיל - הֵם שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים סֵלֶת בְּלוּל בְּשִׁלִּישִׁית הַהֵינן שָׁמֶן, וְיִין לְנִסְף שְׁלִישִׁית הַהֵינן; וְנִסְכֵי הַפָּר אוֹ הַעֲגֵל, בֵּין זָכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת - שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים סֵלֶת בְּלוּל בְּחֻצֵי הַהֵינן שָׁמֶן, וְיִין לְנִסְף חֻצֵי הַהֵינן.

ה. אֵלוֹ הֵן הַנִּסְכִּים בֵּין לְעוֹלָה בֵּין לְשִׁלְמִים, כַּשְׁעוֹר הַזֶּה לְכֹל אֶחָד וְאֶחָד, שְׁנֹאֲמַר: "כַּמִּסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ, כֶּכָּה תַעֲשׂוּ לְאֶחָד, כַּמִּסְפָּרִים". אֵין מוֹסִיפִין עַל הַשְּׁעוֹרִין הָאֵלוֹ, וְאֵין גּוֹרְעִין מֵהֶן; וְאִם הוֹסִיף אוֹ גָּרַע כֹּל שֶׁהוּא, פָּסַל; חוּץ מִכֶּבֶשׂ הַעוֹלָה שֶׁמְקַרְבִּין בְּיוֹם הַנִּפְתַּת הַעֲמֵר, שֶׁהַנִּסְכִּים שָׁלוּ שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים בְּלוּל בְּשִׁלִּישִׁית הַהֵינן שָׁמֶן - אִף עַל פִּי שֶׁנִּכְפְּלָה סֵלֶתוֹ, לֹא נִכְפַּל יִינוֹ, אֲלֵא יִין לְנִסְף רַבִּיעִית הַהֵינן. וְהַמִּצְרַע מִבִּיא עִם שְׁלֹשָׁה כֶּבֶשִׂים שָׁלוּ, שֶׁהֵן חֲטָאת וְאֲשָׁם וְעוֹלָה - שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים; וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מסורת] מִמִּשֶׁה רַבֵּינוֹ לְמַדּוֹ שֶׁהֵן בָּאִין בְּגִלְל הַזָּבָחִים שָׁלוּ - עֶשְׂרוֹן

הלכות מעשה הקרבנות פרק ג

א. שנים שרצו להביא עולה או שלמים בשתפות - מביאין, בין בגדר בין בנדבה; ואפלו עוף יבוא בשתפות. ב. ואחד אנשים ואחד נשים או עבדים מביאין כל הקרבנות; אבל הגויים - אין מקבלין מהן אלא עולות בלבד, שנאמר: "ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלהיכם"; אפלו עולת העוף מקבלין מן הגוי, אף על פי שהוא עובד עבודה זרה. אבל אין מקבלין מהן שלמים ולא מנחות ולא חטאות ואשמות; וכן עולות שאינן באות בגדר ונדבה - אין מקבלין אותן מן הגויים, כגון עולת יולדת וכיוצא בה, מעולות שאינן באות לא משום גדר ולא משום נדבה.

ג. גוי שהביא שלמים - מקריבין אותן עולות, שהגוי לבו לשמים. גדר שלמים ונתנון לישראל על מנת שיתפטר בהן לישראל - אוכלין אותן הישראלים בשלמי ישראל; וכן אם נתנון לכהן, כהן אוכלן.

ד. ישראל שהוא עובד עבודה זרה או מחלל שבת בפרהסיא - אין מקבלין ממנו קרבן כלל. אפלו עולה שמקבלין אותה מן הגוי - אין מקבלין אותה מן המשמד הזה, שנאמר: "אדם כי יקריב מקם" - מפי השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו: "מקם", ולא פלגם, להוציא את המשמד. אבל אם היה משמד לשאר עברות - מקבלין ממנו כל הקרבנות, כדי שיחזור בתשובה. היה משמד לעברה, והוא מפרסם וידוע לעשותה, והרגל בה, בין להכעיס בין לתאבון - אין מקבלין ממנו קרבן לאותה עברה. כיצד? כגון שהיה רגיל לאכל חלב, בין להכעיס בין לתאבון [לתאוה], ושגג ואכל חלב והביא חטאת - אין מקבלין אותה ממנו.

ה. עולות הגויים - אין מביאין עמהן נסכים, שנאמר: "כל האזרח יעשה ככה"; אבל נספיהן קריבין משל צבור, שנאמר: "ככה תעשו לאחד, כמספרם". ואינן טעונות סמיכה [סמיכת ידים] - שאין סמיכה אלא בישראל, באנשים לא בנשים.

ו. כל קרבנות בהמה שיקריב הזחיד, בין חובה בין נדבה - סומף עליהן כשהן חיים, חוץ מן הפכור והמעשר והפסח, שנאמר: "וסמף ידו על ראש קרבנו" - מפי השמועה למדו שכל קרבן במשמע, חוץ מפסח ובכור ומעשר.

ז. העוף אינו טעון סמיכה. וכך המעות שדינן שיפלו לתבות של נדבה, שפכר בארנו בהלכות שקלים שכלן

יביאו עולות - אין בעל אותן המעות סומף על אותה עולה, ואינו מביא עליה נסכים, אלא נסכיה משל צבור; ואם היה כהן, עבודתה [הקרבנות] ועורה של אנשי משמר. ח. הכל סומכין, חוץ מחרש שוטה וקטן, ועבד, ואשה, וסומה, ונכרי. ואין השלית סומף, שאין סמיכה אלא בבצלים, שנאמר: "וסמף ידו" - לא יד אשתו, ולא יד שלוחו, ולא יד עבדו.

ט. חמשה שהביאו זבח אחד - כלן סומכין עליו זה אחר זה, לא שסמכו כלן בבת אחת. מי שמת והניח קרבנו עולה או שלמים - הרי יורשו מביאו, וסומף עליו ומביא נסכיו.

י. אין סמיכה בקרבנות הצבור, אלא שתי סמיכות: על שער המשתלח [לעזאזל], ועל פר העלם [- שחטאו הציבור על פי הוראת בית הדין בטעות] שלשה מן הסנהדרין סומכין עליו; ודבר זה הלכה מפי משה רבנו, שאין בצבור אלא שתי סמיכות.

יא. אין סומכין אלא בעורה. סמף חוץ לעורה, חוזר וסומף בפנים. ואם היה בעל הקרבן עומד בחוץ והכניס ידו לפנים וסמף - סמיכתו פשרה; והוא שסמף בכל כחו. אין סומף אלא טהור, ואם סמף השמא, סמף [וכשר].

יב. ובמקום שסומכין, שוחטין; ותכף לסמיכה שחיטה. ואם שחט במקום אחר או ששקה - שחיטתו פשרה. והסמיכה, שגרי מצוה היא [- אינה עיקר הכפרה]; לפיכך אם לא סמף - כפר, ואינה מעבכת; ואף על פי כן מעלין עליו [נחשב לו] כאלו לא כפר [בצורה מובחרת].

יג. וצריך הסומף לסמף בכל כחו בשתי ידיו על ראש הבהמה, שנאמר: "על ראש העולה" - לא על הצואר, ולא על הצדדין. ולא יהא דבר חוצץ בין ידיו ובין הבהמה.

יד. וכיצד סומף? אם היה הקרבן קדשי קדשים - מעמידו בצפון ופניו למערב, והסומף עומד במזרח ופניו למערב, ומניח שתי ידיו בין שתי קרניו, ומתודה על חטאת עוון חטאת, ועל אשם עוון אשם, ועל העולה מתודה עוון עשה ועוון לא תעשה שנתק [- שנכתב סמוך] לעשה.

טו. כיצד מתודה? אומר: 'חטאתי עויתי פשעתי, ועשיתי כף וכה, וחורתי בתשובה לפניך, וזו כפרתי'. היה הקרבן שלמים - סומף בכל מקום שירצה מן העורה, במקום שחיטה. ויראה לי שאינו מתודה על השלמים, אבל אומר דברי שבה.

שיעור רמב"ם פרק אחד ליום - י"ז כ"ג טבת ה'תשס"ז

יום ראשון

הלכות שביתת יום טוב פרק ד

א. אין מוציאין את האש לא מן העצים, ולא מן האבנים, ולא מן המתכות - כגון שחוככין אותן זו בזו או

מכין זו בזו, עד שתצא האש; וכן הנפט חמד ביותר שהוא פמים, שמנידין אותו עד שיידלק, או כלי נח קשה או זכוכית מלאה מים, שמניחין אותה כנגד עין השמש עד שיחזור נקיה [קרוח] לפשתן וכיוצא בו וידלק - כל זה וכיוצא בו אסור ביום טוב; שלא התר ביום טוב אלא

העץ, שמא יבוא להשחיתה במשחנות. ומפני זה אסרו לראות [לבדוק] ספיני לעם הארץ ביום טוב, שמא תהיה פגומה, ויאמר לו: 'זו אסור לשחוט בה, משום פגומתה', וילך ויחדנה במשחנות. וחסם שראה הספיני לעצמו, הרי זה משאילה לעם הארץ.

י. אין מבקעין עצים ביום טוב, לא בקרדם [גרזן] ולא במגל ולא במגרה [משור], אלא בקופים [סכין קצבים]; ובצד החד שלו, אבל לא בצד הרחב מפני שהוא בקרדם. ולמה אסרו בקרדם וכיוצא בו? שלא יעשה בדרך שהוא עושה בחל, שהרי אפשר היה לו לבקע מערב יום טוב. ולמה לא נאסר הבקוע כלל? מפני שאפשר שיפגע בעץ עבה ולא יכול להבעירו, וימנע מלבשל; לפיכך התירו לבקע בשנוי. וכל הדברים הדומין לזה - מזה הטעם התירו בהן מה שהתירו, ואסרו מה שאסרו.

יא. לא תכנס אשה בין העצים לטל מהן אוד [קורש לגריפת התנור] לצלות בו. ואין סומכין את הקדרה ולא הדלת בבקעת [חתיכה] של קורה; שלא התירו לטלטל עצים ביום טוב, אלא להסקה בלבד.

יב. מסלקין [פותחין] תריסי חנויות ומחזירין אותן ביום טוב, כדי שיוציא תבלין שהוא צריך להן מן החנות, ולא ימנע משמחת יום טוב. במה דברים אמורים? בשיש להן ציר באמצע; אבל יש להן ציר מן הצד - אסור, גורה שמא יתקע [בחזקת]. ושאין להן ציר כל עקר, אפלו בבית מתר להחזיר.

יג. פלים שהן מפצלין [מורכבים ממכה חלקים], כגון מגורה של חליות וכסא ושלחן שהן חתיכות חתיכות - מעמידין [מרכיבים] אותן ביום טוב, והוא שלא יתקע [בחזקת]; לפי שאין בגןן ככלים. אכנים של בית הפסא, מתר לצדדן [לסדרם] ביום טוב; בגין עראי הוא, ומשום כבודו לא גזרו.

יד. העושה מדורה ביום טוב - כשהוא עורך העצים, אינו מניח זה על גבי זה עד שיסדר המערכה, מפני שגוראה כבונה; אף על פי שהוא בגין עראי, אסור; אלא או שופף העצים בערבוב, או עורך בשנוי. כיצד? מניח עץ למעלה, ומניח אחר תחתיו ואחר תחתיו, עד שהוא מגיע לארץ.

טו. וכן הקדרה - אוחו אותה, ומכניס האכנים תחתיה; אבל לא יניחה על גבי האכנים. וכן המטה - אוחו הקרשים למעלה, ומכניס הרגלים תחתיהם. אפלו ביצים - לא יעמיד אותן שורה על גבי שורה עד שיעמדו כמו מגדל, אלא ישנה ויתחיל ממעלה למטה. וכן כל כיוצא בזה, צריך שנוי.

טז. מסירין זבובין הנתלין בבהמה, אף על פי שהן עושין חבורה [בבהמה בהסרתם]. ואין מילדין את הבהמה ביום טוב, אבל מסעדין [מסייעם אותה]. כיצד? אוחו בנלד שלא יפל לארץ, ונופח לו בחטמו [לפותחו מסתמתו], ונותן יד לתוף פיו. היתה בהמה שהורה, ורחקה את הנלד - מתר לנלף [לשפוך] משליטה עליה, ולתן בול [מלא

להבעיר מאש מצויה, אבל להמציא אש אסור, שהרי אפשר להמציא אותו מערב יום טוב.

ב. אף על פי שהתרה הבערה ביום טוב שלא לצרף, אסור לכבות את האש אפלו הבערה לצרף אכילה - שהכבוי מלאכה, ואין בו צרף אכילה כלל; וכשם שאין מכבין את האש, כך אין מכבין את הנר. ואם כבה - לוקה, כמי שארג או בנה.

ג. אין מסלקין [נוטלים] את פי הנר [הפתילה] למעלה כדי שתכבה, ואין מסירין את השמן ממנה. ואינו חותך את ראש הפתילה בכלי, אבל נופץ [מוערך] את ראשה בידו. אגדה של עצים שהדלקה במדורה - כל עץ שלא אחזה בו האש מתר לשמטו, ואינו דומה למסיר שמן מן הנר.

ד. אין מכבין את הדלקה כדי להציל ממון ביום טוב, כדרך שאין מכבין בשבת; אלא מניחה, ויוצא. ואין מכבין את הנר מפני תשמיש המטה, אלא כופה עליו כלי, או עושה מחיצה בינו לבין הנר, או מוציא לבית אחר. ואם אינו יכול לעשות אחת מכל אלו, הרי זה אסור לכבות; ואסור לשמש, עד שתכבה מאליה.

ה. מתר לטלטל את הנר והוא דולק, ואין גוזרין שמא יכבה. ואסור להניח את הנר על גבי הדקל וכיוצא בו ביום טוב, שמא יבוא להשתמש במחבר ביום טוב.

ו. אין מעשנין בקטרת [ע"י פיזור בשמים על גחלים] ביום טוב, מפני שהוא מכבה - ואפלו להריח בה; ואין צריך לומר לגמר [לבשם] את הבית ואת הכלים [ע"י העשן], שהוא אסור. ומתר לעשן תחת הפרות כדי שישקרו לאכילה, כמו שמתר לצלות בשר על האש. וממתקין את החרדל בגחלת של מתכת - אבל לא בגחלת של עץ, מפני שהוא מכבה. ואין מכבין את העץ כדי [לצורך] שלא תתעשן הקדרה או הבית.

ז. אין נופחין במפות [להגדיל האש] ביום טוב, כדי שלא יעשה בדרך שהאמנין עושין; אבל נופחין בשפופרת [קנה]. אין עושין פתמין, ואין גודלין [שוורים] את הפתילה, ולא מהבהבין [חורכים מעט] אותה, ולא חותכין אותה לשנים בכלי; אבל ממעכה ביד ושורה אותה בשמן ומניחין אותה בין שני גרות ומדליק באמצע, ונמצאת הפתילה נחלקת כפי שני גרות.

ח. אין שוברין את החרש ואין חותכין את הניר לצלות עליהן, ואין פוצעין את הקנה לעשותו כמו שפוד לצלות בו [בשר] מליח. שפוד שגורף [התעקם] - אף על פי שהוא יכול לפשטו בידו, אין מתקנין אותו. שני פלים שהן מחברין בתחלת עשייתן, כגון שני גרות או שני כוסות - אין פוחתין אותן לשנים, מפני שהוא מתקן כלי.

ט. אין משחזין את הספיני במשחנות שלה, אבל מתדדה על גבי העץ או על גבי חרש או אבן; ואין מורין דבר זה לרבים, כדי שלא יבואו לחדדה במשחנות. במה דברים אמורים? בשכולה לחתך בדחק או שגפגמה; אבל אם אינה יכולה לחתך כלל - אין משחזין אותה אפלו על

ועופות, וכל מה שירצה - והוא שלא יזכר לו שם דמים, ולא סכום מנין.

כה. הלואת יום טוב, תובעין אותה בדין; שאם תאמר לא נתנה להתבצע - אינו נותן לו כלום, ונמצא נמנע משמחת יום טוב.

כו. אף על פי שאין מגביהין תרומה ומעשרות ביום טוב כשבת, אם היו לו תרומות ומעשרות שהגביהן מאמש, הרי זה מוליכן לכהן ביום טוב; ואין צריך לומר חלה וזרוע ולחיים וקבה, שמוליכין לכהן ביום טוב. ונבאי צדקה גובין מן התצרות ביום טוב; ולא יהיו מכריזין בדרך שמכריזין בחל, אלא גובין בצנעה, ונותנין לתוך חיקן, ומחלקין לכל שכוונה ושכוונה בפני עצמה.

יום שני

הלכות שביתת יום טוב פרק ה

א. אף על פי שהתרה הוצאה ביום טוב, אפלו שלא לצורך, לא ישא משאות גדולות בדרך שהוא עושה בחל, אלא צריך לשנות; ואם אי אפשר לשנות, מתר. ביצד? המביא בדי יין ממקום למקום - לא יביאם בסל ובקפה [שק], אכל מביא הוא על כתפו או לפניו [בידיו]. המוליך את התבן - לא יפשיל את הקפה לאחוריו, אכל מוליכה בידו.

ב. וכן משאות שדרפן לשא אותן במוט, ישא אותן על גבו מאחוריו; ושדרפן לשא אותן מאחוריו, ישא אותן על כתפו; ושדרפן להנשא על הכתף, ישא אותן בידיו לפניו, או יפרש עליהן בגד. וכן כל פיוצא בזה משנוי המשא. ואם אי אפשר לשנות, נושא ומביא בדרך. במה דברים אמורים? בנושא על האדם; אכל על גבי בהמה - לא יביא כלל, שלא יעשה בדרך שהוא עושה בחל.

ג. אין מנהיגין את הבהמה במקל, ואין הסומא יוצא במקלו, ולא הרועה בתוךמלו [ילקוט]. ואין יוצאין בכסא אחר האיש ואחר האשה [לא נושאים אותם עם הכסא], שלא יעשה בדרך שהוא עושה בחל; ואיש שהיו רבים צריכין לו לשמוע דרשתו בבית המדרש, יוצאין בכסא אחריו, ומוציאין אותו על הכתף, אפלו באפריזון [כסא מכוסה ביריעות].

ד. אין מוליכין את הסלם של שוכף משוכף לשוכף, ברשות הרבים - שמא יאמרו: 'לתנן גגו הוא מוליכו'; אכל ברשות היחיד, מוליכו. אף על פי שכל מקום שאסרו חקמים מפני מראית העין, אפלו בחדרי חדרים אסור, כאן התיירו, מפני שמחת יום טוב.

ה. מי שהיו לו פרות על גגו, וצריך לפנותם למקום אחר - לא יושיטם מגג לגג, ואפלו בגגין השוין, ולא ישלשלם בחבל מן החלונות, ולא יורידם בסלמות; שלא יעשה בדרך שהוא עושה בחל. אכל משילן אפלו דרך ארבה, ממקום למקום באותו הגג. שחט בהמה בשדה - לא יביאנה לעיר במוט או במטה, אכל מביאה אכרים אכרים. וכל שנאותין [נהנים] בו אפלו בחל - אף על פי שאין

אגרוף] מלח ברחמה, כדי שתרחם עליו; אכל הטמאה - אסור לעשות לה בן, לפי שאינה צריכה [אינה מקרבתו עוד אחר שריחקה הוולד].

יז. כלי שנטמא מערב יום טוב, אין מטבילין אותו ביום טוב - גזרה, שמא ישהה אותו בטמאתו [להטבילו ביום טוב]; ואם היה צריך להטביל מים שבו - מטביל את הפלי במימיו, ואינו חושש. כלי שהיה טהור לתרומה ורצה להטבילו לקדש, מתר להטבילו; וכן כל פיוצא בזה, מטבילות שאר המעלות [חומרות].

יח. כלי שנטמא ביום טוב, מטבילין אותו ביום טוב. נטמא הפלי במשקין טמאין שהן ולד הטמאה מערב יום טוב - מטבילין אותו ביום טוב, לפי שהוא טהור מן התורה, כמו שיתבאר במקומו. ומדלין [שואבין מים] כדלי טמא, והוא טהור מאליו. נדה שאין לה בגדים להחליף, מערמת וטובלת בבגדיה.

יט. דברים רבים אסרו ביום טוב, משום גזרת מקח וממכר. ביצד? אין פוסקים דמים [מסכמים מחיר] פתחלה על הבהמה ביום טוב, אלא מביא שתי בהמות שוות זו לזו, ושוחטין את אחת מהן ומחלקין ביניהן; ולמחר יודעין כמה דמי שניה, וכל אחד ואחד נותן דמי חלקו. וכשהן מחלקין ביניהן, לא יאמר זה: 'אני בסלע ואתה בשתיים' - שאין מזכירין שם דמים; אלא זה נוטל שלישי, וזה רביעי.

כ. כשהן מחלקין, לא ישקלו במאזנים, שאין משגיחין [משתמשים] בכף מאזנים כל עקר; אפלו לתן בו בשר לשמרו מן העכברים אסור, אם היו המאזנים תלויין, מפני שגראה פשוטל בכף מאזנים. וטבת אמן [מומחה], אסור לשקל בידו. ואסור לשקל בכלי מלא מים. ואין מטילין חלשים [גדולות] על המנות; אכל מטילין חלשים על בשר הקדשים ביום טוב, כדי לחבב המצוה.

כא. לא יאמר אדם לטבח: 'תן לי בדינר בשר', אלא: 'תן לי חלק' או 'חצי חלק'; ולמחר עושין חשבון על שויו. וכן לא יקח מבעל התנות במדה, או במשקל; אלא ביצד הוא עושה? אומר לחנוני: 'מלא לי כלי זה', ולמחר נותן לו שויו. ואפלו היה כלי המיוחד למידה, ימלאנו - והוא, שלא יזכר לו שם מדה.

כב. הנתתם מודד תבלין ונותן לקדרה, בשביל שלא יפסיד תבשילו; אכל האשה, לא תמד קמח לעסה. וכן לא ימד אדם שעורים לפני בהמתו, אלא משער ונותן לה.

כג. ומתר לקח מן החנוני ביצים וזגוזים במנין, וכן כל פיוצא בהן - ובלבד שלא יזכר לו שם דמים, ולא סכום מנין. ביצד סכום המנין? הרי שהיה נושה בו [החנוני] עשרה רמונים או עשרה אגוזים - לא יאמר לו ביום טוב: 'תן לי עשרה כדי שיהיה לך אצלי עשרים'; אלא לוקח סתם, ולמחר עושה חשבון.

כד. הולך אדם אצל רועה הרגיל אצלו, או אצל הפטם [פטם בעלי חיים] הרגיל אצלו, ולוקח ממנו בהמה

אנשי אותה העיר (כי בדרך כלל נמכר לאנשי העיר בלבד).
 ושור [מפוטם] של פטם, כרגלי מי שלקחו לשחטו ביום טוב - מפני שדעת בעליו למכרו [גם] לאנשים אחרים חוץ מאנשי אותה העיר; מפני שהוא מפטם, והכל שומעין שמעו ובאין לקחתו. וכן אם שחטו בעליו ביום טוב ומכר בשורו, כל אחד ואחד מן הלוקחים מוליך מנתו למקום שהוא הולך; מפני שדעת בעליו מערב יום טוב כף הוא, שיקחו ממנו אנשי עירות אחרות, ונמצא שור זה כבוד של עולי בבל, שהוא מסור לכל.

טז. הגחלת - כרגלי בעליה, לא כרגלי שואלה [זה ששאל אותה ביום טוב]; והשלהבת [שאינו בה ממשות], כרגלי מי שהיא בידו. לפיכך, המדליק גר או עץ מתברו, מוליכו לכל מקום שהוא הולך.

יז. השואל כלי מתברו מערב יום טוב - אף על פי שלא נתנו לו אלא ביום טוב, הרי הוא כרגלי השואל. שאלו ממנו ביום טוב - אף על פי שדרכו תמיד לשאל ממנו כלי בכל יום טוב, הרי הוא כרגלי המשאיל.

יח. שנים ששאלו חלוק אחד, האחד שאלו ממנו שיתנו לו שחירתו, והשני שאלו ממנו שיתנו לו ערבית - הרי כלי זה כרגלי שני השואלין, ואינן מוליכין אותו אלא למקום ששניהן יכולין להלך בו.

יט. ביצד? הרי שערב הראשון ברחוק אלף אמה ממקום החלוק למזרח, וערב השני ברחוק חמש מאות אמה ממקום החלוק למערב - בשלוקח הראשון החלוק, אינו מוליכו במזרח אלא עד אלף וחמש מאות אמה ממקום החלוק, שהוא סוף התחום שיכול זה שערב במערב להלך בו; וכשיקח השני כלי זה, אינו מוליכו במערב אלא עד אלף אמה ממקום הכלי, שהוא סוף התחום שיכול זה שערב במזרח להלך בו. לפיכך, אם ערב זה ברחוק אלפים אמה מן החלוק למזרח, וזה ברחוק אלפים למערב - הרי אלו לא יזוהו ממקומו.

כ. וכן האשה ששאלה מתברתה מים או מלח, ולשה בהן עסטה או בשלה בהן תבשיל - הרי העסה או התבשיל כרגלי שתיהן. וכן שנים שלקחו בהמה בשתפות, ושחטוה ביום טוב - אף על פי שלקח כל אחד מנתו, הרי כל הבשר כרגלי שניהן.

כא. אבל אם לקחו חבית בשתפות, וחקקו אותה ביום טוב - הרי חלקו של כל אחד כרגליו; הואיל ותחומין מדברי סופרים, יש בררה בהן, ונחשב כאלו חלק שהגיע לזה היה ברור לו ומבדל בחבית מערב יום טוב, וכאלו לא היה מערב. ואין אתה יכול לומר פן בבהמה, שחלק זה שהגיעו, אפלו נחשב אותו שהיה מבדל בבהמה מערב, וכאלו היה ברור - הרי ינק מחלקו של חברו כשהיתה הבהמה קימת, שכל אכריה יונקין זה מזה, ונמצא כל אבר ואבר מערב מחלקו וחלק חברו; לפיכך הן כרגלי שניהן.

נאותין בו ביום טוב, כגון תפלין - מתר לשלחן לחברו ביום טוב; ואין צריך לומר דבר שנאותין בו ביום טוב, כגון יינות שמנים וסלתות, שמתר לשלחן לחברו ביום טוב. וכל דבר שאין נאותין בו בחל עד שיעשה בו מעשה שאסור לעשותו ביום טוב, אין משלחין אותו ביום טוב. ז. ביצד? אין משלחין ביום טוב תבואה, לפי שאין נאותין בה בחל אלא אם פן טחן, ואסור לטחן ביום טוב; אבל משלחין קטניות, מפני שמבשילן ביום טוב או קולה אותן ואוכלן. ומשלחין בהמה חיה ועופות אפלו חיים, מפני שמתר לשחט ביום טוב. וכן כל פיוצא בזה.

ח. כל דבר שמתר לשלחו ביום טוב - כשישלחנו לחברו תשורה, לא ישלחנו בשורה; ואין שורה פחותה משלשה בני אדם. ביצד? הרי ששלח לחברו בהמות או יינות ביד שלשה או ארבעה בני אדם כאחד זה אחר זה, וכלן הולכין בשורה אחת - הרי זה אסור, שלא יעשה בדרך שהוא עושה בחל; שלח שלשה מינין ביד שלשה בני אדם כאחד, הרי זה מתר.

ט. המערב ערובי תחומין ליום טוב - הרי בהמתו וכליו ופרותיו כמוהו, ואין מוליכין אותן אלא בתוך אלפים אמה לכל רוח ממקום ערובו.

י. חפצי הפקר, הרי הן כרגלי מי שזכה בהן [עד היכן שמותר לזכה לידך מותר להוליך ההפקר]. וחפצי הגוי קונין שבייתה במקומן, ויש להן אלפים אמה לכל רוח ממקומן - גזרה, בעלים גוי משום בעלים ישראל. פרות שיצאו חוץ לתחומן וחוירו, אפלו במזיד - לא הפסידו את מקומן, מפני שהן כאדם שיצא באנס וחויר באנס.

יא. המוסר בהמתו לבנו, הרי היא כרגלי האב. מסרה לרועה, ואפלו נתנה לו ביום טוב - הרי היא כרגלי הרועה. מסרה לשני רועים - הרי היא כרגלי בעליה, מפני שלא קנה אחד מהן.

יב. מי שזמן אצלו אורחים ביום טוב, לא יוליכו בידם מנות למקום שאין בעל הסעודה יכול לילך בו, שכל הסעודה כרגלי בעל הסעודה, לא כרגלי האורחין - אלא אם פן זכה להן [ע"י] אחר במנות אלו מערב יום טוב.

יג. וכן מי שהיו פרותיו מפקדין בעיר אחרת, וערכו בני אותה העיר [ערוב תחומין בשביל] לבוא אצלו - לא יביאו לו מפרותיו, שפרותיו כמוהו אף על פי שהן ביד אלו שערכו. במה דברים אמורים? כשייחד להם [לפירות] גרן זוית [והקנה לו אותה זוית]; אבל אם לא יחד להן, הרי הן כרגלי זה שהן מפקדין אצלו.

יד. בור של יחיד, כרגלי בעליו; ושל אותה העיר, כרגלי אנשי אותה העיר; ושל עולי בבל שהן מסורין לכל, כרגלי הממלא - שכל מי שמלא מהן, מוליכין למקום שהוא מקלף. נהרות המושכין [זורמים] ומעגנות הנובעין, כרגלי כל אדם; ואם היו באין מחוץ לתחום לתוך התחום, ממלאין מהן בשבת, ואין צריך לומר ביום טוב.

טו. שור [מצוין] של רעי [שניזון ממרעה, כרגיל], כרגלי

יום שלישי

הלכות שביתת יום טוב פָּרָק ו

א. יום טוב שחל להיות ערב שבת, אין אופין ומבשלין ביום טוב מה שהוא אוכל למחר בשבת; ואסור זה מדברי סופרים, כדי שלא יבוא לבשל ביום טוב לחל; שקל וחמר הוא - לשבת אינו מבשל, כל שכן לחל. לפיכך, אם עשה תבשיל מערב יום טוב שיהיה סומך עליו ומבשל ואופה ביום טוב לשבת, הרי זה מתר (כי עשה היכר); ותבשיל זה שסומך עליו, הוא הנקרא 'ערוכי תבשילין'.

ב. ולמה נקרא שמו 'ערוכי' שפשם שהערוכי שעושין בתצרות ובמבואות מערב שבת משום הבר, כדי שלא יעלה על דעתן שמתר להוציא מרשות לרשות בשבת - כך זה התבשיל משום הבר וזכרון, כדי שלא ידמו ויחשבו שמתר לאפות ביום טוב מה שאינו נאכל בו; ולפיכך נקרא תבשיל זה 'ערוכי תבשילין'.

ג. ערוכי תבשילין - שעורו אין פחות מפזית, בין לאחד בין לאלפים. ואין עושין ערוכי זה לא כפת ולא ברפיות [גרגרים כתושים] וכיוצא בהן, אלא בתבשיל שהוא פרפרת [שאוכלים איתו לחם], כגון בשר ודגים וביצים וכיוצא בהן. ואפלו עדשים שבשולי קדרה, ואפלו שמנונית שעל גבי הספין שחותכין בה הצלי - גוררו; אם יש בו פזית, סומך עליו משום ערוכי תבשילין.

ד. תבשיל שאמרו לענגן ערוכי זה - אפלו צלי או שלוק [מבושל הרבה], אפלו כבוש או מעשן; אפלו דגים קטנים שהדיחן בחמין, והדיחמן היא בשולן לאכילה - הרי הוא סומך עליהן.

ה. וצריך שיהיה ערוכי זה מצוי [קיים], עד שיאפה כל שהוא צריך לאפות ויבשל כל שהוא צריך לבשל ויחם חמין כל שהוא צריך. ואם נאכל הערוכי או אבד או נשרף קדם שיבשל או יאפה - הרי זה אסור לאפות ולבשל או להחם אלא מה שהוא אוכל ביום טוב בלבד. התחיל בעסתו או בתבשילו, ונאכל הערוכי או אבד - הרי זה גומר.

ו. המניח ערוכי תבשילין כדי שישמך עליהם הוא ואחרים, צריך לזכות להן בדרך שמוזכה בערוכי שבת. וכל שזוכה בערוכי שבת, זוכה בערוכי תבשילין; וכל שאינו זוכה באותו ערוכי, אינו זוכה בזה.

ז. ואינו צריך להודיע לאלו שזוכה להן, מערב יום טוב; אבל הן צריכין לידע שפכר זכה להן אחר וערב להן, ואחר כך יסמכו עליו ויבשלו ויאפו; אף על פי שלא ידעו אלא ביום טוב, הרי אלו מתרין. ויש לו לאדם לערב על כל העיר ועל כל הקרוב אליה בתוך התחום, ולמחר מקריז ואומר: 'כל מי שלא הניח ערוכי תבשילין, יסמך על ערוכי'.

ח. המניח ערוכי תבשילין, חייב לברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות ערוכי'. ואומר: 'בערוכי זה יתר לי לאפות ולבשל מיום

טוב שלמחר לשבת'; ואם זכה בו לאחרים, אומר: 'יתר לי ולפלוני ולפלוני' או 'לאנשי העיר כלן לאפות ולבשל מיום טוב לשבת'.

ט. מי שלא הניח ערוכי תבשילין, ולא הניחו לו אחרים - כשם שאסור לו לבשל ולאפות, כך קמחו ומאכלו אסור [אפילו לזה שערב]. ואסור לאחר שהניח לעצמו לבשל ולאפות לזה שלא הניח, עד שיקנה לו, שנמצא זה מבשל ואופה שלו, שהרי קנהו; ואם רצה, יתן אחר כך לזה שלא הניח, במתנה.

י. מי שלא הניח ערוכי תבשילין, ובשל ואפה לאכל בו ביום והותר, או שזמן אורחים ולא באו - הרי זה אוכל המותר למחר [בשבת]. ואם הערים [התחכם בכוונה], הרי זה אסור לאכלו; עבר ואפה ובשל לשבת, אין אוסרין עליו. ולמה החמירו ואסרו על המערים, ולא אסרו על המזיד? שאם תתיר למערים, נמצאו הכל מערימין, וישתקע שם ערוכי תבשילין. אבל המזיד אינו מצוי; ואם עבר היום, לא יעבר פעם אחרת.

יא. שני ימים טובים של גליות שחלו בתמישי וערב שבת, עושה ערוכי תבשילין מיום רביעי שהוא ערב יום טוב; שכח ולא הניח, מניחו בראשון ומתנה. כיצד? מניח ערוכי תבשילין ביום תמישי, ואומר: 'אם היום יום טוב ולמחר חל, למחר אבשל ואופה לשבת ואיני צריך פלוס; ואם היום חל ולמחר יום טוב, בערוכי זה יתר לי לאפות ולבשל למחר מיום טוב לשבת'.

יב. כיוצא בו, היו לפניו שתי כלכלות [סלים] של טבל [פירות שלא הופרשו] - ביום טוב ראשון אומר: 'אם היום חל, תהיה זו תרומה על זו, ואם היום קדש, אין בדברי פלוס'; וקורא עליה שם [תרומה], ומניחה. ולמחר בשני, חוזר ואומר: 'אם היום קדש, אין בדברי פלוס, ואם היום חל, תהיה זו תרומה על זו'; וקורא עליה שם ומניחה, בדרך שקרא עליה בראשון, ומניח את זו שקרא עליה שם תרומה, ואוכל את השניה.

יג. במה דברים אמורים? בשני ימים טובים של גליות. אבל בשני ימים טובים של ראש השנה - אם שכח ולא הניח ביום רביעי, שוב אינו מניח; אלא סומך על אחרים, אם ערבו עליו, או מקנה [מאכליו] למי שערב, או יהיה אסור לאפות ולבשל לשבת. וכן אם שכח ולא הפריש תרומה מיום רביעי, שוב אינו מפריש עד מוצאי שבת.

יד. כל הדברים האלו שאמרנו, היו בזמן שהיו בית דין של ארץ ישראל מקדשין על הראיה, והיו בני הגליות עושין שני ימים כדי להסתלק מן הספק, לפי שלא היו יודעין יום שקדשו בו בני ארץ ישראל. אבל היום, שבני ארץ ישראל סומכין על החשבון ומקדשין עליו, אין יום טוב שני להסתלק מן הספק, אלא מנהג בלבד.

טו. ולפיכך אני אומר, שאין מערב אדם ומתנה בזמן הזה, לא ערוכי תבשילין ולא ערוכי תצרות ולא שתופי מבואות, ואינו מעשר הטבל על תנאי, אלא הכל מערב יום טוב בלבד.

כב. זמנים שבינן ראשון ושביעי של פסח וראשון ושמיני של חג הסוכות, והם בגולה ארבעה בתוך הפסח וחמשה בתוך החג [- סוכות] - הן הנקראין 'חלו של מועד', ונקראין 'מועד'. ואף על פי שהן חביבין בשמחה ואסורין בספד ותענית, מתר לספד בהן תלמיד חכמים בפניו; אבל אחר שיקבר, אסור לספדו בהן. ואין צריך לומר בראשי חדשים וחגכה ופורים, שסופדין בהם תלמיד חכמים בפניו, אף על פי שזמנים אלו אסורין בספד ותענית; אבל לאחר קבורה, אסור לספד בהן.

כג. אין מניחין מטת המת ברחוב במועד, שלא להרגיל את הספד, אלא מביתו לקברו. ואין מתאבלין במועד; וכן אין קורעין ולא מברין [מאכילין האבל ביום הראשון משלהם] ולא חולצין הפתח במועד על המת, אלא קרוביו שהן חביבין להתאבל עליו. ואם היה [תלמיד] חכם או אדם פשוט, או שהיה עומד בשעת נטילת נשמה - הרי זה קורע עליו במועד, אף על פי שאינו קרובו. ואין קורעין ביום טוב שני כולל, ואפלו קרוביו של מת.

כד. נשים במועד - לפני המת, מענות; אבל לא מטפחות [כפ אל כף] ולא מקוננות. נקבר המת, אינן מענות. בראשי חדשים וחגכה ופורים - בפני המת מענות ומטפחות, אבל לא מקוננות. אי זה הוא ענוי? שכלן עונות פאחת; קינה, אחת אומרת וכלן עונות [בוכות]. ואסור לאדם שייעורר [אבלו] על מתו [ע"י 190] קדם להרגל שלשים יום, כדי שלא יבוא הרגל והוא נעצב ולבו דואג מזכרון הצער; אלא יסיר הדאגה מלבו, ויכונן דעתו לשמחה.

יום רביעי

הלכות שביתת יום טוב פרק ז

א. חלו של מועד, אף על פי שלא נאמר בו 'שביתתו', הואיל ונקרא 'מקרא קדש', ויהי הוא זמן [קרבן] חגיגה במקדש - אסור בעשיית מלאכה, כדי שלא יהיה כשאר ימי החל שאין בהן קדשה כלל; והעושה בו מלאכה האסורה - מפיץ אותה מפת מרדות [מלקות מדרבנן], מפני שאסורן מדברי סופרים. ולא כל מלאכת עבודה אסורה בו, כיום טוב, שסוף הענין [- הכוונה] בדברים שנקאסרו בו, כדי שלא יהיה כיום חל לכל דבר. לפיכך, יש מלאכות אסורות בו, ויש מלאכות מותרות בו;

ב. ואלו הן: כל מלאכה שאם לא יעשה אותה במועד, יהיה שם הפסד הרבה - עושין אותה; ובכלבד שלא יהיה בה טרח הרבה. כיצד? משקיין בית השלהיין [שדה הזקוקה להשקיה] במועד, אבל לא בית המשקה [שדה המסתפקת מגשם] - שאם לא ישקה בית השלהיין, והיא הארץ הצמאה, יפסדו כל האילנות שבה. וכשהוא משקה אותה, לא ידלה וישקה מן הכרבה או ממי הגשמים, מפני שהוא טרח גדול; אבל משקה הוא מן המעין, בין שהיה [מאד] בין שיצא בתחלה [היום], ממשיכו [ע"י תעלות] ומשקה בו. וכן כל פיוצא בזה.

ג. הופך אדם את זיתיו [כחלק מתהליך חיוני בהבשלתם]

זז. קשם שמצוה לכבד שבת ולענגה, כך כל זמנים טובים - שנאמר: "לקדוש ה' מכבד", וכל זמנים טובים נאמר בהן "מקרא קדש"; וכבר בארנו הכבוד והענוג בהלכות שבת. וכן ראוי לאדם שלא יסעד בערבי זמנים טובים מן המנוחה ומעלה בערב שבת, שדבר זה בכלל הכבוד. וכל המבזה את המועדות, כאלו נטפל [נתחבר] לעבודה זרה.

יז. שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר זמנים טובים, כולן אסורים בספד ותענית. וחיב אדם להיות בהן שמח וטוב לב, הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים עליו, שנאמר: "ושמחת בתוךך, אתה ובניך ובתך ועבדך ואמתך". אף על פי שהשמחה האמורה כאן היא קרבן שלמים, כמו שאנו מקבאין בהלכות חגיגה, יש בכלל אותה שמחה, לשמח הוא ובניו ובני ביתו, כל אחד בראוי לו.

יח. כיצד? הקטנים, נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות; והנשים, קונה להן בגדים ותכשיט כפי ממונו; והאנשים, אוכלין בשר ושותין יין, שאין שמחה אלא בכשר, ואין שמחה אלא בזיין. וכשהוא אוכל ושותה, חיב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים האמללים. אבל מי שנוצל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו, ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש - אין זו שמחת מצוה, אלא שמחת פרשו [- כריסון]. ועל אלו נאמר: "ובחיהם פלחם אונים להם, כל אכליו ישמאו, פי לחמם לנפשם"; ושמחה כזו קלון היא להם, שנאמר: "וגוריתי פרש על פניכם, פרש חגיכם".

יט. אף על פי שאכילה ושתיה במועדות בכלל מצות עשה, לא יהיה אוכל ושותה כל היום כלו, אלא כך היא הדת [הדין]: בבקר משכימין כל העם לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, ומתפללין וקוראין בתורה בענין היום, וחוזרין לבתייהם ואוכלין. והולכין לבתי מדרשות, קורין ושונין עד חצי היום, ואחר חצי היום מתפללין תפלת המנוחה, וחוזרין לבתייהם לאכל ולשתות שאר היום עם הלילה.

כ. כשאדם אוכל ושותה ושמח ברגל, לא ימשך ביין ובכשחוק וקבלות ראש, ויאמר שכל שיוסיף בזה ירבה במצוה; שהשכרות והשחוק הרבה וקלות הראש, אינה שמחה אלא הוללות וסכלות. ולא נצטיינו על ההוללות והסכלות, אלא על השמחה שיש בה עבודת יוצר הכל, שנאמר: "תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב"; ה' האמת, שהעבודה בשמחה. ואי אפשר לעבד את ה' לא מתוך שחוק, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך שכרות.

כא. חביבין בית דין להעמיד שוטרים ברגלים, שיהיו מסבבין ומחפשיין בגנות ובפרדסים ועל הנהרות, כדי שלא יתקצו לאכל ולשתות שם אנשים ונשים, ויבואו לידי עברה. וכן זיהירו על דבר זה לכל העם, כדי שלא יתערבו אנשים ונשים בבתיים לשמחה, ולא ימשכו ביין, שמה יבואו לידי עברה.

מן הדרכים. ומודדין את המקוות; וכל מקוה שנמצא חסר - מרגילין [ממשיכים] לו מים, ומשלימין שעורו.

יא. ויוצאין שלוחי בית דין להפקיר את הכלאים, ופודין את השבויים ואת הערכין ואת התרמים ואת ההקדשות, ומשקין את הסוטות, ושוּרְפִין את הפרה [אדומה], ועורפין את העגלה [שבאה עם נמצא הרוג מוטל], ורוצעין [- אוון -] על עבד עברי, ומטהרין את המצרע, ומצינין [מסמנים] על הקברות שמחו הגשמים את ציונם כדי שיפראשו מהן כהנים - שכל אלו צרכי רבים הן.

יב. ודינים דיני ממונות ודיני מכות [מלקות] ודיני נפשות במועד; ומי שלא קבל עליו הדין, משמתינן אותו במועד. וכשם שדינין במועד, כך כותבין מעשה בית דין וכל הדומה לו. כיצד? כותבין הדינין אגרות שום ששמו [קרקע הלווה] לבעל חוב, ואגרות שמכרו בהן [קרקע הבעל] למזון האשה והבנות, ושטרי חליצה ומאונין [קטנה יתומה שהשיאוה אחיה "ממאנת" ודיה]; וכל הדומה להן מדברים שצריכין הדינין לכתבם כדי שיזכרום, כגון טענות בעלי דינין, או דברים שקבלו עליהן, כגון 'איש פלוני נאמן עלי', או 'איש פלוני דון לי'. מי שצריך ללוות במועד, ולא האמינו המלוה - הרי זה כותב שטר. וכן כותבין גטי נשים וקדושי נשים ושוברים [שטרי פרעון] ומתנות, שכל אלו כצרכי רבים הן.

יג. ואסור לכתב במועד, אפלו ספרים תפלין ומזוזות. ואין מגיהין אפלו אות אחת בספר העזרה, מפני שזו מלאכה שאינה לצורך המועד. אבל כותב אדם תפלין ומזוזת לעצמו, וטובה תכלת לבגדו. ואם אין לו מה יאכל, כותב ומוכר לאחרים כדי פרנסתו.

יד. ומתיר לכתב אגרות של שאלת שלום במועד, וכותב השבונותיו ומחשב ציאותיו; שכתבת אלו אין אדם נזהר [מדייק] בתקונן, ונמצאו כמעשה הדייט במלאכות.

טו. עושין כל צרכי המת במועד: גוזזין שערו, ומכבסין כסותו, ועושין לו ארון. ואם לא היו להם נסרים, מביאין לו קורות ונוסרים מהן נסרים בצנעה בתוך הבית; ואם היה אדם מפרסם, עושין אפלו בשוק. אבל אין כורתין עץ מן היער לנסר ממנו לוחות לארון, ואין חוצבין אבנים לכנות בהן קבר.

טז. אין רואין את הנגעים במועד - שמא ימצא טמא, ונמצא חגו נהפך לאבל. ואין נושאים נשים ולא מנבמין במועד, כדי שלא תשתפח שמחת החג בשמחת הנשואין; אבל מחזיר את גרושתו ומארסין נשים במועד - ובלבד שלא יעשה סעודת ארוסין ולא סעודת נשואין, שלא יערב שמחה אחרת בשמחת החג.

יז. אין מגלחין ואין מכבסין במועד - גורה שמא ישהה אדם עצמו לתוך המועד, וכבוא יום טוב הראשון והוא מנוול; לפיכך, כל מי שאי אפשר לו לגלח או לכבס בערב יום טוב, הרי זה מתיר לכתב ולגלח.

יח. כיצד? אבל שחל שביעי שלו להיות ביום טוב, או שחל להיות בערב יום טוב והרי הוא שבת שאי אפשר

במועד, וטוחן אותן ודורף אותן, וממלא החביות וגף [סותם] אותן, כדרך שהוא עושה בחל; שכל שיש בו הפסד אם לא נעשה - עושהו בדרפו, ואינו צריך שנוי. וכן מכניס אדם פרוטיו מפני הגנבים, ובלבד שיכניסם בצנעה. ושולה פשתנו מן המשרה [שריה במים], בשביל שלא תאבד. וכן כרם שהגיע זמנו להבצר במועד, בוצרין אותו.

ד. ואסור לאדם שיתפנו, ויאחר מלאכות אלו וכיוצא בהן, ויניחם כדי לעשותן במועד, מפני שהוא פנוי; וכל המכונן מלאכתו והניחה למועד, ועשה במועד - בית דין מאבדין אותה, ומפקדין אותה לכל. ואם פנו מלאכתו, ומת - אין קונסין בנו אחריו, ואין מאבדין את ממונו; ואין מונעין הפן מלעשות אותה מלאכה במועד, שלא תאבד.

ה. מי שצריך לתפר לו בגד, או לכנות לו מקום במועד - אם היה הדייט ואינו מהיר באותה מלאכה, הרי זה עושה אותה בדרפו; ואם היה אמן מהיר, הרי זה עושה אותה מעשה הדייט. כיצד? בתפירה מכלב [מרחיק התפירות], ובבגין מניח אבנים ואינו טח בטיט עליהן, ושף [טיט] סדקי הקרקע [של גג] ומעגלים [מחליקים] ביד וברגל פעין שמעגילים במחלצים [כלי החלקה]; וכן כל כיוצא בזה.

ו. מי שהיתה לו תבואה מחברת לקרקע, ואין לו מה יאכל במועד אלא ממנה - אף על פי שאין כאן הפסד, אין מצריכין אותו לקנות מה יאכל מן השוק עד שיקצר אחר המועד, אלא קוצר ומעמר ודש וזרה ובורר וטוחן מה שהוא צריך, ובלבד שלא ידוש בפרות; שכל דבר שאין בו הפסד, צריך לשנות. וכן כל כיוצא בזה.

ז. כבשים [מאכלים הנשרים במים וחומץ] שהוא יכול לאכל מהן במועד, כובשין; ושאין ראויין אלא לאחר המועד, אסור לכבשן. וצד אדם דגים כל שישכול לצוד, ומולח הכל במועד, שהרי אפשר שיאכל מהן במועד, אם יסחט אותן בידו פעמים רבות עד שיתרפכו.

ח. מטילין [- פירות במים ליצירת] שכר במועד לצורך המועד, ושלא לצורך המועד - אסור; אחר שכר תמרים, ואחר שכר שעורים. אף על פי שיש לו יין, מערים ושותה מן החדש, שאין הערמה זו נפרת לרואה; וכן כל כיוצא בזה.

ט. כל מלאכות שהן לצורך המועד - כשעושין אותן אמניהן, עושין בצנעה. כיצד? הצידיים והטוחנים והבוצרים למכר בשוק, הרי אלו עושין בצנעה לצורך המועד; והעושה שלא לצורך המועד, אסור. ואם עשה לצורך המועד, והותר - הרי זה מתיר.

י. עושין כל צרכי הרבים במועד. כיצד? מתקנין את קלקולי המים שברשות הרבים, ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות, וחופרים לרבים בורות שיחין ומערות, וכורין להן נהרות כדי שישתו מימיהן, וכונסין מים לבורות ומערות של רבים, ומתקנין את סדקיהן, ומסירין הקוצים

במועד; שהכל יודעין שמלאכה זו לישראל, ויחשדו אותו שמא שכר את הגוי לעשות לו במועד - שאין הכל יודעין הפרש שיש בין השכיר ובין הקבלן; ולפיכך אסור.

יום חמישי

הלכות שביתת יום טוב פרק ח

א. נהרות המושכין [זורמים] מן האגמים, מתר להשקות מהן בית השלהין [שדה הזקוקה להסקיה] במועד - והוא שלא פסקו [שנמשכים תמיד]; וכן הברכות שאמת [תעלת] המים עוברת ביניהן, מתר להשקות מהן; וכן ברכה שנטפה מבית השלהין ועדן היא נוטפת, מתר להשקות ממנה בית השלהין אחרת - והוא, שלא פסק המעזן המשקה בית השלהין העליונה.

ב. ערוגה שחציה נמוף וחציה גבוהה - לא ידלה ממקום נמוף להשקות מקום גבוה, מפני שהוא טרח גדול. ומתיר לדרות מים להשקות הירקות, כדי לאכלן במועד; ואם בשביל ליפותן, אסור.

ג. אין עושין עוגיות בעקרי הגפנים [חפירות סביב הגזע], כדי שיתמלאו מים. ואם היו עשויות ונתקלקלו, הרי זה מתקנן במועד; וכן אמת המים שנתקלקלה, מתקנין אותה במועד. ביצד? היתה עמקה טפח, חופר בה עד ששה; היתה טפחים, מעמיקה עד שבעה. ומושכין את המים מאילן לאילן, ובלבד שלא ישקה את כל השדה; ואם היתה שדה לחה, מתר להשקות את פלה. ומרבצין [משקים מעט] את השדה במועד. שכל הדברים האלו, אין בהם טרח יתר.

ד. ורעים שלא שתו מלפני המועד, לא ישקם במועד, מפני שהן צריכין מים רבים, וכוא לדי טרח יתר. ומתיר להסב את הנהר ממקום למקום, ולפתח נהר שנסתם. בורות שיחין ומערות של יחיד - אם הנה צריך להם - חוטטין [מנקים] אותן ושפין את סדקיהן, אבל אין חופרין אותן לכתחלה; וכונסין לתוכן מים, אף על פי שאינו צריך להן. ועושין נכרכת [בריכה לכביסה] במועד.

ה. עכברים שהם מפסידין [מקלקלים] את האילנות, צדין אותן במועד. בשדה האילן, צד בדרכו; ביצד? חופר, ותולה המצודה. ואם היה שדה לכן [תבואה] סמוכה לשדה האילן - צדין אותן בשדה הלכן בשנוי, כדי שלא יפסו לשדה האילן ויחריבוהו. וכיצד צד בשנוי? נועץ שפוד [ברזל] בארץ, ומפה [עליו] בקרדם, ואחר כך ינתקנו [יוציאו]; ונמצא מקומו גמה.

ו. כהל גנה שנפל - בונהו מעשה הדיוט [ללא טיט], או גודר אותו בקנים וגמא [זפת] וכיוצא בהן. וכן אם עשה מעקה לגג, בונה אותו מעשה הדיוט. אבל כהל חצר שנפל, בונהו בדרכו; ואם היה גוהה [מט ליפול] - סותרו מפני הסכנה, ובונהו בדרכו.

ז. בונה אדם אצטבא [ספסל] לישב או לישן עליה. הצייר [של דלת] והצנור והקורה והמנעול והמפתח שנושבו - מתקנן במועד בדרכו, בין של ברזל בין של עץ; שזה

לגלח, הבא ממדינת הים, והוא שלא יצא להטיל אלא לסחורה וכיוצא בה, והיוצא מבית השביה ומבית האסורים, ומי שהיה מגדה ולא התירוהו אלא במועד, ומי שנשבע שלא לגלח ולא לכבס, ולא נשאל להכם והתיר נדרו אלא במועד - הרי אלו מגלחין ומכבסין במועד.

יט. וכלן שהיה להן פנאי לגלח קדם הרגל ולא גלחו - אסורין. אבל הנזיר והמצרע שהגיע זמן תגלחתו, בין בתוך המועד בין קדם הרגל - אף על פי שהיה להם פנאי, מתרין לגלח במועד; שלא ישאו [יעבבו] קרבנותיהן. וכל היוצא מטמאתו לטהרתו, מתר לגלח במועד. וקטן שנולד, בין במועד בין לפני המועד - מתר לגלחו במועד. ואנשי משמר ששלמה משמרתן בתוך המועד - מתרין לגלח, מפני שאנשי משמר אסורין לגלח [שבוע] בשבת שלהם.

כ. מתר לטל שפה [שפם] בחלו של מועד, ולטל צפונים, ואפלו בכלי. ומעברת האשה שער מבית השחי ומבית הערוה, בין בידי בין בכלי; ועושה כל תכשיטיה במועד, כוחלת [מאפרת העין] ופוקטת [אודם הלחיים] ומעברת סרק על פניה; וטופלת [מורחת] עצמה בסיד [להשיר שער] וכיוצא בו - והוא שתוכל לקלפו במועד.

כא. הנזבים והנכות והנדות והיולדות וכל העולים מטמאה לטהרה בתוך המועד, הרי אלו מתרין לכבס. ומי שאין לו אלא חלוק אחד, הרי זה מכבסו. מטפחות הידים ומטפחות הספרים ומטפחות הספוג [מגבות], הרי אלו מתרין לכבס; וכן פלי פשתן, מתר לכבסן במועד, מפני שהן צריכין כבוס תמיד, אפלו נתכבסו ערב יום טוב.

כב. אין עושין סחורה במועד, בין למכר בין לקנות; ואם היה דבר האבד שאינו מצוי תמיד לאחר המועד, כגון ספינות או שירות שבאו או שהן מבקשים לצאת, ומכרו בזול או לקחו ביקר - הרי זה מתר למכר או לקנות. ואין לוקחין [קונים] בתים ואבנים ועבדים ובהמות, אלא לצורך המועד.

כג. מוכרי פרות פסות וכלים, מוכרין בצנעה לצורך המועד. ביצד? אם היתה חנוות פתוחה לזוית או למכוי, פותח בדרכו; ואם היתה פתוחה לרשות הרבים, פותח [דלת] אחת ונועל אחת. וערב יום טוב האחרון של חג הסוכות, מוציא ומעטר את השוק בפרות בשביל כבוד יום טוב. מוכרי תבלין - מוכרין בדרכן, בפרהסיא.

כד. כל שאסור לעשותו במועד, אינו אומר לגוי לעשותו. וכל שאסור לעשותו במועד - אם אין לו מה יאכל, הרי זה עושה כדי פרנסתו; וכן עושה סחורה בכרי פרנסתו. ומתיר לעשיר לשכר פועל עני שאין לו מה יאכל, לעשות מלאכה שהיא אסורה במועד, כדי שיטל שכרו להתפרנס בו. וכן לוקחין דברים שאינם לצורך המועד, מפני צורך המוכר שאין לו מה יאכל.

כה. שוכרין השכיר על המלאכה במועד, לעשותה לאחר המועד, ובלבד שלא ישקל ולא ימדד ולא ימנה בדרך שהוא עושה בחל. וגוי שקבל קבלת [עבודת קבלנות] מישראל, אפלו היה חוץ לתחום - אינו מניחו לעשות

אבל אין עושיין קשרי בית הידים [קמטיי השרוולים], מפני שהוא מעשה אמן. וכן כל פיוצא בזה.

טו. קוצצין צפרני תמור של רחים [המטייע בטחינה - כדי שיוכלו להרכיב על רגליו "פרסות" ויוכל ללכת], ובנין אבוס [סל אכילה] לכהמה. וסוס שרוכב עליו - מתר לטל צפרניו ולסרקו כדי לנפותו. ואין מרביעין בהמה במועד; אבל מקיזין לה דם, ואין מונעין ממנה רפואה. וכל מאכלות ומשקין שאינן מאכל בריאין אלא לרפואה, מתר לאדם לאכלן ולשתותן במועד.

טז. אין מפנין [כלים] מחצר לחצר במועד, לא מבעורה לנאה ולא מנאה לבעורה; אבל מפנה הוא מבית לבית באותה חצר. ומביאין בלים שהן לצרף המועד מבית האמן, כגון פרים וכסות וכוסות וצלוחיות; אבל בלים שאינן צריכין, כגון מחרשה מן הלוטש או צמר מבית הצבע - אין מביאין. ואם אין לאמן מה יאכל, נותן לו שכרו ומניחן אצלו; ואם אינו מאמינו, מניחן בבית הסמוך לו; ואם חשש להן שמא יגנבו - מפנין לחצר אחרת, אבל לא יביא לביתו.

יז. אסור לעשות מלאכה בערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה, כמו ערבי שבתות. וכל העושה מלאכה בהן, אינו רואה סימן ברכה; וגוערין בו, ומכבטלין אותו בעל כרחו, אבל אין מכין אותו מכת מרדות [מלקות מדרבנן], ואין צריף לומר שאין מנדין אותו - חוץ מערב הפסח אחר חצות; שהעושה בו מלאכה אחר חצות מנדין אותו, ואין צריף לומר שמפין אותו מכת מרדות אם לא נדוהו - לפי שיום ארבעה עשר בניסן אינו פשאר ערבי ימים טובים, מפני שיש בו [קרבן] חגיגה ושחיטת קרבן.

יח. לפיכך, יום ארבעה עשר אסור בעשיית מלאכה מדברי סופרים, כמו חלו של מועד; והוא קל מחלו של מועד, ואינו אסור אלא מחצי היום ומעלה, שהוא זמן השחיטה. אבל מהנץ החמה עד חצי היום, תלוי במנהג - מקום שנוהגין לעשות, עושיין; מקום שנהגו שלא לעשות, אין עושיין.

יט. ואפלו במקום שנהגו לעשות - לא יתחיל פתחלה לעשות מלאכה בארבעה עשר, אף על פי שהוא יכול לגמרה קדם חצות; אלא שלש אפגיות בלבד הן שמתחילין במקום שנהגו לעשות, ועושיין עד חצות, ואלו הן: הסטיין והספרין והכוכסים. אבל שאר אפגיות - אם התחיל בה קדם ארבעה עשר, הוא שגומר עד חצות; שאין העם צריכין לשאר אפגיות צרף הרבה.

כ. ההולף במקום שעושיין למקום שאין עושיין - לא יעשה בישוב, מפני המחלוקת, אבל עושה הוא במדבר; וההולף במקום שאין עושיין למקום שעושיין - לא יעשה; ונתנין עליו חמרי מקום שיצא משם, וחמרי מקום שהלף לשם. ואף על פי כן, לא יתראה בפניהם שהוא בטל מפני האסור - לעולם אל ישגה אדם, מפני המחלוקת. וכן מי שדעתו לחזר למקומו, נוהג כאנשי מקומו בין להקל בין

הפסד גדול הוא - שאם יניח הפתח פתוח ודלתות שבורות, נמצא מאבד כל מה שיש בבית; וכבר בארנו, שכל שיש בו הפסד, אינו צריף שנוי.

ח. אין חופרין קבר להיותו מוכן למת שימות, ואין בונין אותו. אבל אם היה עשוי, הרי זה מתקנו במועד; כיצד? מוסיף במדתו או מקצר במדתו, כדי שיהיה נכון [מוכן] לעת שיקבר בו.

ט. אין מפנין את המת ואת העצמות מקבר לקבר, לא ממקבד לכוזי ולא מכוזי למקבד; ואסור לעשות כן לעולם בשאר הימים, אלא אם כן היה [הקבר השני] בתוף שלו [בשדה של מת] - מפנהו בשאר הימים, אפלו ממקבד לכוזי.

י. אין מתלעין [מוציאין תולעים] את [מן] האילנות, ולא מזהמין את הנטיעות [מדביקין זבל בקילוף הגזע], ולא מגזמין; אבל סכין את האילנות ואת הפרות שבהן בשמן. ועוקרין את הפשתה, מפני שהיא ראויה לחפף בה במועד; וקוצרין את הכשות [מיו צמח], מפני שהיא ראויה להטילה לשכר במועד. וכן כל פיוצא בזה.

יא. אין מכניסין את הצאן לדיר [בשדה] כדי שיזבלו את הקרקע [בגלליהם], שהרי הוא מדייר [מזבל] שדהו במועד; ואם באו מאליהן, מתר. ואין מסיעין אותן, ואין מוסרין להן שומר לנער את צאנם [להעבירם ממקום למקום לפזר זבלם]. היה שכיר שבת [שבוע], שכיר חדש, שכיר שנה, שכיר שבוע [שבע שנים] - מסיעין אותן; ושוכרין שומר לנער הצאן ממקום למקום, כדי שיזבלו כל השדה. הוזבל שבתצר, מסלקין אותו לצדין; ואם נעשה חצר פרפת בקר, מוציאין אותו לאשפה.

יב. המשנה פני הקרקע - אם נתפון לתמן מקום שיעמיד בו כרי של תבואה או שידוש בו, מתר; ואם נתפון לעבודת הארץ, אסור. וכן המלקט עצים מתוף שדהו - אם לצרף העצים, מתר; ואם לתמן הקרקע, אסור. וכן הפותק [פוחת זרם] מים לשדהו - אם נתפון שייפנסו הדגים, מתר; ואם להשקות הארץ, אסור. וכן הקוצץ תריות [ענפים] מן הדקל - אם נתפון להאכיל לבהמתו, מתר; ואם נתפון לעבודת האילן, אסור. וממעשיו יבר, לאי זה דבר הוא מתפון.

יג. תנור וכירים שאפשר שייכשו [יחיבשו] ויאפה בהן במועד, עושיין [מייצרים] אותן; ואם לאו, אין עושיין אותן. וביין כף וביין כף, בונין [טחים] על תרש של תנור ועל הכירה הטפלה [שכבת הטיט] שלהן. ומסרגין [בוניס] את המטות, ונוקרין [מנקים] את הרחים, ופותחין להן עין [חור], ומעמידין אותן, ובונין אמת המים של רחים [זרם המים מגלגל את הריחיים].

יד. זופתין את החבית, כדי שלא יפסד היין; וזופתין את הפקבוק, מפני שאין בו טרח. וסותמין פי החבית של שכר, כדי שלא תפסיד. ומחפין [מכסים] את הקציעות [פירות שטוחים ליבוש] בקש, כדי שלא יאבדו. ומרפקין [מגהצים] את הבגדים בידים, מפני שהוא מעשה הדייט;

במינו - הרי זה אוסר בכל שהוא. וחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח - אף על פי שהוא אסור בהנחה - אם נתערב בין במינו בין שלא במינו, הרי זה מתיר לאכלו אחר הפסח; שלא קנסו ואסרו אלא בחמץ עצמו, אבל התערבת מתרת באכילה לאחר הפסח.

ו. אין חייבין פרת, אלא על אכילת עצמו של חמץ. אבל ערוב חמץ, כגון פתח הבבלי [טיבול עשוי מחלב חמוץ ולחם] ושכר המדי [עשוי משעורה], וכל הדומה להן מדברים שהחמץ מערב בהן - אם אכלן בפסח, לוקה ואין בו פרת, שנאמר: "כל מחמץ לא תאכלו". במה דברים אמורים? בשאכל פזית חמץ בתוך התערבת, בכדי אכילת שלש ביצים - הוא שלוקה מן התורה; אבל אם אין בתערבת פזית בכדי [בשיעור זמן של -] אכילת שלש ביצים - אף על פי שאסור לו לאכל - אם אכל, אינו לוקה אלא מכת מרדות.

ז. האוכל מן החמץ עצמו בפסח, כל שהוא - הרי זה אסור מן התורה, שנאמר: "לא יאכל חמץ". ואף על פי כן, אינו חייב פרת או קרבן, אלא על כשעור שהוא פזית; והאוכל פחות מפזית במזיד, מכין אותו מכת מרדות.

ח. אסור לאכל חמץ ביום ארבעה עשר מקצות היום ולמעלה, שהוא מתחלת שעה שביעית ביום. וכל האוכל בזמן זה, לוקה מן התורה, שנאמר: "לא תאכל עליו חמץ", כלומר על קרבן הפסח; כן למדו מפי השמועה [ממדרש] בפרוש דבר זה: לא תאכל חמץ משעה שראויה לשחיטת הפסח, שהוא "בין הערבים", והוא חצי היום.

ט. ואסרו חכמים לאכל חמץ מתחלת שעה ששית, כדי שלא יגע [יכשל] באסור תורה. ומתחלת שעה ששית יהיה החמץ אסור באכילה ובהנחה: שעה ששית מדברי סופרים, ושאר היום משביעית ומעלה, מן התורה. שעה חמישית, אין אוכלין בה חמץ - גזירה משום יום המעון, שפא יטעה בין חמישית וששית. ואינו אסור בהנחה בשעה חמישית. לפיכך, תולין בה תרומה ולחם תודה וכיוצא בהן מחמץ שהוא קדש, לא אוכלין ולא שורפין עד שתגיע שעה ששית, שורפין הכל.

י. הא למדת, שמתיר לאכל חמץ ביום ארבעה עשר עד סוף שעה רביעית; ואין אוכלין בשעה חמישית, אבל נהנין בו; והאוכל בשעה ששית, מכין אותו מכת מרדות. והאוכל מתחלת שעה שביעית, לוקה.

שבת קודש

הלכות חמץ ומצה פרק ב

א. מצות עשה מן התורה, להשבית החמץ קדם זמן אסור אכילתו, שנאמר: "ביום הראשון תשביתו שאר מפתים"; מפי השמועה [שמסר משה רבנו] למדו, שראשון זה הוא יום ארבעה עשר. וראיה לדבר זה, מה שכתוב בתורה: "לא תשחט על חמץ דם זכחי", כלומר לא תשחט הפסח והחמץ קים; ושחיטת הפסח, הוא יום ארבעה עשר אחר חצות.

להחמיר - והוא שלא יתראה בפני אנשי המקום שהוא בו, מפני המתלוקות.

כא. מוליכין ומביאין פלים מבית האמן בארבעה עשר אחר חצות, אף על פי שאינן לצורך המועד. וגורפין זבל [במגריפה] מתחת רגלי בהמה, ומציאין אותו לאשפה. ומושיבין שוכבין לתרנגולין; ותרגלת שישבה שלשת ימים או יתר על הביצים, ומתה - מושיבין אחרת תחתיה בארבעה עשר, כדי שלא יפסדו הביצים. ובמועד, אין מושיבין; אבל אם ברחק במועד מעל הביצים, מחזירין אותה למקומה.

ברוך רחמנא דסייען

יום שישי

הלכות חמץ ומצה

יש בכללן שמונה מצוות - שלש מצוות עשה, וחמש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לאכל חמץ ביום ארבעה עשר מקצות היום ולמעלה; (ב) להשבית שאור מארבעה עשר; (ג) שלא לאכל חמץ כל שבועה; (ד) שלא לאכל תערבת חמץ כל שבועה; (ה) שלא יראה חמץ כל שבועה; (ו) שלא ימצא חמץ כל שבועה; (ז) לאכל מצה בלילי הפסח; (ח) לספר ביציאת מצרים באותו הלילה. ובאור מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות חמץ ומצה פרק א

א. כל האוכל פזית חמץ בפסח, מתחלת ליל חמשה עשר עד סוף יום אחד ועשרים בניסן - במזיד, חייב פרת, שנאמר: "כי כל אכל חמץ, ונכרתה"; בשוגג, חייב קרבן חטאת קבועה [בין עני בין עשיר מביא בהמה לקרבן] - אחד האוכל, ואחד הממחה [ממסין] ושותה.

ב. החמץ בפסח, אסור בהנחה - שנאמר: "לא יאכל חמץ", לא יהא בו [שום] התר אכילה. והמניח חמץ ברשותו בפסח - אף על פי שלא אכלו, עובר בשגגה לאוין, שנאמר: "לא יראה לך שאור בכל גבלך", ונאמר: "שאר לא ימצא בכתיכם"; ואסור החמץ ואסור השאור שבו מחמצין [בצק אחר -], אחד הוא.

ג. אינו לוקה משום "לא יראה" ו"לא ימצא", אלא אם כן קנה חמץ בפסח, או חמצו - כדי שיעשה מעשה. אבל אם היה לו חמץ קדם הפסח, וכא הפסח ולא בערו אלא הניחו ברשותו - אף על פי שעבר על שגגה לאוין - אינו לוקה מן התורה, מפני שלא עשה מעשה; ומכין אותו מכת מרדות [מלקות מדרבנן].

ד. חמץ שעבר עליו הפסח, אסור בהנחה לעולם; ודבר זה - קנס מדברי סופרים: מפני שעבר על "בל יראה" ו"בל ימצא", אסרוהו, ואפלו הניחו בשנגה או באנס - כדי שלא יניח אדם חמץ ברשותו, כדי שיהנה בו אחר הפסח.

ה. חמץ שנתערב בדבר אחר בפסח, בין במינו בין שלא

שד"ך התינוק לפרר בעת אכילתו, ואין דרך עכבר לפרר. ואם לא מצא פוררין כלל, צריך לבדק.

י. הניח תשעה צבורין של מצה ואחד של חמץ, ובא עכבר ונטל, ולא ידענו אם חמץ אם מצה נטל, ונכנס לבית בדוק - צריך לבדק (איסור); שכל הקבוע (ידוע מקומו), כמחצה על מחצה.

יא. שני צבורין, אחד חמץ ואחד מצה, ושני בתים, אחד בדוק ואחד שאינו בדוק, ובאו שני עכברים, זה נטל חמץ וזה נטל מצה, ואין ידוע לאי זה בית נכנס זה שנטל החמץ; וכן שני בתים בדוקין, וצבור אחד חמץ, ובא עכבר ונטל, ואין ידוע לאי זה בית נכנס; או שידע שנכנס לאחד מהן, ונכנס אחריו ובדק ולא מצא כלום; או שבדק, ומצא כפר - בכל אלו, אינו צריך לבדק פעם שניה; שאין כאן קבוע.

יב. הניח החמץ בנזית זו, ומצאו בנזית אחרת; או שהניח תשע חלות, ומצא עשר; או שהיו תשעה צבורין מצה ואחד חמץ, ופרש כפר מהן, ואין ידוע אם חמץ או מצה, ובא עכבר ונטל הכפר שפרש, ונכנס לבית בדוק; או שבא עכבר ונטל חמץ, וספק נכנס לבית זה או לא נכנס - בכל אלו, צריך לבדק.

יג. נכנס עכבר לבית וכפר בפיו, ויצא עכבר משם וכפר בפיו - אומרין: 'הוא הראשון שנכנס, הוא האחרון שיצא', ואינו צריך לבדק; הנה הראשון שחרו וזה שיצא לכן, צריך לבדק. נכנס עכבר וכפר בפיו, ויצאת משם חלדה וכפר בפיה - צריך לבדק; יצאת עכבר וכפר בפיה, אינו צריך לבדק - שזה הכפר, הוא שהיה בפיו העכבר. נחש שנכנס לחור ופת בפיו, אין חיב להביא חביר [צייד נחשים] להוציאו.

יד. בנית חמץ בשמי קורה, מחיבין אותו להביא סלם להורידו; שפעמים פל משמי קורה. הנה חמץ בבזר, אין מחיבין אותו להעלותו, אלא מבטלו בלבד, ודיו.

טו. כפת (חתיכת) שאור שיתדה לישביה - אם טח פניה בטיט - הרי זו בטלה, ומתיר לקימה. בצק שפסקי הערבה [קערה] - אם יש בנית במקום אחד, חיב לבער. ואם לאו - אם היה עשוי לחזק בו שכרי הערבה, או לסתם בו נקב - בטל במעוטו; ואם לאו, חיב לבער. היו שני חציי ויתים בשני מקומות, וחוט של בצק ביניהן - רואין: כל שאלו ינטל החוט נטלין עמו, חיב לבער; ואם לאו, אינו חיב לבער.

טז. במה דברים אמורים? בערבה; אבל בבית - אף על פי שאם ינטל החוט אין נטלין עמו - חיב לבער, מפני שפעמים מקבץ אותן. הנה חצי זית בבית וחצי זית בעליה, חצי זית בבית וחצי זית באכסדרה (מרפסת), חצי זית בבית וחצי זית בשלפנים ממנו - הואיל ואלו החציי ויתים דבוקין בכתילים, או בקורות, או בקרקעות - אינו חיב לבער, אלא מבטל בלבד ודיו.

יז. המשפיר בית סתם בארבעה עשר [לא פירש אם בדקו] - הרי זה בתוקף בדוק, ואינו צריך לשאל; ואם

ב. ומה היא השבתה זו האמורה בתורה? היא שיבטל החמץ מלבו ויחשוב אותו כעפר, וישים בלבו שאין ברשותו חמץ כלל, ושכל חמץ שברשותו, הרי הוא כעפר ויבדק שאין בו צריך כלל.

ג. ומדברי סופרים, לחפש אחר החמץ במחבואות ובחורים, ולבדק ולהוציאו מכל גבולו. וכן מדברי סופרים, שבדקין ומשביתין החמץ בלילה מתחלת ליל ארבעה עשר, לאור הנר, מפני שבלילה כל העם מצויין בבתיהם, ואור הנר יפה לבדיקה; ואין קובעין מדרש (שיעור) בסוף יום שלשה עשר, וכן החכם לא יתחיל לקרות [ללמוד תורה] בעת זו - שמא ימשך וימנע מבדיקה, בתחלת זמנה.

ד. אין בודקין לא לאור הלכנה, ולא לאור החמה, ולא לאור האבוקה - אלא לאור הנר. במה דברים אמורים? בחרים ובמחבואות; אבל אכסדרה [מרפסת] שאורה רב - אם בדיקה לאור החמה, דיו. ואמצע החצר, אינו צריך בדיקה, מפני שהעופות מצויים שם, והן אוכלין כל חמץ שיפל שם.

ה. חר שבאמצע הבית שפניו אדם לחברו - זה בודק עד מקום שיזדו מצעת, וזה בודק עד מקום שיזדו מצעת, והשאר מבטלו בלבד; וכל מקום שאין מכניסין לו חמץ, אינו צריך בדיקה.

ו. חרי הבית התחתונים והעליונים, ונג היציע [חדרון שגגו משופע], ורפת בקר, ולולין, ומתבן (בית התבן), ואוצרות [מחסני] זין ואוצרות שמן שאין מסתפק מהן, ובית דגים גדולים - אינן צריכין בדיקה, אלא אם פן הכניס להן חמץ. אבל אוצרות שכר ואוצרות זין שמסתפק מהן, ובית המלח, ובית השעוה, ובית דגים קטנים, ובית העצים, ובית המוריס [שומן דג מלוח], וחרוי הבית האמצעיים, וכיוצא באלו - צריכין בדיקה, שסתמן שמכניסין להן חמץ; ואם ידע בודאי שלא הכניס שם חמץ, אינו צריך בדיקה. וכשבדק המרתף, בודק ממנו שתי שורות [של חביות] החיצונות, שהן העליונה ושלמטה ממנה.

ז. אין חוששין שמא גררה חלדה חמץ למקום שאין מכניסין בו חמץ; שאם נחוש מבית לבית, נחוש מעיר לעיר, ואין לדבר סוף. בדיק ליל ארבעה עשר, והניח עשר חלות ומצא תשע - הרי זה חושש, וצריך לבדק פעם שניה; שהרי גררה חלדה או עכבר בודאי.

ח. וכן אם ראה עכבר שנכנס לבית וחמץ בפיו אחר בדיקה - צריך לבדק פעם שניה. אף על פי שמצא פוררין באמצע הבית, אין אומרין: 'כבר אכל אותה הפת במקום זה, והרי הפוררין, אלא חוששין שמא הניחה בחר או בחלון, ואלו הפוררין שם היו; ולפיכך חזיר ובדק. אם לא מצא כלום, הרי זה בודק כל הבית; ואם מצא אותה הפת שנטלה העכבר ונכנס, אינו צריך בדיקה.

ט. ראה תינוק שנכנס לבית בדוק, ובגדו כפר, ונכנס אחריו, ומצא פוררין - אינו צריך בדיקה; שחוקתו שאכלה, ואלו הפוררין שנפלו ממנו בשעת אכילה -

יט. המפרש בים והיוצא בשירה, תוף שלשים יום - יקוק לבדק. קדם שלשים יום - אם דעתו לחזור קדם הפסח, צריך לבדק ואחר כך יצא, שמא יחזור ערב הפסח בין השמשות, ולא יהיה לו פנאי לבער; ואם אין דעתו לחזור, אינו צריך לבדק. וכן העושה ביתו אוצר [מחוסן תבואה], תוף שלשים יום - יקוק לבדק, ואחר כך כונס אוצרו לתוכו. קדם שלשים יום - אם דעתו לפנותו קדם הפסח, צריך לבדק ואחר כך עושה אוצר; ואם אין דעתו לפנותו קדם הפסח, אינו צריך לבדק.

החזק זה המשפיר שלא בדיק, ואמרה אשה או קטן, 'אנו בדיקנוהו' - הרי אלו נאמנין; שהכל נאמנים על בעור חמץ, והכל פשרין לבדיקה, ואפלו נשים ועבדים וקטנים - והוא, שיהיה קטן שיש בו דעת לבדק. יח. המשפיר בית לחברו - אם עד שלא מסר המפתח חל ארבעה עשר, על המשפיר לבדק; ואם משמסר המפתח חל ארבעה עשר, על השוכר לבדק. המשפיר בית בתוקת שהוא בדיק, ונמצא שאינו בדיק - על השוכר לבדק; ואינו מקח טעות, ואפלו במקום שבדקין בשכר [בתשלום], שהרי מצוה הוא עושה.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות - י"ז כ"ג טבת ה'תשס"ז

יום ראשון

מצות עשה לג. מצות לא תעשה פח.

פז. עג. קסג. קסד.

המצוה הל"ג — הצווי שנוצטוו הכהנים ללבש בגדים מיחדים לכבוד ולתפארת, ואחר-כך יעבדו במקדש, והוא אמרו ותעלה: "ועשית בגדי-קדש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת" (שמות כח, ב); "ואת-בגדיו תקריב והלבשתם כהנת" (שם כט, ח), ואלו הם בגדי כהונה: שמנה בגדים (כתנת, מכנסיים, מצנפת, אבנט, חשן, אפוד, מעיל וציץ) לכהן גדול וארבעה לכהן הדיוט (כתנת, מכנסיים, מגבעת, אבנט). וכל-פעם שעובד כהן בפחות מן-הבגדים המיוחדים לאותה העבודה או ביותר — עבודתו פסולה; ונוסף לכך חייב על כך מיתה בידי שמים, רצוני לומר מחסר בגדים שעבד. וכך מנו אותו בגמרא סנהדרין (פג.) מפלל מחיבי מיתה בידי שמים. ועל זה לא בא פסוק, אלא נאמר בפתוב: "והגרת אתם אבנט וגו' והיתה להם כהנה" (שם, ט), ובא בפרושו (סנהדרין פג.): "בזמן שבגדיהם עליהם — כהנתם עליהם; אין בגדיהם עליהם — אין כהנתם עליהם והווי להו זרים". ויתבאר לקמן (לא תעשה עד) שזר ששמש — במיתה. ואמרו בספרא (ויקרא ח, ח): "וישם עליו את-החשן" — פרשה זו למדה לשעתה ולמדה לדורות; למדה לשרות יום יום ולשרות יום הכפורים. בכל-יום משמש בכגדי זהב (שמונה בגדים של יום-יום שיש ביניהן מזהב), וכיום הכפורים משמש בכגדי לבן" (ארבעה: כתנת, מכנסיים, מצנפת ואבנט). וכבר נתבאר בלשון ספרא, שלבישת בגדים אלו מצות עשה, והוא

אמרם (ספרא אחרי-מות): "ומנין שאין אהרן לובש בגדים לגדלתו אלא במקום גזרת המלך? תלמוד לומר: ויעש כאשר צוה ה' את-משה" (ויקרא טז, לד). כלומר, שבגדים אלו, אף-על-פי שהם בתכלית היפי — שהם זהב ואבני שהם וישפה וזולתן מן-האבנים היקרות — לא יתפון להתנאות בהם, אלא לקיום המצוה, שצוה ה' את-משה, בלבד; והיא, שילבש בגדים אלו תמיד במקדש. וכבר נתבארו דיני מצוה זו כלם בפרק ב' מזבחים (יח.) ובמקומות במסכת כפורים (עא: עב.) וספך (ה).

המצוה הפ"ח — האזהרה שהזהרנו מלקרוע פי (שפת) מעיל כהן גדול, אלא יהיה ארוג כמו סוף וגבול (כשפת הארג, משני צדדיו), והוא אמרו ותעלה: "כפי תחרא יהיה-לו לא קרע" (שמות כח, לב), והקורעו במספרים וכיוצא בהן — חייב מלקות.

המצוה הפ"ז — האזהרה שהזהרנו מהסיר (להפריד) החשן מעל האפוד, והוא אמרו ותעלה: "ולא-ינח החשן מעל האפוד" (שם, כח), אלא יהיה מחבר לו. ובסוף מפות (כא.) אמרו גם-כן, כשהזכירו מחיבי מלקות: והא איבא מזח את-החשן? ואזהרתיה מהבא מ"לא-ינח החשן" הנה נתבאר לך שהמזח — לוקה.

המצוה הע"ג — האזהרה שהזהרנו מלהפגס למקדש או להורות בשום דבר מדיני התורה כשאנחנו במצב של שכרות, והוא אמרו ותעלה: "יין ושכר אל-תשת וגו' בבאכם אל-אהל מועד וגו' ולהורות את-בני ישראל וגו'" (ויקרא י, ט"א). ולשון התלמוד (נזיר לח.): "שתה רביעית (יין) אל

המצוה הקס"ד — האזהרה שהזהירו הפהנים מלהכנס למקדש קרועי בגדים, והוא אמרו: "ובגדיכם לא תפרמו ולא תמתו" (שם). ולשון ספרא: "בגדיכם לא תפרמו — אל תקרעו בגדיכם". וגם לאו זה נכפל בכהן גדול: "ובגדיו לא יפרם" (שם כא, י). ודע שכהן גדול אפלו שלא בשעת העבודה אסור לו לקרוע בגדיו על מת שמת לו, ובגלל תוספת זו כפל את-הלאו הזה. ובספרא (פרשת אמור): "ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרם — על מתו, כדרך שבני אדם פורעין ופורמין על מתיהן. כיצד? כהן גדול פורם מלמטן (במקום שאינו נראה כל-כך) ויהדיוט מלמעלן". וכל-מי שעבד ובגדיו קרועים — גם הוא חייב מיתה, לפי שדין פרועי ראש וקרועי בגדים אחד. אבל הפניסה למקדש במצב זה הרי היא בלאו. וכהן גדול בלבד אסור לו לעולם לפרוע ולפרום אפלו לא נכנס למקדש, וזהו החלוק שבינו ובין כהן הדיוט בזה.

יום שני

מצות לא תעשה סח. קסה.

מצות עשה לא. מצות לא תעשה עז. עח.

המצוה הס"ח — האזהרה שהזהירו כהן גדול מלהכנס למקדש בכל-עת, מפני כבוד המקדש, ויראה לפני השכינה. והוא אמרו יתעלה: "ואל-יבא בכל-עת אל-הקדש" (ויקרא טז, ב). ויש בלאו זה חלוק גבולות, והוא: שכהן גדול הזהיר מלהכנס לקדש הקדשים אפלו ביום הכפורים אלא בזמן הידוע לעבודה. וכן כל-כהן מזהיר מלהכנס להיכל בכל-ימות השנה זולתי בזמן העבודה. וקצור ענין הלאו הוא: שכל-כהן לא יכנס למקום שרשאי להכנס לשם אלא בשעת עבודה בין כהן גדול בפנים בין כהן הדיוט בחוץ. ואם עבר על לאו זה ונכנס שלא בשעת העבודה, אם נכנס לקדש הקדשים — הרי זה חייב מיתה; ואם נכנס להיכל — הרי זה חייב מלקות. ולשון ספרא (פרשת אחרי): "ואל-יבא בכל-עת" — זה יום הכפורים; "אל-הקדש" — לרבות שאר כל-ימות השנה; "מבית לפרכת" — להזהיר על כל-הבית. יכול על כל-הבית במיתה — תלמוד לומר: "אל-פני הכפרת אשר על-הארץ ולא

יורה". ויש בענש הלאו הזה חלוק, והוא: ששתיי יין אסור להם להכנס מבין האולם ולמזבח עם כל-ההיכל, ואם נכנס — חייב מלקות; ואם עבד כשהוא שתיי — חייב מיתה בידי שמים; ואם שתיי דבר מן (שאר) המשכרים פרט ל"ין ועבד — חייב מלקות בלבד, לא מיתה; וכל-מי שמונה כשהוא שתיי, בין שהוא כהן או ישראל — הרי הוא עובר על לאו, בין שהוא שתיי יין או שאר המשכרין. ולשון ספרא (פרשת שמיני): "יין אל-תשת", אין לי אלא יין. מנין לרבות שאר משכרין? תלמוד לומר: "ושכר". אם כן למה נאמר יין? על היין במיתה ועל שאר כל-המשכרין באזהרה" (במלקות). ושם אמרו: "מנין שאינו חייב אלא בשעת עבודה? תלמוד לומר: אפה ובניך אפה בבאכם אל-אהל מועד". ושם אמרו: "יכול יהיו ישראל חייבין מיתה על ההוריה תלמוד לומר: "אפה ובניך אפה וגו' ולא תמתו", אפה ובניך במיתה, ואין ישראל חייבין מיתה על ההוריה". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ד' מפרתות (יג).

המצוה הקס"ג — האזהרה שהזהירו הפהנים מלהכנס למקדש כשהם מגולים בשערם (מגודלי שער), כדרך שעושים האבלים שאינם מקבצים ומסדרים את-שערם, והוא אמרו יתעלה: "ראשיכם אל-תפרעו" (שם, ו), אמר התרגום: לא תרבון פרוע. וביחזקאל (מד, כ) באר ואמר: "ופרע לא ישלחו". וכן אמרו יתעלה במצרע: "וראשו יהיה פרוע" (ויקרא יג, מה) אמרו בספרא: "יגדל פרע". ועוד לשון ספרא: "ראשיכם אל-תפרעו" — אל תגדלו. וכבר נכפל לאו זה בכהן גדול ואמר: "את-ראשו לא יפרע" (שם כא, י). וכפל אותו, שלא תחשוב שזה שאמר לא לעזר ולאיתמר "ראשיכם אל-תפרעו", שהוא מחמת המת בלבד, אבל אם עשה כן שלא דרך אבלות יהיה מטר; לפיכך באר בכהן גדול שהוא מחמת העבודה כדי שיהא נאה. והעובר על לאו זה במיתה, כלומר: אם שמש כשהוא פרוע ראש. ובכלל אלו שבמיתה (תוספתא, סנהדרין פג). פרועי ראש, שנאמר: "ולא תמתו" (שם י, ו); אבל אם נכנס למקדש והוא פרוע ראש דלא עבד — הרי זה באזהרה, לא במיתה.

ששִׁלְשָׁה לְאוֹיֵן אֵלּוּ שֶׁהֵם: רֵאשׁוּ לֹא יִפְרַע, וּבִגְדֵי
 לֹא יִפְרֹם, וּמִן־הַמְקַדֵּשׁ לֹא יֵצֵא — נִכְפְּלוּ בְכֹהֵן
 גָּדוֹל לְבָאֵר עֲנִיָּן מְסִים, כְּמוֹ שֶׁנִּכְפְּלָה אֲזִיזוּתוֹ עַל
 גְּרוּשָׁה וּחִלְלָה זִוְנָה לְבָאֵר עֲנִיָּן מְסִים, וְשִׁשְׁלֹשֶׁת
 הַעֲנִיָּנִים שֶׁהִזְהִיר עֲלֵיהֶם בְּשִׁלְשָׁה לְאוֹיֵן אֵלּוּ הֵם
 בְּעֶצְמָם שֶׁהִזְהִיר עֲלֵיהֶם בְּאִמְרוֹ רְאִשִׁיכֶם אֵל
 תִּפְרְעוּ, וּבִגְדֵיכֶם לֹא תִפְרְמוּ, וּמִפְתַּח אֹהֶל מוֹעֵד
 לֹא תִצְאוּ; וְשִׁמְשָׁה רִבְנוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם הַדּוֹיְעִים,
 כְּלוּמַר לְאַלְעָזָר וְאִיתָמָר: שִׁבְחֵרְדִּתְכֶם לְצָרָה
 גְּדוֹלָה זֹאת לֹא הִתְרוּ לָכֶם דְּבָרִים הָאֲסוּרִים עֲלֵיכֶם,
 אֲלֵא אַתֶּם נִשְׁאַרִים מְזֻהָרִים כְּמוֹ שֶׁהִייתֶם, עַל
 פְּרִיעַת רֵאשׁ וּקְרִיעַת בְּגָדִים וַיִּצְיָא מִן־הַמְקַדֵּשׁ
 בְּשַׁעַת הָעֲבוּדָה. וְנִכְפְּלָה הֵלָּא בְכֹהֵן גָּדוֹל לְבָאֵר
 לְנוֹ שֶׁלָּאוֹ זֶה בְּשַׁעַת הָעֲבוּדָה, וְעַל שַׁעַת הָעֲבוּדָה
 בְּלִבְד חִיבִין מִיָּתָה, כְּמוֹ שֶׁאִתָּה רֹאֵה שֶׁלְמָדוֹ
 לְבָאוֹר עֲנִיָּן אָמְרוּ: "וּמִן־הַמְקַדֵּשׁ לֹא יֵצֵא"; וְאֶף־עַל־
 פִּי שֶׁחִיבּוֹ בְּכָל־לָאוֹ מִן הַלְּאוֹיֵן הָאֵלֶּה שֶׁנִּכְפְּלוּ
 בְכֹהֵן גָּדוֹל עֲנִיָּן נֹסֵף, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ — הָרִי לֹא
 יִתְרַבֵּה בְּכָף מִסְפַּר הַמְצוּת לְמִי שֶׁהִבִּין מֵה־
 שֶׁהִקְדַּמְנוּ (כִּלְל ט), לְפִי שֶׁגּוֹפִיָּה דִקְרָא הוּא שֶׁלֹּא
 יַעֲשֶׂה דְבַר מִכָּל־אֵלּוּ בְּשַׁעַת הָעֲבוּדָה. וְהֵבֵן זֹאת.
 הַמְצוּהָ הַל"א — הַצּוּי שֶׁנִּצְטַטְּוּיָנוּ לְהוֹצִיא
 הַטְּמְאִים מִן־הַמְקַדֵּשׁ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה:
 "וַיִּשְׁלְחוּ מִן־הַמַּחֲנֶה כָּל־צְרוּעַ וְכָל־זָב וְכָל טְמֵא
 לְנֶפֶשׁ" (במדבר ה, ב). וּמַחֲנֶה זֶה הָאֲמֹר כָּאֵן הוּא
 מַחֲנֶה שְׂכִינָה שֶׁכְּמוֹהוּ לְדוֹרוֹת הָעוֹזְרָה, כְּמוֹ
 שֶׁבְּאַרְנוּ בְּרִישׁ סֵדֵר טְהוֹרוֹת (כִּלְיִם פֶּרֶק א מִשְׁנֵה ח)
 בְּפִרוּשׁ הַמְשָׁנָה. וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פֶּרֶשׁת נִשָּׂא שֵׁם):
 "וַיִּשְׁלְחוּ מִן־הַמַּחֲנֶה — אֲזִיזוּתָה לְטְמְאִים שֶׁלֹּא
 יִכְנסוּ לְמִקְדָּשׁ בְּטְמְאָה". וּכְבָר נִכְפְּלָה צּוּיָה זֶה
 בְּלְשׁוֹן אַחֵר, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "כִּי־יִהְיֶה כָף
 אִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִהְיֶה טְהוֹר מִקְרָה־לִּילָה וַיִּצְא אֶל־
 מַחוּץ לְמַחֲנֶה" (דְּבָרִים כג, יא). רְצָה כָּאֵן בְּאִמְרוֹ
 "מַחוּץ לְמַחֲנֶה": מַחֲנֶה שְׂכִינָה, כְּמוֹ שֶׁאֲמַר
 בְּמִצְוָה זֹאת עֲצֻמָּה: "אֶל־מַחוּץ לְמַחֲנֶה תִשְׁלְחוּם"
 (במדבר ה, ג) וּבִגְמָרָא פְּסָחִים (סוּת): "וַיִּצְא אֶל־
 מַחוּץ לְמַחֲנֶה" — זֶה מַחֲנֶה שְׂכִינָה. וּלְשׁוֹן
 הַמְּכַלְתָּא: "צוֹ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלְחוּ מִן־הַמַּחֲנֶה
 — בְּעֶשֶׂה"; וּמִנִּין בְּלֹא־תַעֲשֶׂה? תִּלְמוּד לֹמַר:
 "וְלֹא יִטְמְאוּ אֶת־מַחֲנֵיהֶם". וּבְסִפְרֵי (פֶּרֶשׁת תִּצְא
 שֵׁם): וַיִּצְא אֶל־מַחוּץ לְמַחֲנֶה — מַצּוֹת עֲשֶׂה.

יָמוֹת". הֵא פִּיצֵד? אֶל־פְּנֵי הַכַּפֶּרֶת בְּמִיתָה, וְעַל
 שְׂאֵר כָּל־הַבֵּית בְּאֲזִיזוּתָה. וּבִגְמָרָא מְנַחֵת (כו:)
 אָמְרוּ בְּפִרוּשׁ: "עַל הַהִיכָל בְּאַרְבָּעִים".

הַמְצוּהָ הַקַּס"ה — הָאֲזִיזוּתָה שֶׁהִזְהִירוּ הַכֹּהֲנִים
 מִלְּצִאת מִן־הַמְקַדֵּשׁ בְּשַׁעַת הָעֲבוּדָה, וְהוּא אָמְרוּ:
 "וּמִפְתַּח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תִצְאוּ" (שֵׁם י, ז). וְנִכְפְּלָה
 גַּם לָאוֹ זֶה בְכֹהֵן גָּדוֹל וְאָמְרוּ: "וּמִן־הַמְקַדֵּשׁ לֹא
 יֵצֵא" (שֵׁם כא, יב). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פֶּרֶשׁת שְׁמִינִי
 שֵׁם): "וּמִפְתַּח אֹהֶל מוֹעֵד" יָכוֹל בְּשַׁעַת הָעֲבוּדָה
 וְשִׁלָּא בְשַׁעַת הָעֲבוּדָה, תִּלְמוּד לֹמַר: "וּמִן־
 הַמְקַדֵּשׁ לֹא יֵצֵא וְלֹא יִחַלֵּל", — הָיוּ אוֹמְרֵי בְשַׁעַת
 הָעֲבוּדָה. "כִּי־שֶׁמֶן מִשְׁחַת ה' עֲלֵיכֶם" (שֵׁם י, ז)
 אֵין לִי אֲלֵא אֲהַרֵּן וּבְנָיו שֶׁנִּמְשַׁחוּ בְשֶׁמֶן הַמְשָׁחָה
 שְׂאֵם יִצְאוּ בְשַׁעַת עֲבוּדָה חִיבִין מִיָּתָה, מִנִּין
 לְכָל־הַכֹּהֲנִים שֶׁבְּכָל־הַדּוֹרוֹת? תִּלְמוּד לֹמַר: "כִּי־
 שֶׁמֶן מִשְׁחַת ה' עֲלֵיכֶם". וְדַע שֶׁיֵּשׁ בְכֹהֵן גָּדוֹל
 תּוֹסֶפֶת שֶׁלֹּא יִלְוֶה אֶת־הַמְטָה (אֵת הַמֵּת). וְזֵהוּ
 פְּשֻׁט הַכְּתוּב בְּאִמְרוֹ: "וּמִן־הַמְקַדֵּשׁ לֹא יֵצֵא", וְכָף
 נִתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ב' מִסְנֵה־דְרִין (יח), שְׂאֵם מֵת לוֹ מֵת
 — אֵינוֹ יוֹצֵא אַחֵר הַמְטָה. וְלְמָדוֹ לְכָף מִמֵּה
 שֶׁנִּצְאָמְרוּ: "וּמִן־הַמְקַדֵּשׁ לֹא יֵצֵא". וְנִלְמַד מִזֶּה,
 שֶׁמֵּתָר לוֹ לְעֲבוּד בְּיוֹם שְׁמֵת לוֹ מֵת. וְכָף הוּא
 לְשׁוֹנֵם בְּסִנְהֵדְרִין (פד), אָמְרוּ: "וּמִן־הַמְקַדֵּשׁ לֹא
 יֵצֵא וְלֹא יִחַלֵּל", הֵא אַחֵר (כְּהֵן הַדְּיוּט) שֶׁלֹּא יֵצֵא
 (כְּשִׁמְתוֹ אֲבִיו אוֹ אִמּוֹ) — חִלְלָה; כְּלוּמַר: כֹּהֵן
 הַדְּיוּט, שֶׁאֲסוּר לוֹ לְעֲבוּד כְּשֶׁהוּא אוֹנֵן. וְהָרִי הוּא
 מְזֻהָר עַל כָּף, כְּלוּמַר שֶׁלֹּא יַעֲבוּד אוֹנֵן, מִן־הַלְּמוּד
 הַזֶּה. וּכְבָר נִתְבָּאֵר הַכָּלֵל הַזֶּה בְּסוּף הַזְּרִיזוֹת (יב):
 שֶׁכֹּהֵן הַדְּיוּט אוֹנֵן לֹא יַעֲבוּד, וְכֹהֵן גָּדוֹל עוֹבֵד
 כְּשֶׁהוּא אוֹנֵן. הֵנָּה נִתְבָּאֵר לָךְ שֶׁאֲמְרוּ כָּאֵן "וְלֹא
 יִחַלֵּל", עֲשֶׂאָהוּ שְׁלִילָה, לֹא אֲזִיזוּתָה — שְׂאֵין
 עֲבוּדָתוֹ נַעֲשִׂית חִלְיָן אֶף־עַל־פִּי שֶׁהוּא אוֹנֵן.
 וּפְשֻׁט הַכְּתוּב שֶׁאֲמְרוּ "וְלֹא יִחַלֵּל" טַעַם לְלָאוֹ
 הַקּוֹדֵם שֶׁהוּא (הַכְּהֵן הַגָּדוֹל) "לֹא יֵצֵא", כְּדִי שֶׁלֹּא
 יִחַלֵּל. אֶף בְּשִׁפְתֵי הַעֲנִיָּנִים (הַנְּדָרִשִׁים מִהַפְּסוּקִי: א)
 שִׁ"לֹא יֵצֵא" הַכְּהֵן הַגָּדוֹל אַחֵר מִטַּת אֲבִיו וְאֵינוֹ
 מַחַלֵּל הָעֲבוּדָה שֶׁהוּא אוֹנֵן. (ב) שֶׁכֹּהֵן הַדְּיוּט "לֹא
 יִחַלֵּל" וְלֹא מַקְרִיב אוֹנֵן) אֵין רְאוּי לְמָנוֹת אֶת־
 הֵלָּאוֹ הַזֶּה (כְּלוּמַר, אֵין לִיַּיְחַד אֲזִיזוּתָה כְּלִשְׁהִיא מִכַּח
 הַלְּשׁוֹן "וְלֹא יִחַלֵּל" לַעֲנִיָּנִים אֵלּוֹ הַנְּלַמְדִים מִמֶּנּוּ)
 בְּפִנְי עֲצֻמוֹ, כְּמוֹ שֶׁמִּתְבָּאֵר לְמִי שֶׁהִבִּין אֶת־
 הַכָּלִילִים (כִּלְל ח) שֶׁקָּדְמוֹ לְמֵאֲמָר זֶה. וּכְבָר נִתְבָּאֵר

המצוה הע"ז — האזהרה שהזהר פל-טמא מלהכנס לכל-המקדש (המשכן), אשר כמוהו לדורות (בבית המקדש): כל-העזרה משער ניקנור ולפנים, שהוא תחלת עזרת ישראל, והוא אמרו יתעלה: "ולא יטמאו את-מחניהם" (שם) כלומר: מחנה שכינה. ובגמרא מכות (יד:) אמרו: "הבא אל המקדש טמא פתיב ענש וכתוב אזהרה: ענש — את-מקדש ה' טמא ונכרתה" (שם יט, יג-כ); אזהרה — "ולא יטמאו את-מחניהם". ובמכילתא: "צו את-בני ישראל וישלחו מן-המחנה" (שם ה, ב) — בעשה. ומנין בלא-תעשה? אמר: "ולא יטמאו את-מחניהם". וכבר נכפל הלוא בענין זה בלשון אחר, והוא אמרו ביולדת: "ואל-המקדש לא תבא" (ויקרא יב, ד) ובספרא אמרו: "לפי שנאמר: 'והזרתם את-בני-ישראל מטמאתם ולא ימתו'" (שם טו, לא) שומע אני בין מתוכו בין מאחוריו" — כלומר: גם הנוגע במקדש מאחוריו כשהוא טמא מתחייב כרת — תלמוד לומר ביולדת: "ואל-המקדש לא תבא". ושם נתבאר שדין היולדת ודין שאר טמאים שוה בזה. ועוד אמרו בספרא (פרשת אחרי-מות), על אמרו יתעלה: "ואם לא יכבס ויבשרו לא ירחץ ונשא עונו" (שם יז, טז): "הא כיצד? על רחיצת גופו (אם לא רחץ) — ענוש כרת, ועל כפוס בגדיו — בארבעים. ומנין שאינו מדבר אלא בטמאת מקדש וקדשיו, הזהיר וענש וכו'". וכבר נתבאר שהעובר על לאו זה, אם הוא מזיד — חייב כרת: ואם הוא שוגג — חייב קרבן עולה ויורד, כמו שבארנו במצוה ע"ב ממצות עשה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בריש שבועות ובהוריות (ט). וכרתות (ב). ובכמה מקומות בזבחים.

המצוה הע"ז — האזהרה שהזהר פל-טמא מלהכנס לכל-המקדש (המשכן), אשר כמוהו לדורות (בבית המקדש): כל-העזרה משער ניקנור ולפנים, שהוא תחלת עזרת ישראל, והוא אמרו יתעלה: "ולא יטמאו את-מחניהם" (שם) כלומר: מחנה שכינה. ובגמרא מכות (יד:) אמרו: "הבא אל המקדש טמא פתיב ענש וכתוב אזהרה: ענש — את-מקדש ה' טמא ונכרתה" (שם יט, יג-כ); אזהרה — "ולא יטמאו את-מחניהם". ובמכילתא: "צו את-בני ישראל וישלחו מן-המחנה" (שם ה, ב) — בעשה. ומנין בלא-תעשה? אמר: "ולא יטמאו את-מחניהם". וכבר נכפל הלוא בענין זה בלשון אחר, והוא אמרו ביולדת: "ואל-המקדש לא תבא" (ויקרא יב, ד) ובספרא אמרו: "לפי שנאמר: 'והזרתם את-בני-ישראל מטמאתם ולא ימתו'" (שם טו, לא) שומע אני בין מתוכו בין מאחוריו" — כלומר: גם הנוגע במקדש מאחוריו כשהוא טמא מתחייב כרת — תלמוד לומר ביולדת: "ואל-המקדש לא תבא". ושם נתבאר שדין היולדת ודין שאר טמאים שוה בזה. ועוד אמרו בספרא (פרשת אחרי-מות), על אמרו יתעלה: "ואם לא יכבס ויבשרו לא ירחץ ונשא עונו" (שם יז, טז): "הא כיצד? על רחיצת גופו (אם לא רחץ) — ענוש כרת, ועל כפוס בגדיו — בארבעים. ומנין שאינו מדבר אלא בטמאת מקדש וקדשיו, הזהיר וענש וכו'". וכבר נתבאר שהעובר על לאו זה, אם הוא מזיד — חייב כרת: ואם הוא שוגג — חייב קרבן עולה ויורד, כמו שבארנו במצוה ע"ב ממצות עשה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בריש שבועות ובהוריות (ט). וכרתות (ב). ובכמה מקומות בזבחים.

המצוה הע"ח — האזהרה שהזהר פל-טמא (רוב הטמאים), מלהכנס למחנה לויה אשר כמוהו לדורות: הר הפית, כמו שבארנו בריש מסכת פלים (פרק א משנה ח), ושם נתבאר אסור פניסת הטמאים להר הפית והפתוב שבא בלאו זה הוא אמרו על טמא מקרה-לילה: "לא יבא אל-תוף המחנה" (דברים כג, יא) ובגמרא פסחים (סח.), אמרו גם-כן: "ויצא אל-מחוץ למחנה" (שם) — זה מחנה שכינה, כמו שבארנו במצוה ל"א

יום שלישי

מצות לא תעשה עה. עו.

מצות עשה כד. מצות לא תעשה סט. ע.

עא.

המצוה הע"ה — האזהרה שהזהר פהן טמא מלעבוד, כשהוא טמא, והוא אמרו יתעלה לפניהם: "וינזרו מקדשי בני-ישראל ולא יחללו את-שם קדשי" (ויקרא כב, ב) ובפירק ט' מסנהדרין (פג:) אמרו: "מנין לטמא ששמש שהוא במיתה? דכתיב: דבר אל-אהרן ואל-בניו וינזרו וגו' ולא יחללו". ואמר במקום אחר: "וימתו בו פי יחללהו" (שם, ט) כשם שאותו החלול מיתה בידי שמים, כך כן אמרו: "ולא יחללו את-שם קדשי" אם חללו ועבדו בטמאה — חייבין מיתה בידי שמים.

המצוה הע"ו — האזהרה שהזהר פהן טבול יום (טבל מטומאתו אך עדיין לא שקעה השמש) מלעבוד, אף-על-פי שפיר טהור, עד שיעריב שמשו, והוא אמרו יתעלה על הפניהם: "ולא יחללו שם אלהיהם" (שם כא, ו) והעובר על לאו זה — חייב מיתה בידי שמים — כלומר: טבול יום ששמש: וזה לא נאמר בו פסוק מפירש בתורה, אלא הוא פרוש מקבל. ובפירק ט' מסנהדרין (פג:) אמרו בפרוש אמרו יתעלה: "קדשים יהיו לאלהיהם ולא יחללו שם אלהיהם" (שם), אמרו: "אם אינו ענין לטמא — לפי שפיר נתבאר — תנהו ענין לטבול יום ששמש. וליף (נלמד ב"גזרה שווה") חלול חלול (מתרומה: מה שם במיתה אף כאן)". ומנהו שם מכלל מחייבי מיתה.

יום רביעי

מצות לא תעשה עד. מצות עשה סא.

מצות לא תעשה צא. צב. צג.

המצוה הע"ד — האזהרה שהזהר ה' מלעבוד. פונתי באמרי "זר" לכל מי שאינו מזרע אהרן, והוא אמרו יתעלה: "זר לא יקרב אליכם" (במדבר יח, ד). ופרש הפתוב שהעובר על לאו זה חיב מיתה בידי שמים. והוא אמרו: "וזהר הקרב יומת" (שם ז), ולשון ספרי (פרשת קרח שם): "וזהר הקרב יומת" — לעבודה. ענש שמענו, אזהרה לא שמענו? תלמוד לומר: "זר לא יקרב אליכם". וכבר נכפלה האזהרה והענש בענין זה, והוא אמרו: "ולא יקרב עוד בני ישראל אל-אהל מועד לשאת חטא למות" (שם, כב) וכבר נתבאר בגמרא יומא (כד.) אלו עבודות חיב הזר מיתה עליהן ואמרו: "ארבע עבודות זר חיב עליהן מיתה ואלו הן: זריקה, והקטרה, ונסוף היין, ונסוף המים". ושם (במסכת יומא) ובפרק האחרון ממסכת זבחים (קיג:) התבארו דיני מצוה זו.

המצוה הס"א — הצווי שנוצטוינו שיהא כל-גרפן שנקריב שלם במינו, תמים מן-המומים שעליהם נאמר בפתוב ובמסרת שהם מומים. והוא אמרו יתעלה: "תמים יהיה לרצון" (ויקרא כב, כא) ולשון ספרא (פרשת אמור): "תמים יהיה לרצון — מצות עשה" וכבר הביאו ראיה, שיינות הנסכים ושמןם וסלתם יהיו בתכלית הטוב והשלמות מכל-קלקול, מאמרו יתעלה: "תמימם יהיו-לכם ונספיהם" (במדבר כח, לא) וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ח' ממנחות (פו.).

המצוה הצ"א — האזהרה שהזהרנו מלהקדיש בעלי מומין לגבי מזבח, והוא אמרו יתעלה: "כל אשר-בו מום לא תקריבו" (ויקרא כב, כא), ולשון ספרא (פרשת אמור שם): "כל אשר-בו מום לא תקריבו" — משום כל תקדיש.

המצוה הצ"ב — האזהרה שהזהרנו מלשחוט בעלי מומין לשם קרבן, והוא אמרו יתעלה בבעלי מומין: "לא-תקריבו אלה לה" (שם, כב), ולשון ספרא: "לא-תקריבו אלה לה" — משום כל תשחוט.

המצוה הצ"ג — האזהרה שהזהרנו מלזרוק

המצוה הכ"ד — הצווי שנוצטוו הפהנים בלבד לרחץ ידיהם ורגליהם כל-פעם שיצטרכו להפנס להיכל או לקרב לעבודה — וזו היא מצות קדוש ידים ורגלים, והוא אמרו יתעלה: "ורחצו אהרן וכניו ממנו את-ידיהם ואת-רגליהם בבאם אל-אהל מועד" (שמות ל, יט-כ). ומצות עשה זו העובר עליה חיב מיתה בידי שמים, כלומר: שפיהן ששמש במקדש אם לא רחץ ידים ורגלים — חיב מיתה בידי שמים; והוא אמרו יתעלה: "ירחצו מים ולא ימתו" (שם) וכבר נתבארו דיני מצוה זו בשלמות בפרק ב' מזבחים (יט: ואילך).

המצוה הס"ט — האזהרה שהזהר פהן בעל מום מלהפנס להיכל בכללותו, כלומר: המזבח, ובין האולם ולמזבח, והאולם וההיכל, והוא אמרו יתעלה: "אף אל-הפרכת לא יבא ואל-המזבח לא יגש וגו'" (ויקרא כא, כג), וכבר נתבאר בריש טהרות (כלים פרק א משנה ט) שמבין האולם ולמזבח עם כל-ההיכל אסור לבעלי מומין ופרועי ראש להפנס לשם. ונתבאר גם בספרא (פרשת אמור שם) ששני לאוין אלו, והם: "אל-הפרכת לא יבא ואל-המזבח לא יגש", לא יספיק אחד מהן מבלעדי האחר ושניהם צריכים להשלמת הדין בענין אחד, והוא הגבלת המקום שאסור להם להפנס אליו. ומי שהזיד ונכנס מן-המזבח ולפנים, אפלו שלא לשם עבודה — לוקה.

המצוה המשלימה שבעים — האזהרה שהזהר בעל מום (קבוע) מלעבוד, והוא אמרו: "אשר יהיה בו מום לא יקרב" (שם, יז), הפונה בזה: לא יקרב לעבודה; וכשעובד בעל מום — לוקה. וכך אמרו בספרא (פרשת אמור): "אין בעל מום במיתה אלא באזהרה".

המצוה הע"א — האזהרה שהזהר בעל מום עובר מלעבוד כל-זמן שיש בו אותו המום (כמו הגרב והילפת והדומה להם מהמומים העוברים), והוא אמרו יתעלה: "כל-איש אשר-בו מום לא יקרב" (שם, יח), ולשון ספרא (שם): "אשר יהיה בו מום", אין לי אלא מום קבוע, מום עובר מנין? — תלמוד לומר: "כל-איש אשר-בו מום לא יקרב". וגם הוא אם עבר ועבד במום עובר — לוקה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו, מומין עוברין של אדם ומומין קבועין, בפרק ז' מבכורות (מג.).

"המקדיש בעל מום למזבח — עובר משום חמשה דברים: משום כל תקדיש, כל תשחוט, כל תזרוק את-הדם, כל תקטיר את-החלב, כל תקטיר מקצתו". ובגמרא תמורה (ז): אמרו: "המעלה איברי בעלי מומין לגבי המזבח — אמר אביי: לוקה משום כל תקטיר פלו, ומשום כל תקטיר מקצתו; רבא אמר: אין לוקין על לאו שבכללות. מתיבי (יש להקשות על שיטת רבא): "המקדיש בעלי מומין לגבי המזבח — עובר משום חמשה שמות". אלמא (הנה ראינו) לוקין על לאו שבכללות? תיובתא דרבא". הנה נתבאר לך שזה האומר: עובר בחמשה — שהם נעשו חמשה, לפי סברתו שלוקין על לאו שבכללות, ולפיכך מונה הלאו הכולל פלן ומקצתן בשני שמות, וזהו המפרסם בדיעת אביי בכל-מקום כמו שבארנו בפלל התשיעי מן-הפללים שקדמו למאמר זה. אבל לרבא שאומר: אין לוקין על לאו שבכללות — אינו חייב אלא מלקות אחת על ההקטר כמו שנוצר. וכבר נתברר אצלנו שהפלל הנכון: אין לוקין על לאו שבכללות. כמו שנתבאר בגמרא סנהדרין (ג), כמו שהדגמנו בפלל התשיעי, ולפיכך יהיו ארבעה לאוין בלבד כמו שבאר הכתוב, נמצא שמי שהקדיש והקריב בעל מום — לוקה ארבע מלקיות על ארבעה לאוין אלו, כמו שבארנו. וכל-הלאוין הללו אמורים בבעל מום קבוע, כמו שהדגים ואמר: "שרוע, וקלוט, ומעוף, וכתות, ונתוק, וכרות" (שם, כג-כד). שפל-אלו מומין קבועין. וכבר נתבאר פל-מומי בהמה, הקבוע והעובר, בפירק ו' מבכורות. וכן נתבארו הלכות ארבעת לאוין אלו המיוחדות בהקרכת בעל מום, במקומות מפורזים במסכת זבחים ומסכת תמורה.

המצוה הצ"ה — האזהרה שהזהרנו מלהקריב בעל מום עובר, והוא אמרו במשנה תורה: "לא-תזבח לה' אלהיך שור ושה אשר יהיה בו מום וגו'" (דברים יז, א), ונתבאר בספרי שבבעלי מומין עוברין הכתוב מדבר. וגם על זה לוקה, אם עבר והקריבו.

המצוה הצ"ו — האזהרה שהזהרנו מלהקריב קרבנות הגוים אם הם בעלי מומין, ולא נאמר פיון שהוא גוי יקרב בעדו בעל מום, והוא אמרו

דם בעלי מומין על גבי המזבח, והוא אמרו: יתעלה בבעלי מומין גם: "לא-תקריבו לה" (שם, כד), וכן בקבלה שלא זו מזהיר על זריקת דם בעלי מומין — וזהו דעת תנא קמא, וכן הלכה. ורבי יוסי ברבי יהודה אומר, שלא זו אינו מזהיר אלא על קבלת דם. והוא אמרם בספרא (פרשת אמור): "לא-תקריבו לה" — משום כל תקבל את-הדם. ובגמרא תמורה (ז) אמרו: לתנא קמא האי "לא-תקריבו לה", למה לי? מבועי ליה (אם מפני שצריכים פסוק מיוחד) לזריקת דמים — והא נפקא ליה (הרי יש ללמוד זאת מהביטוי) מ"על המזבח"? כלומר: ממה-שאמר עוד: "ואשה לא-תתנו מהם על-המזבח לה" (שם, כב), שמשמע שפל-מה שיינתן על גבי המזבח לא יהיה מהם? והשיב: ארחה דקרא הכי משתעי (כך דרך הכתוב להתבטא), כלומר: שלא זו שהיא "ואשה לא-תתנו מהם על-המזבח" לא בא אלא בהקטר אסורין, ואל תלמד (איסור זריקת הדם) באמרו "המזבח", לפי שלא יסתדר הלשון אלא בכך, כי היא הנה לו לומר: "ואשה לא תתנו" בלבד — הרי בזה לא ישלם הדבור! הנה נתבאר מכל-מה שקדם שאמרו: לא-תקריבו לה' — אזהרה על זריקת הדם.

יום חמישי

מצות לא תעשה צד. צה.

צו. מצות עשה פו.

המצוה הצ"ד — האזהרה שהזהרנו מלהקטיר אמורי בעלי מומין, והוא אמרו יתעלה: "ואשה לא-תתנו מהם על-המזבח" (ויקרא כב, כב) ולשון ספרא (פרשת אמור): "ואשה לא-תתנו מהם" — אלו החלבים; "לא-תתנו", אין לי אלא כלם, מנין אף מקצתם — תלמוד לומר: "מהם", אף מקצתם. הנה נתבאר לך שהמקריב בעל מום — עובר על ארבעה לאוין, במה דברים אמורים? אם נעשה הקטר אמורין לאו אחד: אבל אם נעשה אותם שני לאוין כמו שעושה תנא זה המדבר כאן — הרי יהיה עובר בחמשה לאוין, לפי שהוא עושה מקצת האמורין ענין (בפני עצמו) וכלם ענין, כמו שאמר "מהם" אף מקצתן, אף-על-פי שהוא לאו אחד. הרי שהתנא הזה סובר לוקין על לאו שבכללות לפיכך אמר בספרא (שם):

ועשאהו) לעשה". וכבר נתבארו דיני מצוה זו בספרא (פרשת אמור) ובסוף זבחים (ק"ב):

המצוה המשלימה מאה — האזהרה שהזרנו מלהקריב אתנו זונה ומחיר כלב לגבי המזבח, והוא אמרו יתעלה: "לא-תביא אתנו זונה ומחיר כלב" (דברים כג, יט). וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ו' ממסכת תמורה. ומי שמקריב משהו מהם אף-על-פי שהקרין פסול — הרי זה לוקה, כדין בעל מום.

המצוה הצ"ח — האזהרה שהזרנו מלהקריב שאר ודבש (דבר של חמץ או שיש בו מתיקות) לגבי המזבח, והוא אמרו יתעלה: "כי כל-שאר וכל-דבש לא-תקטירו ממנו אשה לה" (ויקרא ב, יא). וכבר נכפל הלאו בענין זה בלשון אחר ואמר: "כל-המנחה אשר תקריבו לה' לא תעשה חמץ" (שם). וכבר בארנו בפלל התשיעי שהמקריב שאור ודבש — לוקה אחת ואינו לוקה שתיים, מפני שהוא לאו שבכללות כמו שבארנו שם, לפי שכבר נתברר לנו שלאו שבכללות לוקין עליו אחת, המשל בזה שהמקריב חמץ לוקה אחת, וכן המקריב דבש, וכן המקריב חמץ ודבש כאחת.

המצוה הס"ב — הצווי שנוצטוינו להקריב מלח עם כל-קרין, והוא אמרו יתעלה: "על כל-קרין תקריב מלח" (שם, יג). וכבר נתבארו דיני מצוה זו בספרא (פרשת ויקרא) ובכמה מקומות במנחות (כא).

המצוה הצ"ט — האזהרה שהזרנו מלהקריב קרין בלי מלח, והוא אמרו יתעלה: "ולא תשבית מלח ברית אלהיך" (שם), פי משהזהיר מלהשבית המלח משמע שאסור להקריב תפל (שאין לו טעם), והמקריב איזה דבר תפל — פלומר קרין או מנחה — חייב מלקות. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ז' מזבחים (כ"א).

שבת קודש

מצות עשה סג.

מצות לא תעשה קמו. מצות עשה סד.

המצוה הס"ג — הצווי שנוצטוינו במעשה קרין העולה, והוא שכל-קרין עולה שקרב, בין שיהיה קרין יחיד או קרין צבור, יהיה באפן כזה וכזה. והוא אמרו בויקרא: "אדם כי יקריב מכם

יתעלה: "ומיד בן-נכר לא תקריבו את-לחם אלהיכם מכל-אלה" (ויקרא כב, כה). ומי שעבר והקריבו — לוקה גם כן.

המצוה הצ"ז — האזהרה שהזרנו מלתן מום בקדשים, וזהו הנקרא: מטיל מום בקדשים. וכל-המטיל מום בקדשים — לוקה, ובתנאי שיהא זה בזמן שבית המקדש קים דחזי (שפסל דבר שהיה ראוי לקרין, כמו שנתבאר בגמרא עבודה זרה (יג). ובא הלאו על כך באמרו בקרין: "כל-מום לא יהיה-בו" (שם, כא), ולשון ספרא: "כל-מום לא יהיה-בו" — אל תתן בו מום.

המצוה הפ"ו — הצווי שנוצטוינו לפדות מן-הקדשים מה שנוולד בו מום ויצא לחלין ומתן לשחטו ולאכלו, והוא אמרו יתעלה: "רק בכל-אות נפשך תזבח ואכלת בשך ככרפת ה' אלהיך" (דברים יב, טו) ולשון ספרי (פרשת ראה): "רק בכל-אות נפשך תזבח — אינו מדבר אלא בפסולי המקדשין שיפדו". וכבר נתבארו דיני מצוה זו, כלומר: פדיון הקדשים, במסכת בכורות (טו) ותמורה (לב). ובכמה מקומות מחלין (קל). וערכים (ד"ה) ומעילה (יט).

יום שישי

מצות עשה ס. מצות לא תעשה ק. צח.

מצות עשה סב. מצות לא תעשה צט.

המצוה הס' — הצווי שנוצטוינו שיהא כל-קרין שנקריב מן-הבהמה בן-שמנה ימים ולמעלה ולא פחות מזה, וזו היא מצות מחסר זמן בגופו (של הקרבן. להבדיל מ"מחוסר זמן בבעליו" שהוא דין אחר). והוא אמרו יתעלה: "והיה שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה לקרין" (ויקרא כב, כז). וכבר נכפל צווי זה בלשון אחר, והוא אמרו: "שבעת ימים יהיה עם-אמו" (שמות כב, כט). ומצוה זו פוללת את כל-הקרנות, קרין יחיד וקרין צבור, על סוגיהם השונים. וממה-שאמר: "ומיום השמיני והלאה ירצה" — משמע שקדם לכן לא ירצה. הנה נתבררה האזהרה מלהקריב מחסר זמן; אלא שהוא לאו הבא מכלל עשה, ולפיכך אין לוקין עליו, שכן מי שהקריב מחסר זמן אינו לוקה, כמו שנתבאר בפרק 'אותו ואת-בנו' (חולין פ:), ושם נאמר: "הנח למחסר זמן שהפתוב נתקו (מהלאו,

הוא מזיד — לזקה; ואם הוא שוגג — מקריב קרבן מעילה, ומחזיר מה שנהנה ומוסיף חמש, כמו שנתבאר במסכת מעילה. ובפרק ט' מסנהדרין (פג.) אמרו: "הזיד במעילה, רבי יהודה אומר: במיתה; ויחכמים אומרים: באזהרה", והביאו ראיתם מאמרו "ומתו בו פי יחללהו" (ויקרא כב, ט) אמרו: "בו" — ולא במעילה. המצוה הס"ד — הוא הצווי שנוצטוינו שיהא מעשה קרבן חטאת באפן הנזכר, איזו חטאת שתהיה (בין של יחיד בין של רבים וכו'). והוא אמרו יתעלה: "זאת תורת החטאת וגו'" (שם ו, יח). וגם באר שם בויקרא איה היא נשחטת ומה ממנה נקטר ומה נאכל.

קרבן לה' וגו' אם-עלה קרבנו מן-הבקר וגו'" (ויקרא א, ב-ג).

המצוה הקמ"ו — האזהרה שהזהרנו מלאכול מבשר העולה, והוא אמרו יתעלה: "לא-תוכל לאכל בשעריך וגו' וכל-נדריך אשר תדר" (דברים יב, יז), כאלו אמר: לא תוכל לאכל נדריך אשר תדר. ובא הפרוש (ספרי פרשת ראה): "ונדריך" — זו עולה. לא בא הכתוב אלא ללמדך לאוכל עולה, בין לפני זריקת דמים בין לאחר זריקת דמים, בין לפני מן-הקלעים בין חוץ לקלעים שהוא עובר בלא-תעשה. ולאו זה הוא האזהרה לכל-מועל. והעובר על לאו זה, כלומר: האוכל מבשר עולה או הנהנה משאר הקדשים שחייבין עליהם מעילה, כמו שנתבאר במסכת מעילה: אם

משולחן ערוך אדמו"ר-הזקן הלכות ציצית סימן י"א

י דיני בנפות הטלית, סעיף כג.

שתי הקנות שמאחוריו מכונות כנגד הכנפות שמלפניו, ולכן אין נקראים בנפות כלל, מפני שאינן קצה הכנף, והרי זה דומה להתפור שתי בנפות באמצע הכנף, שבדאי אינו צריך להטיל שם ציצית, מפני שאין זה כנף האמור בתורה:

כג מלבושים שקורין "ראק", שמחבר למעלה חתיכת בגד מרבעת ומנחת על כתפו מאחוריו, שקורין "קאלנער" — פטורין מן הציצית, שהרי לצד מעלה אין לו בנפות, רק בנפות ה"קאלנער" [המנחים מאחוריו, ואין זה בנפות, הואיל ואין

יא דיני חוטי הציצית, ובו לה סעיפים

א ציצית, או שיאמר לאשה: טוי לי ציצית לטלית, שנאמר: "תעשה לך" — לשם חובתך. ואם לא היו טוויין לשמן, או שלא היו שזורין לשמן — פסולין. ויש בעלי נפש שמחמירין על עצמן אפלו בנפוץ הצמר, אבל אין נוהגין כן:

ב טון נכרי או ששזר, אפלו ישראל עומד על גביו ואומר לו שיעשה לשם ציצית — פסולין, (א) דנכרי אדעתיה דנפשיה קעביד ואינו חושש לרבוי הישראל, אלא אם כן מסיע הישראל מעט. אבל אם טון או שזרן חרש שוטה וקטן (ב) וגדול עומד על גביו ואומר להם שיעשו לשם ציצית — פשר:

ג ארבעה חוטי הציצית צריך לתנם לטלית ולכפלים, כדי שיהיו שמונה חוטיין, שנאמר: "פתיל תכלת", שיהיה כפול כעין פתילה. ולאחר שפסלן צריך שיהיה בכל חוט מהח' חוטיין ארץ י"ב גודלין, ומודדין במקום הרחב שבגודל:

ד שעור הגודל של אדם בינוני הוא כרחב ז' שעורות כשמנחות זו בצד זו בדיסק, והן כארץ ב' שעורות ברוח:

מצות ציצית, בזמן שהיה תכלת מצוי — היה מצותה שיקח ב' חוטיין צבועין [בצבע] הנקרא תכלת, וב' חוטיין שאינן צבועין הנקראים חוטי לבן, מפני שאין אנו מצוים לצבוען ממילא נשארים בלבנותם.

ועכשו שאין לנו תכלת — צריך לקח ב' חוטי לבן במקום ב' חוטי תכלת, מפני שאין ציצית פחות מד' חוטיין, שנאמר: "גדלים תעשה לך", ואין גדיל פחות מב' חוטיין שגודלן זה על גב זה, וכשהוא אומר "גדלים" הרי כאן ארבע. ואם הוסיף אפלו חוט אחד על הד' חוטיין — הרי עבר על "בל תוסיף", ולכן אותה הציצית שהוסיף בה החוט היא פסולה, עד שישיר חוט אחד ממנה (עין סימן יוד):

ה חוטי הציצית צריכין שזירה, שנאמר: "פתיל תכלת", שיהיה טווי ושזור כעין פתילה, ומה תכלת טווי ושזור — אף לבן כן, שהרי הקשו זה לזה, שנאמר: "גדלים תעשה וגו'":

ו וצריכים שיהיו טוויין ושזורין לשם ציצית דוקא, דהינו שיאמר בתחלת הטויה והשזירה שהוא עושה כן לשם

תורה אור (מבואר) מאכלי שבת ד"ה יגלה לן טעמי (פרק ג)

כרסו.. ושמחה כזו קלון היא להם שנאמר וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם".

ומשמעות הענין, שהחיוב לשתף עניים ומרי נפש בשמחת יו"ט אינו דבר נוסף על חובת השמחה, אלא זהו מעצם גדרה של שמחת יו"ט.

שהטעם הפנימי לכך הוא, כי דוקא שמחת יו"ט (שהוא ענין אכילת סעודות יו"ט) באופן "לשמח את הכל", היא המבטלת ו"מבררת" את ה"פרש" (הרוחני) שבמאכלים.

כלומר:

מאחר שגם ביו"ט יש "עליית העולמות", הרי גם מאכלי יום טוב הם בעיקרם מבוררים ועומדים (מחמת קדושת יו"ט), ואין אכילת יו"ט לשם בירור המאכל;

אך מכל מקום נשאר מעט "פרש" גם במאכלי יום טוב (כנ"ל), ותיקון "פרש" זה הוא על ידי "למחדי למסכני" דוקא.

[נקודת ההסברה בזה :

ה"פרש" (הפסולת הרוחנית) שבמאכלים שהוא החלק הרע שבהם שצריך תיקון, בא מחמת ירידת האור האלקי על ידי צמצומים רבים. והנה שורש הצמצומים הוא ממידת הדין שלמעלה, שהיא שורש ה"גבורות" והצמצומים (דענין מידת הדין הוא שלא להשפיע כ"כ או שלא להשפיע כלל, מפני שאין המקבל ראוי להשפעה, והיינו ענין צמצום השפע).

ומזה מובן, שתיקון וביטול ה"פרש" מכל וכל הוא ע"י ביטול ה"דינים" למעלה (שהרי הם שורש וסיבת ה"פרש" למטה).

וזוהי השייכות בין שמחת יו"ט "לשמח את הכל" לתיקון ה"פרש" שבמאכלים:]

לפי שהשמחה היא בחינת המתקת הדינים.

ידוע הכלל ד"שמחה ממתקת דינים", כנראה בחוש כאשר המלך בשמחה אין לפניו כל דין ועונש ומוחל לכל המורדים בו, וכן באדם כשהוא שמח יאהב גם את שונאיו".

וצריך לשמח את כולם שיהיו כולם נכללים בבחינת שמחה, וכנודע ממי שהוא בשעת שמחה שאז רוצה שיהיו כולם שמחים, שבוה נמתק הדין מאחר שמשוה את כולם.

תוכן הפרק: ביאור דברי הזהר בטעם שרק ביום טוב יש מצוה מיוחדת לשמח עניים ולא בשבת

[בפרק זה יבאר ענין אכילת יו"ט שיש בה "פרש" - למרות שגם ביו"ט יש תוספת קדושה בעולם; אשר מזה תובן עוד יותר ההפלאה דשבת, שאין בה "פרש" כלל].

רק ביו"ט כתיב פרש חגיכם, לפי שכיו"ט יש בו קצת בירור, שהרי הותרה בו מלאכת אוכל נפש כאפיה וכישול כו', ואינו אסור רק קצירה וזריעה וחרישה כו', ולפי שהותרו קצת מלאכות באוכל נפש יש בו בירור ושייך פסולת.

אע"פ שגם ביום טוב ישנה "עליית העולמות" (שמחמת זה ישנה תוספת קדושה בעולם גם ביו"ט), מכל מקום, אינו דומה לשבת.

דהנה איסור מלאכה דשבת (התעסקות בעניני פרנסה וחול) הוא מצד "עליית העולמות", דכשם שהחיות האלקית עולה לשרשה ומקורה, כך צריך האדם להתעלות למעלה ממלאכה ועסק הפרנסה.

ונקודת ההבדל בין שבת ליו"ט באה לידי ביטוי בכך שביו"ט הותרה מלאכת אוכל נפש, שמותר לתקן מאכלים ביו"ט. שבהלכה זו בא לידי ביטוי התוכן הרוחני שבקדושת יו"ט, וההבדל בינה לקדושת שבת.

דזה שמותר לתקן מאכלים בגשמיות מורה על המצב הרוחני שקיים בעולם ביו"ט, היינו שלמרות הארת קדושת יו"ט יש צורך עדיין "לתקן" את המאכלים מבחינה רוחנית, כי גם לאחר "עליית" העולמות ביו"ט עדיין נשארה בהם איזו בחינה של "פרש" ופסולת שצריכה תיקון ו"בירור".

וזהו שנאמר "פרש חגיכם", שבחג (יו"ט) יש "פרש", ורק בשבת אין פרש כלל.

והתיקון הוא למחדי למסכני.

בזהר מבואר, שתיקון ה"פרש" דחגיכם הוא על ידי שהאדם "מחדי למסכני" (משמח עניים).

כי שעת שמחה היא לשמח את הכל, וכמ"ש ושמחת בחגך אתה והלוי והגר כו'.

שהרי בחיוב שמחת יו"ט נכלל ג"כ החיוב "להאכיל לגר ולא למנה עם שאר העניים האומללים, אבל מי שנועל דלתות חצרו כו' ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש, אין זו שמחת מצוה אלא שמחת

אין עונשו רב, כי בשבת אין פרש כלל, לפי שהוא רק בחינת המשכה שמלמעלה דלא יגורך רע כלל. בזהר שם מבאר הטעם שלא מצינו בשבת עונש גדול כ"כ אם אינו משמח עניים ומשתף אותם בסעודתו (אף שכמובן גם בשבת יש חיוב לשמח עניים ולהאכילם כו') - כי פרש שבתכם לא נאמר, פירוש, שאין שום פרש בשבת, דבשבת "לא יגורך רע כלל" כנ"ל, ולפיכך, גם אם אינו משמח עניים אין עונשו רב כביו"ט (שבו, אם אינו משמח עניים ונשאר ה"פרש" נענש ב"זוריתי פרש על פניכם") - מאחר שבלאו הכי אין כאן "פרש", וכל ענין העונג בשבת אינו אלא להמשיך חיות אלקי מלמעלה למטה, כמבואר לעיל.

[אשר מכל זה מובן עוד יותר גודל ההפלאה דקדושת שבת, הפועלת "עלי" בעינינו גשמיים שבעולם, עד ש"אין פרש כלל" במאכלי שבת, כך שאין צורך "לברר" המאכל, וכל ענין אכילת שבת אינו אלא להמשיך חיות אלקי בנפשו, כנ"ל בארוכה.

לסיכום:

יש ג' מדריגות כלליות ב"אכילה":

(א) אכילת חול, שהיא לשם בירור הרע מהטוב (על ידי שהאדם כובש את תאוותו ואוכל לשם שמים, כדי לעבוד את ה' בכח האכילה ההיא).

(ב) אכילת יום טוב, דאע"פ שאין צורך ב"בירור" כמו בימות החול (מצד "עליית העולמות" ביום טוב) - מכל מקום נשאר עדיין איזה "פרש", וביטולו הוא ע"י שמשותף עניים בשמחתו.

(ג) אכילת שבת, שבה אין שום "פרש" כלל במאכלים, ועבודת האכילה אז היא רק כדי "להשביע" את נפשו האלקית באור אלקי עליון ביותר].

והטעם לכך שע"י השמחה נמתק הדין - כי מטבע השמחה הוא, שכאשר אדם שמח הוא "משווה את כולם" ואוהב אף את שונאיו, וכפי שאנו רואים דכשאדם שמח הוא רוצה שהכל יהיו שמחים אתו ללא הבדל (לא רק אנשים הקרובים אליו, אלא כל מי שפוגש אותו בעת שמחתו הריהו משתף אותו בשמחתו).

ולכן השמחה פועלת "המתקת הדינים", שהרי כל ענין הדין הוא לדקדק אם ראויים לקבל השפע כו', ואילו על ידי השמחה אין מדקדקים ומשווים את הכל.

וכן הוא גם לענין שמחת יו"ט, דכאשר יש שמחה אמיתית באופן ד"לשמח את הכל", הרי זו האתערותא דלתתא, הגורמת לכך, אשר מדה כנגד מדה, מתבטלים ה"דינים" גם למעלה, ובמילא מתתקן גם ה"פרש" למטה (שבא בסיבת ה"דינים").

אבל מאן דלא יהיב למסכני בו' אין הדין נמתק, ונשאר ה"פרש".

ולכן העונש הוא מדה כנגד מדה, שנותנין לו הפרש ["זוריתי פרש על פניכם"], כי הוא גרם שישאר פסולת הפרש בעבור שלא המתיק הדין.

ונמצא, שהעונש ד"זוריתי פרש על פניכם" (כאשר אין משמחים לב עניים ואומללים) הוא תוצאה ישירה, בדרך מדה כנגד מדה.

דהיות שהאדם לא עשה את שלו לבטל את ה"פרש" (על ידי האכלת עניים ומרי נפש), לפיכך נמשך העלם והסתר זה (שזהו התוכן הרוחני של ה"פרש" שבמאכלים) גם עליו, שמתרחק עוד יותר מאלקות, שנעשה עוד יותר מוסתר ונעלם ממנו.

וזהו ביו"ט, אבל בשבת אע"ג דלא יהיב למסכני

מנוחת שלום השקט ובטח הוא בחי' תפארת, כי ענין שלום הוא המכריע בין חסד וגבורה המנגדים ותפארת הוא המכריע ועושה שלום. הרי בחי' חג"ת פעם ד'. ודרך כלל מדבר בד' מדריגות, א' קודם הצמצום כמו שהי' אור אין סוף ממלא כל מקום החלל ומכל מקום גם שם מסרו אנשי כנסת הגדולה שהוא בחי' כנסת ישראל לומר אתה א' כו' בחי' חג"ת בג' קוין כמו שיתבאר. ובחי' תפארת גדולה מדבר בבחי' פרצופים דע"י וא"א שאחר הצמצום ומקום פנוי שנק' עדיין בשם עולמות האין סוף בחי' אחרונה שבמאציל להיותם בלתי כלים המגבילים כו', לזאת נאמר בו לשון נתינה יום מנוחה כו' לעמך נתת, שידוע שענין הנתינה הוא דבר הניתן מיד ליד בלי שינוי בין קודם הצמצום לאחר הצמצום כמו שיתבאר. אברהם יגל כו' הוא בחי' חג"ת דעולם הנאצלים והוא בחי' ז"א שהוא בחי' המדות דאצילות עם בחי' המוחין למדות שהוא בחי' כללות עולם האצילות. מנוחת אהבה ונדבה מדבר בבחי' נה"י דבחי' הנאצלים המקור לחיות הנבראים, היינו בחי' אלקות המצומצם לערך הנבראים אך הוא בבחי' אצילות עדיין והוא גם כן בציור ג' קוין חג"ת. הרי כללות כל בחי' ההשתלשלות נכללו בנוסח זה שנמסר לכנסת ישראל. מנוחה שלימה שאתה רוצה בה, מנוחה שלימה הוא בחי' שלימותא דכולא שלמעלה גם ממקור הג' קוין אף כמו שהן בשרשן בבחי' האין סוף שקודם הצמצום, כי אם קאי על בחי' אחדות הפשוטה בתכלית דבחי' ולא מכל אילין מדות כלל אף כמו שהן בבחי' אין סוף עצמו כו' הרי גם זה יכירו בניך וידעו (כמו שיתבאר).

אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ כו'. הנה בכללות נוסח זה נחלק ד' פעמים לג' קוין חג"ת בד' מדריגות, והיינו אתה [הוא] בחי' חסד כידוע בכמה מקומות בזהר שאתה הוא בחי' חסד כמו אתה כהן, ושמך [הוא] בחי' גבורה כי אין לשון שם נופל כי אם על בחי' התנשאות (שהוא בחי' הגבורה) על דבר מה להיות שמו נקרא עליו ובלתי [שום] דבר מה אין לאדם צורך לשם כי אם כשיש דבר מה אזי שמו נקרא עליו. נמצא שעיקר בחי' שם הוא בחי' התנשאות שהוא בחי' הגבורות. גם בחי' שם הוא בחי' אותיות שהוא על ידי בחי' גבורה והתחלקות. ומי כעמך כישראל הוא בחי' תפארת. הרי כאן בחי' חג"ת פעם א', אתה בחי' חסד, ושמך בחי' גבורה, וישראל בחי' תפארת. תפארת גדולה הוא בחי' חסד, כידוע שבחי' גדולה הוא בחי' חסד. עטרת ישועה הוא בחי' גבורה, כי לשון ישועה אינו נופל כי אם להושיעו מן ההיפוך המנגדו, כמו ויושע ה' את ישראל מיד מצרים המנגדים ובודאי לעמוד נגד המנגד צריך התגברות בתגבורת. ומטעם זה בכל מקום נקרא ישועה בשם גבורה. וגם עטרת הוא בחי' נוקבא כמו אשת חיל עטרת בעלה. יום מנוחה וקדושה לעמך נתת הוא בחי' תפארת. הרי בחי' חג"ת פעם ב'. אברהם יגל כידוע שהוא בחי' החסד, יצחק ירנן הוא בחי' גבורה, יעקב ובניו ינחו בו הוא בחי' תפארת, הרי בחי' חג"ת פעם ג'. מנוחת אהבה ונדבה הוא בחי' החסד, כי בחי' אהבה שרש בחי' החסד, ונדיבות גם כן ענין א' עם בחי' החסד. מנוחת אמת ואמונה הוא בחי' גבורה, בחי' נוקבא כמו אמת ואמונה כל זאת בחי' נוקבא.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ב טבת, תשי"ח
ברוקלין.

ברכה ושלוש!

במענה למכתבה מעש"ק.

חבל על שמקבלת בקושי כ"כ אי-הסתדרות-הזמני בפרנסה, אע"פ שבטח יודעת, שבתקופתנו זו, לדאבון, לא חזון נפרץ הוא ורואים במוחש המבואר בכמה ספרים הקדושים, שכלל מה שהאדם חזק יותר בבטחונו בבורא עולם ומנהיגו בהשגחה פרטית, מקודם באה ההטבה ובמדה גדולה, ובטח כמו כן יהי בענינם...

אע"פ שלא מזכירה עדיין, הנני מקווה שלוקחת חלק בעבודת נשי ובנות חב"ד במקום שנמצאת עתה, וזה נותן לה בטח הזדמנות לנצל כשרונותי לטובת הרבים וזכות הרבים מסייעתה.

בהוספה להנ"ל הי' מהנכון לחקור ע"ד לימוד לשון הקדש עם הילדים מאניש שי' והחוזק בבטחון ושלילת היאוש ח"ו יוסיף הצלחה בכל עניני הפרטים והכללים.

בברכה.

(י) והנה כשם שבהאדם שהוא בחיר הנבראים אמרו"ל (סנהדרין פ"ד מ"ה) לפיכך נברא האדם יחידי ללמדך שכל המאבד נפש א' מבני אדם, מעלה עליו הכתוב כאילו איבד עולם מלא, וכל המקיים נפש א' מבני אדם, מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא וכו', ולהגיד גדולתו של הקב"ה שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד וכולן דומין זל"ז, וממ"ה הקב"ה טבע כל אדם בחותמו של אדה"ר (הוא צורת מין האדם אשר בה האדם אדם) ואין אחד מהן דומה לחבירו, הנה כן הוא גם בהנבראי והיצורים היותר קטנים והיותר קלים ובלתי תופסי מקום אצל האדם כלל, וכמו העלין של אילנות הגם שכולם הם בסוג אחד, ומ"מ הנה כל אחד מהם הוא יחידי שאינו דומה לחבירו כלל, וכן הוא בכל הנבראים והיצורים דגם במין א' ובמשפחה אחת דבכללותם ה"ה משתוים בענינם ובסגולתם וגם במראיהם הכללי, ועם זה הרי הם חלוקים בדמותם ובצלמם, והתחלקות זו היא ע"י התלבשות בחי' הרצון בבחי' חכ', אמנם דוקא בחכ' שלמעלה מכל הע"ס, והוא בחי' כ"ח מ"ה¹, ושרש החכ' למעלה הוא בחי' בוצינא דקרדוניתא קו המדה, וכמ"ש² מי מדד בשעלו מים³, דמים הוא בחי' חכ' ומדד בשעלו מים שע"י החכ' נעשה המדידה איך ומה יהי' כל נברא ונברא כפי חפץ ורצון ה'. ובוה יובן מ"ש בע"ח דיחוד או"א הוא תדירי כדי להחיות העולמו' תמיד, דלכאורה א"מ שהרי חיות העולמות הוא ע"י דבר ה' וכמ"ש⁴ לעולם הוי' דברך נצב בשמים, ומה נצרך לזה היחוד תדירי דחו"ב, אלא להיות כולם בחכ' עשית בכינה, ובכללות ההתהוות הוא ע"י חכ' דבראשית ברא⁵, אמנם ההתהוות בפועל שהוא התהוות החומר הוא ע"י הדיבור העליון שהוא בחי' מל'. וזהו דכתיב⁶ ואתה מחי' את כולם, ואי' בזח"ב דקע"ט ע"ב א"ר יצחק נהורא עילאה ונהורא תאה כליל כחדא אקרי ואת"ה (היינו בתוספת וא"ו) כמה דאת אמר (נחמי' ט') ואתה מחי' את כולם, דהנה אי' בזח"ב דקל"ח ע"ב כתיב (תהלים כב') ואתה הוי' אל תרחק אילותי לעזרתי חושה, דוד מלכא אמר דא בשעתא דהוה מתקן ומסדר תושבחתא דמלכא, בגין לחברא שמשא בסיהרא, כיון דהוה מתקן ומסדר שבחין דילי' לאתחברא, אמר ואתה ה' אל תרחק, ואתה ה' רזא דחברותא חדא בלא פרודא. והענין בזה הוא דמקשה בזה דמאתר דכל היחודים העליונים שהם התיקונים הם מתוקנות⁸, הנה לאיזה צורך הוא לעשות תיקונים אלו למטה בתפלה, שמדבר שם בענין התיקון שנעשה בתפלת נשמת כל חי, ומתרחק כי העבודה היא להתכלל בתיקוני' אלו, ופי' באור החמה⁹ דכל מגמתינו הוא לכלול נפשותינו בכל היחוד הזה, והטעם שהרוחני העליון כשנשלם ונגמר מסתלק למעלה והתחתונים נשארים ריקנים בלי טוב כו', וכשיש בתחתונים מי שהוא יודע לתקן למטה סוד המרכבה נקשרי' התחתונים ברוחניותה¹⁰, וזהו דנהו"ע ונהו"ת כליל כחדא אקרי ואתה, והיינו שהוי"ו הוא המשכה מבחי' חפץ ורצון ד' כמו שהוא בח"ע, ובא ונמשך אל בחי' הדיבור שהוא בחי' אתה להיות מחי' את כולם. וטעם הדבר מה שחומר הנבראים נבראו במאמר ודיבור ולא נבראו הכל בחפצו ורצונו ית' בלבד כמו הצורה, הוא מפני שאם הי' גם התהוות החומר בבחי' החפץ ורצון בלבד הנה אז לא הי' הגילוי מאין ליש, רק שהי' הכל בטל במציאות ממש בלי שום התחלקות באופני הביטול, וחילוקי עולמות אבי"ע הכללים והפרטים כמו שהוא עתה, והי' העולם בטל במציאות ממש, לפי שהי' מקבל מבחי' חכ' שהוא בחי' ביטול איהו¹¹ וחיוהי חד¹², רק עיקר גילוי היש הוא ע"י דבר ה', כמ"ש¹³ כי הוא ציוה ונבראו, דפי' ציוה מל¹⁴ מצות המלך, דכל עניני הנהגת המלוכה הם בפקודה וציווי, ולכן במע"ב נא' ל¹⁵ יהי, בדרך גזירה, וזהו מלכותך מכ"ע¹⁶, דכל עולמים ריבוי עולמות וחלוקיהם זמ"ז בעניניהם והביטול שלהם הוא ע"י בחי' מל', וזהו פי' יש מאין דהיינו שהמשכת החיות אשר בהעולמות הוא בבחי' אין והארה בעלמא שהוא בחי' שם בלבד ומה נעשה גילוי היש. ותכלית בריאת יש מאין הוא כדי להיות היש בטל לאין, דזהו תכלית הכוונה בבריאת העולמות והנבראים משום שנתאוה הקב"ה להיות לו ית'¹⁷ דירה בתחתונים, דהיינו שהנבראים התחתונים יהיו בעלי חומר וגוף והם יהיו בבחי' כלי ומכון לשבתו ית' ובבחי' דירה אליו ית', והיינו שיהי' בבחי' ביטול עד שיהי' כלי ודירה אליו ית', ויאיר ויתגלה אור ה' למטה, וכתפארת

* בוצינא דקרדוניתא: זח"א טו, א. זח"ג רצב, ב. ובת"ז ריש תי' ה': בוצינא דקרדוניתא כד מדיד משיחא. - וראה תו"א פ' מקץ ביאור לד"ה המגביהי [לט, א]. הוספות לתו"א פ' שמות ד"ה להבין כו' ענין חלב ודבש רפ"ב [קז, ד ואילך].
* ו"ש בנ"ח: שער הכללים פ"ב. שער הזווגים פ"א. ובכ"מ.

1) ראה רע"מ בזח"ג כח, א. לד, א. תורת חיים בראשית א, ג. ובכ"מ.
2) ישע"י מ, יב.
3) ראה תו"א מקץ מב, ד.
4) תהלים קיט, פט. וראה תניא שעהיזה"א פ"א.
5) בראשית א, א. ראה לקו"ת במדבר יב, סע"ד ואילך. ובכ"מ.
6) נחמי' ט, ו.
7) פסוק כ.
8) כ"ה בכת"ק ובהעתקה. בספר המאמרים ה"שית שם: מתוקנים.
9) לזהר ח"ב שם.
10) עכ"ל האור החמה (בדילוג).
11) תקו"ז בהקדמה (ג, סע"ב).
12) ראה לקמן ע' קכח ואילך.
13) תהלים קמח, ה.
14) מלשון.
15) לשון.
16) שם קמה, יג.
17) כן הי' מוסיף כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע פעמים רבות על לשון המדרש - נתבאר בלקו"ש חלק יט ס"ע 27 ואילך. וראה רשימות

אדם לשבת בית¹⁸ כמו"כ כבי' יהי' לו ית' דירה בתחתונים שיהי' גילוי אלקות למטה ונגלה כבוד ה'¹⁹ למטה כמו למעלה ע"י עבודת התחתונים בקיום התומ"צ.

קיצור. יבאר דגם נברא היותר קטן הוא יחידי בדוגמת האדם שאין א' דומה לחבירו והריבוי הזה בא ע"י ספי' החכ' שלמעלה מהשתל', ויבאר דההתהוות בפועל הוא ע"י ספי' המל', בכח דח"ע, נהו"ע ונהו"ת כליל כחדא נק' ואתה וטעם שהחומר נברא במאמר ולא ברצון בלבד, דאז הרי לא הי' גילוי היש, ולכן במע"ב נא' הכל בציווי, והכוונה ביטול היש ע"י עבודה²⁰.

ענינים ⁷ כל נברא ויצור קטן הוא יחידי בעולם.

(18) ישע"י מד, יג.
(19) שם מ, ה.

(20) הקיצור דשנת ה'ש"ת: יודיע דכל פרטי הדצ"חם חלוקים זה מזה, וכ"ז הוא ע"י ההתלבשות בחכמה, ולכן יחוד חו"ב תדירי, גילוי היש ע"י שההתהוות בדבר הוי', יש מאין. התכלית הוא ביטול היש לאין ע"י התומ"צ.

היומן משנה זו (תרצ"ב) - ממה שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר (רשימות' חוברת קפד ע' 5): "אדני"ע התחיל לכתוב - להיות לו "ית" דירה בתחתונים - בהוספת תיבת "ית" ע"י חלום. אבל גם אח"כ כתב גם ל' המורגל "לו דירה". אבל אני כותב "לו ית' כו". וראה שיחת ליל ב' דחה"פ תשי"ב (תורת מנחם התועדויות תשי"ב ח"ב ס"ע 122 ואילך).

ליקוטי דיבורים [ב] ט"ב

ויתקדש שמ"י רבה ויתעוררו אלפי לבבות בישראל בתשובה ועבודה שבלב כי המעשה חזקה בלב ישראל דלעילא וכתובה בלב ישראל דלתתא".

לפי נוסחא ב'²:

"זה היום יוקבע למועד תמידי בישראל אשר בו יתגדל ויתקדש שמ"י רבה ויתעוררו אלפי לבבות בישראל בתשובה ועבודה שבלב כי המעשה כשתהי' חזקה בלב ישראל סבא³ תהיה כתובה בלב ישראל דלתתא".

י. אצל רבנו הזקן היו יהודים בכלל, וחסידיים בפרט, בבת עינו ממש. ברוח קדשו, נוסף על גאונותו, חישב כל מלה. לא זו בלבד שכל פועל היה מדוד על פי הלכה, בזהירות ודקדוק בהידור של הידור לחומרא, אלא אפילו כל מלה היתה מחושבת, שלא תהיה ממנה יניקה למדה לא טובה.

מדות כפי שהן על פי עבודה, הן מדות טובות, וכשיש שכל במדות, הרי זה אז יופי המדות. מכל מקום, הרי גם במקרה כזה יכולה להיות יניקה למדה רעה.

כשאבי למד אתי "תניא" ו"אגרת הקדש", הרי על המלים⁴ "לבלתי רום לבבם מאחיהם כו' ולא להרחיב עליהם פה או לשרוק עליהם ח"ו, הס מלהזכיר באזהרה נוראה", הסביר לי אבי את ההסברים העמוקים ביותר בעבודה, כיצד על ילד חסידי לעדן את הלב. הוא הסביר לי את הענין של "ויגבה לבו בדרכי ה"⁵, שהנפש הבהמית טוענת שאלו הן מדות טובות דקדושה, והראה לי איך שעל ידי כך עלול אדם להיות מוטעה ר"ל ולרדת מדחי אל דחי, מבלי להרגיש איך הוא נופל ר"ל ונעשה מגושם.

ט. במשך ימי שבתו של כ"ק רבנו הגדול במאסר נעשה רעש גדול בכל המדינות שהגיעה אליהן השמועה המבהילה, וכנודע אשר גם חברי כ"ק רבנו הגדול, תלמידי הרב המגיד, וכל החסידים בכל המדינות, השתתפו בצערם של חסידי חב"ד, ונוסף על התעמולה של קבוצת החסידים בנסיעותיהם בכל היישובים והקיבוצים, כאמור לעיל, הכל יחדיו פעל ועשה כי נתרבו החסידים והנוטים על צדם בכל אתר ואתר, כי נודעו השקרים והעלילות אשר בדו מחרחרי הריב ומבעירי הבערה, וכמה מגדולי המנגדים ראו כי נמשכו בטעות, ונסוגו אחור, וצדקת כ"ק רבנו הגדול נתפרסמה בעולם. בבוא כ"ק רבנו הגדול לויטבסק התעכב שם כמה ימים, ובבואו לליאזנא כבר חיכו הרבה מאות אנשים מהעיירות הסמוכות, והקול נשמע, אשר מחנות אנשים ממקומות הרחוקים הולכים ובאים לקבל את פני רבנו. חסידים רצו לכתוב "מגילת י"ט כסלו" ולקובעה כחוק ודין מגילת אסתר. כבר היו נבחרים מעדת החסידים אשר בינם לבין עצמם הכינו נוסחאות המגילה ונדברו ביניהם על מועד מתאים להתאסף יחדיו בליאזנא, כדי לשאול דעת קודש הקדשים, והיו עתידים לבוא בין פסח לעצרת, וכל הדבר היה אצלם בסוד. ובבואם לליאזנא ויציעו לכ"ק רבנו הגדול משאלות החסידים בכתבת "מגילת י"ט כסלו", ולא הרשה כ"ק רבנו הגדול, באמרו:

לפי נוסחא א'¹:

"זה היום יוקבע למועד תמידי בישראל, אשר בו יתגדל

(3) כ"ק רבנו הגדול היה קורא לבעלי מוחין ובעלי דעה בשם סבא, כמאמר "סבא דעתי" סתים ומיושב".

(4) ב"אגרת הקדש" סימן ב' המתחיל קטנתי.

(5) דברי הימים ב. יז, ו.

(1) אמרה החסיד ר' אבא פרסון בשם זקנו החסיד ר' זאב נ"ע ווילנער.

(2) אמרה החסיד הרד"ץ נ"ע כפי שקיבל מאביו החסיד הר"פ זקני החסידים.

זי"ע, בסיבת אמירת מאמרים אלה. אך שם מסופר בקצרה, ולכן יצא שירבוב ענינים, ועתה אפרשו.

המאמר "בכ"ה בכסלו" הוא העתק, והמאמר "ברוך שעשה נסים" הוא כתב יד קודש כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק מוהר"ש, ורשימת המעשה בכתב יד קודש אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק מוהר"ש הוא על המאמר "ברוך שעשה נסים" וזה לשונו הקדוש:

"שמעתי מכ"ק אאמו"ר שי', שאאזמו"ר הזקן נ"ע בג"מ כשאמר דרוש זה, היתה כוונתו להסיר מריבוי התפעלות הלב, ותנועות חיצוניות, שהיו נוסעים מהעיר לשדה, נגד העיר, להתפלל שם בצעקה גדולה, לכן אמר דרוש זה והגביה חב"ד בהתפעלות השכל דוקא, ובאמת זהו הוראת שעה שהיה צריך לכך".

עד כאן לשון הרשימה בהנוגע לענין זה, כי יש שם עוד רשימת דברים הנוגעים מאד להבנה בעבודה ובהדרכה, ולכ"ק אאמו"ר הרה"ק בהיותו ב"יחידות" אצלו, הסביר כי ההתפעלות שלהם היתה גדולה כל כך עד שהיו "תולים עצמם בין שמים וארץ", והרבי במאמרים אלה הביא אותם לידי התיישבות.

יב. מאמרי פטרבורג היו דבר שונה לגמרי, הגם שאין הם בדומה למאמרי התקופה הקודמת ולפני הקודמת ושל העבר הרחוק, כי מזמן לימן סידר ושינה אופן התגלות התורה, כפי שמבואר במקום אחר בארוכה בענין זה, מכל מקום בין לפני פטרבורג לבין אחרי פטרבורג יש הבדל והפרש גדול.

עובדה היתה בתחילת שנת תקס"ד בענין שאלה חמורה בה השתתפו גם כ"ק דודנו הרי"ל [אחי כ"ק רבנו הגדול] וכ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק "צמח צדק", ובגלל שהעביר על מדותיו⁷ זכה שכ"ק רבנו הגדול עשה קביעות ללמוד אתו נגלה ודא"ח, ולמד עמו הכתבים וה"תורות" שהיו לו מהבעש"ט ומהרב המגיד נ"ע. ביחוד חזר רבנו הגדול לפניו על ה"תורות" והמאמרים אשר אמר ברבים וביחידות, בהיות כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק "צמח צדק" קטן בשנים, ואמר לו: אחזור בפניך התורות והדרושים ששמעת בנשמה ולא בהבנה⁸, שברובם היו מן המאמרים שלפני פטרבורג.

הסכת וראה – אמר לי אבי – למלים שאומר הרבי "או לשרוק עליהם ח"ו". שריקה היא הפנימיות של א הא (בטוי נצחון) של קדושה, ועל כך אומר הרבי "ח"ו", ואינו מסתפק בכך, אלא מוסיף "הס מלהזכיר באזהרה נוראה".

כמה אהבת ישראל גלומה במלים אלו, כמה קדושה ויראת שמים גלומות בהדרכה זו. זכור ושים לב, מדובר לאחר שעבר ים של יסורים, אין צורך ואסור לחזור על הדברים, אבל להבין ולהרגיש הרי מוכרחים – כמה צרות גופניים ויסורים נפשיים עברו על הרבי ועל החסידים, ולאחר כל זה מזהיר הרבי "באזהרה נוראה – בלתי רום לבנם מאחיהם כו".

בכללות הענין של זהירות המדות, הסביר לי אז אבי, שמדות דקדושה זקוקות לשמירה מעולה, שכן במבוי המפולש של קדושה, יכולה להיות יניקה ח"ו לפלשתים. וזו המשמעות של מה שאמר אבי (על כך שלא רשמו סיפור גאולת י"ט כסלו, וכן רשימת דודי הרה"ח הרוז"א נ"ע הנ"ל) "אם לא רצו – אין צורך".

יא. כפי המקובל, התאספו בחג הגאולה י"ט כסלו תק"ס בליאזנא ריכוז גדול של אנ"ש, והתרבו חסידים מבין אלה שהיו תחילה מן המנגדים ואמר אז הדרוש "ברוך שעשה נסים לאבותינו" (ויש נוסחא מדוייקת אשר בתחילת אמירתו אמר בלשון זו: "ברוך שעשה נסים לאבותינו, הבעש"ט ורבנו הרב המגיד, בימים ההם פורים וחנוכה, בזמן הזה י"ט כסלו"), ובמאמר זה משבח עבודת המוחין, משפיל ומבטל את עבודת הלב בהתפעלות, והיה זה רק הוראת שעה, לפי שהחסידים עמדו כל השנה בהתלהבות גדולה ובהתפעלות עצומה מן החסד הגלוי אשר עשה הוי' עמהם ועמדו בהצלת כ"ק רבנו הגדול והצלת תורת הבעש"ט נ"ע.

המאמר "ברוך שעשה נסים" הוא המשך למאמר "בכ"ה בכסלו" שאמר רבנו הגדול בחנוכה תקנ"ט בויתבסק בנסיעתו חזרה מפטרבורג⁶.

וכבר סיפרתי מענין הסיפור המובא בכתב יד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק מוהר"ש זצוקלה"ה נב"מ

(7) זה היה ענין פרטי של כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק "צמח צדק" עם הרבנית שלו כ"ק אמונו הזקנה על אשר הראתה הכתבים שלו לכ"ק רבנו הגדול, בהעלם דבר ממנו ושלא ברשותו.

(8) וכידוע המעשה דחג השבועות תק"ץ עם הרה"ג הרה"ח ר"א נ"ע מהומיל בעת אשר כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק "צמח צדק" אמר המאמר הראשון "על שלשה דברים העולם עומד", ששמעו מפי קודש הקדשים רבנו הגדול בשנת תקנ"ג או תקנ"ד.

(6) מאמר זה אמר הרבי פעם נוספת לפני כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" בשנת תקס"ג, וישנו בהנחה כפי ששמעו, ומאמר זה עצמו ישנו עם הנחות ארוכות מכ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" משנת תקע"א או תקע"ב, ויש בו ט"ו פרקים גדולים עם קיצורים המחזיק יותר מתשעה גליונות דפוס בכתב בינוני, אבל בעיקרו כפי שקיבלו מכ"ק רבנו הגדול הוא מאמר לא ארוך, כחמישה עמודים בערך, אמנם זה העיקר שמאמרים אלה הם מהראשונים אחרי פטרבורג.

א ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו כש"י: ב ראובן שמעון לוי ויהודה: ג יששכר זבולן ובנימן: ד דן ונפתלי גד ואשר: ה ויהי כל נפש יצאי ירד יעקב שבעים נפש ויוסף היה במצרים כש"י: ו וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא: ז ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ אתם כש"י: ח ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף כש"י: ט ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו: י הבה נתחכמה לו פן ירבה והיה כיתקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שנאינו ונלחם בנו ועלה מן הארץ כש"י: יא וישעמו עליו שרי מסים למען ענתו בסבלתם ויבן ערי

א ואלין שמחת בני ישראל דעלו למצרים עם יעקב גבר ואנש ביתה עלו: ב ראובן שמעון לוי ויהודה: ג יששכר זבולן ובנימן: ד דן ונפתלי גד ואשר: ה והוה כל נפששתא נפקי ירפא דייעקב שבעין נפשן ויוסף דהוה במצרים: ו ומית יוסף וכל אחוהי וכל דרא ההוא: ז ובני ישראל נפישו ואתילדו וסגיאו ותקיפו לתדא לתדא ואתמליאת ארעא מנהון: ח וקם מלפא חדתא על מצרים דלא מקים גזרת יוסף: ט ואמר לעמה הא עמא בני ישראל סגן ותקיפין מננא: י הבו נתחכם להון דלמא יסגון ויהי ארי יערעננא קרב ויתוספון אף אנון על סנאנא וגיחון בנא קרב ויסקון מן ארעא: יא ומניאו עליהון שלטונין מבאישין בדיל לענואהון בפלהנהון ובנו קרני

רש"י

ג"ר ר"א (י) הבה נתחכמה לו. כל הבה, לשון חכמה והזמנה לדבר הוא, כלומר: הזמינו עצמכם לכך: נתחכמה לו. לעם. נתחכמה מה לעשות לו (שמות רבה). ורבותינו דרשו: נתחכם למושיען של ישראל, לדונם במים, שפכר נשבע שלא יביא מבול לעולם, (והם לא הבינו שעל כל העולם אינו מביא, אכל הוא מביא על אמה אחת, ברש"י ישן): ועלה מן הארץ. על פרחנו. ורבותינו דרשו: כאדם שמקלל עצמו ותולה קללתו באחרים, והרי הוא כאלו כתב: ועלינו מן הארץ והם יירשוה: (יא) עליו. על העם: מסים. לשון מס. שרים שגובין מהם המס, ומהו המס? שיבנו ערי מסכנות לפרעה: למען ענתו בסבלתם. של מצרים: ערי מסכנות. כתרגומו, וכן: (ישעיה פב) "לך בא אל

(א) ואלה שמות בני ישראל. אף על פי שמנאן בחייהן בשמותן, חזר ומנאן במיתתן, להודיע חבתן שנמשלו לכוכבים, שמוציאן ומכניסן במספר ובשמותם, שנאמר (ישעיהו מ): "המוציא במספר צבאם לכלם בשם יקרא" (שמות רבה): (ה) ויוסף היה במצרים. והלא הוא ובניו היו בכלל שבעים ומה בא ללמדנו, וכי לא היינו יודעים שהוא היה במצרים? אלא להודיע צדקתו של יוסף: הוא יוסף הרועה את צאן אביו, הוא יוסף שהיה במצרים ונעשה מלך ועמד בצדקו: (ז) וישרצו. שהיו יולדות ששה בכרס אחד: (ח) ויקם מלך חדש. רב ושמואל, חד אמר: חדש ממש, וחד אמר: שנתחדשו גזרותיו (סוטה יא): אשר לא ידע. עשה עצמו כאלו לא ידע (כך

מִסְכָּנוֹת לַפְּרֹעָה אֶת־פֶּתֶם וְאֶת־רַעְמָסִם כס"י:
 יב וְכַאֲשֶׁר יַעֲנֶנּוּ אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ וַיִּקְצֹו
 מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל כס"י: (ישראל) יג וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרַיִם
 אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּפָּרֹךְ כס"י: יד וַיִּמְרְרוּ אֶת־
 חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֶמֶר וּבִלְבָנִים וּבְכֹל־
 עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֵת כָּל־עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־עֲבָדוּ
 בָּהֶם בַּפָּרֹךְ: טו וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַמִּילֹדֹת
 הָעִבְרִית אֲשֶׁר שֵׁם הָאִמָּה שִׁפְרָה וְשֵׁם
 הַיִּשְׁנִית פּוּעָה כס"י: טז וַיֹּאמֶר בְּיַלְדֵּכֶן אֶת־
 הָעִבְרִיּוֹת וּרְאִיתֶן עַל־הָאֲבָנִים אִם־בֵּן הוּא
 וְהַמִּיתֶן אֹתוֹ וְאִם־בַּת הוּא וְחִיָּה כס"י: יז וְתִירָאֵן
 הַמִּילֹדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וְלֹא עֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
 אֲלֵיהֶן מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְתַחֲיֶינָן אֶת־הַיְלָדִים כס"י:
 (ע"ב בחול) שני יח וַיִּקְרָא מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לַמִּילֹדֹת וַיֹּאמֶר לָהֶן מִדּוּעַ עֲשִׂיתֶן

בית אוצרא לפרעה ית פיתום וית
 רעמסס: יב וכמא דמענן להון
 כן סגן וכן תקפין ועקת למצראי
 מן גדם בני ישראל: יג ואפלוהו
 מצראי ית בני ישראל בקשיו:
 יד ואמררו ית חיייהון בפלחנא
 קשיא בטינא ובבלבנין ובכל
 פלחנא בחקלא ית כל פלחנהון
 דאפלוהו בהון בקשיו: טו ואמר
 מלכא דמצרים לחיתא יהודיתא
 דשום חדא שפרה ושום תניטא
 פועה: טז ואמר כד תהוין מולדן
 ית יהודיתא ותחזון על מתברא
 אם בר הוא תקטלן יתה ואם
 ברטא היא ותקימנה: יז ודחילא
 חיתא מן גדם יי ולא עבדא כמא
 דמליל עמהן מלכא דמצרים
 וקנימא ית בניא: יח וקרא מלכא
 דמצרים לחיתא ואמר להן מה
 מדוע עשיתן

רש"י

הסוכן הזה, גזבר הממנה על האוצרות (שמות
 רבה): את פתם ואת רעמסס. שלא היו ראויות
 מתחלה לכך ועשאום תזקות ובצורות לאוצר:
 (יב) וכאשר יענו אתו. בכל מה שהם נותנין לב
 לענות, כן לב הקדוש ברוך הוא להרבות
 ולהפריץ: כן ירבה. כן רבה וכן פרץ. ומדרשו,
 ויח הקדש אומרת כן, אתם אומרים: פן ירבה,
 ואני אומר: כן ירבה: ויקצו. קצו בחייהם. (ויש
 מפרשים: המצרים בעיני עצמם, וקל להבין),
 ורבותינו דרשו: פקוצים היו בעיניהם:
 (יג) בפרך. בעבודה קשה המפרכת את הגוף
 ומשברתו: (טו) למילדות. הוא לשון מולידות,
 אלא שיש לשון קל, ויש לשון כבד, כמו שובר
 ומשבר, דובר ומדבר, כך מוליד ומילד: שפרה. זו
 יוכבד, על שם שמשפרת את הולד: פועה. זו

מרים, על שם שפועה ומדברת והוגה לולד, כדרך
 הנשים המפיסות תינוק הבוכה (שם): פועה. לשון
 צעקה, כמו: (ישעיה מב) פילדה אפעה:
 (טז) בילדכן. כמו בהולידכן: על האבנים.
 מושב האשה היולדת, ובמקום אחר קוראו משבר,
 וכמוהו: (ירמיה יח) "עושה מלאכה על האבנים".
 מושב פלי אמנות יוצר פלי חרס: אם בן הוא וגו'.
 לא היה מקפיד אלא על הזכרים, שאמרו לו
 אצטגנינו שעתיד להולד בן המושיע אותם:
 וחייה. ותחיה: (יז) ותחיינן את הילדים. מספקות
 להם מים ומזון (סוטה שם), תרגום הראשון, וקנימא,
 והשני, וקמתון, לפי שלשון עברית לנקבות רבות,
 תיבה זו וכיוצא בה, משמשת לשון פעלו ולשון
 פעלתם, כגון: (שמות ב) "ותאמרנה איש מצרי",
 לשון עבר, כמו "ויאמרו" לזכרים, "ותדברנה

הַדְּבָר הַזֶּה וּתְחִיין אֶת־הַיְלָדִים: יט וְתֹאמְרֵן
הַמִּילֵדֹת אֶל־פְּרֻעָה כִּי לֹא כְנָשִׁים הַמְצַרִּית
הַעֲבֵרִית כִּי־חַיֹּת הִנֵּה בְּטָרִם תְּבוֹא אֵלֶיָּן
הַמִּילֵדֹת וַיִּלְדוּ כס"ו: כ וַיִּיטֹב אֱלֹהִים לְמִילֵדֹת
וַיִּרְבַּ הָעָם וַיַּעֲצֻמוּ מְאֹד כס"ז: כא וַיְהִי כִּי־יִרְאוּ
הַמִּילֵדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים כס"ח:
כב וַיִּצְוּ פְּרֻעָה לְכָל־עַמּוֹ לֵאמֹר כָּל־הַבֶּן הַיְלֹוֹד
הַיְאֹרֶה תִּשְׁלִיכֶהוּ וְכָל־הַבֶּת תְּחִיין כס"ט: פ
ב א וַיִּלְךָ אִישׁ מִבֵּית לֹו וַיִּקַּח אֶת־בֶּת־

דין עבדתיך ית פתגמא דיין
וקימתין ית בניא: יט ואמרא
חיתא לפרעה ארי לא כנשיא
מצריתא יהודיתא ארי חכימן
אנון עד לא עלת לותהן חיתא
וילידן: כ ואטיב יי לחיתא וסגי
עמא ותקיפו לחדא: כא והנה
כד דחילא חיתא מן קדם יי ועבד
להון בתין: כב ופקיד פרעה לכל
עמה למימר כל ברא דיתיליד
ליהודאי בנהרא תרמנה וכל
ברתא תקימן: א ואזל גברא
מדבית לוי ונסיב ית בת לוי:

רש"י

וישב, וירד, ויצא, לפי שאינן מגזרתן של אלה,
שהרי היו"ד יסוד בהן: ירד, יצא, ישב, ילך - יו"ד
אות שלישית בו: ויטב אלהים למילדות. מהו
הטובה? (כא) ויעש להם בתים. בתי כהנה
וליה וימלכות שקרויין בתים: "ויבן את בית ה'
ואת בית המלך", כהנה ולויה מיוכבד, וימלכות
ממרים, כדאיתא במסכת סוטה (שם): (כב) לכל
עמו. אף עליהם גזר, יום שנולד משה, אמרו לו
אצטגנינו: היום נולד המושיע, ואין אנו יודעים
אם ממצרים אם מישׂראל, ורואין אנו שסופו
ללקות במים. לפיכך גזר אותו היום אף על
המצריים, שנאמר: "כל הבן הילוד", ולא נאמר
הילוד לעברים, והם לא היו יודעים שסופו ללקות
על מי מריבה: (א) ויקח את בת לוי. פרוש היה
ממנה מפני גזרת פרעה, (וחזר ולקחה. וזהו
"וילך", שהלך בעצת בתו, שאמרה לו: גזרתך
קשה משל פרעה: אם פרעה גזר על הזכרים,
ואתה גם כן על הנקבות. ברש"י ישן) והחזירה,
ועשה בה לקוחין שניים. ואף היא נהפכה להיות
נערה, ובת ק"ל שנה היתה, שנולדה כבואה
למצרים בין החומות, ומאתים ועשר שנים נשתהו
שם, וכשיצאו, היה משה בן שמונים שנה. אם כן,
כשנתעברה ממנו היתה בת מאה ושלושים וקורא

בפיקם", לשון דברתן, כמו ותדברו לזכרים. וכן
(יחזקאל יג) "ותחללנה אותי אל עמי", לשון עבר
חללתן, כמו ותחללו לזכרים: (יט) פי חיות
הנה. בקיאות כמילדות. תרגום מילדות חיתא.
ורבותינו דרשו: (שם ושמות רבה) הרי הן משולות
לחיות השדה, שאינן צריכות מילדות. והיכן
משולות לחיות? - "גור אריה", "זאב יטרף",
"בכור שורו", "אילה שלוחה", ומי שלא נכתב בו,
הרי הפתוב כוללן. "ויברך אותם", ועוד פתיב:
(שם יט) "מה אמך לביאה": (כ) ויטב. הטיב
להן, וזה חלוק בתיבה שיסודה ב' אותיות, ונתן
לה ו"ו יו"ד בראשה, כשהיא באה לדבר בלשון
ונפעיל, הוא נקוד היו"ד בציר"י שהוא קמץ קטן
(או בסגול שהוא פתח קטן) כגון: "וייטב אלהים
למילדות", "ויירב בבת יהודה" (איכה ב) - הרבה
תאניה, וכן: "ויגל את השארית" (דברי הימים ב לו)
דנבוכדנצר, הגלה את השארית, "ויפן זנב אל זנב"
(שופטים טו) - הפנה הזנבות זו לזו. כל אלו לשון
הפעיל את אחרים, וכשהוא מדבר בלשון ויפעיל,
הוא נקוד היו"ד בחיר"ק, כגון: (ויקרא י) "וייטב
בעיניו" - לשון הוטב, וכן: "ויירב העם" - נתרבה
העם. "ויגל יהודה" - הגלה יהודה, "ויפן פה
וכה" - פנה לכאן ולכאן. ואל תשיבני: וילך,

לוי כס"י: ב ותהר האשה ותלד בן ותרא אתו
 כי טוב הוא ותצפנהו שלשה ירחים כס"י:
 ג ולא יכלה עוד הצפינו ותקח לו תבת גמא
 ותחמרה בחמר ובזפת ותשם בה את הילד
 ותשם בסוף על שפת היאר כס"י: ד ותתצב
 אחתו מרחק לדעה מה יעשה לו: ה ותרד
 בת פרעה לרחץ על היאר ונערתי הלכת
 על יד היאר ותרא את התבה בתוך הסוף
 ותשלח את אמתה ותקחה כס"י: ו ותפתח
 ותראהו את הילד והנה נער בכה ותחמל
 עליו ותאמר מילדי העברים זה כס"י: ז ותאמר
 אחתו אל בת פרעה האלך וקראתי לך
 אשה מינקת מן העברית ותינק לך את
 הילד כס"י: ח ותאמר לה בת פרעה לכי ותלך
 העלמה ותקרא את-אם הילד כס"י: ט ותאמר

ב ועדיאת אתתא וילידת בר
 וחות יתה ארי טב הוא
 ואטמרתה תלתא ירחין: ג ולא
 יכילת עוד לאטמרותה ונסיבת
 לה תבותא דגומא ותפתה
 בחמרא ובזפתא ושויאת בה ית
 רביא ושוייתה ביצרא על פיה
 נהרא: ד ואתערת אתתה
 מרחיק למידע מה יתעבד לה:
 ה ונחתת בת פרעה למסחי על
 נהרא ועולימתהא מהלכן על פיה
 נהרא וחות ית תבותא בגו יצרא
 ואשטת ית אמתה ונסבתה:
 ו ופתחת וחות ית רביא והא
 עולימא בכי וחסת עלוהי ואמרת
 מבני יהודאי הוא דין: ז ואמרת
 אתתה לבת פרעה האיזיל ואקרי
 ליה אתתא מינקתא מן יהודיתא
 ותוניק ליה ית רביא: ח ואמרת
 לה בת פרעה איזילי ואזלת
 עולמתא וקרת ית אמה דרביא:
 ט ואמרת לה בת פרעה אובילי

רש"י

הולכות לשון מיתה, כמו: (בראשית כה) "הנה אנכי
 הולך למות", הולכות למות, לפי שמחו בה,
 והפתוב מסייען, פי למה לנו לכתב "ונערותיה
 הולכות"? את אמתה. את שפחתה, ורבותינו
 דרשו לשון יד, אבל לפי דקדוק לשון הקדש היה
 לו להגיד אמתה, מ"ם דגושה, והם דרשו את
 אמתה, את ידה, ונשתרבה אמתה אמות הרבה
 (סוטה שם): (ו) ותפתח ותראהו. את מי
 ראתה? - הילד, זהו פשוטו. ומדרשו: שראתה
 עמו שכינה (שמות רבה. סוטה שם): והנה נער
 בוכה. קולו כנער: (ז) מן העבריות. מלמד
 שהחזירתי על מצריות הרבה לינק, ולא ינק, לפי
 שהיה עתיד לדבר עם השכינה (שמות רבה. סוטה
 שם): (ח) ותלך העלמה. הלכה בנריות ועלמות,
 כעלם: (ט) הילכי. נתנבאה ולא ידעה מה

אותה בת לוי: (ב) פי טוב הוא. כשנולד, נתמלא
 הבית כלו אורה (סוטה שם): (ג) ולא יכלה עוד
 הצפינו. שמנו לה המצריים מיום שהחזירה. והיא
 ילדתו לששה חדשים ויום אחד, שהילדת לשבעה
 יולדת למקטעין והם בדרו אתריה לסוף ט': גמא.
 גמי בלשון משנה, ובלע"ז יונק"ו, ודבר רב הוא
 ועומד בפני רב ובפני קשה: בחמר ובזפת. זפת
 מבחוץ וטיט מבפנים, כדי שלא יריח אותו צדיק
 ריח רע של זפת: ותשם בסוף. הוא לשון אגם,
 רושי"ל בלע"ז, ודומה לו: (ישעיה יט) "קנה וסוף
 קמלו": (ה) לרחץ על היאר. סרס המקרא
 ופרשהו: "ותרד בת פרעה על היאר, לרחץ בו":
 על יד היאר. אצל היאר, כמו: (שמואל ב יד) "ראו
 חלקת יואב על ידי", והוא לשון יד ממש שיד
 האדם סמוכה לו. ורבותינו דרשו: (סוטה שם)

לָהּ בַת־פְּרֹעָה הַיְלִיכִי אֶת־הַיֶּלֶד הַזֶּה וְהִינְקָהוּ
 לִי וְאֲנִי אֶתֶּן אֶתְּךָ אֶת־שְׂכָרְךָ וְתִקַּח הָאִשָּׁה הַיֶּלֶד
 וְתִנְקָהוּ כַּשֵּׁי: וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַתְּבַאֲהוּ לְבַת־
 פְּרֹעָה וַיְהִי־לָהּ לְבֵן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה
 וְתֹאמֶר כִּי מִן־הַמִּים מְשִׁיתָהוּ כַּשֵּׁי: שְׁלִישִׁי
 י"א וַיְהִי | בַּיָּמִים הָהֵם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא
 אֶל־אָחָיו וַיֵּרָא בְּסִבְלַתָּם וַיֵּרָא אִישׁ מִצְרַיִם
 מִכָּה אִישׁ־עֲבָרֵי מֵאָחָיו כַּשֵּׁי: יב וַיִּפֶן כֹּה וְכֹה
 וַיֵּרָא כִּי אֵין אִישׁ וַיֵּד אֶת־הַמִּצְרַיִם וַיִּטְמְנֵהוּ
 בַּחֹל כַּשֵּׁי: יג וַיֵּצֵא בַּיּוֹם הַשְּׁנִי וְהֵנִּיחַ שְׁנֵי־
 אַנְשִׁים עֲבָרִים נְצִים וַיֹּאמֶר לְרַשָּׁע לְמָה תִּכֶּה
 רַעַךְ כַּשֵּׁי: יד וַיֹּאמֶר מִי שְׂמֹךְ לְאִישׁ שֶׁר וְשִׁפְטֹ

ית רבא רבין ואונקיה לי ואנא
 אתן ית אנך ונסבת אתתא ית
 רבא ואונקתה: י ורבא רבא
 ואיתיתה לכת פרעה והנה לה
 לבר וקרת שמה משה ואמרת
 ארי מן מיא שחלתה: יא והנה
 ביומיא האנון ורבא משה ונפק
 לות אחוהי וחזא בפלחנהון
 וחזא גבר מצרי מחי לגבר יהודי
 מאחוהי: יב ואתפני לכא ולכא
 וחזא ארי לית גברא ומחא ית
 מצראה וטמרה בחלא: יג ונפק
 ביומא תגנא והא תרין גברין
 יהודאין נצן ואמר לחיבא למא
 את מחי לחכך: יד ואמר מן
 שונך לגבר רב ודנן עלנא
 הלמקטלי את אמר כמא
 דקטלתא ית מצראה ודחיל משה

רש"י

נתנבאה: הי שליכי (שמות רבה. סוטה שם):
 (י) משיתהו. כתרגומו: שחלתה - והוא לשון
 הוצאה בלשון ארמי כמשחל בניתא מחלכא.
 ובלשון עברי משיתהו, לשון הסירותיו, כמו:
 (יהושע א) "לא ימוש", "לא משו", כף חברו מנחם,
 ואני אומר שאינו ממחברת מש וימוש, אלא
 מגזרת משה ולשון הוצאה הוא, וכן: (שמואל ב כב)
 "ימשיני ממים רבים", שאלו היה ממחברת מש,
 לא יתכן לומר משיתהו, אלא המישותיהו, כאשר
 יאמר מן קם - הקימותי, ומן שב - השיבותי, ומן
 בא - הביאותי, או משתיהו, כמו: (זכריה ג)
 "ומשתי את עון הארץ". אבל משיתי אינו אלא
 מגזרת תיבה שפעל שלה מיסד בה"א בסוף
 התיבה, כגון: משה, בנה, עשה, צנה, פנה, כשיבא
 לומר בהם פעלתי, תבא היו"ד במקום ה"א, כמו:
 עשיתי, בניתי, פניתי, צויתתי: (יא) ויגדל משה.
 והלא כבר כתיב ויגדל הילד? אמר רבי יהודה בן
 רבי אלעזר: הראשון לקומה, והשני לגדלה,

שמנהו פרעה על ביתו: וירא בסבלתם. (בראשית
 רבה) נתן עיניו ולבו להיות מצר עליהם: איש
 מצרי. (שמות רבה) נוגש היה, ממנה על שוטר
 ישראל והיה מעמידם מקרות הגבר למלאכתם:
 מכה איש עברי. מלקהו ורודהו, ובעלה של
 שלומית בת דברי היה, ונתן עיניו בה, ובלילה
 העמידו והוציאו מביתו, והוא חזר ונכנס לבית
 וכא על אשתו - כסבורה שהוא בעלה, וחזר
 האיש לביתו והרגיש בדבר, וכשראה אותו מצרי
 שהרגיש בדבר, היה מכהו ורודהו כל היום:
 (יב) ויפן כה וכה. ראה מה עשה לו בבית ומה
 עשה לו בשדה. ולפי פשוטו - כמשמעו: וירא כי
 אין איש. שאין איש עתיד לצאת ממנו שיתגבר:
 (יג) שני אנשים עברים. דתן ואבירם הם,
 שהותירו מן המן: נצים. מריבים: למה תכה. אף
 על פי שלא הכהו, נקרא רשע בהרמת יד: רעך.
 רשע כמותך: (יד) מי שמך לאיש. והרי עודך
 נער: הלהרגני אפה אמר. מכאן אנו למדים

ואמר בקושטא אתידע פתגמא :
 טו ושמע פרעה ית פתגמא הדין
 ובקעא למקטל ית משה וערק
 משה מן קדם פרעה ויתיב
 בארעא דמדן ויתיב על בירא :
 טז ולרפא דמדן שבע בנן
 ואתאה ודלאה ומלאה ית רהטיא
 לאשקאה ענא דאבוהן : יז ואתו
 רעיא וטרדונון וקם משה
 ופרקונון ואשקי ית ענהן :
 יח ואתאה לות רעואל אבוהן
 ואמר מה דין אוהיתין למיתי
 יומא דין : יט ואמרא גברא
 מצראה שזכנא מיד רעיא ואף
 מדלא דלא לנא ואשקי ית ענא :
 כ ואמר לבנתה ואן הוא למה
 דנן שבקתין ית גברא קרן לה
 ויכול לחמא : כא וצבי משה
 למיתב עם גברא ויהב ית צפרה
 ברחה למשה : כב וילידת בר
 וקרא ית שמה גרשם ארי אמר
 דיר הויתי בארע נוכראה :

לעינו הלהרגנו אתה אמר כאשר הרגת
 את מצרי וירא משה ואמר אכן נודע
 הדבר כש"י : טו וישמע פרעה את הדבר הזה
 ויבקש להרג את משה ויברח משה מפני
 פרעה וישב בארץ מדן וישב על הבאר :
 טז ולכהן מדן שבע בנות ותבאנה ותדלנה
 ותמלאנה את הרהטים להשקות צאן
 אביהן כש"י : יז ויבאו הרעים ויגרשום ויקם
 משה ויושעו וישק את צאנם כש"י : יח ותבאנה
 אל רעואל אביהן ויאמר מדוע מהרתן בא
 היום : יט ותאמרן איש מצרי הצילנו מיד
 הרעים וגם דלה דלה לנו וישק את הצאן :
 כ ויאמר אל בנתיו ואין למה זה עזבתן
 את האיש קראן לו ויאכל לחם כש"י : כא ויואל
 משה לשבת את האיש ויתן את צפרה בתו
 למשה כש"י : כב ותלד בן ויקרא את שמו גרשם כי הויתי

רש"י

שהרגו בשם המפרש : וירא משה. כפשוטו,
 ומדרשו : דאג לו על שראה בישראל רשעים
 דלטורין, אמר : מעתה שמא אינם ראויין להגאל :
 אכן נודע הדבר. כמשמעו. ומדרשו : נודע לי
 הדבר שהייתי תמה עליו : מה חטאו ישראל מפל
 שבעים אמות להיות נרדים בעבודת פרה, אבל
 רואה אני שהם ראויים לכך : (טו) וישמע פרעה.
 הם הלשינו עליו : ויבקש להרג את משה. מסרו
 לקוסטינר להרגו ולא שלטה בו החרב - הוא
 שאמר משה : "ויצילני מחרב פרעה" : (וישב
 בארץ מדן. נתעכב שם כמו "וישב יעקב" :

ולמד מעקב שנודג לו זוווגו על
 הבאר : (טז) ולכהן מדן. רב שבהן, ופרש לו
 מעבודת כוכבים ונדהו מאצלם : את הרהטים.
 את ברכות מרוצות המים העשויות בארץ :
 (יז) ויגרשום. מפני הנדוי : (כ) למה זה
 עזבתן. הפיר בו שהוא מורעו של יעקב - שהמים
 עולים לקראתו : ויאכל לחם. שמא ישא אחת
 מכם, כמה דאת אמר : "כי אם הלחם אשר הוא
 אוכל" : (כא) ויואל. פתרגומו (ספרים אחרים :
 כמשמעו), ודומה לו : (שופטים יט) "הואל נא ולין",
 "ולו הואלנו", "הואלתי לדבר", ומדרשו : לשון

בְּאֶרֶץ נֹכְרִיָּה: פ כג וַיְהִי בַיָּמִים הַרְבִּיִּם הָהֵם
 וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֹּאנְחוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִן־
 הָעֲבֹדָה וַיִּזְעְקוּ וַתַּעַל שְׁוַעְתָּם אֶל־הָאֱלֹהִים
 מִן־הָעֲבֹדָה כס"י: כד וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־נַאֲקָתָם
 וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־בְּרִיתוֹ אֶת־אֲבֹרָהֶם אֶת־
 יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב כס"י: כה וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע אֱלֹהִים כס"י: ס רביעי ג א וּמִשָּׁה
 הִיָּה רֹעֵה אֶת־צֹאן יִתְרוֹ חֹתְנָו פְּהֵן מִדִּין
 וַיִּנְהַג אֶת־הַצֹּאן אַחֲרֵי הַמִּדְבָּר וַיָּבֹא אֶל־הַר
 הָאֱלֹהִים חֲרֹבָה כס"י: ב וַיֵּרָא מֶלֶאֶךְ יְהוָה אֵלָיו
 בְּלַבַּת־אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסִּנֵּה וַיֵּרָא וְהִנֵּה הַסִּנֵּה
 בָּעַר בָּאֵשׁ וְהַסִּנֵּה אֵינְנוּ אֲפֹל כס"י: ג וַיֹּאמֶר
 מִשָּׁה אֶסְרֶה־נָּא וְאַרְאֶה אֶת־הַמְּרֹאֶה הַגָּדֹל
 הַזֶּה מִדּוֹעַ לֹא־יִבְעַר הַסִּנֵּה כס"י: ד וַיֵּרָא יְהוָה
 כִּי סָר לְרֹאוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ
 הַסִּנֵּה וַיֹּאמֶר מִשָּׁה מִשָּׁה וַיֹּאמֶר הַנְּנִי:
 ה וַיֹּאמֶר אֶל־תִּקְרַב הָלֶם שַׁל־נַעֲלֶיךָ מֵעַל

כג וְהוּהּ בְּיוֹמָא סְגִיאֵי הָאֲנֹן
 וּמִית מֶלְכָּא דְּמִצְרַיִם וְאֲתִנְחוּ בְנֵי
 יִשְׂרָאֵל מִן פְּלִחְנָא דְּהוּהּ קְשִׁי
 עֲלֵיהוֹן וַזְעִיקוּ וּסְלִיקַת קְבֻלְתַּהוֹן
 לְקָדָם יי מִן פְּלִחְנָא: כד וּשְׁמִיעַ
 קָדָם יי יֵת קְבֻלְתַּהוֹן וּדְכִיר יי יֵת
 קְנִימָה דְעַם אֲבֹרָהֶם דְעַם יִצְחָק
 וּדְעַם יַעֲקֹב: כה וַיִּגְלִי קָדָם יי
 שְׁעִבּוּדָא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַר
 בְּמִימְרָה לְמַפְרָקְהוֹן יי: א וּמִשָּׁה
 הוּהּ רֹעֵי יֵת עָנָא דִּיתְרוֹ חֹמוּהִי
 רְבָּא דְּמִדִּין וּדְכַר יֵת עָנָא לְכַתֵּר
 שְׁפָר רַעֲיָא לְמַדְבְּרָא וְאֲתָא
 לְטוּרָא דְּאֲתַגְלִי עֲלוּהִי יִקְרָא דִּי
 לְחֹרֵב: ב וְאֲתַגְלִי מֶלְאֲכָא דִּי
 לַה בְּשִׁלְהוּבִית אֲשַׁתָּא מַגּוּ אֲסַנָּא
 וּחֻזָּא וְהָא אֲסַנָּא בָּעַר בְּאֲשַׁתָּא
 וְאֲסַנָּא לִיתוּהִי מִתְאַכִּיל: ג וְאָמַר
 מִשָּׁה אֲתַפְנִי כַעַן וְאַחֲזִי יֵת חֻזְנָא
 רְבָּא הַדִּין מָא דִּין לָא מִתּוֹקֵד
 אֲסַנָּא: ד וּחֻזָּא יי אַרִי אֲתַפְנִי
 לְמַחֲזִי וַיִּקְרָא לַה יי מַגּוּ אֲסַנָּא
 וְאָמַר מִשָּׁה מִשָּׁה וְאָמַר הָא אָנָּא:
 ה וְאָמַר לָא תִקְרַב הַלְכָּא שְׂרִי
 סִינְךָ מֵעַל רַגְלֶךָ אַרִי אֲתֵרָא דְּאֵת

רש"י

לְהִתְרַחֵק מִן הַגָּזֹל שְׁלֵא יָרְעוּ בְּשָׂדוֹת אַחֲרֵים: אֶל
 הַר הָאֱלֹהִים. עַל שֵׁם הָעֵתִיד: (ב) בְּלַבַּת אֵשׁ.
 בְּשִׁלְהֶכֶת אֵשׁ לְבוֹ שֵׁל אֵשׁ, כְּמוֹ: "לֵב הַשָּׁמַיִם",
 (שְׂמוּאֵל ב יח) "בְּלֵב הָאֱלֹהִים". וְאֵל תִּתְמַה עַל הַתִּי"ו,
 שֵׁיִשׁ לָנוּ כִּיּוֹצֵא בּוֹ: (יחזקאל טז) "מָה אֲמַלְהָ
 לְבַתְּךָ": מִתּוֹךְ הַסִּנֵּה. וְלֹא אֵילָן אַחֲרֵי, מִשּׁוּם "עֲמוּ
 אֲנֹכִי בְּצִרְהָ": אֲפֹל. וְאֲכַל, כְּמוֹ "לֹא עֲבַד בָּהּ",
 "אֲשֶׁר לָקַח מִשָּׁם": (ג) אֶסְרֶה־נָּא. אֶסּוּרָה מִכָּאן
 לְהִתְקַרֵּב שָׁם: (ה) שַׁל. שְׁלַף וְהוֹצֵא, כְּמוֹ: (דְּבָרִים
 יט) "וְנָשַׁל הַבְּרֹזֶל", (שם כח) "כִּי יִשַׁל זֵיתֶךָ":

אֶלָּה, נִשְׁבַּע לוֹ שְׁלֵא יִזּוּז מִמִּדִּין כִּי אִם בְּרִשׁוֹתוֹ:
 (כג) וַיְהִי בַיָּמִים הַרְבִּיִּם הָהֵם. שְׁהִיָּה מִשָּׁה גֵר
 בְּמִדְיָן, וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְהִצְרִיכוּ יִשְׂרָאֵל לְתַשׁוּעָה,
 וּמִשָּׁה הָיָה רוֹעֵה וְגו', וּבָאֵת תַּשׁוּעָה עַל יָדוֹ, וּלְכֹף
 נִסְמְכוּ פְּרָשִׁיּוֹת הַלְלוּ. בְּרִשׁ"י יִשָּׁן: וַיָּמָת מֶלֶךְ
 מִצְרַיִם. (שְׂמוֹת רַבָּה) נִצְטָרַע וְהָיָה שׁוֹחֵט תִּינּוּקוֹת
 יִשְׂרָאֵל וְרוֹחֵץ בְּדָמָם: (כד) נֶאֱקָתָם. צַעֲקוֹתָם.
 וְכֵן: (איוב כד) "מִעֵיר מְתִים יִנְאָקוּ": אֶת בְּרִיתוֹ אֶת
 אֲבֹרָהֶם. עַם אֲבֹרָהֶם: (כה) וַיֵּדַע אֱלֹהִים. נָתַן
 עֲלֵיהֶם לֵב לֹא הֶעֱלִים עֵינָיו: (א) אַחֲרֵי הַמִּדְבָּר.

קאים עלוהי אתר קדיש הוא:
 ו ואמר אנא אלהא דאבוך
 אלהא דאברהם אלהא דיצחק
 ואלהא דייעקב וכבשנון משה
 לאפוהי ארי דחיל מלאסתפלא
 בצית יקרא דני: ז ואמר יי
 מגלא גלי קדמי ית שעבוד עמי
 די במצרים וית קבלתהון שמיע
 קדמי מן קדם מפלחיהון ארי
 גלי קדמי ית פיביהון:
 ח ואתגליתי לשזכותהון מידא
 דמצראי ולאסקותהון מן ארעא
 ה היא לארעא טבא ופתיא
 לארעא עבדא חלב ודבש לאתר
 כנענעי וחתאי ואמוראי ופרזאי
 וחואי ויבוסאי: ט וכען הא
 קבילת בני ישראל עלת קדמי
 ואף גלי קדמי ית דוחקא די
 מצראי דחקין להון: י וכען
 איתא ואשלחנך לות פרעה
 ואפיק ית עמי בני ישראל
 ממצרים: יא ואמר משה קדם יי
 מן אנא ארי אזיל לות פרעה
 וארי אפיק ית בני ישראל
 ממצרים: יב ואמר ארי יהי
 מימרי בסעדך ודין לך אתא ארי
 אנא שלחך באפקותך ית עמא

רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו
 אדמת קדש הוא כס"ו: ו ויאמר אנכי אלהי
 אביך אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב
 ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל
 האלהים: ז ויאמר יהוה ראה ראיתי את עני
 עמי אשר במצרים ואת צעקתם שמעתי
 מפני נגשיו כי ידעתי את מכאביו כס"ז: ח וארד
 להצילו מיד מצרים ולהעלותו מן הארץ
 ההוא אל ארץ טובה ורחבה אל ארץ זבת
 חלב ודבש אל מקום הכנעני והחתי והאמורי
 והפרזי והחוי והיבוסים: ט ועתה הנה צעקת
 בני ישראל באה אלי וגם ראיתי את הלחץ
 אשר מצרים לחצים אתם: י ועתה לכה
 ואשלחך אל פרעה והוצא את עמי בני
 ישראל ממצרים כס"ח: יא ויאמר משה אל
 האלהים מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי
 אוציא את בני ישראל ממצרים כס"ט: יב ויאמר
 כי אהיה עמך וזה לך האות כי אנכי

רש"י

(יב) ויאמר כי אהיה עמך. השיבו על ראשון,
 ראשון, ועל אחרון, אחרון: שאמרתי מי אנכי כי
 אלך אל פרעה, לא שלך היא, כי אם משלי: כי
 אהיה עמך, וזה המראה אשר ראית בסנה, לך
 האות "כי אנכי שלחתיך" ותצליח בשליחותי
 וכדאי אני להציל, כאשר ראית הסנה עושה
 שליחותי ואיננו אפל, כך תלך בשליחותי ואינך
 נזוק. ושאלת: מה זכות יש לישראל שייצאו
 ממצרים? - דבר גדול יש לי על הוצאה זו, שהרי

אדמת קדש הוא. המקום: (ז) כי ידעתי את
 מכאביו. כמו "וידע אלהים", כלומר, כי שמתי לב
 להתבונן ולדעת את מכאוביו, ולא העלמתי עיני
 ולא אאטם את אזני מצעקתם: (י) ועתה לכה
 ואשלחך וגו'. ואם תאמר מה תועיל? "והוצא את
 עמי", יועילו דבריך ותוציאם משם: (יא) מי
 אנכי. מה אני חשוב לדבר עם המלכים: וכי
 אוציא את בני ישראל. ואף אם חשוב אני, מה
 זכו ישראל שתעשה להם נס, ואוציאם ממצרים?:

ממצרים תפלוחון קדם יי על
 טורא הדין: יג ואמר משה קדם
 יי הא אנא אתי לות בני ישראל
 ואימר להון אלהא דאבהתכון
 שלחני לותכון וימרון לי מה
 שמה מה אימר להון: יד ואמר
 יי למשה אהיה אשר אהיה ואמר
 פדנן תימר לבני ישראל אהיה
 שלחני לותכון: טו ואמר עוד יי
 למשה פדנן תימר לבני ישראל יי
 אלהא דאבהתכון אלהה
 דאברהם אלהה דיצחק ואלהה
 דייעקב שלחני לותכון דין שמי
 לעלם ודין דכרני לכל דר ודר:
 טז אזיל ותכנוש ית סבי ישראל
 ותימר להון יי אלהא דאבהתכון
 אתגלי לי אלהא דאברהם יצחק
 ויעקב למימר מדבר דכירנא
 יתכון וית דאתעבד לכון
 אלהי אבותיכם נראה

שלחתיך בהוציאך אתהעם ממצרים
 תעבדון אתהאלהים על החר הזה כס"י:
 יג ויאמר משה אל-האלהים הנה אנכי בא
 אל-בני ישראל ואמרת להם אלהי אבותיכם
 שלחני אליכם ואמרו-לי מה-שמו מה אמר
 אלהים: יד ויאמר אלהים אל-משה אהיה
 אשר אהיה ויאמר כה תאמר לבני ישראל
 אהיה שלחני אליכם כס"י: טו ויאמר עוד
 אלהים אל-משה כה תאמר אל-בני ישראל
 יהוה אלהי אבותיכם אלהי אברהם אלהי
 יצחק ואלהי יעקב שלחני אליכם זה-שמי
 לעלם וזה זכרי לדר דר כס"י: חמישי טז לך
 ואספת את-זקני ישראל ואמרת אלהם יהוה
 אלי אלהי אברהם יצחק ויעקב לאמר פקד

רע"י

רבה). (לא שהשפיל, חלילה, משה ביותר, אלא
 שלא הבין דברי השם יתברך, כי לא מחשבתו
 מחשבת השם יתברך, שמאז כף היתה דעתו
 באמרו יתברך: "אהיה אשר אהיה", למשה לבדו
 הגיד, ולא שיגיד לישראל, וזהו: יפה אמרת, שגם
 דעתי מתחלה כף היתה, שלא תגיד לבני ישראל
 כדברים האלה, אלא: "כה תאמר לבני ישראל"
 אהיה פעם אחת וכן משמע במסכת ברכות, ודוק):
 (טו) זה שמי לעלם. חסר וי"ו, לומר: העלימהו
 שלא יקרא ככתבו (שמות רבה): וזה זכרי. למדו
 היאך נקרא, וכן דוד הוא אומר: "ה' שמך לעולם,
 ה' זכרך לדור ודור": (טז) את זקני ישראל.
 מיחדים לישיבה. ואם תאמר זקנים סתם, היאך
 אפשר לו לאסוף זקנים של ס' רבוא?:

עתידים לקבל התורה על החר הזה לסוף שלשה
 חדשים שיצאו ממצרים. דבר אחר: כי אהיה עמך,
 וזה שתפליח בשליחותך, לך האות על הבטחה
 אחרת שאני מבטיחך, שכשתוציאם ממצרים,
 תעבדון אותי על החר הזה, שתקבלו התורה עליו,
 והיא הזכות העומדת לישראל. ודוגמת לשון זה
 מצינו: (ישעיה לו) "וזה לך האות אכול השנה ספיח
 וגו'", מפלת סנחריב תהיה לך לאות על הבטחה
 אחרת - שארצכם תרכה מפרות, ואני אברך
 הספיחים: (יד) אהיה אשר אהיה. אהיה עמם
 בצרה זאת, אשר אהיה עמם בשעבוד שאר
 מלכות (ברכות ט). אמר לפניו: "רבנו של עולם,
 מה אני מזכיר להם צרה אחרת? דים בצרה זו".
 אמר לו: "יפה אמרת: 'כה תאמר וגו'" (שמות

פְּקַדְתִּי אֶתְכֶם וְאֶת־הַעֲשׂוֹי לָכֶם בְּמִצְרַיִם כְּשִׁי׃
 י ואָמַר אֶעֱלֶה אֶתְכֶם מֵעֵי מִצְרַיִם אֶל־אֶרֶץ
 הַבְּנֵעַי וְהַחֲתִי וְהָאֲמֹרִי וְהַפְּרִזִי וְהַחֲתִי
 וְהַיְבוּסִי אֶל־אֶרֶץ זְבַת חֶלֶב וּדְבָשׁ׃ יח וְשָׁמְעוּ
 לְקַלְךָ וּבֵאתָ אֵתָּה וּזְקַנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֶלֶךְ
 מִצְרַיִם וְאָמַרְתֶּם אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים
 נִקְרָה עָלֵינוּ וְעַתָּה גַלְכֶה־נָּא דַרְךְ שְׁלֹשֶׁת
 יָמִים בְּמִדְבָר וְנִזְבַּחַה לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ כְּשִׁי׃
 יט וְאֲנִי יֹדַעְתִּי כִּי לֹא־יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם
 לַהֲלֹךְ וְלֹא בִיד חֲזָקָה כְּשִׁי׃ כ וְשַׁלַּחְתִּי אֶת־יָדִי
 וְהִבִּיתִי אֶת־מִצְרַיִם בְּכָל נִפְלְאוֹתַי אֲשֶׁר
 אַעֲשֶׂה בְּקִרְבּוֹ וְאַחֲרֵי־כֵן יִשְׁלַח אֶתְכֶם׃
 כא וְנִתַּתִּי אֶת־חַן הָעַם־הַזֶּה בְּעֵינַי מִצְרַיִם
 וְהָיָה כִּי תִלְכוּן לֹא תִלְכוּ רִיקָם׃ כב וְשִׁאלָה
 אִשָּׁה מִשְׁכַּנְתָּהּ וּמִגֵּרַת בֵּיתָהּ כְּלֵי־כֶסֶף וְכֵלֵי
 בְּמִצְרַיִם׃ יז וְאָמַרְתִּי אֶסִּיק יִתְכוּן
 מִשְׁעָבוֹד מִצְרַאִי לְאָרֶע כְּנַעֲנָאִי
 וְחַתָּאִי וְאֲמֹרָאִי וּפְרִזָּאִי וְחַזָּאִי
 וּיְבוּסָאִי לְאֶרֶעָא עֲבָדָא חֶלֶב
 וּדְבָשׁ׃ יח וְיִקְבְּלוּן לְמִימְרֵךְ
 וְחִיתִי אֶתָּה וְסִבִּי יִשְׂרָאֵל לְוֹת
 מִלְכָא דְּמִצְרַיִם וְחִימְרוּן לָהּ יִי
 אֱלֹהָא דִּיהוּדָאִי אֶתְקַרִי עֲלֵנָא
 וּכְעַן גְּזִיל כְּעַן מִהַלָּךְ תִּלְתָא יוֹמִין
 בְּמִדְבָרָא וְנִדְבַח קָדָם יִי אֱלֹהֵנָא׃
 יט וְקִדְמִי גְּלִי אֲרִי לֹא יִשְׁבֹּק
 יִתְכוּן מִלְכָא דְּמִצְרַיִם לְמִיזֵל וְלֹא
 מִן קָדָם דְּחִילָה תִּקְרִיף׃ כ וְאֶשְׁלַח
 פִּוֶן יַת מַחַת גְּבַרְתִּי וְאֶמְחִי יַת
 מִצְרַאִי בְּכָל פְּרִשְׁוֹתֵי דִּי אַעֲבַד
 בִּינֵיהוֹן וּבִתְרַן בְּן יִשְׁלַח יִתְכוּן׃
 כא וְאַתָּן יַת עֲמָא הַדִּין לְרַחֲמִין
 בְּעֵינַי מִצְרַאִי וַיְהִי אֲרִי תִהְיוּן לֹא
 תִהְיוּן רִיקָנִין׃ כב וְתִשְׁאַל אֶתְתָּא
 מִשְׁבַּבְתָּהּ וּמִקְרִיבַת בֵּיתָהּ מִנִּין

רש"י

נִתְּנוּ אֱלֹהִים לְהַרְעַ עַמְדִּי - וְכַלְכָן לְשׁוֹן נְתִיבָה הַסּ.
 וַיֵּשׁ מִפְּרִשִׁים "וְלֹא בִיד חֲזָקָה", וְלֹא בְּשִׁבִיל שְׂדוֹ
 חֲזָקָה, כִּי מֵאֵז אֶשְׁלַח אֶת יָדִי וְהִבִּיתִי אֶת מִצְרַיִם
 וְגו', וּמִתְרַגְּמִינֵן אוֹתוֹ וְלֹא מִן קָדָם דְּחִילָה תִּקְרִיף.
 מִשְׁמוֹ שֶׁל רַבִּי יַעֲקֹב בְּרַבִּי מְנַחֵם גָּאֹמֶר לִי׃
 (כב) וּמִגֵּרַת בֵּיתָהּ. מֵאוֹתָהּ שֶׁהִיא גֵּרָה אֶתָּה
 בְּבֵית׃ וְנִצְלָתָם. כְּתַרְגוּמוֹ וְתַרְוֹקְנוֹן, וְכֵן (שְׁמוֹת יב)
 "וְנִצְלָו אֶת מִצְרַיִם", (שֵׁם לג) "וַיִּתְנַצְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 אֶת עַדֵּיכֶם", וְהַנּוּי"ן בּוֹ יְסוֹד. וּמְנַחֵם חִבְרוֹ בְּמַחְבְּרַת
 צַד"י עִם (בְּרַאשִׁית לא) "וַיִּצַּל אֱלֹהִים אֶת מִקְנֵה
 אַבְיָכֶם", "אֲשֶׁר הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאֲבִינוּ", וְלֹא יֶאֱמְנוּ
 דְּבַרְיוֹ, כִּי אִם לֹא הִיְתָה הַנּוּי"ן יְסוֹד וְהִיא נִקְוֶדָה
 בְּחִירָק, לֹא תִהְיֶה מִשְׁמַשֶּׁת בְּלִשׁוֹן וּפְעֻלָּתָם, אֶלֶּא

(יח) וְשָׁמְעוּ לְקוֹלְךָ. מֵאֲלֵיהֶם, מִכִּיּוֹן שֶׁתֹּאמַר
 לָהֶם לְשׁוֹן זֶה, יִשְׁמְעוּ לְקוֹלְךָ, שֶׁכֶּבֶד סִימָן זֶה מְסוּר
 בְּיָדָם מֵיַעֲקֹב וּמִיּוֹסֵף, שֶׁבְּלִשׁוֹן זֶה הֵם נִגְאָלִים׃
 יַעֲקֹב אָמַר: "וְאֱלֹהִים פִּקְדוּ יִפְקְדוּ אֶתְכֶם", יוֹסֵף
 אָמַר לָהֶם: (בְּרַאשִׁית ו) "פִּקְדוּ יִפְקְדוּ אֱלֹהִים אֶתְכֶם".
 (אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים. יו"ד יִתְרָה רָמַז לִי מִכּוֹת, בְּרִש"י
 יִשׁוֹן): נִקְרָה עָלֵינוּ. לְשׁוֹן מִקְרָה, וְכֵן: (בְּמִדְבָר כג)
 "וַיִּקְרַ אֱלֹהִים", "וְאֶנְכִי אֶקְרָה כֹּה" - אֵהָא נִקְרָה
 מֵאוֹתוֹ הַלֵּם: (יט) לֹא יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם
 לְהֵלֶךְ. אִם אֵין אֲנִי מִרְאֶה לוֹ יָדִי הַחֲזָקָה, כְּלוּמַר,
 כֹּל עוֹד שָׂאִין אֲנִי מוֹדִיעוֹ יָדִי הַחֲזָקָה, "לֹא יִתֵּן
 אֶתְכֶם לְהֵלֶךְ": לֹא יִתֵּן. [כְּתַרְגוּמוֹן] לֹא יִשְׁבֹּק,
 כְּמוֹ: (בְּרַאשִׁית כ) "עַל כֵּן לֹא נִתְתִּיף", (שֵׁם לא) "וְלֹא

עַל־בְּנֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיתֵיכֶם וְנִצַּלְתֶּם אֶת־
 מִצְרַיִם כִּשׁ"י: ד א וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר וְהֵן לֹא־
 יֵאֱמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקִלִּי כִּי יֹאמְרוּ
 לֹא־נִרְאָה אֱלֹהֶיךָ יְהוָה: ב וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי יְהוָה
 כְּתִיב מִזֶּה קְרִי מִהֲיֵה בִידְךָ וַיֹּאמֶר מִטָּה כִּשׁ"י:
 ג וַיֹּאמֶר הַשְּׁלִיכוּהוּ אֶרְצָה וַיִּשְׁלַכְתֶּהוּ אֶרְצָה
 וַיְהִי לְנַחֵשׁ וַיִּנֶּם מֹשֶׁה מִפְּנֵי כִשׁ"י: ד וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה שְׁלַח יָדְךָ וְאַחֲזוּ בַזְּנֻבוֹ וַיִּשְׁלַח
 יָדוֹ וַיַּחֲזֶק בּוֹ וַיְהִי לְמִטָּה בְּכַפּוֹ כִּשׁ"י: ה לְמַעַן
 יֵאֱמִינוּ כִּי־נִרְאָה אֱלֹהֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם
 אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב:
 ו וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא עוֹד הִבֵּאתִי יָדְךָ בְּחִיקְךָ
 וַיָּבֵא יָדוֹ בְּחִיקוֹ וַיּוֹצֵאֶהָ וְהֵנִּיחָהּ יָדוֹ מִצַּרְעַת

דכסף ומנין דדהב ולבושין ותשוון על בניכון ועל בנתיכון ותרוקנון ית מצרים: א ואתיב משה ואמר והא לא יהמנון לי ולא קבלון מני ארי ימרון לא אתגלי לך יי: ב ואמר לה יי מה דין בידך ואמר חוטרא: ג ואמר רמיהי לארעא ורמיהי לארעא והוה לחוי וערק משה מן קדמוהי: ד ואמר יי למשה אושיט ידך ואחוד בזנבה ואושיט ידה ואתקף בה והוה לחוטרא בידה: ה בדיל דיהמנון ארי אתגלי לך יי אלהא דאבתהון אלהא דאברהם אלהא דיצחק ואלהא דיעקב: ו ואמר יי לה עוד אעיל פען ידך בעטפך ואעיל ידה בעטפה ואפקה והא ידה חורא כתלגא:

רש"י

את בניכם: (ב) מזה בידך. לך נכתב תיבה אחת, לדרש: מזה שבניך אתה חייב ללקות, שחשדת בכשרים. ופשוטו, כאדם שאמר לחברו: מודה אתה שזו שלפניך אכן היא. אמר לו: הן. אמר לו: הריני עושה אותה עץ: (ג) ויהי לנחש. רמז לו שספר לשון הרע על ישראל (באמרו: "לא יאמינו לי"), ותפש אמנותו של נחש: (ד) ויחזק בו. לשון אחיזה הוא, והרבה יש במקרא: (בראשית יט) "ויחזיקו האנשים בידו", (דברים כה) "והחזיקה במבשיו", (שמואל א יז) "והחזיקתי בזקנו", כל לשון תזוק הדבוק לבי"ת, לשון אחיזה הוא: (ו) מצרעת בשלג. דרך צרעת להיות לבנה: "ואם בהרת לבנה היא", אף באות זה רמז לו שלשון הרע ספר, באמרו: "לא יאמינו לי". לפיכך הלקהו בצרעת כמו שלקתה מרים על לשון הרע:

בלשון ונפעלתם, כמו: (דברים כח) "ונסתתם מן האדמה", (ויקרא כו) "ונתתם ביד אויב", (שם) "ונגפתם לפני אויביכם", (יחזקאל כב) "ונתתכם בתוכה", (ירמיה ז) "ואמרתם נצלנו", לשון נפעלנו, וכל נו"ן שהיא באה בתיבה לפרקים ונופלת ממנה פנו"ן של נו"ן, נושא, נתן, נושא, כשהיא מדברת לשון ופעלתם תנקד בשו"א בפתח, כגון: (בראשית מה) "וינשאתם את אביכם", (כמדבר לב) "ונתתם להם את ארץ הגלעד", (בראשית יז) "ונמלתם את בשר ערלתכם". לכן אני אומר שזאת הנקודה בחיר"ק מן היסוד היא, ויסוד שם דבר - נצול, והוא מן הלשונות הכבדים, כמו: דבור, כפור, למוד, כשידבר בלשון ופעלתם ינקד בחיר"ק, כמו: (כמדבר כ) "ודברתם אל הסלע", (יחזקאל מה) "וכפרתם את הפית", (דברים יא) "ולמדתם אותם

ו ואמר אתיב ידך לעטפה ואתיב
 ידה לעטפה ואפקה מעטפה והא
 תבת הות כבשרה: ה ויהי אם
 לא יהמנון לך ולא יקבלון לקל
 אתא קדמאה ויהמנון לקל אתא
 בתראה: ט ויהי אם לא יהמנון
 אף לתרין אתיא האלין ולא
 יקבלון מנך ותסב ממיא דכנהרא
 ותשוד ליבשתא ויהון מיא די
 תסב מן נהרא ויהון לדמא
 ביבשתא: י ואמר משה קדם יי
 בכעו יי לא גבר דמלול אנא אף
 מתמלי אף מדקמוהי אף מעדן
 דמלתא עם עבדך ארי קיר
 ממלל ועמיק לישן אנא:
 יא ואמר יי לה מן שוי פומא
 לאנשא או מן שוי אלמא או
 חרשא או פקחא או עוירא הלא

בשילג כס"י: ז ויאמר השב ידך אל-חיקך וישב
 ידו אל-חיקו ויוצאה מחיקו והנה-שבה
 כבשרו כס"י: ח והיה אם-לא יאמינו לך ולא
 ישמעו לקל האת הראשון והאמינו לקל
 האת האחרון כס"י: ט והיה אם-לא יאמינו גם
 לשני האתות האלה ולא ישמעון לקלך
 ולקחת מימי היאר ושפכת היבשה והיו
 המים אשר תקח מן-היאר והיו לדם
 ביבשת כס"י: י ויאמר משה אל-יהוה בי אדני
 לא איש דברים אנכי גם מתמול גם משלשם
 גם מאז דברך אל-עבדך כי כבד-פה וכבד
 לשון אנכי כס"י: יא ויאמר יהוה אליו מי שם
 פה לאדם או מיישום אלם או חרש או

רש"י

שבעה ימים היה הקדוש ברוך הוא מפתה את
 משה בסנה לילך בשליחותו: מתמול, שלשם, מאז
 דברך - הרי שלשה, ושלשה גמין, רבויין הם, הרי
 ששה, והוא היה עומד ביום השביעי כשאמר לו
 זאת עוד: "שלח נא ביד תשלח", עד שחרה בו
 וקבל עליו (שמות רבה). וכל זה, שלא היה רוצה
 לטל גדלה על אהרן אחיו, שהיה גדול הימנו
 ונביא היה שנאמר: (הלא אהרן אחיך הלוי וגו'.
 ועוד נאמר לעלי הכהן) (שמואל א ב) "הנגלה
 נגליתי אל בית אביך בהיותם במצרים", הוא
 אהרן, וכן: (יחזקאל כ) "ואנדע להם בארץ מצרים
 וגו'", "ואמר אליהם איש שקוצי עיניו השליכו".
 ואותה נבואה, לאהרן נאמרה: פכד פה. בכבודות
 אני מדבר. ובלשון לע"ז בלב"ו: (יא) מי שם פה
 וגו'. מי למדך לדבר כשהיית נדון לפני פרעה על
 המצרי? או מי ישום אלם. (תנחומא) מי עשה
 פרעה אלם, שלא נתאמץ במצות הריגתך, ואת

(ז) ויוצאה מחיקו והנה שבה וגו'. מכאן שמדה
 טובה ממהרת לבא ממדת פרענות, שהרי
 בראשונה לא נאמר: "מחיקו" (שמות רבה):
 (ח) והאמינו לקל האת האחרון. משתאמר
 להם: בשבילכם לקיתי על שספרתי עליכם לשון
 הרע, יאמינו לך, שפכר למדו בכך, שהמזדוגגין
 להרע להם לוקים בנגעים, כגון: פרעה ואבימלך
 בשביל שרה: (ט) ולקחת מימי היאר. רמז
 להם שבמכה ראשונה נפרע מאלהותם (פרוש:
 כשהקדוש ברוך הוא נפרע מן האמות, נפרע
 מאלהותם תחלה, שהיו עובדים לנילוס המחתה
 אותם, והפכם לדם. ברש"י ישן): והיו המים וגו'.
 והיו והיו שתי פעמים. נראה בעיני אלו נאמר:
 והיו המים אשר תקח מן היאר לדם ביבשת, שומע
 אני שבדו הם נהפכים לדם, ואז כשירדו לארץ
 יהיו בהותן, אבל עכשו מלמדנו שלא יהיו דם עד
 שיהיו ביבשת: (י) גם מתמול וגו'. למדנו שכל

פָּקַח או עֹר הֲלֹא אֲנֹכִי יְהוָה כִּשׁ"י: יב וְעַתָּה לָךְ
 וְאֲנֹכִי אֱהִיָּה עִם־פִּיךָ וְהוֹרִיתִיךָ אֲשֶׁר תִּדְבָּר:
 יג וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי שְׁלַח־נָא בְיַד־תְּשַׁלַּח כִּשׁ"י:
 יד וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בְּמִשְׁהוֹ וַיֹּאמֶר הֲלֹא אֶהְרֹן
 אַחִיךָ הֲלוֹי יִדְעָתִי כִּי־דָבָר יִדְבָּר הוּא וְגַם
 הִנֵּה־הוּא יֵצֵא לִקְרֹאתְךָ וְרֹאֶךָ וְשָׂמַח
 בְּלִבּוֹ כִּשׁ"י: טו וְדַבַּרְתָּ אֵלָיו וְשָׂמַח אֶת־הַדְּבָרִים
 בְּפִיו וְאֲנֹכִי אֱהִיָּה עִם־פִּיךָ וְעִם־פִּיהוֹ וְהוֹרִיתִי
 אֶתְכֶם אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן: טז וְדַבַּר־הוּא לָךְ
 אֶל־הָעָם וְהִיָּה הוּא יְהִי־לָךְ לִפֶּה וְאַתָּה
 תְּהִי־לוֹ לְאֱלֹהִים כִּשׁ"י: יז וְאַתָּה־מִטָּה הַזֶּה
 תִּקַּח בְּיָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־בּוֹ אֶת־הָאֹתוֹת: פ
 שְׁשִׁי יח וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיֵּשֶׁב | אֶל־יֵתֶר חֹתָנּוֹ וַיֹּאמֶר
 לוֹ אֵלֶכָה נָא וְאֲשׁוּבָה אֶל־אֲחִי אֲשֶׁר־בְּמִצְרַיִם
 וְאַרְאֶה הָעֹזֶרֶם חַיִּים וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה לָךְ

אָנָּה יי: יב וְכַעַן אֲזִיל וּמִימְרֵי
 יְהִי עִם פּוֹמֶךָ וְאַל־פְּנֹךְ דִּי
 תְּמַלִּיל: יג וְאָמַר בְּכַעַן יי שְׁלַח
 כְּעַן בְּיַד מִן דְּכָשֵׁר דְּתִשְׁלַח:
 יד וְתַקִּיף רוּגְזָא דִּי בְּמִשְׁהוֹ וְאָמַר
 הֲלֹא אֶהְרֹן אַחֵרְךָ אַחֵרְךָ לְוָאֵי גְלֵי קְדָמִי
 אָרִי מְלָלָא יְמַלֵּל הוּא וְאַף הָא
 הוּא נִפְק לְקַדְמוֹתְךָ וְיַחְזִיף וְיַחְזִי
 בְּלִפְּהָ: טו וְתַמְלִל עִמָּה וְתִשְׁוִי יָת
 פְּתַגְמִיָּא בְּפּוֹמָה וּמִימְרֵי יְהִי עִם
 פּוֹמֶךָ וְעִם פּוֹמָה וְאַלִּיף יִתְכוּן יָת
 דִּי תַעֲבֹדוּן: טז וְיַמְלִל הוּא לָךְ
 לְעַמָּא וְיְהִי הוּא יְהִי לָךְ
 לְמַתְרַגְמָן וְאַתָּה תְּהִי לִפֶּה לְרַב:
 יז וְיָת חֲטָרָא הָדִין תִּסַּב בְּיָדְךָ
 דְּתַעֲבֹד בַּה יָת אֲתִיָּא: יח וְאֲזִיל
 מִשְׁהוֹ וְתַב לְוָת יִתֵּר חֹמּוּהִי וְאָמַר
 לִה אֲזִיל כְּעַן וְאִיתּוּב לְוָת אַחֵי
 דִּי בְּמִצְרַיִם וְאַחְזִי הַעַד כְּעַן
 קִימִין וְאָמַר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה אֲזִיל

רש"י

אומר לצאת ממך, מעתה לא יהיה כן, אלא הוא
 יהיה כהן ואתה לוי, שנאמר: (דברי הימים א כג)
 "ומשה איש האלהים, בניו יקראו על שכט הלוי":
 הנה הוא יצא לקראתך. כשתלך למצרים: וראך
 ושמח בלבך. לא כשאתה סבור שיהא מקפיד
 עליך שאתה עולה לגדלה, ומשם זכה אהרן לעדי
 החשן הנתון על הלב: (טז) ודבר הוא לך.
 בשבילך דבר אל העם. וזה יוכיח על כל לך ולי
 ולו ולכם ולהם הסמוכים לדבור, שכלם לשון
 "על" הם: יהיה לך לפה. למליץ, לפי שאתה כבד
 פה: לאלהים. לרב ולשר: (יח) וישב אל יתר
 חתנו. לטל רשות, שהרי נשבע לו (שלא יזוז
 ממדין כי אם ברשותו. מכילתא). ושבעה שמות

משורתיו חרשים, שלא שמעו בצוותו עליך? (שבת
 קמ) ולאספקלטורין ההורגים, מי עשאם עורים,
 שלא ראו כשברחת מן הבימה ונמלטת?: הלא
 אנכי. ששמי ה' עשיתי כל זאת: (יג) ביד
 תשלח. ביד מי שאתה רגיל לשלח והוא אהרן.
 דבר אחר: ביד אחר שתרכה לשלח, שאין סופי
 להכניסם לארץ ולהיות גואלם לעתיד - יש לך
 שלוחים הרבה: (יד) ויחר אף. (ובחים קב) רבי
 יהושע בן קרחה אומר: כל חרון־אף שבתורה
 נאמר בו רשם, וזה לא נאמר בו רשם, ולא מצינו
 שבא ענש על ידי אותו חרון. אמר לו רבי יוסי:
 אף בזה נאמר בו רשם: "הלא אהרן אחיך הלוי",
 שהיה עתיד להיות לוי ולא כהן, והכהנה הייתי

לְשָׁלוֹם כָּשׁׁי׃ יט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְיָן
 לֵךְ שֵׁב מִצְרַיִם בֵּי־מֵתוֹ כָּל־הָאֲנָשִׁים
 הַמִּבְקָשִׁים אֶת־נַפְשֶׁךָ כָּשׁׁי׃ כ וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־
 אִשְׁתּוֹ וְאֶת־בָּנָיו וַיֵּרֻכְבֶּם עַל־הַחֲמֹר וַיֵּשֶׁב
 ארצה מצרים ויקח משה את־מִטָּה האלהים
 בִּידּוֹ כָּשׁׁי׃ כא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּלִכְתָּךְ
 לָשׁוּב מִצְרַיִמָּה רְאֵה כָּל־הַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר־
 שַׁמְתִּי בְיָדְךָ וְעָשִׂיתָם לְפָנַי פְּרָעָה וְאֲנִי אֲחַזֵּק
 אֶת־לְבָבוֹ וְלֹא יִשְׁלַח אֶת־הָעַם כָּשׁׁי׃ כב וְאָמַרְתָּ
 אֶל־פְּרָעָה כֹּה אָמַר יְהוָה בְּנִי בְּכָרִי
 יִשְׂרָאֵל כָּשׁׁי׃ כג וְאָמַר אֵלֶיךָ שְׁלַח אֶת־בְּנֵי
 וַיַּעֲבֹדֵנִי וְתַמְאֵן לְשַׁלְּחוֹ הִנֵּה אֲנֹכִי הֹרֵג
 אֶת־בְּנֶיךָ בְּכַרְךָ כָּשׁׁי׃ כד וַיְהִי בַדְרֹךְ בַּמְּלוֹן

לְשָׁלוֹם: יט וַאֲמַר יי לְמֹשֶׁה
 בְּמִדְיָן אֲזִיל תוֹב לְמִצְרַיִם אֲרִי
 מִיתוּ כָּל גְּבֻרָא דְבָעוּ לְמִקְטָלְךָ:
 כ וּדְבַר מֹשֶׁה ית אֶתְתָּה וְיֵת
 בְּנוֹהֵי וְאַרְכָּבֹנֹן עַל חֲמֵרָא וְתָב
 לְאַרְעָא דְמִצְרַיִם וְנָסִיב מֹשֶׁה ית
 חוֹטְרָא דְאֶתְעַבְדֵּדוּ בַּה נְסִין מִן
 קָדָם יי בִּידָה: כא וַאֲמַר יי
 לְמֹשֶׁה בְּמַחְבֵּךְ לְמַתוֹב לְמִצְרַיִם
 חֲזִי כָּל מוֹפְתֵיָא דְשׁוּיְתֵי בִידְךָ
 וְתַעֲבֹדֵנֹן קָדָם פְּרָעָה וְאַנָּא
 אֲתַקִּיף ית לְבָה וְלֹא יִשְׁלַח ית
 עַמָּא: כב וְתִימַר לְיֵת פְּרָעָה כְּדָנֹן
 אָמַר יי בְּרִי בּוֹכְרִי יִשְׂרָאֵל:
 כג וְאָמַרְתָּ לְךָ שְׁלַח ית בְּרִי
 וַיִּפְלַח קָדָמִי וְאִם סָרִיב אֶתְּ
 לְשַׁלְּחוֹתָהּ הָא אֲנָא קָטִיל ית בְּרֹךְ
 בּוֹכְרְךָ: כד וַיְהוֶה בְּאַרְחָא כְּבִית
 מְבַתָּא וְעָרַע בַּה מְלֶאכָא דִּיֵּי

רש"י

וגו' ואל תתמה על אשר פתיב "אשר שמתי",
 שפן משמעו, כשדבר עמו, כבר שמתי בידך:
 (כב) ואמרת אל פרעה. כשתשמע שלבו חזק
 וימאן לשלח, אמר לו פן: בני בכורי. לשון גדלה,
 כמו: (תהלים פט) "אף אני בכור אֶתְנַהוּ", זהו
 פשוטו. ומדרשו: פאן חתם הקדוש ברוך הוא על
 מכירת הבכורה שלקח יעקב מעשו: (כג) ואמר
 אליך. בשליחותו של מקום: שלח את בני וגו'.
 הנה אנכי הרג וגו'. היא מפה אחרונה, ובה
 התרהו תחלה, מפני שהיא קשה. וזה הוא שנאמר
 באיוב: (איוב לו) "הן אל ישגיב בכחו", לפיכך:
 "מי כמהו מורה". בשר ודם המבקש להנצחם
 מחברו מעלים את דבריו, שלא יבקש הצלה, אבל
 הקדוש ברוך הוא ישגיב בכחו ואין יכלת להמלט
 מידו, פי אם בשוכו אליו, לפיכך הוא מורהו
 ומתרה בו לשוב: (כד) ויהי בדרך במלון. משה:

היו לו: רעואל, יתר, יתרו, קיני וכד': (יט) פי
 מתו כל האנשים. מי הם? דתן ואבירם. חיים
 היו? אלא שידרו מנכסיהם, והעני חשוב כמת
 (נדרים סד): (כ) על החמור. חמור המיחד. הוא
 החמור שחבש אברהם לעקדת יצחק, והוא שעתיד
 מלך המשיח להגלות עליו, שנאמר: (זכריה ט) "עני
 ורוכב על חמור": וישב ארצה מצרים ויקח משה
 את מטה וגו'. אין מקדם ומאחר מדקדקים
 במקרא: (כא) בלכתך לשוב מצרימה וגו'. דע,
 שעל־מנת פן תלך, שתהא גבור בשליחותי לעשות
 כל מופתי לפני פרעה ולא תירא ממנו: אשר
 שמתי בידך. לא על שלשה אותות האמורות
 למעלה, שהרי לא לפני פרעה צוה לעשותם, אלא
 לפני ישראל, שיאמינו לו, ולא מצינו שעשאם
 לפניו. אלא מופתים שאני עתיד לשום בידך
 במצרים, כמו: (שמות ז) "פי ידבר אליכם פרעה

וַיִּפְגְּשׁוּהוּ יְהוָה וַיִּבְקֹשׁ הַמִּיתוֹ כְּשִׁׁי׃ כה וַתִּקַּח
 צִפְרָה צֹר וַתִּכְרֹת אֶת־עַרְלַת בְּנֶהּ וַתִּגַּע
 לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי חֲתַן־דָּמִים אַתָּה לִּי כְּשִׁׁי׃
 כו וַיִּרְף מִמֶּנּוּ אִזּוֹ אָמְרָה חֲתַן דָּמִים
 לְמוֹלַת כְּשִׁׁי׃ פ כו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לֵךְ
 לְקַרְאֵת מֹשֶׁה הַמְדַבֵּר וַיֵּלֶךְ וַיִּפְגְּשׁוּהוּ בְּהַר
 הָאֱלֹהִים וַיִּשְׁקֹלוּ׃ כה וַיַּגִּד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֵת
 כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר שְׁלַחוּ וְאֵת כָּל־הָאֵתֶת
 אֲשֶׁר צִוָּהוּ׃ כט וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאסְפוּ
 אֶת־כָּל־זִקְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ל וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֵת
 כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ
 הָאֵתֶת לְעֵינֵי הָעָם׃ לא וַיֵּאֱמֹן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ
 כִּי־פָקֵד יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה
 אֶת־עֲנָנִים וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ׃ שביעי ה א וְאַחַר
 בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֶל־פְּרַעֲהַ כַּה־אָמַר

ובעצא למקטלה: כה ונסיבת
 צפורה טנרא וגזרת ית ערלת
 ברה וקריבת לקדמוהי ואמרת
 ארי בדמא דמהלפא הדין אתיהב
 חתנא לנא: כו ונח מנה בכך
 אמרת אלולי דמא דמהלפא הדין
 אתחזיב חתנא קטול: כו ואמר יי
 לאהרן אזיל לקדמות משה
 למדברא ואזל וערעה בטורא
 דאתגלי עלוהי וקרא די ונשק
 לה: כה וחוי משה לאהרן ית כל
 פתגמיא די די שלחה וית כל
 אתיא די פקדה: כט ואזל משה
 ואהרן וכנשו ית כל סבי בני
 ישראל: ל ומליל אהרן ית כל
 פתגמיא די מליל יי עם משה
 ועבד אתיא לעיני עצמא:
 לא והימן עצמא ושמעו ארי דכיר
 יי ית בני ישראל וארי גלי
 קדמוהי ית שעבודהון וכרעו
 וסגידו: א ובתר כן עלו משה
 ואהרן ואמרו לפרעה כדון אמר

רש"י

המילה בא להרגו: אמרה חתן דמים למולת.
 חתני הנה נרצח על דבר המילה. (שנה רש"י
 בלשוננו: לעיל כתב אתה היית גורם, דקשה לרש"י
 מה זה: "אז אמרה חתן דמים", והלא גם לעיל
 אמרה "חתן דמים"? אלא מתחלה סברה דזה וזה
 גורם, חטא המילה וחטא אחר. אחר כך,
 כשראתה: "וירף" לגמרי, אז הבינה דעל דבר
 המילה לבד בא, וכזה מתרץ גם כן שנוי הלשון
 בתרגום אונקלוס בחתן דמים, ודוק. כן נראה ל'):
 למולת. על דבר המולות. שם דבר הוא והלמ"ד
 משמשת בלשון על, כמו: (שמות יד) "ואמר פרעה
 לבני ישראל". ואונקלוס תרגם: "דמים", על דם
 המילה: (א) ואחר באו משה ואהרן וגו'. אבל
 הזקנים נשטפו אחד אחד מאחר משה ואהרן, עד

ויבקש המיתו. למשה, לפי שלא מל את אליעזר
 בנו, ועל שנתרשל נענש ענש מיתה. תנא, אמר
 רבי יוסי: חס ושלום, לא נתרשל, אלא אמר: אמול
 ואצא לדרך - סכנה היא לתינוק עד שלשה ימים,
 אמול ואשנה שלשה ימים - הקדוש ברוך הוא
 צוני: "לך שוב מצרים", ומפני מה נענש מיתה?
 לפי שנתעסק במלון תחלה (כמסכת נדרים דף לא).
 והיה המלאך נעשה כמין נחש ובולעו מראשו ועד
 ירכיו, וחוזר ובולעו מרגליו ועד אותו מקום.
 הבינה צפורה שבשביל המילה הוא: (כה) ותגע
 לרגליו. השליכתו לפני רגליו של משה: ותאמר.
 על בנה: פי חתן דמים אתה לי. אתה היית גורם
 להיות החתן שלי נרצח עליך - הורג אישי אתה
 לי: (כו) וירף. המלאך ממנו: אז. הבינה שעל

יי אלהא דישראל שלח ית עמי
 ויחגון קדמי במדברא: ב ואמר
 פרעה שמא דיי לא אתגלי לי די
 אקבל לממרה לשלחא ית
 ישראל לא אתגלי לי שמא דיי
 ואף ית ישראל לא אשלח:
 ג ואמרו אלהא דיהודאי אתגלי
 עלנא גזיל כען מהלך תלתא
 יומין במדברא ונדבח קדם יי
 אלהנא דלמא זעעננא במותא
 או בקטול: ד ואמר להון מלפא
 דמצרים למא משה ואהרן
 תבטלון ית עמא מעובדהון אזילו
 לפלחנכון: ה ואמר פרעה הא
 סגיאיין כען עמא דארעא
 ותבטלון יתהון מפלחנהון:
 ו ופקיד פרעה ביומא ההוא ית
 שלטונין דעמא וית סרכוהי
 למימר: ז לא תוספון למיתן
 תבנא לעמא למרמי לבנין
 כמתמלי ומדקמוהי אנון יהכון
 ויגבבון להון תבנא: ח וית סכום
 לבניא די אנון עבדין מתמלי

יהוה אלהי ישראל שלח את עמי ויחגו לי
 במדבר כס"י: ב ויאמר פרעה מי יהוה אשר
 אשמע בקלו לשלח את ישראל לא ידעתי
 את יהוה וגם את ישראל לא אשלח:
 ג ויאמרו אלהי העברים נקרא עלינו גלכה נא
 דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה ליהוה
 אלהינו פן יפגענו בדבר או בחרב כס"י:
 ד ויאמר אלהם מלך מצרים למה משה
 ואהרן תפריעו את העם ממעשיו לכו
 לסבלתיכם כס"י: ה ויאמר פרעה הן רבים
 עתה עם הארץ והשבתם אתם
 מסבלתם כס"י: ו ויצו פרעה ביום ההוא את
 הנגשים בעם ואת שטריו לאמר כס"י: ז לא
 תאספון לתת תבן לעם ללבן הלבנים
 בתמול שלשם הם ילכו וקששו להם
 תבן כס"י: ח ואת מתכנת הלבנים אשר הם

רש"י

מצרים לא היתה על שכטו של לוי, ותדע לה,
 שהרי משה ואהרן יוצאים ובאים שלא ברושות:
 (ה) הן רבים עתה עם הארץ. שהעבודה מטלת
 עליהם ואתם משביתים אותם מסבלתם, הפסד
 גדול הוא זה: (ו) הנגשים. מצריים היו,
 והשוטרים היו ישראלים. הנוגש, ממנה על כמה
 שוטרים, והשוטר, ממנה לרדות בעושי המלאכה:
 (ז) תבן. אשטובל"א, היו גובלין אותו עם הטיט:
 לבנים. טיוול"ש בלע"ז, שעושים מטיט ומיבשין
 אותן בתחמה, ויש ששורפין אותן בכבשן: בתמול
 שלשם. פאשר הייתם עושים עד הנה: וקששו.
 ולקטו: (ח) ואת מתכנת הלבנים. סכום חשבון

שנשטמו כלם, קדם שהגיעו לפלטין, לפי שיראו
 ללכת (שמות רבה). ובסיני נפרע להם: "ונגש משה
 לבדו והם לא יגשו" - החזירם לאחוריהם:
 (ג) פן יפגענו. פן יפגעו היו צריכים לומר לו
 אלא שחלקו פבוד למלכות. פגיעה זו לשון מקרה
 מות הוא: (ד) תפריעו את העם ממעשיו.
 תבדילו ותרחיקו אותם ממלאכתם, ששומעין לכם
 וסבורים לנות מן המלאכה. וכן (משלי ד)
 "פרעהו - אל תעבר בו", ורקהו. וכן: (שם א)
 "ותפרעו כל-עצתי", (שמות לב) "כי פרוע הוא",
 ורחק ונתעב: לכו לסבלתיכם. לכו למלאכתכם
 שיש לכם לעשות בבתיכם, אבל מלאכת שעבוד

עֲשִׂים תִּמּוֹל שְׁלֹשׁ תְּשִׂימוּ עֲלֵיהֶם לֹא
 תִּגְרְעוּ מִמֶּנּוּ כִּי־נִרְפִים הֵם עַל־כֵּן הֵם צָעֲקִים
 לֵאמֹר גִּלְכָּה נִזְבַּחַה לַאלֹהֵינוּ כִּשׁׁי: ט תִּכְבֵּד
 הַעֲבֹדָה עַל־הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲשׂוּ־בָהּ וְאֶל־יִשְׁעוּ
 בְּדַבְרֵי־שָׁקֶר כִּשׁׁי: י וַיֵּצְאוּ נְגִשֵׁי הָעַם וְשִׁטְרוּ
 וַיֹּאמְרוּ אֶל־הָעַם לֵאמֹר כֹּה אָמַר פְּרַעֲהַ אֵינֶנִּי
 נֹתֵן לָכֶם תְּבֹן: יא אַתֶּם לָכוּ קָחוּ לָכֶם תְּבֹן
 מֵאֲשֶׁר תִּמְצְאוּ כִּי אֵין נִגְרַע מֵעֲבֹדְתְכֶם
 דָּבָר כִּשׁׁי: יב וַיִּפֶּץ הָעַם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
 לְקַשֵּׁשׁ קֶשׁ לַתְּבֹן כִּשׁׁי: יג וְהַנְּגִשִׁים אָצִים לֵאמֹר
 כָּלוּ מַעֲשֵׂיכֶם דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ כַּאֲשֶׁר בְּהִיּוֹת
 הַתְּבֹן כִּשׁׁי: יד וַיָּכּוּ שִׁטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־שָׂמוּ

ומדקמוהי תמנון עליהון לא
 תמנעון מינה ארי בטלנין אנון
 על פן אנון צוחין למימר גזיל
 נדבח קדם אלהנא: ט תתקף
 פלחנא על גברנא ויתעסקון בה
 ולא יתעסקון בפתגמין בטלנין:
 י ונפקו שלטוני עמא וסרכוהי
 ואמרו לעמא למימר פדנן אמר
 פרעה לית אנא יתב לכון תבנא:
 יא אתון אזילו סיבו לכון תבנא
 מאתר דתשפחון ארי לא יתמנע
 מפלחנכון מדעם: יב ואתבדר
 עמא בכל ארעא דמצרים לגבבא
 גילי לתבנא: יג ושלטונא
 דחקין למימר אשלימו עובדיכון
 פתגם יום ביומה כמא דהויתון
 עבדין פד אתיהב לכון תבנא:
 יד ולקו סרכי בני ישראל די

רשׁי

מצאתי שמוש של ביי"ת סמוכה לאחריהם, אבל
 אחר לשון דבור, כמתעסק לדבר בדבר, נופל לשון
 שמוש ביי"ת, כגון: (יחזקאל לג) "הנדברים בך",
 (במדבר יב) "ותדבר מרים ואהרן במשה", (זכריה ד)
 "המלאך הדבר ביי", (דברים יא) "לדבר בם", (תהלים
 קיט) "ואדברה בעדתיך", אף כאן: "אל ישעו
 בדברי שקר", אל יהיו נדברים בדברי שוא והכאי:
 (יא) אתם לכו קחו לכם תבן. וצריכים אתם
 לילך בנריות: פי אין נגרע. דבר, מפל סכום
 לבנים שהייתם עושים ליום בהיות התבן נתן לכם
 מזמן מבית המלך: (יב) לקשש קש לתבן.
 לאספ אסיפה, ללקט לקט לצרף תבן השיט: קש.
 לשון לקוט, על שם שדבר המתפזר הוא וצריף
 לקוששו, קרוי קש בשאר מקומות: (יג) אצים.
 דוחקים: דבר יום ביומו. חשבון של כל יום כלו
 ביומו, כאשר עשיתם בהיות התבן מוכן!:
 (יד) ויכו שטרי בני ישראל. השוטרים,
 ישראלים היו, וחסים על חכריהם מלדחקם,

הלבנים שהיה כל אחד עושה ליום, כשהיה התבן
 נתן להם, אותו סכום תשימו עליהם גם עתה למען
 תכבד העבודה עליהם: פי נרפים. מן העבודה
 הם, לקף לכם פונה אל הפטלה וצועקים לאמר:
 גלכה וגו': מתפנת. ותכן לבנים, ולו נתכנו
 עלילות, את הכסף המתכן - כלן לשון חשבון הם:
 נרפים. המלאכה רפויה בידם ועזובה מהם והם
 נרפים ממנה, רטריי"ש פלע"ז: (ט) ואל ישעו
 בדברי שקר. ואל יגו וידברו תמיד בדברי רוח,
 "לאמר: גלכה נזבחה", ודומה לו: "ואשעה בחקך
 תמיד". למשל ולשנינה, מתרגמין ולשועין,
 ויספר, ואשתעי. ואי אפשר לומר "ישעו" לשון
 "וישע ה' אל הכל וגו' ואל קין ואל מנחתו לא
 שעה", ולפרש "אל ישעו", אל יפנו, שאם-כן, היה
 לו לכתב: "ואל ישעו אל דברי שקר", או "לדברי
 שקר", פי כן גזרת כלם: (ישעיה נו) "ישעה האדם
 על עושהו", (שם לא) "ולא שעו על-קדוש
 ישראל", (שם יז) "ולא ישעה אל המזבחות", ולא

מניאו עליהון שלטוני פרעה
 למימר מא דין לא אשלמתון
 גזרתכון למרמי (לבנין)
 כמאתמלי ומדקמוהי אף תמלי
 אף יומא דין: טו ואתו סרכי בני
 ישראל וצנחו (קדם) לפרעה
 למימר למא תעבד פדין
 לעבדיך: טז תבנא לא מתייב
 לעבדיך ולבניא אמרין לנא
 עבדו והא עבדיך לקון וחסן
 עליהון עמך: יז ואמר בטלנין
 אתון בטלנין על פן אתון אמרין
 גזיל גדפח קדם יי: יח וכען
 אזילו פלחו ותבנא לא יתייב
 לכון וסכום לבניא תתנון:
 יט וחזו סרכי בני ישראל יתהון
 בכיש למימר לא תמנעון
 מלכניכון פתגם יום ביומה:
 כ וערעו ית משה וית אהרן
 קנימין לקדמותהון כמפקהון
 מקדם פרעה: כא ואמרו להון
 יתגלי יי עליכון ויתפרע די

עלהם נגשי פרעה לאמר מדוע לא כלייתם
 חקכם ללבן כתמול שלשם גם-תמול גם-
 היום כס"י: טו ויבאו שטרי בני ישראל ויצעקו
 אל-פרעה לאמר למה תעשה כה לעבדיך:
 טז תכן אין נתן לעבדיך ולבנים אמרים לנו
 עשו והנה עבדיך מפים וחסאת עמך כס"י:
 יז ויאמר גרפים אתם גרפים על-כן אתם
 אמרים גלכה גזפחה ליהוה: יח ועתה לכו
 עבדו ותכן לא-ינתן לכם ותכן לבנים
 תתנו כס"י: יט ויראו שטרי בני-ישראל אתם
 ברע לאמר לא-תגרעו מלבניכם דבר-יום
 ביומו כס"י: כ ויפגעו את-משה ואת-אהרן
 נצבים לקראתם ביצאתם מאת פרעה כס"י:
 כא ויאמרו אליהם ירא יהוה עליכם וישפט
 אשר הבאתם את-ריחנו בעיני פרעה

רש"י

הנוגשים אומרים עשו לנו לבנים כמנין הראשון:
 וחסאת עמך. אלו היה נקוד פתח, הייתי אומר
 שהוא דבוק ודבר זה חטאת עמך הוא, עכשיו
 שהוא קמץ - שם דבר הוא, וכך פרושו: ודבר זה
 מביא חטאת על עמך, כאלו כתוב "וחטאת
 לעמך", כמו: (רות א) "כבאנה בית לחם", שהוא
 כמו לבית לחם, וכן הרבה: (יח) ותכן לבנים.
 חשבון הלבנים, וכן: (מלכים ב יב) "את הכסף
 המתקן", המנוי, כמו שאמר בענין: "ויצורו וימנו
 את הכסף": (יט) ויראו שטרי בני ישראל. את
 חבריהם הנרדים על ידם: ברע. ראו אותם ברעה
 וצרה המוצאת אותם, בהכבידם העבודה עליהם
 לאמר: "לא תגרעו וגו'": (כ) ויפגעו. אנשים
 מישראל, "את משה ואת אהרן וגו'". ורבותינו

וכשקיו משלימין הלבנים לנוגשים, שהם מצריים,
 והיה חסר מן הסכום, היו מלקין אותם על שלא
 דחקו את עושי המלאכה. לפיכך זכו אותן שוטרים
 להיות סנהדרין, ונאצל מן הרוח אשר על משה
 והושם עליהם, שנאמר: "אספה-לי שבעים איש
 מזקני ישראל", מאותן שידעת הטובה שעשו
 במצרים כי הם זקני העם ושוטריו: ויכו שטרי בני
 ישראל. אשר שמו נגשי פרעה אותם לשוטרים
 עליהם: "לאמר מדוע וגו'". למה "ויכו"? שהיו
 אומרים להם: "מדוע לא כלייתם גם תמול, גם
 היום", חק הקצוב עליכם ללבן כתמול השלישי,
 שהוא יום שלפני אתמול? והוא היה להיות התכן
 נתן להם: ויכו. לשון ויפגעו, הפו מיד אחרים.
 הנוגשים הפום: (טז) ולבנים אומרים לנו עשו.

וּבְעֵינַי עֲבָדָיו לְתַתְּ-חֶרֶב בְּיָדָם לְהַרְגֵנִי: מִפְטִיר
 כַּב וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי לְמָה
 הִרְעַתָּה לְעַם הַזֶּה לְמָה זֶה שְׁלַחְתָּנִי רַס"ו:
 כַּב וּמֵאֵז בָּאתִי אֶל־פְּרַעֲה לְדַבֵּר בְּשִׁמְךָ הִרַע
 לְעַם הַזֶּה וְהֵצַל לְאֶ־הֵצַלְתָּ אֶת־עַמְּךָ רַס"ו:
 ו א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲתָה תֵרְאֶה אֲשֶׁר
 אֶעֱשֶׂה לְפְרַעֲה כִּי בְיַד חֲזָקָה יִשְׁלַחַם וּבְיַד
 חֲזָקָה יִגְרָשֻׁם מֵאֶרְצוֹ רַס"ו: ססס

קב"ד פסוקים, ויק"ח סימן

אבאשתון ית ריחנא פעיני פרעה
 ובעיני עבדוהי למתן חרבא
 בידיהון לקטלותנא: כב ותב
 משה קדם יי ואמר יי למא
 אבאשתא לעמא הדין ולמא דנן
 שלחתני: כג ומעדן עלית לנת
 פרעה למללא בשמך אבאש
 לעמא הדין ושזבא לא שזבתא
 ית עמך: א ואמר יי למשה פען
 תחזי דאעבד לפרעה ארי בידיא
 תקיפא ישלחנן ובידיא תקיפא
 יתרכנן מארעה: ס ס ס

רש"י

הצלהו לעולה, ולא הרהר אחר מדותי, לפיכך:
 "עתה תראה", העשוי לפרעה תראה, ולא העשוי
 למלכי שבעה אמות, כשאביאם לארץ: כי ביד
 חזקה ישלחם. מפני ידי החזקה שתחזק עליו
 ישלחם: וכיד חזקה יגרשם מארצו. על כרחם
 של ישראל יגרשם, ולא יספיקו לעשות להם צדה,
 וכן הוא אומר: "ותחזק מצרים על העם למחר
 לשלחם וגו'": חסלת פרשת שמות

דרשו: פל נצים ונצבים דתן ואבירם היו, שנאמר
 בהם: "יצאו נצבים" (כב) למה הרעתה לעם
 הזה. ואם תאמר: מה אכפת לך? - קובל אני על
 ששלחתני (שמות רבה): (כג) הרע. לשון הפעיל
 הוא, הרבה רעה עליהם. ותרגומו: אבאש:
 (א) עתה תראה וגו'. (סנהדרין קיא) הרהרת על
 מדותי, לא פאברקם שאמרתי לו: (בראשית כא) "כי
 ביצחק יקרא לך זרע", ואמר כף אמרתי לו:

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי
 שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט
 ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא
 מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר שם משה לפני בני ישראל:

עין חיים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי נעם, וכל נתיבותיה שלום. ארץ ימים בימינה, בשמאלה
 עשר וכבוד. יהיה חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחון. * האבנט חוגרים בתחילת
 שלישי התחתון של הספר תורה. * לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל
 יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפני

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם אשר בחר בנביאים טובים ורצה בדבריהם
 הנאמרים באמת ברוך אתה יהוה הבורח בתורה ובמשה עבדו ובִישְׂרָאֵל עֲמוֹ
 ובנביאי האמת וצדק:

הפטרת שמות בישיבה פרק כז

כז והפאים ישרש יעקב יציין ופרח ישראל ומלאו פני-תבל תנובה: והממפת מכהו
הכהו אמ-כהרג הרגיו הרג: ה בסאפאה בשלחה תריבנה הגה ברוחו הקשה ביום קדים:
ט לכן בזאת יכפר עון-יעקב וזה כל-פרי הסר חטאתו בשומו | כל-אבני מזבח פאבני-גר
מנפצות לא-יקמו אשרים וחמנים: י כי עיר בצורה בךד נזה משלח ונעזב כמדבר שם
ירעה עגל ושם ירפץ וכלה סעפיה: יא ביכש קצירה תשכרנה נשים פאות מאירות אותה
יב לא עם-בינות הוא על-פן לא-ירחמנו עשהו ויצרו לא יחננו: יג והיה ביום ההוא
יחבט יהוה משבלת הנחר עד-נחל מצרים ואתם תלקטו לאחד אחד בני ישראל:
יד והיה | ביום ההוא יתקע בשופר גדול וכאו האבדים בארץ אשור והנדחים בארץ
מצרים והשתחוו ליהוה בחר הקדש בירושלים:

כח א הוי עמרת גאות שכרי אפרים וציין נבל צבי תפארתו אשר על-ראש גיא שמנים
הלומי יין: ב הנה חזק ואמץ לאדני פורם בךד שער קטב פורם מים כפירים שטפים
הניח לארץ ביד: ג ברגלים תרמסנה עמרת גאות שפורי אפרים: ד והיתה ציצת נבל צבי
תפארתו אשר על-ראש גיא שמנים כבפוריה בטרם קיץ אשר יראה הראה אותה בעודה
בכפו יבלענה: ה ביום ההוא יהיה יהוה צבאות לעמרת צבי ולצפירת תפארה לשאר
עמו: ו ולרוח משפט ליושב על-המשפט ולגבורה משיבי מלחמה שערה: ז וגם-אלה ביין
שגו ובשכר תעו כהן ונביא שגו בשכר נבלעו מן-היין תעו מן-השכר שגו בראה פקו
פליליה: ח כי כל-שלחנות מלאו קיא צאה בלי מקום: ט את-מי יורה דעה ואת-מי יבין
שמועה גמולי מחלב עתיקי משדים: י כי צו לצו צו לקו לקו ועיר שם ועיר
שם: יא כי בלעגני שפה ובלשון אחרת ידבר אליהם הוה: יב אשר | אמר אליהם זאת
המנוחה הניחו לעינף וזאת המרגעה ולא אבוא שמוע: יג והיה להם דבר-יהוה צו לצו
צו לצו קו לקו ועיר שם ועיר שם למען ילכו וכשלו אחור ונשכרו ונוקשו ונלכדו:
כט כ לכן פה-אמר יהוה אל-בית יעקב אשר פדה את-אברהם לא-עתה יבוש יעקב
ולא עתה פניו יחורו: כג כי בראותו ילדיו מעשה ידי בקרבן יקדישו שמי והקדישו
את-קדוש יעקב ואת-אלהי ישראל יעריצו:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יהוה, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל
הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקיים, שכל דבריו
אמת וצדק:

נַאָמָן, אַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲרַי
 לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה,
 הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
 בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ:

שְׁמַחֲנוּ, יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלֵיהֶוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
 בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לְבָנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחָלוּ עוֹד
 אַחֲרָי אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּפֵה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
 בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתְּתָ לָנוּ
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וְלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֲרָת. עַל הַכֹּל, יְהוָה
 אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּכָל חַי תָּמִיד
 לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז הפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף כל־אויב ואורב ולסטים וחיזות רעות בדרך ומפל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית, שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606108

ת.ד. 373 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: OrHachasidus@DvarMalchus.Org * USA@DvarMalchus.Org

Internet: www.otzar770.com * www.lahak.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס